

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

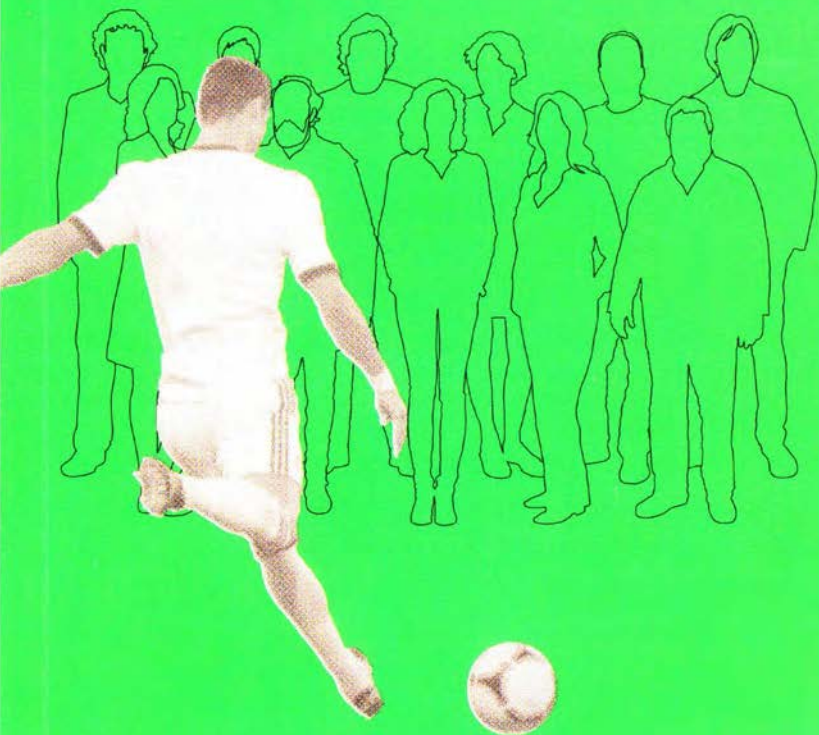
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Gözden Kaçan Pozisyonlar

Kültür sanat âleminde futbolu bakan söyleşiler

Hazırlayan: Cem Zamur

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

CEM ZAMUR 1971 doğumlu, halen İstanbul'da yaşıyor. Daha önce *Onun Gibisi Gelmedi* (İletişim Yayınları, 2012) isimli kitabı yayımlandı.

Bu kitabın telif geliri Sulukule Platformu desteğiyle oluşturulan Sulukule Çocuk Sanat Atölyesi gençlerinin çalışmalarına bırakılmıştır:
<https://sulukulecocuksanatatolyesi.wordpress.com>

İletişim Yayınları 2239 • Futbol Kitapları 34

ISBN-13: 978-975-05-1855-3

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

KAPAK Deniz Karagül

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ebru Gezici

BASKI ve CİLT Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Hazırlayan
CEM ZAMUR

Gözden Kaçan Pozisyonlar

Kültür Sanat Aleminde
Futbola Bakan Söyleşiler

Sunuş	7
ALPER HASANOĞLU	
“Eskiden maça gidip küfrederek rahatlarken şimdi insanlar maçtan daha agresif çıkıyorlar”	11
AYFER TUNÇ	
“Çok sıkılıyorum. Böyle bir 10-15 dakika filan seyrediyorum”	53
EMRE AROLAT	
“Mimaride de futbolda da... bağlamsal yaklaşım”	73
MELTEM GÜRLE	
“Kadın yazar ya da siyah futbolcu, aynı şekilde işleyen bir zihniyetin değişik yüzleri”	101
MURAT UYURKULAK	
“Bir tür tekinsizlik, ağdalı bir sıkıntı hali, kötü kokulu, iç bayan bir şeyler”	133
NAZLI ÖKTEN	
“Stadyumdan çevresine yayılan sinir ağı gibi bir şey”	145

ORHAN TAYLAN

“Benim için takım oyununun güzelliği esas...
Yani fiyakalı bir hücum tasarımı...” 189

PINAR ÖĞÜNÇ

“Futbol... büyük bir gezegen” 229

ŞİRİN PANCAROĞLU

“Futbol çok yüksek enerjili ve çok gergin bir mevzu” 241

UĞUR YÜCEL

“Mertlerin oyunu değil artık futbol” 277

ZEKİ DEMİRKUBUZ

“Benim için futbol demek Beşiktaş demektir” 289

Sunuş

Bu kitabın nüvesi, yıllar önce yaptığım ve Tanıl Bora'nın ilk okuduğunda zarif bir notla beğenisini ilettiği Zeki Demirkubuz ve Uğur Yücel söyleşilerine dayanıyor. Sonradan *Onun Gibisi Gelmedi*'yi (İletişim Yayınları, 2012) hazırlarken, Tanıl bu söyleşilerin devamı gibi düşünülebilecek projesiyle çıkıp geldi: Birlikte kültür ve sanat insanlarıyla içinden futbolun da geçtiği bir söyleşiler kitabı hazırlama fikri. Bu teklifi yaptığında tarih 2012 Mart'tı. Anlaştık ve yola koyulduk. İkimiz de bir liste yapıp elimizdekileri karşılaştırdık. Benim yazdığım bazı isimlere o şerh koydu, onunkilerden bazılarına ben muhalefet ettim ama sonuçta iki tarafı da memnun eden bir liste üzerinde mutabık kaldık.

Başladığımızda, "En fazla bir sene içerisinde tamamlarız," diyorduk. Hızla yola koyulup üç söyleşiyi tamamladık ama sonra türlü sebeplerle akamete uğradık. Ara ara hevesimiz kaçsa da, hem Tanıl'ın bu işten vazgeçmemesi hem de sadece söyleştiğimiz insanlar değil dostlarımız olarak da baktığımız ilk konuklarımıza karşı olan sorumluluğumuz, bize her defasında, "Bu işi bitirmeliyiz," dedirtti. Aldığımız mecburi molanın ardından Tanıl'ın yoğunluğu dolayısıyla listeyi tamamen ben devraldım. 2014 Haziranı'na denk gelen bu kararın sonrasında, kitap bu-

günkü haline kadar geldi. İstedğimiz ve hayal ettiğimiz on biri böylece kurmuş olduk.

Bu söyleşiler neyi anlatır? Veya soruyu şöyle de sorabiliriz: Futbolu hâlâ konuşmaya gerek var mı? Elbette o çok bilinen ve her yerde bolca bulunabilen haliyle yok ama konuşmanın da bambaşka biçimleri olamaz mı?

Kitaptaki söyleşileri okurken futbol odaklı konuşmalar olmadığını, ara ara ondan bahsedildiğini göreceksiniz. “Böyle konuşulur,” diyen “bir bilen” edasından değil, birlikte düşünüp cevaplar bulma hevesiyle sohbet ettiğimizden dolayı. Burada hikmetli sözlerden ziyade bir bağ kurabilme, başka hayatları ve şartları buna bağlayabilme, konuşmayanın konuşmasına vesile olma ve ne düşündüğünü paylaşmaya dair çabayı görebilirsiniz.

Futbolun hoyrat erkek dilinin içine girmemeye, kadromuzu geniş ve renkli kurmaya özellikle gayret ettik. Konuklarımız ürettiklerinden, hayatlarından, kendilerinden, anılarından, ailelerinden ve tutkularından bahsederken, bazı küçük bağlantı noktaları bularak bunları futbola teyellemeye çalıştık. Bazılarının ki zaten dikilmiş halde geldiği için, sohbetimiz sadece dikişlerin nasıl atıldığını öğrenme çabasına dönüştü.

Konuştuğlarımızın bu kadar uzun zamana yayılmasına rağmen kitaba dönüşmesinin bir diğer nedeni de geniş zamanlı oluşlarıydı. Evvel zamanda yapılmış bir söyleşide örnek olarak gösterilen ya da anılan isimlere, orada bir isimden çok bir meseleden bahsedildiğini ve onun hâlâ aynı yerde durduğunu görerek dokunmadık. Umarım okuyanlar bu hususta bize hak verir. Konuştuğumuz tarihleri ise özellikle belirtmek istedik, bu cümlelerin ne zaman söylendiğinin bilinmesi mühim bir meseleydi bizim için.

Dostlarımızın biyografilerini özellikle vermek istemedik. Coğunluğun tanıdığını, tanımayanların da kısa bir araştırmayla o isim hakkında bilgi sahibi olabileceğini düşündük. Onun yerine, biraz da kitaba renk katma niyetiyle söyleşilere fotoğraflarını ekledik.

Kitaptaki Ayfer Tunç söyleşisi Tanıl Bora’ya, diğerleri bana

ait. Üç dostumuzla yazışarak söyleştik, diğerleriyle yüz yüze. Yola çıktığımız andan itibaren konuştuğumuz kişilerin memnuniyeti de önemli bir ölçüttü bizim için. Bu noktada ne kadar başarılı olduğumuz, kitabın sayfalarında ve onların cevaplarında saklı.

İyi bir söyleşi, soru hazırlama, bağlantı kurma, tevarüde düşme kaygısı ve konuşmaları çözümlemenin ötesinde başka şeyler de gerektiriyor. Ancak samimiyetinizi karşınızdakine aksettirebilirseniz ve o da buna karşılık verirse, ortaya iyi bir şeyler çıkabiliyor. Hele her ne kadar takip ettiğiniz biri de olsa, ilk kez karşı karşıya geldiğiniz –ya da mail kutusuna düştüğünüz– bir insanı, kısıtlı bir sürede, üstelik de çok da söz almadığı bir konuda konuşturmak işi iyice zorlaştırıyor. Bunun büyük ikramiyesi de işlerinin, yazdıklarının, çizdiklerinin ya da eylediklerinin takibinde olduğunuz isimlerin gerçekten de samimi ve göründükleri gibi insanlar olduğunu kavramakla oluyor. Tam da bu yüzden evlerinde, atölyelerinde, çalıştıkları okullarda, bilgisayar ekranlarında, kafelerde hatta birahanelerde beni ağır-layan, güvenip, zaman ayırıp, “Denemekten bir zarar gelmez,” diyerek sorularıma içtenlikle cevap veren herkes... Gözümde sahaların ve elbette bu kitabın da yıldızları onlardır.

Son olarak; yol arkadaşlığı yaptığımız Tanıl Bora’ya, İletişim Yayınları’na ve elbette on bir değerli dostumuza anlayış, sabır ve destekleri için teşekkür ediyorum.

CEM ZAMUR

“Eskiden maça gidip küfrederek rahatlarken
şimdi insanlar maçtan daha agresif çıkıyorlar”

• Zamanında “Mani oluyor halimi takrîre hicabım” diye şarkılar yazılan bir coğrafyada, bugün gelinen noktada psikiyatrinin rolü ne olabilir sizce?

– Tabii ülke psikiyatrik ve ilaçla tedavi edilmesi gereken bir vaka haline gelmiş durumda ama Freud’un söylediği çok güzel bir şey var: “Hayat yalnızca psikolojiyle açıklanamayacak kadar karmaşık bir şeydir.” Aslında biz psikolojiyle, psikiyatriyle hayatta çok az şeye dokunabiliriz. Bireylerin sorunlarını çözmeye çalışabiliriz ya da sorunlarını çözemezsek de kabul edebilmelelerine veya onlarla başka türlü başa çıkma stratejileri geliştirmelerine yardımcı olabiliriz ama psikiyatrinin varolan toplumsal sorunların çözümüne aslında en ufak bir katkısı olmaz. Hatta psikiyatri öyle bir “bilim dalı” ki kötüye kullanıma çok açık ve müsait. Batı toplumlarında da eski Sovyetik ülkelerde de çok fazla kötüye kullanıldı. 1980 sonrası Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği de bu kötüye kullanımın merkezlerinden birisidir – Ben Cerrahpaşalıyım. O dönemlerde solcuların aslında kişilik bozukluğu olan insanlar olduğunun kanıtlanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştı. Örneğin Sovyetler Birliği’nde rejime itiraz edenlerin, öldürülebilecekleri ve izlendikleriyle ilgili düşüncelere sahip olanların, hezeyan geliştirdikleri yönünde

yeni bir şizofreni tanımlı getirildi. O yüzden de rejimin kötü olduğunu düşünen, mesleklerini kaybedeceklerini, izlendiklerini ve öldürülebilecek olduklarını düşünenlerin şizofren olduğuna karar verildi. İki yıl tedavi sonrasında, “Hâlâ aynı şeyi düşünüyor musunuz?” diye soruluyor, eğer aynı şeyi düşünüyorlarsa iki yıl daha tedavi edilmelerine karar veriliyordu. Bau toplumları da başka bir şekilde davrandı, Naziler doğrudan şizofrenleri öldürdü. Yahudilerden önce, Polonya’daki şizofrenler fırına atıldı. Delilerin, eşcinsellerin hadım edilmesi, Ari İrk’ın yaratılabilmesi adına özellikle onların üremesinin önüne geçilmesi için hep psikiyatri kullanıldı. Psikiyatri film çekip de akciğerlerdeki tümörü göreceğimiz gibi bir tanı kriteri sunmadığından dolayı, istersek kötüye kullanabileceğimiz bir açıklığa ve esnekliğe sahip. O esneklik de eğer kötüye kullanmak istersek, iyi bir esneklik değil tabii. Günümüzde de pozitif psikoloji denen bir şey var mesela. Amerikan kökenli bir psikoloji, “Mutlu olmak insanın elindedir,” diyor.

• *Amerikalı sağcıların geliştirdiği bir akım...*

– Evet. “Hangi koşulda yaşarsanız yaşayın –isterseniz Gazze’de doğun– mutlu olabilmek sizin elinizdedir. Eğer beceremiyorsanız bu sizin beceriksizliğinizdir,” diyor. Tabii bu, toplumsal koşullara hayır dememeyi, isyan etmemeyi, hiçbir şeye muhalif olmamayı getiren bir şey: “Ben sorumluyum, neye isyan edeceğim?” Psikoterapi konusunda en fazla bilimsel çalışma da pozitif psikoloji alanında yapılıyor. Bunun destekçisi de hem Cumhuriyetçileri hem de birtakım aşırı tarikatları destekleyen sağcı bir vakıf. Bir sürü bilimsel çalışma yapıyorlar ve birbirlerini referans olarak gösteriyorlar, böylece referans gösterdikleri bir sürü başka bilimsel çalışma ortaya çıkmış oluyor. En nihayetinde pozitif psikoloji, birbirini refere ederek bilimselleşmiş ve her şeyi doğru söyleyebilmiş oluyor. Psikiyatri aslında kötüye kullanılmamış olsa, bireyin yaşadığı toplum içinde değişirebileceği koşullar varsa onu değiştirebilmesine, değiştiremeyeceği koşulları bir şekilde kabul edebilmesine ve ikisi arasındaki farkı anlayabilecek bir yeti geliştirebilmesine olanak sağla-

İstanbul Erkek Lisesi futbol takımı, Robert Kolej’le yapacağı dostluk maçı öncesi. Ayakta sağdan beşinci Alper Hasanoğlu. Sırt numarası, aynı zamanda Metin Tekin’in de sırt numarası olan 11 (1985).

yan bir bilim. Bu isterseniz anayoldan yan yollara sapmaya çalışanları, anayola geri döndürmek için de –toplum polisi gibi– veya gerçekten insanlara yardım etmek için de kullanılabilir.

• *Futbolcu ya da daha geniş anlamda sorarsam sporcu danışanlarınız oldu mu, neleri gözlemleyebildiniz onlarda?*

– Takdir edersiniz ki içeriğini ve bilgilerini sizle paylaşsam da şu kadarını söyleyebilirim: İsviçre’de iki-üç danışanım olmuştur. Ama bizi aydınlatabilmesi için şunu söyleyebilirim, Türkiye’de ilk doktor çalıştıran kulüp Beşiktaş olmuştur. Spor Fizyoloğu çalıştırdı. Ben Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Fizyoloji, de ihtisas yapıyordum o zamanlar – demek ki 1994 falan. Gökhan Metin adında spor fizyolojisi kısmıyla ilgilenen bir doktor vardı, o Beşiktaş’ın doktoru oldu. O sıralar ben de bazı bilgiler edinebildim. Beşiktaşlı futbolcular akciğer kapasitesi ölçümleri gibi birtakım testler yaptırmak için geliyorlardı. Sergen, Alpay, Daum zamanının Beşiktaş’ı... Almanca konuşan bir sürü futbolcu olduğundan dolayı ben de yardım ediyordum. Bir de

Gökhan, Metin çok iyi İngilizce bilmediğinden arada müdahale ediyordum bazı meselelere. Oradaki ayaküstü konuşmalar-dan edindiğim izlenimle, entelektüel düzeyleri neredeyse hiç olmayan, çok naif, aslında kendilerine olan güvenleri çok düşük ama başkalarının onları bu kadar yukarıda görmelerinden dolayı ne yapacaklarını şaşırان gencecik insanlar olarak gördüm futbolcuları. Bu durumda hata yapmamaları da mümkün değildi.

• *Basel’de yaşarken, o coğrafyanın iyi takımlarından biri Basel’in maçına gittiniz mi, neler gözlemlediniz?*

– Ben futbolu seviyorum ve Beşiktaşlıyım. Lisedeyken İstanbul’da uzun süre her hafta maça gittim, çok az da deplasmana. Üniversitedeyken âşık olduğum için bırakmışım futbol taraftarlığını. Basel, 150 bin kişilik bir şehir olmasına rağmen 38 bin kişilik bir stadi var ve her defasında doluyor. Yani şehrin beşte biri o statta. Basel de iyi bir takım, öyle olunca ben de gittim maçına. Ama size şöyle söyleyeyim, maça gittiğim dönemlerde tuvaletlerin leş gibi olduğu İnönü Stadi’nın o rezilliğini ya da ne bileyim Bursa’ya deplasmana gittiğimde Bursalı taraftarların arasında kalıp dayak yememek için doksan dakika boyunca titreyerek korku dolu beklediğim zamanları hatırlayınca orası başka bir âlemdi. Basel Stadi’na maç başlamadan on beş dakika önce giriyorsunuz, bir şarap barı var, “Güney Fransa’dan Chardonnay alayım bir kadeh,” diyerek şarabınızı alıyorsunuz, içiyorsunuz sonra size ait olan numaralı koltuğunuza oturup gayet normal bir tiyatro seyrederek gibi maçı seyrederiyorsunuz. Tabii küçük bir kasabaya bakan doğu tribününde yer alan bin-bin beş yüz kişilik Muttenger Kurve dedikleri ateşli bir taraftar grubu da var Basel’in, Eski Açık gibi. Onlar hakikaten deli gibi bağırırlar. Ama geri kalan 36.500 kişi oturuyor iyi bir hareket yapıldığı zaman yanındakine, “Çok iyiydi değil mi?” deyip alkışlıyorlar ve seyretmeye devam ediyorlar. Futbolcular da profesyonel olarak işlerini yapıyorlar, yenildikleri zaman da duygusal olarak değil, “İşimizi yapamadık,” diye bundan etkileniyorlar. Bunun için mağlubiyet sonrası iki gün Basel sokakları-

na çıkamamak ya da galip gelip beş gol atılırsa barlarda dolaşıp imza dağıtmak gibi şeyler de yok. Basel zaten küçücük bir yer, gündüz herhangi bir yerde yemek yerken futbolcuları görebilirsiniz. İnsanlar tanısalar bile, gözlerini özellikle kaçıırırlar onları rahatsız etmemek için.

• *Bir söyleşinizde Militer Psikiyatri'den bahsetmiştiniz, peki bir spor psikiyatrisinden bahsedilebilir mi?*

– Spor psikolojisinden ve psikoterapisinden bahsedilebilir aslında. Bir dönem bunu Futbol Federasyonu'nda yapmaya çalıştılar ama çok bir şey yapılamadı. Sonuçta İsviçre'yle o saçma sapan olayın olduğu maçı; hayatı boyunca kırmızı kart görmemiş Mehmet Özdelek'in antrenör olarak, bir futbolcuya tekme atmasını hatırlarsınız. Yani o psikolojik savaşı, psikiyatri ekibi planladı. Ne kadar başarılı olduğunu hep beraber gördük. Unuttukları en önemli şey: İsviçre bu işe profesyonel olarak bakıyor, biz ise duygusal olarak bakıyoruz. Gazetelerde çıkan haberlere buradaki futbolcuların gösterdiği duygusal tepkiyle, oradaki futbolcunun gösterdiği düşünsel tepki arasında çok büyük bir fark var. O yüzden de daha "İstiklal Marşı" okunurken Alpay'ın aslında titriyor olduğunu belki hatırlarsınız ve ikinci dakikada da penaltıya sebep oldu. O insanların duygusal gelişmişliklerini göz ardı etmemek gerekiyordu. Bir psikolojik savaşı İsviçre'ye karşı kazanmak aslında pek fazla mümkün değil. Birtakım şeyler var tabii ve bence olmalı da ama o acayip değişim, çok ciddi bir şekilde futbolcuların ruhsal dünyasını etkiliyor. Bakın hatırlarsınız –ben gazetelerde okuduğum bilgiyle söylüyorum bunu, bir psikiyatrist olarak bir yerlerden edinilmiş gizli bir bilgi değil– zamanının ünlü bir futbolcusu evliyken İstanbul'da bir takıma transfer olup ünlü bir aktristle tanışıp birlikte oluyor ve ilişkileri bittikten sonra soruyorlar: "Niye böyle bir şey yaptınız, karınızla ve ailenizle aranız iyiydi?" diye. O da, "Yıldız olarak parlamadan önce odamda o aktristin posterı asılıydı. İstanbul'a geldim ve onunla birlikte olma olasılığım oldu yani nasıl birlikte olmayabilirdim," diyor. Bu acayip hızlı değişimlerin kaldırılabilmesi eğitim düzeyi çok düşük

olan sporcularda kolay değil. Sporcu bizim ülkede eğitim düzeyi düşük olan insandır ya; mesela Beşiktaş'a kolej takımı derlerdi, en çok iki-üç niversite okuyanı vardı geri kalanı lise mezunuydu. Yani o seviyede eğitim düzeyi olan bir insanın, bu kadar acayip bir değişimi kaldıracabilmesi o kadar da kolay değil. O yüzden mutlaka –zellikle bizimki gibi bir ülkede– takım doktorunun gözünün bu açıdan da açık olması, gerektiğinde birileriyle iletişime geçebilmesi ve bağlantı halinde olabilmesi gerekli, diye düşünüyorum.

• *Karar vermekle ilgili bir yazınızda: “Dikkate çok yer vermeden spontan karar verdiğimizde duygusal hafızamıza şans vermiş oluyoruz,” demiştiniz. Bunun üzerinden penaltı atan bir oyuncunun hangi köşeye atacağını ve onun vurduğu topu karşılayacak olan kalecinin karar mekanizmasını en çok duygusal hafızaları mı yoksa başka saikler mi yönlendiriyor sizce?*

– Gol atmayı ve attırmayı seven bir sol açık olarak, hem İstanbul Erkek Lisesi'nin okul takımında hem de çok kısa bir süre İstanbulspor'da futbol oynadım. O gözle de bakmaya çalışacağım. Penaltı atan adama, rneğin Demba Ba'ya, nasıl karar veriyorsunuz, diye sorduklarında, “Penaltıyı atmadan önce zaten köşeyi seçmiş oluyorum ama eğer benim seçtiğim köşeye doğru atlarsa, öbür tarafa atıyorum,” demişti. O elbette yetenekli bir adam. Orada duyguyla hareket etmediği aşıkr ama hangi düşünce ve mantık silsilesi o köşeye atmaya karar verir tir onu bilemem. Demek ki aslında sezgilerini kullanıyor. Almanlar karınlarından çıkan bir duygu olarak tanımlar bunu. Ama bu konuda çok daha fazla çalışan futbolcu da var, mesela takımın penaltıcısına rakip kalecinin en çok hangi köşeye atladığı falan anlatılır. Böyle olunca da, rneğin Demba Ba en çok sağ tarafa atıyorsa, kalecinin de en çok sağa atladığı biliniyorsa, doğal olarak akli başında bir antrenör sol tarafı hedefleyen elli tane penaltı attırarak çalıştırmalıdır, diye düşünüyorum.

• *Syleşilerinizden birinde intiharın, umut yitimiyle ilgisinden bahsediyorsunuz. O söyleşinizde, “Psikanalist Karen Honey, nev-*

rozların oluşumunda içinde bulunulan kültürel ortamın önemine işaret eder,” demiştiniz. Açıkçası bu toplumda tam da bu devirde intihar vakalarında artış olmaması şaşırtıyor insanı. Bu tevekküle dayalı bir doğu toplumu olmakla da açıklanamıyor sanki nedir insanları tutan, pek bir umut da görünmezken sizce?

– Biz bu istatistiki bilgiye gerçekten sahip değiliz aslında. Ama ben son zamanlarda çok sık olarak köprüde intihar olasılığı nedeniyle trafiğin durduğunu görüyorum. İntihar edenler trafiği hiç tıkamazlar, gidip atlarlar. “Atlayacağım,” deyip, oraya gidip, insanları toplayıp intihar girişiminde bulunan ve intihar riski bulunan insan sayısı çok arttı bence. İstanbul’un iki yakası arasında gidip geldiğimden dolayı bunu net olarak gözlemleyebiliyorum. Yani o konuda ben çok emin değilim, intihar sayısında değil ama intihar girişimi sayısında bir değişiklik olabilir. Bunun dışında bu toplumun –bizim bakış açınızla bir sürü şey çok rahatsız edici olabilir ama– ülkenin çoğunluğunu oluşturan kesim gidişattan memnun. Hatta kendilerini çok daha güvende hissettikleri –her anlamda– kendilerini koruyabilecek, bağırıp çağıran ona buna, “One minute” falan diyebilen bir babanın olduğu bir toplumda yaşıyorlar. Amerikan başkanıyla aynı boyda, birbirlerinin dirseklerini tutarak, gözlerinin içine bakabilen bir adam var ülkenin başında. Böyle olunca o kadar da güvensiz hissetmiyor insanlar kendilerini. Yani, “Gideriz Suriye’yi gerekirse ezer, geçeriz. Yapmıyorsak bu bizim büyüklüğümüzle ilgili bir şey,” durumu gibi. Diğer kesim olan –eğitim düzeyi yüksek olan demek zorundayız– seküler kesimde ise umut kapısının kapanması daha zor olabilir. Çünkü eğitim düzeyi yüksek olan insanlar, her zaman için başka kaçış noktaları da bulabiliyor –eğer ciddi bir depresyon hastası değilse. O zaman zaten bir beyin hastalığı vardır onun eğitim düzeyiyle ilgisi olmaz. Ama yalnızca içinde bulunduğunuz toplumsal koşullar nedeniyle ölüm düşüncesi, hayatın manasının yitimi gibi şeyler bence okuyan, yazan, müzik yapan, dinleyen, âşık olan insanların arasında daha az ortaya çıkar. Çünkü algı kapısının ve umudun azalması o kadar kolay olmayabilir.

• *Yedikule’de geçen çocukluğunuzda sokakta veya arsada top oynar mıydınız?*

– Çok. En çok golü Yedikule’de Hıdırellez Sokak’ta attım. Hıdırellez Sokak, Yedikule İstasyonu’nu dik kesen sokaklardan biridir. Orada çok güzel bir Safa Meyhanesi vardır, onun arka sokağındaydı Anneannemin evi – sonradan bana ait olan ev. O sokakta çok maç yaptım, çok gol attım. Anneannem devamlı aşağı seslenirdi, “Hadi oğlum, yemek hazır,” diye. Annem kendi evimizdeyken, “Hadi, yemek hazır geliyorsun,” derdi. Ama Yedikule’de anneannem benim maçının bitmesini beklerdi. Yemek soğusa da oradaki maçlar daha iyiydi yani.

• *Herkesin, “Ben psikolojiden çok iyi anlarım,” dediği parodi gibi zamanlardayız. Malumat kültürüyle renklenmiş hayatlarımızda, hap bilgilerle herkes bu kadar psikolojiden anlarken nasıl bu kadar ruh hastası bir toplum görüntüsü çiziyoruz?*

– Ruh hastası bir toplum görüntüsü mü çiziyoruz sizce? Evet, olabilir. Hakikaten Küba’nın dağının tepesindeki cami meselesi, “Amerika’yı biz keşfettik”ler falan eskiden söylenen “Finlandiyalılar aslında Türk’tü, Kızılderililer şuradandı,” laflarına benziyor. Bu hakikaten korkunç bir yetersizlik duygusunun böyle dayanılmaz hale geldiği zamanlarda ortaya çıkan narsistik tepkiler gibi görünüyor. Ama bir yandan da acaba çok hesaplı, kitaplı yapılan şeyler mi, diye de düşünüyor insan.

• *Onlara, “Tamam,” desek de bu sefer telekinezi vakasına bir isim bulmak gerekecek.*

– Evet ya, haklısınız. İnsan kuşkuya düşüyor çünkü hastalık düzeyinde bir şey söz konusuysa, birçok alanda da işlevselliğini yitirmesi, tuvalete de gitmeyip yatağın arkasına yapıyor olması lazım insanın. O bakımdan da, “Bunlar herhalde daha hesaplı, kitaplı yapıyor,” diye düşünülüyor. Evet böyle baktığımızda çok ruh hastası bir durum ama öte yandan bir sürü açıdan da bakılabilir buna. Bir gün taksiye bindim, trafik sıkışınca arabalar yavaş yavaş seyrederken dış şeritten uyanık bir taksici kopup öne geçer ya; bindiğim taksinin şoförü de o şekilde

herkesin önüne geçti. Yandaki adam da kornaya basıp birtakım hareketler yaptı. Taksici, “Dua et haklısın, yoksa inip ananı ...” dedi. Bu kadar büyük agresyonun ortaya çıkabilmesi hakikaten çok ciddi bir psikopatolojiyi gösteriyor. Düşünün elini kaldırmış olması, gidip dövmesini gerektiriyor. Bu her alanda böyle. Eğitim düzeyiyle de hiçbir alakası yok. Geçenlerde espriyle karışık söylediğim bir şey vardı, ondan bahsedeyim. Bilgi Üniversitesi’nden felsefeci Itır Erhart’la bir seminerler dizisi yapacağız, çok hoş da bir kitabı vardır *Ben neyim?* adında. İnsanın varlığının akılla mı yoksa bedeniyle mi tanımlandığıyla ilgili bir felsefi tartışma var: “Benim beynim yok olmuş, bitkisel hayata girmiş olsam ben artık yok muyum? Bedenim burada hâlbuluki” ya da farazi bir şekilde, “Benim beynim başkasına nakledilmiş olsa ve benim bütün yapıp ettiklerimi başka bir beden yapıyor olsa hangisiyim, o muyum, bu muyum?” gibi. O, *Ben neyim?* adlı kitabında kişiyi bedeninin temsil ettiğini söylüyor buna animalist görüş deniyor, bir de psikolojik görüş var. Batı’da böyle çok hoş tartışmalar olur, animalist görüşle Psikolojik görüşü savunanlar oturup tartışır. Ama bu tartışma birbirini yenmek için değil de, bu görüşleri birbirlerine gülümseyerek anlatsınlar; böylece insanları da bilgilendirmiş olsunlar hem de bunu tek kişinin anlatması sıkıcılığından kurtararak daha çekici bir hale dönüştürsünler diye. Aklıma geldi tabii, böyle bir durumda biz birbirimizi ezmeye çalışırız ve kavga çıkar. Ne kadar uygar olsak da, “Ne diyorsun sen?” diye olaylar çıkar.

- *Münazara mantığına döneriz...*

- Tabii, bir psikiyatrist ile bir felsefeci de bu tuzağa hemen düşmüş gibi geliyor bana.

- *Edebiyattan beslendiğiniz kadar sinemayı da sever misiniz?*

- Sinemayı çok seviyorum. Fakat film izlerken iki-iki buçuk saat bir şeyin başındasınız ve başka şeyle ilgilenemiyorsunuz. Oysa ben son on yıl içinde psikolojiyle ve yazdığım kitaplarla o kadar çok ilgilenmek zorunda kaldım ki bilerek zaman ayırıyorum ve bunu üzümlere söylüyorum. Aslında çok hoşuma gi-

den bir şey psikolojiyle, sinemanın ilişkisi. Hatta çok alakasız ama kitap hazırlayan bir gazeteci arkadaş sinema ve psikolojinin ilişkisiyle ilgili olarak benimle bir röportaj yapacak. Ama tabii benim önce birazcık hazırlanmam gerekecek bu röportaja, belli filmleri seyrederek.

• *Sol açık olma ve İnönü Stadı'nda seyirciyi ayağa kaldırma hâyaliniz varmış, neden sol açık sadece solak olmanızdan kaynaklanmıyordur herhalde. Solak mısınız?*

– Solağım. Düşündüğüm zaman, Beşiktaş'ta örnek alabileceğim bir sol açık da yoktu o tarihlerde. Futbolda sol açık olmayı, “Kendimi solda tanımlıyorum,” diye açıklamak, hem zorlama olur hem de çok manalı olmaz. Ama açık olmak düşüncesi, forvette sağ veya sol açık olmak, yani “açıkta olmak” meselesi çok enteresan bir şey. Çünkü sahanın büyük ve spesifik bir bölümünü kullanıyorsunuz oynarken. O çok iyi geliyordu bana. İsterseniz içeri deplase olabilirsiniz, çizgiye inebilirsiniz, sıfıra inip orta yapmak, içeri kat edip tekrar dönüp şut çekmek acayip keyifli bir şeydir. Sağdan gelen ortayı ters taraftaki kale önünde durup dömivoleyile kaleye göndermeye çalışmak bunların hepsi ayrı bir keyiftir.

• *Okul dolayısıyla mı bırakmak zorunda kaldınız futbolu?*

– Evet, ben Tıp Fakültesi'ne girince bizim İstanbul Erkek Lisesi'nin antrenörüyle –aynı zamanda İstanbulspor'un da antrenörüydü ve ben her iki takımda da oynuyordum– Cankurtaran İstasyonu'nun oradaki kömür karası antrenman sahasında konuşmuştuk: “Hocam ben derslere giriyorum, antrenmanlara gelemem ki,” dedim, “Sen yalnızca maçlara gel yeter,” dedi. Maçlara gittim ama orada ilkokul, ortaokul mezunu çocuklar haftanın her günü antrenman yapıyorlar, hocanın gözdesi bir üniversiteli çocuk geliyor, sol açık oynuyor. Bunun sonucunu da sahada görüyorsunuz. Halı sahadaki gibi değil ki, sol taraftan koşturaya başlıyorsunuz, pas istiyorsunuz adam size bakıyor, ondan sonra dönüp öbür tarafa pas atıyor. Otuz metre koştuğunla kalıyorsun. Sonra hocayla fark ettik ki bu iş ol-

maz. Beni almıyorlardı içlerine ve öyle vazgeçtim bu İstanbulspor macerasından.

- *Oğlunuz Yağmur'un futbolcu olmasını ister miydiniz?*

– İster miyim, istemez miyim diye hiç düşünmedim çünkü FIFA 2015 oynamak dışında o daha çok basketbolla ilgili.

- *Eduardo Galeano'nun 2006'daki bir gazete yazısından alıntı, "Hayatta ve futbolda hep olduğu gibi, en iyi oynayan kaybediyor ve kaybetmemeye oynayan kazanıyor." Neler dersiniz bunun üzerine?*

– Lineker'in söylediği gibi: "Futbol yirmi iki kişinin oynadığı ve sonunda Almanların kazandığı bir spor dalıdır." Almanlar çok iyi hareketler yapmaya değil makine düzeniyle oynamaya çalışırlar. Rummenigge'nin bir satranç hikâyesi vardır, bir yazımda bahsetmiştim. Kampta satranç oynadıklarından bahsedince, Almanlar böyle oynuyor bu oyunu.

- *Son dönemde onu kırdılar sanki hem daha sempatik hem daha göze hoş gelen, renkli ve sonuca güle oynaya giden bir halleri de var.*

– Evet orası da öyle, eskisi gibi değil diyebiliriz. Mesela Brezilya'yı farklı yendikleri son Dünya Kupası maçında niye bu kadar çok gol attı Almanlar, bir yerde durun değil mi? Fakat maçtan sonra sosyal medyadan da, basın üzerinden verdikleri röportajlarda da işlerini yaptıklarını, yoksa aslında Brezilya gibi iyi bir takımı rezil etmek gibi bir düşüncelerinin zaten Brezilya'nın da rezil olamayacak kadar büyük bir takım olduğunu söylemişlerdi. Almanlar işlerini yapıyorlar ama iş yaptığınızda o rutin ve sıkıcıdır, o yüzden bence Galeano'ya böyle geliyor. Yani topukla gol attığınızda o daha güzeldir ama yeterli değildir. Arif Kocabıyık vardı Galatasaray'da, acayip güzel çalım atardı ama Ariften futbolcu olmazdı. Futbol, başka türlü oynanan bir şey. Takım oyunu denilen bir şey var, bir sürü strateji geliştirmeniz gerekiyor o yüzden de aslında oynamıyor gibi gözükken kazanıyor, oysa büyük ihtimalle oynayan kazanıyor.

Veli Kavlak, Mehmet Topal ya da Atiba gibi saha içinde çok da oynadığını görmediğimiz, –bizim gibi güzel hareketler peşinde koşan adamlar için– ve ne yaptıklarını fark etmediğimiz futbolcular aslında o takımın oyunu kazanmasını sağlayanlar.

• Eylül 2013'te bir teknik adamla ilgili yazdığımız yazıdan sonra, onun görev yaptığı kulübün yöneticilerinden gelen mail ve mesajlarla futbolun o “güzel ve nezih diliyle” de temas etmiş oldunuz. “Yetersizlik şemasının dayanılmaz sıkıntısını aşabilmemiz için topluca narsistik bir büyülenme içine girmemizi sağladı,” demiştiniz halbuki, başkalarının motivasyon veya özgüven diye süslediğini sadece psikolojik terimlerle açıklayarak. Ne dersiniz bu durum üzerine hayatlarımız “One minute”larla, “Look at the Tabelle”lerin arasına sıkışmış gibi, aynı durumun farklı platformlardaki tezahürü altında da mesnetsiz bir özgüven yüklü sanki?

– Artık sosyal medyada bir şeyler paylaşmak hepimizin de yaptığı bir şey, ben en son Galatasaray'ın Balçova Yaşamspor'u 9-1 yendiği maçtan sonra bir şeyler yazdım, yine tepkiler geldi. Bütün futbolcular gol attıktan sonra abartılı bir şekilde seviyor, ağlıyordu falan, “Nooluyor?” dedim. Türkiye'nin en büyük kulübü olduğunu iddia eden bir takımın 3. Lig takımını kendi sahasında 9-1 yenmeye çalışması kadar ağır bir yetersizlik duygusu olabilir mi? Onun üzerinden nereye ulaşmaya çalışıyorsunuz, ne olursa olsun onlar meslektaşlarınız. Onların gururunu bu kadar düşünmemek, bu denli incitmek çok korkunç bir şey değil mi? Aslında her yerde olan şey bu ve hepimizin kendimizi ne kadar kötü hissettiğimizi göstermiyor mu? 1.500 lira maaş alan ve üç çocuğu olan adamın karısıyla beraber dizi seyrederken, o dizilerdeki erkeklerin nerelerden, nasıl kazandığı bilinmeyen paralarla kadınlara sunduğu hayatı izlerken yaşamış olduğu ezilmişlik, o yetersizlik duygusunun bir yerde tatmin edilmesi; kompanse edilmesi gerekiyor. O yüzden de birilerine, “Gördün mü bak, biz nasıl ezdik sizi,” denmesi gerekiyor, onun 3. Lig'de top oynayan bir takım olmasının da çok fazla bir önemi yok. Ya da “One minute” gibi bir söylem olmasının önemi yok, önemli olan orada birine ders verebilmiş, benim ne

kadar büyük –aslında 1.500 lira maaş aldığıma bakma– ve ne kadar önemli olduğumu görebilmesi gerekiyor. Çünkü onunla, tuttuğum takımla, oy attığım partiyle, partinin lideriyle özdeşleşiyorum ben. O bizi temsil ediyor artık.

• *Bir yazınızın başlığından giderek sorayım: “Kafeinsiz kahve, alkolsüz bira, aşksız birliktelik”ten sonra şimdilerde seyircisiz bir futbolumuz da var ne dersiniz?*

– Belki birlikte düşünebiliriz, bunun üzerinde çok net düşüncelerim yok aslında. Passolig’le ilgili de, insanların hakikaten çok parasız olmasıyla ya da bütün bu olan bitenden yılmış olmalarıyla da alakalı olabilir. Futbol hakikaten kötüleşti, zevk veren bir şey olmaktan çıktı. Hepsi bir aradaymış gibi geliyor bana.

• *Tüm bu söyledikleriniz doğru.*

– Tek bir sebep değil de, bütün bunlar bir aradayken kim akşam vakti saatlerce sürecek bir yorgunluğu da beraberinde getiren bir şeye gitsin. Eskiden maça gidip küfrederek rahatlama meselesi varken şimdi insanlar maçtan daha agresif çıkıyorlar yani bir rahatlama da söz konusu değil. Bir izahım yok ama öyleymiş gibi geliyor. Bu belki ucuz reyting için –kimisi biraz zeki ve kurnaz kimisi zekâsı kıt olduğundan dolayı– yapmış oldukları saçma yorumlar ve herkesi düşman, yok edilmesi gereken bir rakip gibi göstermeleri çabasının sonucu da olabilir. “Maçımı seyrettim. Beşiktaş kazandı, hakem hatası da oldu ama... Eve gideyim bakalım yorumcular ne diyecek,” rahatlığıyla kahvesini içemiyor insanlar. Daha da geriliyorlar, “Ulan noolmuş, ben mi göremedim?” diye. Futbol insanın zevk alması, haz duyması, eğlenmesi gereken bir şey değil mi? Bu oyun yahu, oyun! Ne olursa olsun, “Futbol yalnızca futbol değildir,” dense bile, oyun.

• *Şiddetin konusu edildiğinde erkeğin uygarlaştırılması gereken bir cinsiyet olduğunu söylüyorsunuz bir söyleşinizde. On sekiz yaş altı çocukların sokaklarda öldürüldüğü bir zaman diliminde, stad-*

yumlarda kriminalleştirilen durumun –insanların alenen fişlendiği bir düzenin ve bunun sonucunda boş statlarda oynanan maçlar yarattığı da ortada iken– şiddetin kaynağı olarak sunulan taraftarlara reva görülen bu muamele oradan yükselecek tek sesli ve kontrol edilemeyen bir siyasetler üstü muhalefete alınan önlemler zinciri olabilir mi sizce?

– Bunu gayet normal bulduğumu belirterek şunu söyleyebilirim: Düzen şu; yalnızca kendilerine karşı olanı değil, kendilerinin yanında olmayanı da istemiyorlar. İllaki herkes kendisinden yana olacak ki bunu dillendirecek. Muhalefet etmesine bile gerek yok. Çarşı başta olmak üzere, akli başında taraftar grupları hakikaten eğlenceli ve mizah dolu muhalif bir dil getirdiler ki o da tabii çok dikkat çeken bir şey. Üstelik bu, muhafazakâr kesimin başa çıkabilmesinin çok daha güç olduğu bir muhalif dil. Orada mizah var ve bunların mizahla hiçbir ilgisi yok. O yüzden de nasıl karşı çıkacaklarını da bilemiyorlar. Mecliste muhalefete karşı çıkmak çok kolay, birbirlerine küfrediyorlar oluyor, bitiyor. Zekâ dolu mizahi tezahüratlara nasıl karşı çıkabilirsiniz? “Ne demek istiyor, nooldu?” gibi durumlar ortaya çıkıyor. Öyle olunca da, “Baş edemiyorsak, yok edelim,” diyorlar. Osmanlı İmparatorluğu’ndan beri hatta tüm Türk tarihindeki en önemli başa çıkma stratejisi dövmek, şiddet uygulamak ve yok etmek. Sorunu çözme yöntemi olarak kullanılan şey bu. Şimdi biraz daha fütursuzca kullanılıyor. Düşünsenize Çarşılıları “ağırlaştırılmış müebbetle” yargılıyorlar, peki o zaman müebbetle yargılanacak kadar ağır bir suç işlediğini düşündüğün insanın yurtdışı yaşağını niye kaldırıyorsun? Yani kendilerine kötü laf söyleyenleri herhangi bir şekilde fütusuzca yok etmeye çalışıyorlar. Bu sadece Çarşı meselesi de değil, Arena açılırken yaşananlar da çok enteresandı. Tayyip Erdoğan gibi birisinin kocaman bir statta bu kadar büyük bir kitlenin kendisine karşı bir şey söylemesine tahammül edebilmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum. O çok büyük bir hayal kırıklığı. Onun gibi insanlar, kendilerinin yanlış bir şey yaptığını düşünmüyorlar. Yani gerçekten bu ülke için iyi bir şeyler yaptıkları düşüncesindedir. O yüzden oradaki ses çok acayip bir hayal kırıklığına ve

o da hayal kırıklığının getirdiği öfkeye dönüşüyor. Yoksa gerçekten bunun böyle olmadığını düşünseler umursamadan devam ederler işlerine.

• *Futbolcuların sözlerine de dikkat ettiğiniz olur mu, örneğin Avrupa’da büyümüş oradan buraya gelmiş sporcular Türkçeleri daha iyi olmasa da genelde içerik olarak daha çok şey söylüyorlar, bunun nedenini sadece eğitimle mi açıklayabiliriz?*

– Belki şöyle açıklanabilir, Almanya’da yetişen Türk futbolcularla burada yetişen futbolcular arasındaki en önemli fark İsveçre’yle Türkiye arasında yaptığımız ayırım gibi: Düşünceyle hareket eden ve duyguyla hareket eden. Düşünceyle hareket eden adam doğal olarak maçta neyin yanlış gittiğini görüyor. Bunlar yıllardan beri futbol oynayan aklılar, tabii ki benden daha iyi bilirler bunu. Ama düşünceyle hareket ettiğinizde, anlamaya çalıştığınızda görürsünüz bunu. Duygularınızla hareket ettiğinizde ya her şey –aşkıta olduğu gibi– çok harikadır, ya da –terk edildiğinizde olduğu gibi– iğrençtir ve nefret edilesidir. Şimdi öyle olduğu zaman duygularıyla hareket eden burada yetişmiş bir futbolcunun söyleyebileceği çok fazla bir şey olmuyor. O sırada bir düşüncesi yok çünkü. Bir de korku var, kaybetmemesi gerekli. Kaybettiği şeyin yalnızca bir futbol maçı olduğunun ayırdına varmasına izin vermiyorlar, ölüm kalım mücadelesi gibi onun için. Ama Hamit için de, Veli Kavlak için de ya da yurtdışından gelen bir sürü futbolcu için de böyle değil. Düşünce ve duygu farkı temel fark herhalde.

• *Az sözcükle konuşan bir toplumun bunun sebebi de çok net ama çoğu zaman aşırı klişeleşen sözcüklere tutkun bir hale geliyoruz. Son yılların öne çıkanları: “Aynen öyle” ve “kesinlikle” bu onaylanma isteği de dileyen sözcüklerle demin söylediklerinizi biraz açabilir miyiz?*

– Onaylanma isteği en temel ruhsal gereksinimlerimizden biri. Hepimiz onaylanmak, takdir edilmek isteriz, beğenilmek hoşumuza gider. Ama bir futbolcunun çıkabilmesi için en azından 199 tane daha az yetenekte küçük çocuğun da elenmesi ge-

rekiyor. Hakan Şükür'ün çıktığı Sergen'in geldiği yerlerde bir sürü başka çocuk elendi. Sergen de Sergen olmadan önce aslında olup olmayacağı konusunda en ufak bir fikre sahip değildi. Böyle durumlarda kendilik değeriyle ilgili çok ciddi sorunlar yaşanabilir. “Ben iyi miyim, değil miyim? Yeterli miyim, değil miyim?” hatta ve hatta, “Hayatta kalabilecek miyim, kalamayacak mıyım?” gibi korkunç ambivalanslar oluşur. Böyle olduğunda onaylanmak temel ruhsal bir gereksinim olmaktan çıkıp, bizim şema olarak adlandırdığımız “olmazsa olmaz” bir şeye dönüşüyor. O yüzden de zaten duygular çok fazla işin içine giriyor, her maç bir ölüm kalım savaşıymış gibi yaşanıyor.

- *Toplum için de geçerli herhalde bu söylediğiniz.*

– Tabii ama futbol gibi bir oyunun içinde çok daha geçerli ve görünür oluyor. Ben mesela Beşiktaşlı Muhammed'in ruh sağlığını çok merak ediyorum. Yıllardan beri patlama yapacak bir futbolcu olarak bekletiliyor, o patladı ama içe doğru patladı büyük ihtimalle. Düşünsenize korkunç bir şey bu, o adamın bir futbolcu olarak bundan sonra bir şey gösterebilmesi artık mümkün değil bence.

- *Jody Shields'in Görgü Tanığı Incir isimli bir kitabı vardı, Freud dönemi Viyana'sında geçen, çok sinematografik, hem psikoloji ve psikiyatri hem de polisiye motifleri olan bir roman. Böyle edebî eserler ilginizi çeker mi? Yoksa Adam Phillips'in Dehşetler ve Uzmanlar'da dediği gibi, “Psikanaliz, Freud'un da fark ettiği gibi edebiyatın bilmediği hiçbir şeyi bilemez,” mi?*

– Bahsettiğiniz kitabı okumamış olsam da o tarz nitelikleri olan eserler hakikaten çok ilgimi çekiyor. Adam Phillips'in söylediğinin üzerine de Freud'un başka bir dediğini söyleyebilirim: “Şairlerin uğradığı bir yere, ben büyük çabalarla ulaşabildim.” Bunlara ek olarak, “Psikanalizin kurucusu Dostoyevski'dir, Nietzsche'dir,” diyor. Örneğin Mehmet Rauf'un Eylül romanı 1900 yılında yazılmış bir kitap ve Mehmet Rauf yalnızca Fransızca biliyor. 1900 yılında Freud'un Rüyaların Yorumu yayınlanmış ve ilk beş yıl 67 tane falan satmış – rakamı

yanlış hatırlıyor olabilirim. Yani psikanalizin olmadığı ve bilinmediği bir zamanda yayımlanan *Eylül*, Freudyen yani psikanalitik olarak yazılmış bir romandır. Sanatçılar tabii ki bunu biliyorlar, sonuçta insana bakıyorlar ve ne olduğunu anlayabiliyorlar, anlamayacak bir şey de yok ki. Biraz dikkatli bakınca, çevresindekilere durmadan acayip büyük bir nezaket içinde davranan bir insanın altında aslında gizli bir öfkenin yatıyor olduğunu; ilişkiye giremeyen, korkan insanların aslında ilişkide zarar görmekten çekindiklerini anlayabiliriz. Bunlar atla de ve değil, hayat tecrübesi, zekâ, öngörü veya okuduklarımız zaten bunun böyle olduğunu söyleyebilir bize. Ama benim hakikaten psikolojinin ağırlıklı olarak kullanıldığı kitaplar çok hoşuma gidiyor. Hatta onlarla ilgili okuyup arada *Radikal Kitap*'a eleştiri yazıyorum.

• *Tüm toplum ağır bir ruhsal bozuklukla hemhalken sahanın içerisinde neler gözlemliyorsunuz buna dair ya da oradakinin derecesi ne?*

– Ben saha içinde çok sık bir biçimde demin bahsettiğim, “Haklı olmasaydın iner ananı ...” diyen taksici örneğindeki tepkinin gösterildiğini gözlemliyorum. Onların arasında da Emre gibi, Caner gibi çok acayip insanlar var. Onlar böyleler ama toplumu çok net olarak yansıtabilecek bir şeydir de bu; içine kapanık, kendi halinde insanlar olduğu gibi böyleleri de var.

• *Bahsettiğiniz oyuncuların oynadığı takımda Gökhan Gönül'de var mesela.*

– Bahsettiğim tam da bu, toplumu yansıtan bir şey. Gökhan gibiler orada azınlıkta, tabii ki azınlıkta olacak çünkü öyle bir insan toplumda da azınlıkta. Dürüstlük bir erdem olmaktan çoktan çıktı. Dürüstlüğün tamamıyla aptallık olarak değerlendirildiği bir dönemdeyiz. Dolayısıyla Gökhan Gönül'e bizler, “iyi,” diyoruz ama her an soyunma odasında, “Oğlum sen ne yaptın, sana ne?” denilebilir, belki de deniliyordur – Emre diyor olabilir bunu. Bir dönem gerçek mi kurgu mu belli olmayan bir video dolaşıyordu ortalıkta, antrenmanda numara-

dan kendilerini yere atma çalışması yapıyorlardı. Bu artık olabilecek bir şey, gerçek bir antrenman olsa kimse şaşırmasın buna, o noktadayız. Küçük İskender'in, "Röveşatayla gol atmak ve on futbolcunun üzerime atlamasının hazzını yaşamak isterim," dediği gibi, futbol böyle olmalı, güzel olan da bu bence. Ama futbolcuların bu kadar birbirlerine sarılmaları, temas, bu çıplaklık, terlerinin birbirlerine karışması da –terin birbirine karıştığı tek alan vardır: seks– enteresan bir şeydir. Tamam sevinirsiniz ama büyük bir coşku ve hazla birbirine sarılma –şimdi bunu okuyunca bizim homofobik futbolcular belki sinirlenebilir ama– acayip bir şey de değil mi? Ben bir de komik bir görüntüye denk gelmişim: Bilić futbolcularına çok iyi ve yakın davranıyor, oyundan alırken bile sarılıyor onlara. İki ya da üç gol attığı bir maçtan sonra Demba Ba'yı çıkarıyor, adamın kafası traşlı haliyle terlemiş tabii kafasından öptü onu. Soyunma odasına gönderdikten sonra montunun koluyla ağzını silmişti.

• *Lapsus özellikle siyasilerde çok yaygın bunu televizyonda futbol konuştuklarını zanneden zümrede de görüyoruz bol bol. Ne dersiniz bilinçaltının dışavurumuyla açıklanabilir mi bunlar?*

– Zor bir soru tabii. Ben o insanlarda korkunç bir kendini bilmezlik görüyorum. Bunu son zamanlarda başka konularda konuşan insanlarda da görüyoruz. Danışanlarımdan biri bahsetti, markalarla ilgili toplantıların birinde bir yazarımız, "Anadolu'dan da İstanbul'a eğitimli bir kitle gelmiyor ki gelenlerin hepsi belli zaten," demiş. Tabii öyle olacak başka türlü niye göç eder insan ama oradaki o küçümseme korkunç. Bir insan nasıl böyle fütursuzlaşabilir, kendi söylediklerini de nasıl böyle tartmadan, vicdan ve akıl muhasebesinden geçirmeden, süper egoyu sanki beyninin korteksini aldırılmış gibi, "id"den, içgüdülerden fıskırtarak konuşabilir? Bu ancak ve ancak denetlenmesi gerekmediğini düşünecek kadar ağır bir patolojiye sahip olmayla alakalı bence. "Bu lafın nereye gideceğini düşünmek zorunda değilim ki çünkü bu lafı eden benim, ben ediyorsam doğrudur." Kriter bu. Söylenen lafın doğruluğu yanlışlığı önemli değil. Bu insanları bu hale getiren de televizyonun ba-

şında, “Ne diyor şimdi bunlar?” diye oturan kitle, yani biziz sonuçta. Televizyonda konuşulanları bu kadar çok konuşabiliyorsak biz de izliyoruz demektir.

- *İzlemesiniz de bir yerlerden karşınıza çıkıyorlar, maruz kalıyoruz sanki.*

– Çok doğru, maruz kalıyoruz. Sonuç olarak onlar yavaş yavaş bu hale geldiler gibi gözüküyor. Bunlardan bir kısmı çok akli başında, düzgün insanlardı aslında. Fakat zaman içinde taktıkları maske öyle çok yapıştı ki suratlarına çıkartamıyorlar da artık, onlar da farkında değil büyük ihtimalle.

- *Saha içerisine baktığımızda size en cazip gelen görüntü nedir? Çok yetenekli bir futbolcunun fiyakalı birkaç hareketi mi, neredeyse makine düzeninde işleyen bir takım mı, coşkulu bir taraftar topluluğu mu yoksa bir futbolcunun yaptığı olağandışı bir jest mi?*

– Aslında bunların tamamı. Örneğin, çok büyük bir yeteneği gösterdiği için hızlı pas alışverişinin yapıyor olması keyifle izlenir. Quaresma’nın yaptığı acayip bir hareketi izlemek, İlhan Mansız’ın her zaman yaptığı gibi sağ taraftan ayağının topuğuyla rakibinin üzerinden aşırarak onu geçmesi veya Demba Ba’nın topukla gol atması tabii ki bunların hepsi çok güzel şeyler. Ama açıkçası ben stattayken oradaki o spontan yaratıcılık benim için başka bir yerde duruyor. Galatasaray’ı 2-0 yendikten sonra eve gelip golleri televizyondan izlediğimi hatırlarım. Çünkü kapalının ortası o kadar coşkulu ve başka türlü bir eğlence içinde ki maçı seyretmeye çok da fazla ihtiyaç duymuyorsunuz bazen.

- *Freud 20. yüzyılı histerik çağ olarak adlandırmıştı. Şimdiki zamanın narsistik bir çağ olmasından sonra nasıl bir gelecek tahayyülünüz var? Bir yazınızdan Her filmini seyrettiğinizi hatırlıyorum oradaki gibi bir duruma doğru gidiliyor sanki ne dersiniz?*

– Tabii, hatta Twitter’da ya da Facebook’da başlayıp orada biten ilişkiler var.

- Her'deki yapay zekâya geçilememiş hal gibi?

– Evet öyle, iki tarafta da gerçekten insanlar var, orada başlıyor, büyütülüyor hatta orada kavga edip, ayrılıyorlar. Birisi o platformlardan birinde, “Heyecanının bu kadar çabuk bitmiş olmasına şaşıyorum,” demiş, ama daha buluşulmamış bile. İnanılmaz bir şey, hakikaten Her'deki duruma doğru gidiyor. Mesela WhatsApp acayip bir fenomen halinde. Sadece burada değil Almanya'da boşanma davalarının yüzde kırkında WhatsApp'tan çıkan bilgiler davanın seyrinde önemli bir detay niteliğinde. Geçenlerde gördüğüm bir tweet vardı “SMS'le iyi geceler diledin de sevgilim, neden online'sın WhatsApp'da” diye, durum bu. Biz ancak gözlem yapabiliriz. Benim gözlemim de sizlerden biraz daha fazla olabiliyor çünkü insanlar gelip bu sırlarını anlatıyorlar.

- Tanıl Bora, 2010'da Radikal'deki bir yazısında, “Futbol ebedi bir ergenlik oyunu aynı zamanda,” demişti. Ne dersiniz bu “ergenlik oyunu” durumuna?

– Ben okumamıştım ama şimdi siz söyleyince çok güzel bir örnek olarak göründü. Bence futbolcuların yaşanan sevinci bu kadar –sevgili gibi– sarılarak paylaşmaları da aslında ilk cinsel deneyimlerin paylaşıldığı ergenlik öncesi dönemdeki o doktorculuk oyunlarını çağrıştırıyor neredeyse. Bunun bir de soyunma odası kısmı var –bizde şu anda nasıl bilmiyorum ama– bütün dünyada soyunma odalarında duşlar açıktır, çıplaklık gayet doğaldır. Çıplaklığın da paylaşıldığı birlikte duş alınan, sahada ter içinde birbirine sarılarak her şeyin cırlıçıplak yaşandığı şey çok fazla yok aslında. Ne olursa olsun, ne kadar biz bunu istemiyor olsak da –Freud herkesin biseksüel olduğunu söyler– birazcık işin içine bilinçdışı bir cinsellik girer gibi geliyor. Söylemeye çalıştığım insanların birbirlerine bakıp da yatmak istemeleri gibi bir şey değil. Freud, anneye aşktan bahsediyor diye, herkes: “Ne yani ben anneme âşık mı oldum bebekken?” diye saçma sapan şeyler söylüyor ya, orada bu anlatılmaya çalışılmıyor aslında. Futbolcular konusunda da tabii üzerinde düşünülmesi gerekiyor bu konuların, ben çok spontan söylüyorum

rum. Üzerinde çok düşünüp de “gerçekten öyle,” dediğim bir şey değil ama, öyle olmalıymış gibi geliyor. Çalım atıp beni geçen adama dayanamayıp çelme takmak mesela, sarı kart göreceğin kesin ve bunu orta sahada yaptığında tamamen akıldışı. Gole giden adamı düşürmek gibi değil o çok bilinçli bir karar. Dakika 85’tir adam gole doğru gider, kendimi feda edip takımı kurtarırım, bu bir derece anlaşılabilir bir şey. Çalım veya bacak arası yeddiği için kendini tutamayıp rakibi orta sahada bıçmek ise tam bir ergen tavrı.

• *Gündelik hayat içinde bize yardımcı olabilecek psikoterapötik etkenler bulabilir miyiz? Tribünde maç seyretmenin bu dille olmasa da hep böyle bir etkisi olduğu söylenir durur?*

– Oluyordu, artık olmuyor galiba. İnsanların birbirlerine daha da düşman olmaya başladıkları bir yer haline geliyor artık. Galatasaraylının, Fenerbahçeliyi gerçekten öldürmeyi düşündüğü –ya da tam tersi– bir durumda nasıl rahatlayabiliriz ki?

• *Deplasmanlara taraftarın gitmemesi de büyütüyor mu sizce bunu?*

– Benim maçlara çok gittiğim lise zamanında, İnönü ve Ali Sami Yen’de kapalı, yarı yarıya bölünür, taraftar gelsin ya da gelmesin o taraf onun olurdu. Hakikaten oradaki atışma çok zevkliydi, düşmanca bir atışma olmazdı. Karşı taraf güzel bir şey bulduğunda gülerdik ve, “Hadi bakalım biz de buna karşılık bir şey çıkaralım,” derdik. Âşıkların atışması gibi olurdu. Mesela, “Kulüp başkanlarına küfür edilmeyecek,” dendi tribünde, o sırada da Cem Uzan, Sergen’i almıştı İstanbulspor’a. Doğal olarak Beşiktaş taraftarı Cem Uzan’a çok kızgındı. “Cem Uzan geliyoruz!” diye pankart açmışlardı. Sonra TSYD Kupası maçları vardı, bir ara statta aynı gün iki maç oluyordu. Beşiktaşlı, Galatasaraylı, Fenerbahçeli ve Sarıyerli var, 10.00’da stada giriyorsun akşama kadar stattasın. Tuvaletini de orada yapıyorsun, yemeğini de orada yiyorsun, zaten telefon denen şey yok dış dünyadan soyutlanmışsın, kapanmışsın ve orada bambaşka bir dünyada yaşıyorsun. Bir dönem Beşiktaş ve Galatasaray ta-

raftan nım kardeşliği vardı Fenerbahçe'ye karşı. Benim çok sevdiğim Galatasaraylı bir arkadaşım vardı –bir hafta Beşiktaş'ın maçı İstanbul'daysa diğer hafta deplasmanda olurdu– onunla her hafta maça giderdik, bir hafta Galatasaray'ın bir Beşiktaş'ın. Bir gün TSYD Kupası maçı var üç-dört hafta maça gitmemişim ve tribün olaylarını da takip etmemişim. Sabah 07.00-08.00 gibi gidilirdi stadın oraya, kolejli çocuk olarak her tarafımızda bayraklarla falan gitmezdik de çantaya koyardım, İnönü Stadı'nın oraya gelince çıkarırdım. Sahne kostümlerini giyerdim. Galatasaraylıları gördüm uzaktan, İnönü Stadı'nda ve hiç Beşiktaşlı yok. Meğerse Beşiktaşlılarla Galatasaraylılar kavga etmiş, benim maçlara gitmediğim o üç-dört haftalık dönemde. Onların arasına gittiğimde beni kovalamaya başladılar. Şimdiki gibi olmadığım için rahatlıkla koşarak kaçıyorum ama Fenerliler de takıldı peşime, Beşiktaş'ta bir çıkmaz sokakta beni sıkıştırdılar. Üzerime geliyor 10-15 tane insan ve beni dövecekler. “Ne yapacağım?” diye düşünüyorum, “Ne istiyorsunuz, bunları mı?” dedim. “Buyurun, kasketim, atkım Beşiktaş'la ilgili her şeyi size veriyorum,” dedim. Onları aldılar ama şaşırdılar biraz, “Döverecek alacaktık ama adam kendiliğinden verdi,” falan derlerken, o arada ben kaçtım. Bir sürü insan bunu ihanet olarak görebilir de, dayak yemek de pek hoş olmayacaktı orada.

• *Hayvanları da sevmeyen bir toplumuz, bu neyin göstergesi sizce? Zehirlemeler, raptiyeli jambonlar bu nasıl bir ruh hastalığıdır?*

– Bu raptiyeli jambonu ilk defa duyuyorum, sapıkça bir şey tabii. Bunun nedeni, sevgisizlik. İnsanı ya da hayvanı sevmeyi ayırmanın çok manalı bir şey olduğunu düşünmüyorum. Bir canlıyla azıcık birlikte yaşayan, bir haftasını birlikte geçirmiş olan bir insanın, hayvanın karşısındakiyle nasıl bir bağ kurup nasıl bir ilişkiye girdiğini; insandan daha az değerli olmadığını net olarak anlar. Hayvanı öldürebilen, çocuğunu dövebilir, karısına şiddet uygulayabilir, bir başkasına tecavüz edebilir veya işkence yapabilir. İnsan ilişkileri için de geçerli bu. Açıkçası 13 sene İsviçre'de yaşamış bir insan olarak çok misafir-

perver olduğumuz, çok insan sevdiğimiz söylenir ama ben bunun hiç de öyle olmadığını çok net olarak biliyorum. Sevgisizlik had safhada. Geçenlerde yıllar önce besledikleri, yetiştirdikleri ama, “Büyüdükten sonra başkalarına zarar verebilir,” diyerek doğal yaşam parkına bırakırları aslanı görmeye giden iki insanla ilgili bir görüntü izledim. Çok özleyip görmek istediklerini söylediklerinde, herkes itiraz ediyor, “O artık doğal ortamında, parçalar sizi,” diyorlar, ama onlar umursamıyor ve gidiyorlar. Aslan dolaşırken bir anda onları görüyor ve koşarak geliyor. Öyle bir sarılıyor, yanağını yanaklarına yaslayıp, öylesine sesler çıkarıyor ki inanılmaz. Şimdi soruyorum: Kaç insan böyle davranabiliyor? O yüzden, “Niye hayvanları sevmiyor bu toplum?” derken, şunu görmeliyiz: Biz insan da sevmiyoruz. Bir uzman olarak değil bir insan olarak söylüyorum: Ancak hayvan sevmeyen birisi bir insana işkence edebilir.

• *Martin Seligman, reaktif depresyonun temelindeki en önemli bilişsel yapının “öğrenilmiş çaresizlik” olduğunu söyler.” Öğrenilmiş çaresizlik tam da içinde olduğumuz siyasi ve gündelik hayatın yansıması gibi, bunun futbolda da bir karşılığını görüyor muyuz?*

– İçinde bulunduğumuz durum hakikaten tamamıyla öğrenilmiş çaresizlik durumu ama futbolun içinde bir öğrenilmiş çaresizlikten daha ziyade hiç öğrenemeyen insanlar görüyorum. Çaresizliği bile öğrenemiyorlar, çaresizliği öğrenmek bile bilişsel ve duygusal bir yetidir. Sanki onların limbik sistemlerinde duygularla ilgili merkezler alınmış gibi geliyor bana. Yoksa nasıl bu kadar berbat hale gelebilir ki bir ülkenin futbolu? Hakikaten hayvan veya insan sevmemek gibi bu, futbolu da sevmiyorlar. Her şeyi araçsallaştırmak, kullanmak ve suistimal etmek üzerine düşünceleri. Böyle bir dünyada ve ortamdayız, herkes de her şeyi biliyor aslında, bunu ben biliyorsam birileri de biliyordur. Böyle yaşanıp gidiyor, kimse bir şeye itiraz etmiyor hiç kimse futbol da sevmiyor aslında. Bu yalnızca kulüp yöneticisi, oranın antrenörü, malzemecisi olmak yani “orada olmak”la alakalı, hepsi aslında “bir şey” olmuş olmayı istiyorlar. İnsanlar birey olarak kendileri varolamadıkları için “bir

şey” le kendilerini tanımlama ihtiyacı duyuyorlar. Ama bu yetersizlik duygusundan kaynaklanıyor. Aidiyet güzel bir şey aslında ama “onunla varolma” meselesi sorunlu. Çok alakasız gibi gözükecek ama ben CHP’nin gerçekten iktidar olmayı istediğini hiç düşünmüyorum mesela. Çünkü iktidar olmak bir sorumluluktur, bir şey yapmak, gece gündüz çalışmak zorundasınız. Ülkede iktidar olmak derdinde değil de partinin içinde iktidar olmakla ilgililer. 20-25 yıldır partide olan herkes bir şekilde bir yerin başkanlığını yapmış, herkes birbirine “başkanım” diye sesleniyor. Sarıyer’de belediye seçimini kazanma olasılıkları ortaya çıktı, başvuruyu unuttular. O kadar bilinçdışı bir bastırma ki –yani iktidara gelme olasılıklarının olduğu bir yerde, korkuyla– başvurmayı unutuyorlar. Başvuru nasıl unutulur, böyle bir şey olabilir mi? O zaten alfabenin a’sı gibi bir şey, o kadar istemiyorlar ki unutuyorlar. Bu bir bastırma yani bir durumla nevroitik bir şekilde başa çıkma stratejisi, unutuyor. Daha sonra unutulmasının bir skandal olduğu ortaya çıkınca uğraştılar, didindiler, girebildiler ama...

• *Eskiden futbolcuların çoğu hak ettiği lakaplarla anılırken, payelerini de karakterleriyle alırlardı ve rakip takımların taraftarları bile bunu benimserdi örneğin Baba Hakkı gibi. Şimdilerde kendinden iki yaş büyük ya da Milli Takım’a iki sene önce katılmış futbolcuya “abi” diyen bir dil var. Örneğin Arda, Emre’ye “abi” diyor. Çok eğreti, samimiyetsiz ve yapmacık duruyor, siz nasıl görüyorsunuz?*

– Hakikaten insan bazen hatırlamıyor bile, Tolga neden Beşiktaş’ın kaptanıdır mesela şimdi? Kaptanlığın başka bir şey olması gerekir. Keza Galatasaray’ın kaptanı niye Selçuk, kaç senedir orada? Kaptan dediğin –seversin, sevmezsin ya da kötü futbolcu da olsa– 12-13 sezondur orada olan Fatih Terim veya Samet Aybaba gibi oyuncular olması lazım. “Abi” meselesi de öyle oluyor zaten. Onu birazcık şöyle de görüyorum ben, artık bayramlarda herkes tatile gidiyor. Kimse akrabalarının elini öpmeye gitmiyor. Baba Hakkı’ya saygı göstermek için, gerçekten saygı gösterip bayramda elini öpmeye gitmek lazım. Ar-

da'yla Emre'nin arasında gerçekten bir saygı durumu olmadığı için yapay, saçma sapan, "Böyle demeliyiz," diyen küçük bir akılla uydurdukları bir saçmalık olduğunu düşünüyorum. Fatih Terim'in "Büyük Kaptan" haline dönüşmesi gerçekten öyle olduğu için, taraftarın da, herkesin de üzerinde anlaşıldığı bir şey olduğu için vardı. Arda'nın Emre'ye "abi" dediğini siz söyledinizin için biliyorum ben; ama "Büyük Kaptan" kimdir, o biliniyor. Başka kimseye de "Büyük Kaptan" denmez.

• *Danışanlarınıza da okurlara yaptığınız gibi edebiyat ya da gündelik hayat örnekleriyle yaklaşır mısınız, yoksa danışanına göre değişir mi dersiniz?*

– Mutlaka değişmek zorunda zaten ama daha ziyade şöyle diyebiliriz: Terapi ekolleri arasında farklılıklar var. Benim çalıştığım ekolde biz eğer danışanımıza yardımcı olacağını düşünürsek kendi hayatımızdan, yaşadığımız kimi zorlukları bile, onun seans zamanını çalmamak koşuluyla –50 dakikalık seansın 30 dakikasında kendi derdimi anlatmadan– örnek olarak sunabiliriz. Yardımcı olacak bir ders çıkarılacağını düşünüyorsak anemle yaşamış olduğum bir şeyi bile anlatabilirim. Özel hayatımızdan bir şeyi zaman zaman işin içerisine getiririz. Edebiyat bilgisi olan bir insansa tabii o zaman edebiyattan bir örnek de verebiliriz. Dinî inancı olan biriye –bilgim varsa– dinî terimlerle ilgili birtakım şeyleri, ekonomiyle ilgili birisiye yine bildiğimiz kadarıyla kimi iktisat terimlerini kullanabiliriz. Yani bir sürü şeyi onların diline tercüme etmek gerekiyor. Dinî inancı çok kuvvetli olan bir hastamın, yaşamış olduğu suçluluk duygusunu –biraz okuyup– Kuran-ı Kerim'den bir süre aracılığıyla ortadan kaldırmaya çalışmışım mesela. Bu benim inancım değil ama karşımdaki insanın inancı ve bunun faydası olacaksa doğru bir biçimde kullanabilmeliyim. Bizim Cerrahpaşa Psikiyatri'nin kurucularından Ayhan Songar –ağır dindar hocalarımızdandı– bazı hastalarına, "Sen beş vakit namaz kılmaya başla, bak bütün mesele nasıl hallolacak," dermiş, öyle de değil tabii. Aileden de örnek verebilirim buna, benim çocuklarımın annesinin kardeşinin hayata gelmesinin sebebi Ayhan

Songar. Kayınvalidem depresyona girmiş –iki çocuğu var, benim eşim ve onun ağabeyi– Ayhan Songar’a gitmiş, o da, “Sen bir çocuk daha doğur,” demiş. İşte Türkiye’deki terapinin hali pür melali.

• *Futbolda zaman zaman ekollerin oluşumu gibi Basel’de geçirdiğiniz yıllarda İsviçre’nin psikiyatri alanında Auguste Forel veya Eugen Bleuler’in ön plana çıkarıldığı alanları olduğunu gördünüz mü ya da sonradan Basel’e yerleşen Karl Jaspers’in?*

– Almanca konuşulan ülkelerin psikiyatrisi aslında dünyadaki en önemli psikiyatri. Şizofreni ismi bile *sch* ile yazılır yani Almancadır. O yüzden Alman ekolü çok önemli. Alman ekolü de aslında o dönem içerisinde Almanya-İsviçre-Avusturya demektir. İsviçre’ye gitmiş olduğumda da doğal olarak o geleneğin devam ediyor olduğunu gördüm. O kadar yerleşmiş ve mükemmel bir psikiyatri geleneği var ki o geleneğin içinden durmadan iyi insanlar yetişiyor. Nietzsche’nin evi sağda, Jung’un evi solda gibi durumların içinde yaşıyorsunuz zaten. Nietzsche, nörosifilizden ilk delirme atağını geçirdiğinde benim çalıştığım kliniğe getirilmiş. Hatta çok güzel bir anektodu var onun, hâlâ arada sırada kliniğin tarihiyle ilgili bir durum oluştuğunda sergilenir klinikte. Nietzsche nörosifiliz –frengi mikrobu beyine gidiyor, büyüklük hezeyanları da dahil olmak üzere pek çok soruna yol açıyor– çıldırmış halde getiriliyor hastaneye. O zaman da şimdiki Nietzsche değil tabii, Basel Üniversitesi’nde Dilbilim profesörü, kitapları daha doğru dürüst satmamış yani şimdiki halinde değil. Ama o kendini dünyanın en büyük filozofu olarak görüyor. Oradaki adam da felsefeyle çok ilgili olmayan genç bir psikiyatrist. “İsminiz” diye soruyor, “Ben dünyaca ünlü filozof Friedrich Nietzsche,” diye cevap veriyor. Psikiyatrist de, “Existence’te büyüklük hezeyanları var, kendini dünyaca ünlü filozof zannediyor,” diye not alıyor, psikiyatri tarihine böyle geçiyor. Bütün bunlar aslında çok başka bir aidiyet ve gelenekler bütünü. Freud diyor ki: “Psikanalizin felsefi babası esas olarak Nietzsche’dir.” O Nietzsche benim çalıştığım klinikte yatmış, evinin önünden geçiyorum, istersem evini kiralayıp onun

oturduğu evde oturabilirim. Jung'un gezdiği sokaklarda dolaşıyorum, kütüphaneye giriyorum 360 tane psikiyatri dergisini online olarak takip edebiliyorum, başka bir şey tabii tüm bunlar. Kültürün nasıl geliştiğiyle ilgili basit bir örnek vermek gerekirse –sanki dedikodu gibi gözükebilecek bir şey– Freud'un baldızıyla ilişkisi var mıydı yok muydu? Esas ilginç olan, birisi Engadin'deki otelde bu kayıtları buluyor ve bir vakfa başvuruyor. "Freud'un baldızıyla ilişkisi üzerinden psikanalitik incelemesini yapmak istiyorum ama bunun için zamana ihtiyacım var. Bunu da sizden gelecek fon yardımıyla sağlayabilirim," diyor. Vakıf 200 bin euro veriyor, o da araştırmasını rahatça yapıyor. Düşünün mesela, ben bunlarla ilgileniyorum TÜBİTAK'a başvurarak şöyle bir şey diyorum: "Mazhar Osman'ın evde karısıyla olan ilişkisi ve Bakırköy'deki hastalarıyla olan ilişkisini incelemek istiyorum, bunun için bana fon verin." Herhalde anlamaz gözlerle bakarlar bana. Ama ilerleme ancak böyle olur, başka türlü olmaz.

• *İsviçre'de kalsaydınız bu araştırmayı bile yapabilirdiniz belki de.*

– Ben İsviçre'ye altı seneliğine, "Psikiyatri ihtisası yapayım sonra da döneyim," niyetiyle gitmiştim. Ama normalde dönmeyecektim. Altı sene geçtikten sonra Türkiye'de kimseyi tanı mıyordum, Sağlık Bakanlığı, "Denklik sınavına sokacağım seni, İsviçre'deki psikiyatri ihtisası sırasında dahiliye rotasyonu yok," diyor – dahiliye rotasyonu, gidip altı ay da "dahiliye"de çalışacaksın demek. Hem psikiyatr olarak buna gerek yok hem de doktor olarak dahiliye bilgim var zaten, niye gidip de asistan olarak çalışayım? Diyor ki, "Bizim prosedür böyle, git İstanbul'da bir kliniğin dahiliye bölümünde altı ay çalış." Ben de "Nasıl yaşayacağım peki ben, iki tane çocuğum var?" diye soruyorum haliyle. Yaşım gelmiş 35'e, asistan unvanıyla haftada dört nöbet tutarak ve para almadan orada çalışacağım, gelmem için zaten her şeyi yapıyorlar. Gelemiyorum buraya. Üstelik orada Spesifik Depresyon Bölümü'nün başına geçirdiler beni. Yirmi iki yataklı, bütün İsviçre'de başka kliniklerde tedavi

edilemeyen ve “artık son umut” diye gönderilen hastaları kabul eden bir bölümün şefiyim. Basel eyaletinin psikoterapi eğitimden sorumlu komisyon üyesiyim, beş kişiyle birlikte asistanlara, uzmanlara psikoterapi öğretiyorum, “Psikiyatrist aldığı kararda haklı mı yoksa hasta mı haklı?” diye değerlendiren psikiyatristlerin de üstünde üç kişilik bir etik kurul var, o etik kurulla seçilmişim, şimdi ben zaten nasıl döneyim? Kariyer o şekilde gidiyor. Ardından ben gittikten dokuz sene sonrasında, 2006 yılında evde –o zamanlar böyle göbekli falan değilim, 75 kilo, sigara içmeyen, spor yapan sağlıklı denebilecek bir yapıdayım–miyokardit geçirdim ve kısacası Almanca ölmek istemedim.

• *Yazdıklarınızın da etkisi vardır bu söylediğinizde çünkü okurlarınız tarafından neredeyse beklenenin, bulunması söz konusuydu yazılarınızda.*

– Benim için de çok güzel bir şey oldu. Esas olarak –böyle hepsiyle çok acayip anlaşılmak durumunda değiliz ama– üç aşağı beş yukarı oturup kahve içebileceğimiz, bazılarıyla oturup bira da içebileceğimiz bir kitledir *Radikal* okurları. Böyle olunca benim günlük hayatım da çok iyi geçiyor yani bana faşist biri gelmiyor. Uğraştığımı, sohbet ettiğim, terapi yaptığım insanlar bir şekilde beni okuyarak geliyorlar. Bizim için çok önemli olan bir şey vardır terapide, terapötik güvenin oluşturulması ve terapötik işbirliğinin kurulması ancak ondan sonra terapötik müdahalelerimizi yapabiliriz. Bu da beş-altı seans sürer en azından. Onlar bana güvenerek geliyorlar zaten okuyor, inanıyor ve, “Bu adam bize kesin yardım eder,” diyor. Haliyle beş-altı seans önceden başlamış oluyoruz terapiye, öyle bir güzelliği ve kolaylığı da oluyor benim için. Kimseyi ikna etmek zorunda kalmıyorum onlar zaten ikna olmuş olarak geliyorlar.

• *Bir söyleşinizde büyük bir takımla karşılaşmadan önce Türk Milli Takımı’nın ne kadar mükemmel olduğunun hep anlatıldığı, o maçtan önceki üç haftalık mental mastürbasyon sürecine vurgu yapıyorsunuz. Oysa sizin de işaret ettiğiniz gibi yedinci dakikada golü yiyip kendimize geliyoruz. Bu büyüklenmeciliği na-*

*sıl yeneceğiz diye soracağım ama galiba iliklerimize kadar işle-
miş bir şey bu?*

– Bunun yenilebilmesinin tek yolu, teknik direktörlerin ha-
kikaten –belki Beşiktaşlı gözüyle değerlendiriyor olacağım
ama– Biliç mantalitesinde bir adam olmasıyla mümkün olabi-
lir. Ne olduğumuzu gerçekten bilen ve futbolculara da bunu
gösterebilen. Futbolcular sonuçta genç insanlar ve buna açık-
lar, “Siz müthişsiniz, sen Messi’den daha iyisin,” dersen bir sü-
re sonra bunu yer. Sonuçta o da iyi top oynadığını biliyor, gö-
rüyor. Bir tek o tip teknik direktörlerle olabilir miş gibi geli-
yor bana. Yoksa daha kendisiyle ilgili problemleri çözememiş
adamlarla bunlar olmaz. O halde olanlar futbolcuya da o türlü
konuşuyorlar demek ki. Hani hep merak edilir ya arada ne ko-
nuşuluyor da takım motive oluyor diye bizde yapılan konuşma
–taktik falan hak getire– küfürle karışık, “Alırsınız, alacaksınız,
yaparsınız,”dır. Kenarda çok az sayıda teknik direktörün not
aldığını görüyorum oysa Ferguson’un yanında bir adam vardır
not alır ve onu üzerine konuşurlar. Devre arasında da gidip bü-
yük ihtimalle orada alınan notlar üzerinden konuşurlar. Fakat
yalnızca bizde olan bir şey de var gibi geliyor: Takım dökülüyor
fakat ikinci yarıda şahlanıyor. Bu ancak tehditle, “Falakaya ya-
tırırız,” falan diyerek olabilir miş, başka türlü olması mümkün
değil miş gibi geliyor.

• *Hatırladığınız en güzel Dünya Kupasını ve nedenini merak
ediyorum?*

– Aslında izlediğim en iyi Dünya Kupası tamamen öznel ne-
denlerle bizim üçüncü olduğumuz 2002 Dünya Kupası. Sade-
ce, “Benim takımım da işin içindeydi,” diye de değil üstelik.
Çok net olarak hatırlıyorum Brezilya maçını Gümüşlük’te bir
kafede seyretmiştik. İlk yarısı Hasan Şaş’ın golüyle 1-0 bitmiş-
ti, Brezilya’ya karşı 1-0 galibiz duygusu çok acayip hoş bir duy-
guydu. Öylesi daha güzel oluyor sanki, mesela İlhan Mansız’ın
atmış olduğu o gol... Sonra biz İsviçre’ye dönmüştük ve Sene-
galilerle büyük ekranı olan bir barda beraber seyrettik maçı,
Senegallilerin biz Türklerden ne kadar daha uygar insanlar ol-

duklarını görmüş olduk. Bir de Dünya Kupası olmasa da 2008 Avrupa Şampiyonası İsviçre ve Avusturya tarafından ortaklaşa düzenlendiğinde, ben orada olduğum için çok güzeldi. Basel'de bir sürü maç vardı, o maçlara bilet bulup gidebildim. Sokaklardaki karnaval havası, Hollanda geldiğinde her tarafın portakal rengi, Yunanlar geldiğinde mavi-beyaz olması, Türkler yürüdüğünde Kürtlerin onlara bira şişesi atması gibi hoş anekdotlarla süslü bir şampiyonaydı. Türkiye kimle oynarsa Kürtler öbür takımı destekliyordu bunu anlıyorum tabii, gayet anlaşılabilir bir refleks.

- *İzlediğiniz en iyi oyuncu?*

– 1982 Dünya Kupası'ydı galiba bir sahne var aklımda. Hatta çok güzel çekilmiş bir fotoğrafı da vardır onun, Maradona'nın ayağında top, karşısında altı futbolcu yarım daire şeklinde.

- *1982'den Arjantin-Belçika maçı.*

– Ve hepsinin yüzünde “bu herif bizi geçecek” endişesinin ifadesi vardı. Bir de topu orta sahadan alıp golü attığı 1986 Dünya Kupası tabii. Dolayısıyla bu soruya verecek cevabım, Maradona olur. Gerçekten çok iyiydi. Koeman, Rijkskaard, Gullit ve Van Basten'lı Hollanda kadrosunu da beğenirdim ama demin bahsettiğim gibi hatırlanan öyle sahneler pek fazla yok.

• *Zelda Fitzgerald'ı merkeze alan Z- Zelda Fitzgerald'ın Romanı hakkında yazdıklarınızı okurken, F. Scott Fitzgerald'ın Sevecendir Gece'sini okudunuz mu diye düşündüm. Tam olarak kanıtlanamasa da o romanı Zelda'nın günlüklerinden yola çıkarak yazdığı söylenir. Bu roman hakkında ne diyeceğinizi merak ediyorum?*

– *Tender is the Night*'ı ben *Zelda'nın Romanı*'ndan çok çok önce hatta psikiyatrist olmadan önce okudum. O yüzden şimdi psikiyatrist gözüyle okumadığım için değerlendiremiyorum. Ama o kitapla ilgili çok şey okudum. Zelda yazısını yazmak için bir sürü başka şey de okudum hatta tekrar okumak için iki ayrı Türkçe *Tender is the Night* aldım. O yazıyı yazmak için ha-

yat hikâyelerini ve üzerlerine yazılanları okuyunca fark ettim ki, bence o kitap gerçekten Zelda'nın. O dönemin psikiyatrisinin insana ve özellikle de kadına bakışı korkunçmuş. Reeducasyon (Yeniden Eğitim) denilen bir sistem uyguluyorlar. Kadın eğer Zelda gibi, "Ben kitap yazmak, özgürce sevişmek, içki içmek, kahkaha atmak istiyorum," diyen bir kadınsa, Scott Fitzgerald gibi caz çağını simgeleyen o adam tarafından bile kabul edilemeyecek halde olduğu vurgulanıp kadının yalnızca kocasının hayatta belli şeyleri başarması için onu destekleyen ve kocası istediğinde onunla dans edecek, içki içebilecek bir kadın olduğu söyleniyor. Bu kadar tesadüf olabilir mi, ki-tapta, "Kadın hiçbir zaman başkalarının yanında dışlerini gösterecek kadar gülmemelidir," diye bir cümle bile geçiyor. Bülent Arınç'ın söylediğiyle bu kadar mı denk gelir.

• *Bu püriten ahlakçılığın, muhafazakarlığın dini, coğrafyası ve tarihi yok galiba?*

– Evet, o püriten ahlak Scott Fitzgerald'da da içerilerde bir yerlerde kalmış. Psikiyatri de erkeklerin hegemonyasında o devirde. Zelda Fitzgerald da pek tedavi edilebilmiş bir insan değil, ayrıca deli falan da değil. Varoluşsal ağır bir melankoli yaşayan, bastırılmış, yok edilmiş bir kadın aslında.

• *Nasıl Beşiktaşlı oldunuz, maçı nereden seyredersiniz, orada olmanın size verdiği en büyük duygu nedir?*

– Beni 4 yaşında direkt olarak amcamın oğlu Beşiktaşlı yaptı. Ama şöyle bir hikâyem var, amcamın oğlu beni 4 yaşında ilk kez maça, üstelik direkt İnönü'nün kapalısinin ortasına götürüyor ve ben Beşiktaşlı oluyorum. Sonra teyzemin kocası, eniştem hasta Fenerli –o zamanlar kaset yok– banda almış bizim konuşmamızı, beni Fenerli olmam konusunda ikna etmeye çalışıyor. Ben de enişteme neden Fenerli olamayacağım ile ilgili kırmadan bir şeyler söylemeye çalışıyorum. "Eniştecğim, artık benim Beşiktaşlı olduğumu Allah bile biliyor, ben dönemem," diyorum.

- O yaşlarda mesleki olarak telkin de başlamış.

– Başlamış. Onu bana büyüdüğüm zaman dinlettiler, çok gül-müştüm, çok hoş bir şeymiş. Sonra 14-15 yaşlarıma geldiğim zaman maçlara gitmeye başladım. Stada girdiğimde büyük bir coşku hissediyordum. Hakikaten dinsel bir coşku gibi. Çok klişe bir laf ama doğru bu: Orası mabedimiz. Her taraftarın kendi mabedi olduğu gibi, İnönü Stadı da bizim mabedimiz. O yüzden şimdi bir korkumuz var: “Vodafone Arena nasıl bir yer olacak acaba, kendimizi orada nasıl hissedeceğiz?” diye. Kapalı üst orta maçı seyrettiğim ve olmaya gayret ettiğim yerd. Sonra İs-viçre’ye gittiğim için ilişim kesildi, 15 sene hiç maça gidemedim. Kızım, annesi Fenerbahçe taraftarı olduğu için Fenerli oldu ama oğlum Beşiktaşlı. Bana, “Baba, maça götür beni,” diyor ama, “Oğlum stadımız yok, götüreceğim biraz bekle,” diye cevap veriyorum. Oğlumu maça götürmek için stadımızın olmasını bekliyorum anlayacağınız. Yine kapalının ortasına gitmeyi istiyorum ama yaş ve tanıdıklar artınca, “Hocam sizi locaya alalım,” meseleleri oluşuyor. O localara girer miyim, girersem kendimi maça gitmiş gibi hisseder miyim, çok emin değilim.

• İlişkilerin Günlük Hayatı, Aşkın Halleri ve Bir Terapistin Arka Bahçesi isimli kitaplarınıza, yazılarınızdan anladığımız kadarıyla başka kitaplar ekleneceğini de öngörüyoruz. Nedir sizi en çok cezbeden konu, “Ah o sahaya bir çıkabilsem,” dediğiniz alan ve o kitap?

– Aslında öyle bir alan var. Çok ukalaca olacak ama, bir terapist ve hastasının başkahraman olduğu bir roman. Kurgusunu yaptım, notlarımı da aldım kafamda çok net. Bir ara bana borderline’la ilgili çok saldırmışlardı. Oysa ben borderline hasta tedavisini çok severek yapıyorum yani borderline hasta benim için çok kıymetlidir. Depresyon ve panik atak tedavisi artık sıkıntı veriyor çünkü onlar bir dahiliyecinin üst solunum yolları enfeksiyonuyla ilgili bademciklere bakıp reçete yazması gibi bir şey haline geliyor. Borderline tedavisinde ise terapist olarak seni de çok zorlayan, kendini yetersiz hissettiren, düşüncelere sevk eden bir şey var ve hakikaten oradaki başarı, başa-

rı oluyor. İngilizce *Challenging* diye bir söz vardır ya, tamamen onu karşılar. Benim narsistik tarafım da denilebilir, orada başarıya ulaşıldığında o harbiden başarıdır. Bir yandan da çok eğlencelidir, şu bir gerçekliktir eğer borderline kadın güzel ve zekiye çok kısa bir süre için dünyanın en harika sevgilisidir. Benim o borderline yazımın bir çıkışı var mesela. Bir hasta kadınla onunla birlikte olan adam eş terapisine geliyorlardı, kadın hakikaten ağır borderline ve adamın hayatını mahvediyor. Alkol ve uykusuz geceler sonrasında işe gidemez hale gelmiş adam. Birbirlerine sevgiyle baktıkları bir arada kadın, “Benim gibi biriyle nasıl birlikte oluyorsun?” dedi. Adam da, “Salağım ben,” diye cevapladı. Ben de dedim ki, “İlkinde salak olunmuyor, ikinci kez borderline bir ilişkin olursa, öyle bir şey denebilir.” Bunlar kahkahayla gülmeye başladılar –adamın hikâyesini çok bilmiyordum– “Benim hayatım hep borderline kadınlarla geçti, ne ikisi,” dedi adam ve gülmeye devam ettiler. Sonra da, “Yazsanıza bunu,” dediler. Biz o kadar naif şekilde bunun üzerine konuştuk ki, “Olabilir,” dedim. Çok gazeteci arkadaşım yok ama eski sevgilim gazeteciydi, o “yazının şehveti” meselesinden bahsederdi. Ben de o ortamın şehvetine kapılıp kimsenin bunu yanlış anlamayacağını varsayarak o rahatlıkla yazdım. Yoksa kadınlara ayrımcılık yapmak, borderline kadını pazarlamak kimin aklına gelir ve niye gelsin? Ama böyle bir şeyin üzerine atlamak için hazır bekleyen çok insan olduğu için şaşırmamak da lazım. Sonrasında bizim Psikiyatri Etik Kurulu grup içinde değerlendirip, “Etik dışı bir durum göremiyoruz bu yazıda,” dediler. Diğer konuya gelirsek benim yazmayı düşündüğüm kitap gibi yazılmış bir sürü kitap var. Yalom’da bunu yazdı mesela, terapistle, borderline hasta arasındaki terapi ilişkisi en enteresan hikâyedir çünkü. Ellili yaşlarda, evliliği kötü giden terapistle, kocası, “Ne olur git bu sorunu çöz, seni bırakmak istemiyorum ama beni aldatmana da dayanamıyorum,” dediği için terapiye gitmeye karar veren borderline kadın arasında geçen bir hikâye. Terapistin içinden geçen ve borderline kadının aklından geçen duygular, düşüncelerle beraber belli bir süre sonra terapistin bir şekilde kendini kadına yakın his-

setmesiyle gelişen bir süreci anlatmak istiyorum. Onları seviştirip seviştirmeyeceğimi bilmiyorum; ama mesele o da değil zaten –bu yakınlaşma zaten bir leitmotiv gibi– çünkü bunlar üzerinden terapideki etik sınırlar, hastanın terapistin canına okuduktan sonra hissettiği o suçluluk duygusunu tartışmak istiyorum. Borderline’in en önemli problemlerinden bir tanesi kimlik ve aidiyet sorunudur. Kimlik ve aidiyet duygusunu kaybettiği zamanlarda –yani seans seans yazıp, ondan sonraki bölümü çok ciddi bir sürü kitaptan araştırıp– kadının ya da terapistin duygu ve düşünceleri üzerinden identite kavramını tartışmak istiyorum. Aralarındaki yakınlaşma yalnızca kitabın okunurluğunu artırsın diye – artık böyle bir şey var ya, merak edilsin ve okunsun diye. Benim derdim, o felsefi ve psikolojik kavramların tartışılabileceği bir zemin oluşturabilmek. Ama sonuçta aralarındaki ilişki de önemli bir ayrıntı.

• *Terk edilmenin sembolik olarak ölüme benzediğini belirtmişsiniz. Sahada kaybetmenin de taraftarlar için öyle olduğunu söyleyebilir miyiz?*

– Taraftarlardan daha ziyade futbolcular için de öyle. Bizimki gibi futbolcular için, “Mesleki bir durum,” deyip geçemiyoruz, demin bahsettiğimiz “duygularıyla hareket etme” meselesinden dolayı. Tabii Volkan Demirel çıkıp, “Biz aslında Selçuk İnan’la acayip iyi arkadaşız,” diyor ama maç sırasında hiç öyle davranmıyorlar. Onların orada rol yaptıklarını zannetmiyorum, hakikaten öldürebilirler birbirlerini. Esas olarak futbolcular için bir ölüm-kalım savaşı. Bence taraftarlar için ölüm-kalım savaşına dönüşmesinin tek sebebi, yöneticilerin ve futbolcuların işi bu hale getirmiş olmasıdır. Az önce bahsettiğimiz gibi, çok kısa bir süre öncesinde Fenerliler güzel bir tezahürat yaptığında Beşiktaş taraftarı olarak, “Vay ulan,” deyip kahkaha attığımızı biz biliyoruz. Eli kalem tutanlar hemen çalışırdı, ona karşı bir şey çıkarılmalıydı, besteye güfte yazma çabasıyla orada harika bir oyun vardı. Yine demin anlattığım gibi, beni yakaladılar üstümdelikleri aldılar ama beni dövmediler işte. Yalnızca benim kaçış becerim değil o, sıkıcı hale dönüşmüştü çünkü o durum. Hâl-

buki şimdi olsa sıkıcı hale dönüşmezdi, o öfkeleriyle kendilerini kontrol edebilmeleri mümkün olmazdı. Hatta belki daha da öfkelenirlerdi, “Sen ne biçim adamsın, hemen vazgeçiyorsun takımının atkısından, formasından hain,” derlerdi bana.

- *Takip ettiğiniz spor yazarları var mı?*

– Tanıl Bora’yı sadece spor yazarı diyerek tek bir alana sıkıştırmak haksızlık olur ama onun yazılarını hep takip ederim. *Radikal*’in futbol eki vardı eskiden, oradaki yazılar hep iyiydi. Bağış Erten’i rastladığımda hep okurum. Mutlaka başka isimler de var ama aklıma ilk gelenler bahsettiklerim. Ama alengirli cümleler eden, ukalalık yapan, “Ne diyor bu adam?” dediklerimi sevmiyorum. Sonuçta konu futbolsa, futbolla ilgili de bir şey söylenmeli değil mi?

- *Futbol programlarını izlediğinizde gördüğünüz en büyük sorun ne oluyor?*

– Birkaç kelimeyle söyleyeyim: Terbiyesizlik, fütursuzluk, kendini bilmezlik. Net bir şekilde bu. Hiç kimseye saygıları yok, saygı göstermek gibi bir dertleri de yok. Bırakın futbolculara, hakemlere falan birbirlerine bile saygı göstermiyorlar.

- *Bu söylediğiniz kısa bir sürede gözlemlediğiniz bir şey olsa gerek yoksa tıbbi bir araştırma için bile olsa fazlasına tahammül etmek mümkün değil herhalde?*

– Tabii, çok uzun zamandan beri izlemiyorum. Benim izlediğim maçlardan sonra Mustafa Denizli’nin ettiği birkaç laf –ki çok da önemsemiyorum– bir de Rıdvan Dilmen’le, Güntekin Onay – onlar da futboldan konuşmaya çalıştıkları için. Eskiden tabii daha iyiydi şimdi onlar da pek iyi değil. Ama her şey öyledir ya, –alışkın olduğumuz kadın da bir süre sonra bize sıkıcı gelmeye başlar– alıştık ona da artık.

- “Babasız” ve “Ağır narsist bir toplum” olduğumuzu söylediğiniz bir söyleşinizden sonra, “Bütün Dünya, hakemler bile bize karşı. Yetersizlik ‘Ben yetersizim,’ diye tezahür etmiyor. ‘Ben mü-

*kemmelim, bana haksızlık yapıyor,’ diye tezahür ediyor,” demiş-
tiniz. “Biz hariç bu yenilgide herkes suçlu,” duygusu, üç penal-
tı kaçırsak bile aynı maçın sonunda vazgeçemediğimiz bir hale-
ti ruhiye galiba?*

– Bu dünyada yetersizlik duygusu en fazla olan toplumlardan bir tanesi Türk toplumu. Çetin Altan’ın söylediği çok güzel bir cümle var: “İnsanlık tarihinden Türkleri çıkarın ne eksilir?” Bir sürü insan bunun üzerine bir şeyler söylemeye çalışır ama temel olarak bir şey eksilmiyor. Bu çok acı bir durum. Aslında bunu herkes bir şekilde iliklerinde hissediyor. Bu da korkunç bir yetersizlik duygusu demek. Bununla baş edebilmek mümkün değil o yüzden bize haksızlık ediliyor olması lazım. Yani, haksızlık edilmeli ki ben uyuyabileyim, durmadan öfkeli dolaşmaya-
yım, kendimi kötü hissetmeyeyim, başka türlü mümkün değil. Narsizm bir başa çıkma stratejisidir, başa çıkmaya çalışmak-
tır çok kötü bir durum bu. Öyle baktığımızda şiddet de narsistik bir şeydir, başa çıkmaya çalışıyoruz. Karısını döven adam karı-
sının sorunlarını çözemediği için ve kendisini bu konuda yeter-
siz hissettiği için anlık olarak bu duruma noktalı virgül koyma-
ya çalışır; vurur, döver ve o sırada kadın ağlayarak susar. Ama
ondan sonra adamın kendini suçlu, kötü, yetersiz hissetmediği-
ni düşünmeyin, acayip derecede kötü hisseder. Ama o yetersiz-
lik duygusunu daha da derinleştiren bir şey olur. Yani Alman-
ya’ya yenildikçe bu böyle devam eden bir şey oluyor, yenilmele-
re doyamıyoruz. Avrupa ligi kurasında Beşiktaş’a Liverpool çık-
tı hemen futboldan sorumlu yönetici, “Hesaplaşma zamanı,” fa-
lan dedi. Neyin hesaplaşması, niye hesaplaşılacak?

• Mutluluk için öneri isteyen bir soruya, yüzde yüz bir reçete olmamasından insanın kendisinin geliştirebileceği bir beceri oldu-
ğundan, hayatın merkezine “sahip olmayı” koymamayı önerebi-
leceğinizi söylüyorsunuz bir söyleşinizde. Eklediğiniz ise, “Kendi
değerinizi başkalarının size bakışına, sizin hakkınızdaki düşün-
celere endekslemeyin. Yoksa hayat çok çekilmez, çok zor bir hale
gelir,” cümlesi olmuştur. Bu sözlerin ardından futbolculara bakın-
ca çok garip ve zor bir görüntüyle karşı karşıya geliyoruz sanki.

Sizce en büyük zorluklar nelerdir onlar için? Hiç kimseye güvenmiyor mesela gencecik insanlar.

– Şunu hatırlıyorum, Metin-Ali-Feyyaz'ın olduğu bir zaman diliminde bir Beşiktaş maçını, yeni açıktan izliyordum. Metin bazı maçlarda çok iyi oynar, bazılarında da kötü oynardı. O gün de bir gol atmış, bir de Feyyaz'a gol ortası yapmış, harikalar yaratıyor ama kondisyonu doksan dakika koşacak bir seviyede değildi. 85. dakikada bacağına kramp girdi yandan bir seyirci, “Kalksana ulan,” diye bağırdı. Yani aslında bu çocukların hiç kimseye, hiçbir şekilde yaranabilmeleri mümkün değil. Alınladığınız bölüm açısından bakışımızda, yetersizlik duygusuyla onaylanma ihtiyacının yanında hızla yükselmelerinden dolayı ve sahnede oldukları için de takdir edilmeye ve onaylanmaya muhtaçlar. Bu onaylanmadığınız zaman ücretinizin de düşmesiyle bağlantılı bir şey. Böyle olduğunda başkalarının ne düşündüğünden bağımsızlaşabilmeleri de çok fazla mümkün değil. Çok büyük bir paradoks onların durumu. Yapacak hiçbir şey yok, onlar başkalarının düşündüğünün ne olduğuyla yaşamayı öğrenebilmek zorundalarmış gibi geliyor bana. Ama nasıl öğrenecekler hiçbir fikirleri de yok tabii.

• *Belki biraz bireysel olarak kendini geliştirse, belki de terapiyle halledebilir bu sorunu.*

– Onu kulüp yapmalı zaten. Çünkü emin olun, kendisi gelmez terapiye. O küçücük çocuklar dünyayı yaratan insanlar, birine gidip kendini mi anlatacak?

• *Bir de terapiyi ne olarak görürler acaba?*

– “Deli miyim ulan ben?” durumu onlarda daha fazla olur. Ama biz şunu biliyoruz, terapinin kendisine hiçbir şekilde faydalı olmayacağını bilen insanlar bile iki seans gelip konuştuklarında, “Aaa!” diyorlar. O yüzden kulüplerin organize etmesi lazım. Kulüp bunu sağladığında onlar mecburi olarak gelecekler, üçüncü seansa gelmek için kulüp doktoruna, “Ben gitmek istiyorum,” diye kendisi söyleyecektir. Bundan emin olabilirsiniz. Önemli maçlardan önce gelip konuşmak isteyeceklerdir.

• Avrupa'daki büyük kulüplerin altyapısında böyle çalışılıyor zaten, "Önce iyi insan, sonra sporcu," diyorlar.

– Bir de futbolcular erkek –çoğunluktan bahsediyorum– terapiye gelenlerin yüzde 95'i kadın. Erkeğin terapiyle bir sorunu var zaten. O bakımdan futbolcunun da sorununun olması normal. Bu yüzden kulüp zorlamalı diyorum ama yöneticiler de erkek. Bir de başka yönü var hikâyenin, herkesin saklamak istediği sırları var bunların gidip biriyle konuşulması, anlatılması biraz sıkıntılı bir konu. Maalesef bizim psikiyatri dünyası da çok etik değil. İçki sofrasında çok hikâyeler dinlersiniz, öyle olunca da kulüpler de istemeyebilir.

• Psikolog ve psikiyatr arasındaki farkı bilmeyen cehaletle, kes-yapıştır bilgilerle kendini yaşam koçu ilan edenler var. Üstelik Türkiye'de bir ruh sağlığı yasası da olmamasından dolayı istediği gibi iki-üç kurs bitiren kimseler –aralarında ne kadar iyi niyetli olanları olsa da– bazı merkezlerde NLP, Aile Dizilimi ve Gestalt gibi birtakım teknikleri uyguluyorlar. Bunu da futbola bağlarsak ortopedik bir sorun yaşayan futbolcunun bu devirde kırık-çıkıkçıya gitmesi gibi görünüyor, ne söylersiniz?

– Kesinlikle öyle, çok doğru bir benzetme. Ama bunun tek sebebi bu ülkede yasanın olmaması. Yasal düzenleme olsa bu yasal düzenleme de kontrol edilse ve izlense o zaman zaten bunların olabilmesi mümkün değil. Ama şu da var: Türkiye'de enstitüsyonel düzeyde psikoterapi eğitimi yok denilebilir. Yalnızca üç tane enstitü var bu konuda ki üçüncüsü çok yeni kuruldu. Birisi psikanaliz, diğeri kognitif davranış terapisi öğretiyor. Ama psikiyatrist sayısı bile az. Türk psikiyatri eğitimi sistemine göre hiçbirisinin psikoterapi eğitimi alması zorunlu değil, kendi istedikleri için ceplerinden para vererek psikoterapi eğitimi alanların sayısının da ne kadar az olabileceğini düşünün. Şimdi bu insanlar nasıl psikoterapi yapacaklar. Psikoterapi yapacak insan sayısı psikiyatrlar arasında da çok az. Yasaklarsanız da o zaman hiç insan kalmıyor. Tamam belki de, "Hiç insan kalmasın, üfürükçülere gitmesinler," diyebiliriz ama korkunç bir boşluk ve çoraklık da var. Çünkü ruh sağlığı hastalık-

ları ve bozuklukları uzmanı oluyorsunuz ve psikoterapi eğitimi zorunlu değil. Ne öğreniyorsunuz: Mesela Bakırköy Akıl Hastanesi'nde çok iyi ilaç tedavisi öğrenirsiniz. Şizofrenler, manik depresifler, alkol bağımlıları, madde bağımlıları, zekâ geriliği, asperger her şey vardır orada. Ama tedavi şekliniz bir dahiliyeci gibi hastanızın ilaçlarını düzenleme şeklinde yürüyor. Tabii daha insani konuşmalar olabiliyordur –belki beş cümle daha fazla edilebiliyordur– ama psikoterapi yok orada. İhtisas yapanların hepsi Bakırköy Akıl Hastanesi'nde kalsalar bir sorun yok. Ama bunların dörtte üçü çıkıyor muayenehanede hasta bakıyor. Mesela bir hasta geliyor diyor ki, “Ben günde altı kere mastürbasyon yapıyorum, bundan kurtulmak istiyorum.” Şimdi oradaki hangi bilgiyle buna müdahale edebilirsiniz.

• *Bir orta nokta bulunamıyor mu bununla ilgili, çözüm ne olabilir?*

– Hiç uzağa gitmeye gerek yok –“Amerika'yı tekrar keşfetmeye gerek yok,” denir ya– çok net olarak şunu söyleyebilirim: Öncelikle psikiyatri eğitimi tekrar düzenlenecek. İngiltere'de, Almanya'da, İsviçre'de psikiyatri eğitimi nasıl yapılıyorsa bu eğitimin şablonunu alıp kullanacağız. Bu kadar basit. Psikoloji eğitiminden sonra, klinik psikologlara psikoterapi eğitimi nasıl veriliyor, bunlar bu programlarda nasıl eğitim görüyorlarsa aynısını uygulayabilirsiniz. Bunun yapılması ve yasal düzenlemenin olması gerekiyor. Yasal düzenlemeye de uyulabilmesi için rüşvet almadan, devamlı kontrollerin yapılması gerekli. Mesela İsviçre'de şöyle bir şey vardır: Uzman oldunuz diyelim, her sene kendinizi yenilemek için eğitim almaya devam etmek ve bunu da bağlı olduğunuz odaya bildirmek zorundasınızdır. Dördüncü senenin sonunda eğitim sayınız yeterli değilse ve eğer bunu odanın sizi uyardığı halde; verdiği zaman dilimi içerisinde tamamlamazsanız uzmanlık belgenizi elinizden alırlar. Birdenbire psikiyatri uzmanı değilsinizdir artık. Olması gereken bu. Demin bahsettiğiniz merkezlere de gelirsek, her yerde herkes istediği şeyi yapabilir. Ama kendini tanımlarken yaptığı o tanım önemli. İsviçre'de –en iyi bildiğim yer orası olduğu

için oradan örnek göstermek zorundayım— NLP merkezi varsa o NLP merkezi hiçbir zaman internet sayfasında, “Biz sizin şizofreni dahil her şeyinizi tedavi edebiliriz,” diye yazmaz. Yapabilecekleri şeyleri: “Şunları ve bunları yaparız ama böyle bir sorunuz varsa bir doktora başvurmanız gerekir,” der ve gönderir. Burada ise bunun tersi bir aymazlık söz konusu. “Ben Feng-Shui ile ilişki problemini çözerim,” diyorsa, bu olmuyor. Ama böyle yapmasına da kimse ses çıkarmıyor çünkü bunu yapmasını engelleyecek yasal bir düzenleme yok. Hastasıyla yatanlar, hastasıyla evlenenler, eski hastası şimdiki karısını, yeni hastasıyla aldatanlar... Bunlar biliniyor ve hiçbir şey yapılamıyor.

- *“İnsanlığın en büyük laneti, hayatının en mutlu anlarını daima bu anlar geçip gittikten sonra anlamasıdır,” diyor Juli Zeh Temize Havale isimli kitabında. Orhan Pamuk ise, “Hayatımın en mutlu ânıymış bilmiyordum,” demişti Masumiyet Müzesi’nde. İki yazarın bu yazdıkları üzerine ne söylemek istersiniz?*

– Bunu söyledikleri an, aslında kaybettikleri an. O yüzden bunu yazıyorlar, eğer kaybetmemiş olsalardı, “Farkında değilim,” demeyecekler, yaşıyor olacaktı. Bence bu kaybetmiş olma pişmanlığıyla ilgili edilen bir cümle. Zaten orada Kemal, Füsun’la olan ilişkisinde, o kaybetmiş olmanın pişmanlığıyla bir takıntı geliştiriyor çok açık bir şekilde. Fırsatı vardı ve cesaret edemedi de Füsun gitti bir başkasıyla evlendi.

- *O yüzden de ilginizi çeken bir roman olmalı sizin için Masumiyet Müzesi.*

– Her şeyden önce çok iyi bir aşk romanı hakikaten. Patolojik bir aşk romanı. Gerçi günümüzde genç kuşaktan birçok insan, “Böyle saçma sapan aşk mı olur?” diyordu onun için. Patolojik bir aşk yıllarca sürer zaten. Ama işte WhatsApp’ta başlayıp orada biten ilişkiler çağındakiler için anlaşılınması çok normal.

- *“Artık utanmıyorum” başlıklı yazınızda, “Cahillerin ülkesinde inanca dokunma, fanatiklerin ülkesinde futbola bulaşma, aç-*

gözlüler ülkesinde bildiğin yanlışları bile yazma, politika zaten yazmamalı...” diyerek durumu çok net özetliyorsunuz, geldiğimiz nokta da ortada. Ne yapacağız bu gidişatla?

– “Ben daha umutsuzum,” demiştim konuştuğumuz bir şeyin üstüne bu söyleşi sırasında. Ben kendi adıma biraz melankolik bir tipimdir. Ama bu melankoliyi daha genç olduğum yirmili yaşlarda hüznümlü olarak yaşayıp, “Batsın bu dünya,” moduna da getirebilirdim halbuki şimdi neşeli bir melankoligim belki. Bir taraftan da olumlu bir karamsarım. Aslında nihilist bir şey gibi de görülebilir ama bir şekilde kendimi soyutlayarak toplumsal sorunlardan ve bana acı veren şeylerden sıyrılıbiliyorum. Çok açık bir şekilde şöyle söyleyeyim: Kitaplarım, yazdığım şeyler, hastalarım, evimden görünen manzara, alkol, aşk, gittiğim iki-üç tane mekân –İstanbul’da büyük ihtimalle dört seneden beri Bakırköy’e, Sarıyer’e gitmemişimdir– böyle küçücük bir dünyada yaşıyorum. Bu kesinlikle kimseye önereceğim bir çözüm değil. Kendimizi bir süre için korumaya almak için de böyle davranıyor olabiliriz eninde sonunda, “Gün gelir, devran döner,” diye düşünüyorum. Bu dünya üzerinde hiç kimse baki kalmadığına göre bir şeyler de değişecektir. O yüzden yok olmadan mevzileri korumak önemli. Savaş kazanmak için bazen bir şeyleri terk edip geriye çekilmek ve beklemek o sırada teorik olarak, duygusal olarak beslenmek olarak da düşünülebilir bu. Şu anda kendi küçük dünyamda yaşıyorum.

• *Turgut Uyar’ı sevdiğinizi yazdıklarınızdan biliyorum. Son soruyu, onun bir cümlesi üzerinden sorayım o zaman: “Mutluluk bir ortaçağ duygulanımıdır,” ne dersiniz?*

– Ben onu kaçırmışım ama çok güzel bir cümle hakikaten. Neden söylemiş acaba? Ortaçağı nasıl değerlendiriyor Turgut Uyar, nasıl bir zaman olarak görüyor, onu da biraz kurcalamak lazım. Şöyle bir metafor olabilir, ortaçağda mutlu olunabilir mi o karanlığın içinde? Büyük ihtimalle mutluluğun imkânsızlığından bahsediyor orada. *Acının Coğrafyası*’nı, *Acının Tarihi*’ni yazan bir insan olarak Turgut Uyar, hakikaten mutluluğu pek

imkânlı gibi gören birisi değil. Kendini, ‘Orada bir adam sıkılmaktadır, o benim işte,’ diye tarif ediyor. O yüzden, “Mutluluk bir ortaçağ duygulanımıdır,” derken de acı bir ironi yapıyor olsa gerek.

21 Aralık 2014

AYFER TUNÇ

“Çok sıkılıyorum. Böyle bir 10-15 dakika filan seyre diyorum”

• *Önce futbolla alakayı anlat, diyeceğim – veya alakan olup olmadığıni...*

– Valla hiç alakam yok. Ama düşman olanlardan değilim futbola. “Adını duymak istemiyorum katiyen,” diyen türden değilim. Ama anlayamıyorum da insanların niye bu kadar delice sevdiğini.

• *Çevrende delice sevenler var mı?*

– Aslında yok. Yakın çevremde pek olduğunu söyleyemem. Yeğenim, ablamın oğlu mesela, her sene kombine bilet alıyor. Galatasaraylı. Annem Galatasaraylıydı tuhaf bir şekilde. Sanıyorum sporun rekabetini çok severdi. Yaşlandığında da futbol onun eğlencesi haline geldi. Çok ayrıntılı bilmezdi futbolu açıkçası. Öyle “ilk on biri say” desen sayamazdı ama hasta Galatasaraylıydı. Çok enteresan, babam Fenerliymiş, annem Galatasaraylıydı. Annemin babamla ilgili sakladığı şeylerden biri de, –babam çok genç yaştayken öldü–, Galatasaray’ın Fener’i yendiği bir maçın gazete kupürü! Sürekli çekişme nede niymiş aralarında. Bir tarihte Fener, Galatasaray’ı ağır bir biçimde yenmiş, babam onun gazetesini saklamış, senelerce aneme göstermiş. Sonra da bir gün Galatasaray önemli bir gali-

biyet almış, annem de o maçın gazetesini saklamış. Ne zaman futbol muhabbeti olsa o gazeteleri çıkarıp birbirlerine gösteriyorlarmış!

- *Manşet savaşları.*

– İşte annem, hayatının son dönemlerinde bayağı futbol delisi oldu. Öncü bir kadındı ama. Erkeklere ait kabul edilen alanlardan geri durmayı pek kabul etmezdi. Çok aktif biriydi.

- *Bu da o tavrının bir parçası gibi miydi?*

– Biraz öyleydi bence. Sanıyorum bir nedeni daha vardı, futbol, torunuyla ilişki kurmasının bir yoluydu. Çünkü ablamın oğlu da Galatasaraylıydı, küçüktü o zamanlar, ortaokula filan gidiyordu herhalde, pazar akşamları ya da ne zamansa Galatasaray'ın maçından sonra saatlerce muhabbet ederlerdi telefonda. Hele yenilmişlerse o sohbet çok uzardı.

- *Dertleşme seansları.*

– Bir de kuzenim vardı, o Fenerliydi, çok ağır Fenerliydi. Çok sevdiğim ve özendiğim bir kuzenimdi. O da değişik bir tipti. Akan suda gitmeyen, tersine yürüyen bir tipti. Onun için, onun futbola olan ilgisi her zaman ilgimi çekti. Onun bir bedensel rahatsızlığı vardı. Bir sakatlığı vardı. Dolayısıyla futbol oynaması mümkün değildi. Buna rağmen kalede dururdu mahallede oynarken. Ben de futbolla ilgilenmek için bir-iki girişimde bulundum. Daha ilkokulda filandım, o kuzenim vesilesiyle hissettim ki, bu bana göre bir numara değil. Hiç öyle seviyormuşum gibi yapmayayım boşuna. Sevdiklerim seviyor, tamam güzel ama hiç beni ilgilendirmiyor.

• *Futbolu değil de futbolseverleri izlediğin anlaşıyor. Onlara bakıyorsun ve bir şeyler görüyorsun. Ne görüyorsun?*

– Tabii, tabii. Aslında birkaç çeşit futbolsever görüyorum ben. Tek bir çeşit yok. Takımlara göre de ayrılıyorlar korkarım.

Fotoğraf: MUHSİN AKGÜN

- *Şimdi tehlikeli sulara giriyorsun.*

- Tehlikeli sulara giriyoruz. Böyle bir tuhaf kibirlerinin olması mesela bazı takımların...

- *İsim verebilirsin.*

- Mesela Galatasaraylılar niye kendilerini öyle zannediyorlar, hiç anlamıyorum. Annem de öyleydi. Galatasaraylı olan ve delice maç seyreden yeğenim, hayatta tüketici derneğine şikâyet filan yazacak birisi değildir ama Galatasaray mağazasından aldığı bir ürünle ilgili tüketici derneklerini ayağa kaldırdı.

- *Vatandaşlık bilinci edindi birdenbire.*

- Bu Galatasaraylılık bilinci! Çünkü utandı Galatasaray mağazasında böyle bir şey satılıyor olmasından! Onu başka bir mağazadan alsa rahatsız olmayacak aslında. Aslına bakarsan futbol seyretmeyen ya da hiç ilgilenmeyen erkekler benim daha çok ilgimi çekiyor. O daha enteresan bir durum. Futbolse-

verlikte iyi-kötü bir takım tutma ile fanatik olma arasında çeşitli kategoriler var. Benim tanıdığım futbolsever insanlar da genellikle fanatikliğin birkaç basamak altında durdular. Maç seyrediyorlar, “seyretmesek olmaz” demiyorlar. Bir de kendi takımlarının maçıyla yetinmeyen, her şeyi seyredenler var. İspanya’nın liginden sana ne! Hani yuvarlanan top gördüğünde dünyayı unutanlar... Onlara çok rastlamadım açıkçası. Benim bildiklerim, kendi tuttuğu takımla ve Milli Takım’la ilgili fanatik olanlar. Bir de arkadaşlarım arasındaki futbolseverler, televizyondaki futbol muhabbetlerini seyretmiyorlar. Aslında o muhabbeti seyretmekten hoşlananların, futbol dışında da genel olarak bir saldırganlık dürtüsü taşıdıkları hissine kapılıyorum bazen. Çünkü gerçekten nefret suçu işleniyor bence o futbol programlarında zaman zaman. Özellikle kadınlara yönelik. Var ya öyle birtakım sosyal medyalarda da konu olan adamlar. Abuk sabuk cümleler eden cinsiyetçi adamlar. TV’deki futbol dünyasının çok seksist olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla o dünyaya dahil olmayan, ona itibar etmeyen futbolseverleri seviyorum. Futbolu futbol olarak görebilenleri ya da sosyal ilişkisini başka türlü kuranları.

- *Düşük yoğunluklu futbolseverlere çatmışsın.*

– Evet, gerçek fanatikler çevremde yok. O “düşük yoğunluklu futbolseverler” diyelim, onlar var. Yapı Kredi’de çalışırken Enis Batur hasta Galatasaraylı olduğu için her pazartesi ağır futbol muhabbetine maruz kalıyorduk. O eğlenceli bir durumdu aslında. Futbolla ilgili kültürel bilgiyi o dönemde birazcık edindiğimi söyleyebilirim. Daha doğrusu futbol etrafında çok büyük bir kültürel dünya olduğunu, o zaman öğrendim.

Ben de takım tutuyorum bu arada. Beşiktaşlıyım. Niye olduğunu hiç bilmiyorum.

- *Gerçekten bilmiyor musun!*

– Vallahi bilmiyorum. Galiba ortaokulda ya da lisedeyken, böyle belli belirsiz, Beşiktaş’ın halkçı, eşitlikçi bir kimliği olduğuna dair bir bilgi gelmiş bana. Aslında ben o kuzenim nede-

niyle, o sakat olup kalede duran kuzenim nedeniyle Fenerli olmaya zorlamıştım kendimi çocukken. Fakat sevmedim Fenerlileri ve Fener'i.

- *Niye?*

– Benim tanıdıklarım çok saldırgandı. Saldırgan doğru bir kelime değil... Nasıl diyeyim, yalnız futbol konusunda değil, genel olarak, hayatta da “sakin” durmayan insanlardı. Ben de öyle sakin duran biri değilimdir ama onlarınkinde bir hükmetme, bastırma tavrı hissediyordum. Bütün Fenerliler böyledir anlamına gelmiyor. Babam Fenerliymiş, dedim ya. Sonra tanıştıklarımdan da hoşlanmadım. İlginçtir, aslında benim bir Adapazarlı olarak Fener'i sevmem beklenir.

- *Bak böyle şeyler de biliyorsun! Adapazarlı-Fenerli illiyetini kuracak kadar futbol kültürü bilgin var.*

– Tabii. Çünkü Sakaryaspor'da yetişen iyi futbolcular hep Fener'e gitti. Dolayısıyla Fener'in ocağı gibi gördü Adapazarlılar Sakaryaspor'u. Sakaryasporluluk ayrı bir şeydi Adapazarı'nda. Tabii Kocaelispor'la düşmanlıkları da ayrı bir şeydi. Doğrusu benim Adapazarı ile ilişkim de çok zayıf zaten. İleriki zamanlarda komşu şehirler arasında bu düşmanlığın hep olduğunu öğrendim. İşte Rizespor-Trabzonspor arasında var, hemen her yerde var. Neyse, sonuçta Fener bana çok cazip gelmedi, sevmedim. Sonra da, “İyi ki Fenerli olmamışım,” dedim, çok ilerleyen zamanlarda. Bu mafyöz ilişkiler vs. silah-kulah hikâyeleri ortaya çıktı. Beşiktaşlı oluşumun altında, dediğim gibi, o yıllarda kulağıma gelen bilgi vardı. “Arabacılar Takımı” denirdi. Galatasaraylılar aşağılardı, Fenerliler aşağılardı. Ben de solcu doğmuş olarak gördüğüm için kendimi, –çünkü öğrenerek solcu olanlardan değilim–, tabii ki arabacıların yanında olmayı, halkçı, eşitlikçi olanın yanında olmayı tercih ederek Beşiktaşlı oldum sanıyorum. Erenköy Kız Lisesi'nde yatılı okurken artık Beşiktaşlıydım, netti. Sonra tabii “Çarşı”yla gururum arttı. “Çarşı her şeye karşı” nefis bir slogan! Öyle yürüdü.

• *Peki o vakitler Beşiktaş hakkında ne bilirdin?*

– Hiçbir şey! (Gülüyor.)

• *Hangi mitleri bilirdin, hangi isimleri bilirdin? Mesela maç sonuçlarına bakar mıydın? Pazartesileri Erenköy Kız Lisesi'nde haftasonu oynanan maçlar üzerine konuşulur muydu?*

– Hiç konuşulmazdı. Kız Lisesi'nde bu işin acıklı ya da eğlenceli bir tarafı vardı. Kızların tuttuğu takımlar sürekli değişirdi. Çıktığı çocuklara göre değişirdi takımlar. Yatakhaneye, sınıfa, “Bir dakika kızlar, ben takımı değiştirdim ona göre! Yeni biriyle tanıştım,” diye dalan kızlar olurdu.

• *Senin taraftarlığın uykudaki bir taraftarlıkmış.*

– Tabii, uykudaydı. Yalnız evli olduğum dönemde tesadüfen eşim de Beşiktaşlıydı. O da “düşük yoğunluklunun” da bir gömlek altında bir Beşiktaşlıydı. Hiçbir zaman hatırlamıyorum ki oturup maç seyredelim ya da konuşulsun. Benden çok da farklı değildi. Sanıyorum o da aynı gerekçeyle Beşiktaşlı olmuştu.

• *Bir uzak akrabayla ilişki gibi.*

– Hah, öyle bir şeydi. Transfer dönemlerinde “Kim geliyor, n'oluyor” diye bir-iki gazeteye bakardı. Bir-iki efsanevi şey hatırlıyorum. Bir de tabii, hiç unutamadığım bir şampiyonluk kaybedişi var Beşiktaş'ın, şampiyonluk kaybetmelerinden biri, Galatasaray'ın başka bir takımı 7-0 filan yenmesiyle...

• *Ankaragücü'nü, 8-0!*

– “Şike, şike!” diye bağırان bir maç..

• *Bir şeyler biliyorsun, görüyorum ki!*

– Ama şimdi pardon, bu çok özel bir durum! Her gün yaşanmaz. Günlerce gazeteler karıştı. 8-0! Artık şikenin dalağının yarıldığı bir durum. Normalde şampiyon olmuştu Beşiktaş, averajla kaybetti. Sonra hani böyle saçları çok düz bir çocuk vardı.

• *Metin?*

– Metin. Sonra Şevval Sam’la birlikte oldu?

• *Ta kendisi! Evet.*

– Mesela onu hatırlıyorum. Kovaçeviç diye birini hatırlıyorum. Niye bilmiyorum. Beşiktaş’ın teknik direktörlerinin isimleri nedeniyle eğlence konusu olduğunu hatırlıyorum. Toshack’tı galiba bir tanesi?

• *Evet, tabii. John Benjamin Toshack.*

– Tam Türk medyasına göre bir isimdi yani! Mesela ben o zaman bu seksizmden çok tiksindim. Sonra eşimden ayrıldıktan sonra bir ara tümüyle koptu futbolla ilişkim. Yıllar geçiyor, birileri şampiyon oluyor, bayraklar asılıyor. Biz o zaman farkına varıyoruz, “A, lig bitmiş galiba,” diye.

• *Az evvel Enis Batur vesilesiyle, Yapı Kredi Yayınları’ndaki ortam vesilesiyle “futbolun da kendine göre bir âlemi var” sezgisine erdiğini söylüyordun...*

– Evet, evet. Benim ilk gençliğimde, sen de çok iyi bilirsin o dönemleri, futbol halkı uyutan 3F’den biri olarak zihnimize yerleştirilmişti. Ben Erenköy Kız Lisesi’ndeiyken öyle ağır bir solcu değildim gerçi. Ama zamanın ruhu öyleydi. Bu 3F bilgisi de sürekli taşan bir bilgiydi. O tarihte bir keresinde, kendi ailemden futbolseverlerin, maça gidip çok mutlu geldiklerine dair bir öykü anlattığımda ağır devrimci ablalardan biri beni çok şiddetle azarlamıştı. Futbolun kitleleri uyutmak için bulunmuş bir spor olduğuna dair ağır bir ders alıp, susup oturdum. Uzun süre etkisinden de çıkamadığım, yanlış olduğunu düşünmeye cesaret bile edemediğim bir cümle oldu. Sonra o 3F, 3F, 3F ile yıllar geçti. Sonra herhalde gazetecilik yaparken bunun bir kültür olduğunu yavaş yavaş anladım. Gazetecilik yapmaktan bahsedince, medyadaki spor servisleri de hakikaten herkesin uzak durmak istediği servislerdir. Bir spor, bir de magazin! Yeni Yüzyıl’dayken, ki çok nitelikli insanlardan oluşuyordu Yeni Yüzyıl’ın spor servisi ama biz daha onları görmeden, “Bizi spor-

la aynı kata koymayın, aynı yere koymayın,” diye arıza çıkar-mıştık. Mesela *Güneş* gazetesinde çalışırken, oradaki spor ser-visinin katından hakikaten koşarak kaçardık. Merdivenden bir an önce üst kata fırlayıp çıkmak isterdik. Çünkü gerçekten çok seviyesiz bir muhabbet yapıldı ve ortalık inlerdi o muhabbet-le. Çok küstah ve eğlencesinde insanı ürkütecek derecede şid-det içeren bir erkek muhabbetiydi. *Yeni Yüzyıl*’da işte futbolla kültür arasındaki ilişkiyi görür gibi oldum. Enteresandır, Haş-met Babaoğlu o zaman kültür servisinin başındaydı. Kültür ser-visinin yanında spor servisi vardı, orada da Yiğiter Uluğ vardı. Böyle düzgün insanların bir araya gelmesiyle ben futbola karşı olan önyargılarımı hafiften kırmaya başladım. Baştan yine, “Ne bu futbol muhabbeti ya!” diye çıkışıyordum yine. Ama Haş-met’le Yiğiter mesela çok ciddi futbol muhabbetleri yapıyorlar-dı ve bakıyorum, efendi gibi konuşuyorlardı, enteresan bir ko-nuydu bu. Her ne kadar ben anlamasam da! Galiba bildiğim birkaç isim de o dönemdendir. Haşmet de Beşiktaşlıydı. Fener-li Altan vardı galiba.

- *Tanrıkulu.*

– O da düzgün bir futbolseverdi. Düzgün şeyler yazmaya ça-lışıyordu. Ayrıca spor servisinin bütün gayreti futbol dışında da bir şeyler yapabilmekte, diğer sporlara yer verebilmekte. On-ların bu olumlu nitelikleri beni tekrar ısıttı futbola, bir kültü-rel olay olarak futbola. Çok eğlenceli bir dönemdi. Belki yine büyük bir ilgi duymadım ama saygı duymaya başladım diye-lim. “Ha, bir dakika!” dedim, “Bu, bu kadar da şey değilmiş...”

- *Yaban bir dünya değilmiş.*

– Yaban bir dünya değilmiş. Nasıl diyelim, lümpen meselesi değilmiş. Daha nitelikli baktıkça çok da güzel şeyler bulabile-ceğin bir şeymiş. Ben hâlâ bulmuş değilim, o ayrı! Civarını çok seviyorum ama.

- *Hiç maç seyrettin mi?*

– Hiç seyretmedim ve çok istiyorum gitmeyi.

• *Canlı hiç seyretmedin.*

– Hiç seyretmedim.

• *Televizyondan izledin mi?*

– Çok sıkılıyorum. Böyle bir 10-15 dakika filan seyrediyorum.

• *Niye sıkılıyorsun? Nasıl sıkılıyorsun?*

– Hiçbir şey anlamıyorum çünkü. Hiçbir şey anlamıyorum. Bazı, kırk yılda bir, çok heyecanlı bir maç olduğunda... Ha, bir tanesini söylemem lazım: Berlin'deydim bir tarihte, çok güzeldi. Türkiye'nin kitap fuarının konuk ülkesi olduğu yıl Kültür Bakanlığı bir dizi etkinlik yaptı Almanya'nın çeşitli kentlerinde. Onlardan birinde, Berlin'deyken, gruptan kopup kalama göre sağda solda takılıyordum. Çünkü Berlin'i çok severim. O yıkık kilisenin biraz aşağısında birkaç kafe var, önünde açık alanları olan. Orayı keşfettim, oralarda takılıyordum. Orada bir kafenin olağan düzeninde İtalyan bayrakları var, pizza yapıyorlar, İtalyan kahveleri sunuyorlar. Fakat hepsinin sahibi Türk! "Hilal Kafe", "Sıla Kafe" filan gibi isimleri var. Gayet İtalyan kılık-lı, İtalyan takımları giymiş, siyah parlak pabuçlu adamlar girip çıkıyor. Kafenin sahipleri Türkler ve İtalyan rolü yapıyorlar! Herkesin de bildiği, çok hibrid bir durum. Beni ilk etkileyen şey bu oldu o kafelerde. İşte günün birinde orada Türkiye-Almanya milli maçına rastgeldim. O çok ilginç bir tecrübe oldu benim için. Çok unutulmaz bir geceydi. Bir anda fark ettim ki Türkiye'nin maçı var Almanya'yla, Almanya ve Türkiye ayağa kalkmış durumda – ve hemen o kafelerin birinde yerimi aldım.

• *Buna kayıtsız kalamayacağımı düşündün.*

– Artık bu bir sosyolojik bir vakadır! Her zaman rastlanmaz böyle bir şeye. Önemli bir maçtı, çok çok ciddi bir durumdu. O günün coşkusu tuhaftı. Önce sokakları anlatmam lazım. Yüzünün yarısını Alman yarısını Türk bayrağına boyamış Türk çocukları vardı. Sırf Türk boyamış çocuklar vardı. Orada şunu ayırt edebiliyorsun: Bir kısım hiçbir şekilde Alman bir tara-

fı kabul etmiyor, tamamen kendini Türk olarak konumluyor. Bir kısım da her iki tarafa birden ait olduğunu içtenlikle ortaya koymaya çalışıyor. Bir tarafına Türk, bir tarafına Alman bayrağı asarak gezen yüzlerce, binlerce araba gördüm! Sadece Alman bayrağıyla gezen Almanlar, sadece Türk bayrağıyla ile gezen Türkler de vardı.

- *Aslında üç ulus.*

– Üç ulus, evet! Tam anlamıyla üç ulus! Bir de tabii Almanya'daki Türklerin aksanı var, Türkiye'deki hiçbir aksana benzemeyen muhteşem bir aksan. Çok seviyorum Almanya Türklerinin aksanını. O aksanla konuşan çocuklar park gibi bir yerde toplanıyorlardı. Büyük TV ekranları kurulmuştu, o gece orada maç seyredilecekti. Sanıyorum Almanlar da geliyordu oraya. Bütün bir günü sokakta üstlerinde Türk bayrağı, kırmızı-beyaz giyinmiş, gezerek geçiren 15-16-17 yaşında çocuklarla sarılıydı çevrem. Birkaçıyla konuştum. Çok hüzün vericiydi. Çok çok çok hüzün vericiydi. Öyle büyük bir ezilmişlik hissiyle dolular ki, sanki Türkiye o maçı kazanırsa her şeyi aşmış olacaklar. Her şey bitecek. Bütün acılardan kurtulmuş olacaklar. Ancak o zaman hissedebiliyorsun ne kadar ezilerek yaşadıklarını. Her iki cihana da ait olmadıklarının, her iki cihanda da makbul olmadıklarının acısının nasıl kuvvetli olduğunu... Erkek çocuklarda daha milliyetçi, daha sert bir tavır vardı. Ağızları çok daha pisti. Bazıları saldırgan görünüyorlardı. Kızlar çok etkileyiciydi. Kimileri erkeklerle birlikte kimileri yalnız, yani kız kıza geziyorlardı. Onların tavrı milliyetçilikten çok ulusal gurura benziyordu. Gözyaşları gözlerinin pınarlarında duran hüznü kızlardı. Ne kadar ağıldandıklarını anlattılar; ne yaparlarsa yapsınlar orada Türkler hiçbir zaman Alman olamayacaklar ama bir yandan da Almanlara yaranmak için çok uğraşıyorlar, Almancaları Türkçelerinden daha iyi, hatta Türkçeleri iyi olmadığı için üzülüyorlar. Bütün bunları anlattılar. Sonuç olarak çıkan cümle şuydu: “Ulan biz sizin için her şeyi yaptık, gene de size yaranamadık! O zaman bugün sizi yenelim de görün!” Böyle bir ruh haliydi onları etkileyen. Çok iç sızlatıcıydı. Onların o halle-

rindeki arzu, kazanma arzusu, ortaya çıkma arzusu, kendilerini gösterme arzusu milliyetçilikten kaynaklanmıyordu. O ezilmişliği aşmanın yoluydu. Futbolun kitleye ait bir spor olması böylesi arzuları hemen ve kolayca harekete geçiriyor. Ve benim gibi hiç alakası olmayan biri bile buna katılabiliyor. Bu kucaklayıcılığın sırrı nedir? İşte, o manzara çok hoşuma gitti. Kafelerden birinde, bir masaya oturdum. Daha maça bir-iki saat var, masalar hazırlanmış. Sekiz-on masa birleştirilmiş, üzerinde Türk bayrağı. Hemen yanında gene sekiz-on masa birleştirilmiş, Alman bayrağı.

- *Tribünler kurulmuş.*

– Bir de ortada galiba iki bayrağın da olduğu bir masa var. Son derece dostça bir düzenleme olduğu belli. Hakikaten çok dostça. Maç saati yaklaştıkça hızla ortalık doldu. Bakıyorum ama bir şey anlamıyorum. İnsanları seyrediyorum. Gerçekten sıkılıyorum futbol seyretmekten. İnsanların niye zevk aldığını da bir türlü anlayamadım. Fakat onları seyretmek zevkli! Çok da gollü bir maçtı. Bir Türkiye attı, bir Almanlar attı, bir Türkiye attı, bir Almanlar attı.

- *Avrupa Şampiyonası yarı finali, 3-2!*

– Çok önemli bir maçtı yani. Kendilerinin de büyükler liginde olduğunu gösteriyorlardı Türkler oradaki Almanlara. Bunun ne büyük gurur olduğunu düşünsene. Eşitsin ya, eşitsin! İlk defa Almanlarla eşit olduğun bir alan var. Bunun yarattığı gurur hakikaten göz yaşartıcıydı. Oradaki çocuklar açısından. Bir onlar ayağa kalkıyor, bir ötekiler ayağa kalkıyor. Ortalık birbirine girmiş. Müthiş heyecanlı. Ben normalde hiç günlük tutmam, bir tek yolculuklarda, seyahatlerde günlük tutarım. Alelacele günlük tutmaya başladım orada. O gün gördüklerimi yazdım çünkü gerçekten çok etkileyici bir manzara. Sonra fark ettim ki bütün kafelerde aynı düzen kurulmuş. Hat boyunca. bir kavga, gürültü asla yok. Çok tatlı laf atmalar var. Hani Türkler laf kaldıramaz ya! Hemen kavgaya dökerler. Bence en kötü huylarından biri. Pek çok kötü huyu var ama bu da çok

kötü huylarından biri! Şaka kaldıramazlar – kendileri yaparlar ama! Her türlü hakareti ederler ama kendilerine edilince bir anda aslan kesilirler. Burada hiç öyle bir manzara yoktu, onlar Almanlarla dalga geçiyor, Almanlar Türklerle dalga geçiyor... Sonra yanıma bir adam oturdu, çünkü çok kalabalık oldu kafe. Tıklım tıklım. Ben de iki kişilik bir masadayım. Ama yerim çok güzel, ekranları pırıl pırıl görüyorum. Adam yalvardı, rica etti, “Oturabilir miyim?” diye. Bir Alman. “Buyurun” dedim, oturdu. Delirdi adam maçı seyrederken. Tepiniyor, fırlıyor, bira şişesini yerlere atıyor, saçını başını yoluyor. Bir Alman’ın bu halle gelmesi de bana çok tuhaf geldi. *Cool* toplumdur ya, soğukkanlı toplumdur. “Futbol bu yahu, önemli bir şey değil!” demek istiyorum adama, “Hayatın sonu değil, boş ver!” Tabii benim Türk olduğumu biliyor, benim kayıtsız kalmamdan da çok rahatsız oldu. Çünkü çok büyük bir dengesizlik var ortada. Delirmiş bir adam, yanında sakın sakın duran biri. Maçın sonunda Almanya kazandı. Herif tepiniyor artık. Tek başına sevinen insan görmek de çok acıymış. Bir grubun içinde olsa o kadar insana batmaz. Ama bunun yanında arkadaşı filan yok. Yalnız. Acı bir şey! Yaralayıcı bir şey. Sanıyorum adam biraz bunun da farkına vardı ve bana çok sinirlendi! Niye üzölmüyorum? “Takımın yenildi. Sen Türk değil misin?” filan diyor. Ondan, Neyse, o gece öyle bitti. Sonra ben otele gittim. Kendime gelemenden korna sesleriyle cama fırladım. Cam da yetmedi, dışarı çıktım. Sonra öğrendim ki bu bayrağını kapıp arabalarıyla dışarı çıkmayı Türkler Almanlara öğretmiş. Çünkü Türkler yenilmiş o maçta, Almanlar geziyor. Alman bayraklarıyla, arabalarıyla aynı Taksim Meydanı’nda olduğu gibi uzun kuyruklar halinde, korna çalarak, yarı bellerine kadar camlardan sarkarak geziyorlar. Bir Alman arkadaşla sordum, “E biz bunu Türklerden öğrendik. Biz pek çok şeyi Türklerden öğrendik,” dedi.

• *Futbolun, hep dikkat çekilen, tatlı yanlarından biri de budur: bir karnaval ruhu yaratabilmesi. Sen de tam bir Türko-Alman karnavalının ortasına düşmüşsün.*

– Evet. Bunun çok güzel bir örneğini gördüm orada.

• *Peki, Türkiye’de futbol etrafındaki kutlama ve mutluluk sahnelerine ilişkin gözlemlerin ne?*

– Şu silah meselesi çok feci. Hakikaten feci bir mesele. Bir takım şampiyon olduğunda, “Kaç kişi ölecek acaba?” diye düşünüyorum. Türklerin silahla, tabancayla ilişkisinin hâlâ çözülmemiş olması büyük bir sorun. Çözüleceği yok. Çok erkek bir topluma gidiyor Türkiye.

• *Aslında daha çok milli maçlarda bu silah rezaleti.*

– Evet. Milli maçlarda çok aşırı oluyor. Maç coşkularında teknolojiden yaralanmaları çok ilgimi çekiyor. Lazerle yazılar yazmaları, dev ekranlar kurulması, bütün bunlar ilgimi çekiyor. Mesela Beşiktaş’ın 100. yılında şampiyon olduğundaki kutlamaların çok güzel olduğunu hatırlıyorum. Çarşı’nın da biraz eli yuzü düzgün kutlamalar olmasına gayret etmesi, bir tarihselliğin ortaya konması filan güzeldi. Havai fişek artık İstanbul’da son derece tadı kaçmış bir şey, aşırılığı nedeniyle. Ama çok özel zamanlarda sınırlı ölçüde kullanılmasına hiçbir itirazım yok. Sınırlı, çok sınırlı. TV’deki o coşkuyu seyrederken, “Ben de Beşiktaşlıyım. Niye bunlarla sevinemiyorum ki!” diye düşündüm bir yandan da. Çünkü orada delice bir sevinç görüyorum. Ne kadar isterdim yahu şöyle sevinebiliyor olmayı! Çünkü o kaclar insanı etkileyen bir neşe görünüyor ki orada, öyle bir mutluluk görünüyor ki... Keşke ben de öyle olsam. Ben de o sevincin bir parçası olabilsem. Öyle bir duyguyu hissedebilsem. Ama hissetmiyorum. Bilmiyorum artık futholla ilgisizlikten mi, başka bir şeyden mi nedeni bilmiyorum ama öyle hissetmiyorum.

• *Dedin ya, “Sıkılıyorum, hiç hoşuma gitmiyor.” Biraz o hoşuna gitmeyişi anlatsan... Hakikaten, ne görüyorsun futbol izlemeye tahammül edebildiğin beş-on dakika boyunca? Nasıl tasvir edersin olup biteni?*

– Buna tarihsel açıdan da bakalım. Çocukluğumda futbol denen şey radyodan dinlenen bir şeydi. Ve benim için bir pazar gürültüsüydü. Sadece bir pazar gürültüsüydü. Zaten 70’lerin pazar günleri malum, TV öncesi dönem özellikle...

• Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek yılları!

– Tam o yıllar. Çamaşır yıkanır, ertesi gün okula gidilecektir, ödev yapılır, banyo yapılır ve radyoda sürekli maç sesi vardır. Başka bir şey yoktur. Benim babam olmadığı için evde maç dinlenmezdi. Annem de başka bir kanal ayarlardı mutlaka. Ama dayımlara gittiğimiz, pikniğe gittiğimiz, eğlenmeye gittiğimiz günlerde radyodan yükselen maç sesiyle ortamın kirlendiği hissi var bende. Çok da biteviyedir, ara sıra iner çıkar ama aslında tonu hep aynı kalan bir sestir ve rahatsız edici bir sestir. Hiçbir şey de anlamazsın. Klişelerle yürüyen bir anlatımdır, “Topu havalandırdı, göğsünde yumuşattı,” filan... Tarihsel arka planda bu sıkıntı var. Sonra işte televizyonda nadiren mecbur kalıp, denk gelip seyrettiğimde yine aynı biteviyelik... Bir top bir yerden bir yere gidiyor, birtakım insanlar koşuyor. Yeşil bir görüntü, farklı renklerde iki taraf, o da biteviye, bunda görsel bir zenginlik de yok. Ayrıca benim görsel odaklanmam da biraz zordur. Çünkü duygu insanıyım. Seyrettiğim şey beni duygusal olarak etkilemeli ki, devam edeyim. Bu da tabii futbol olamaz. Futbolun eğlencesi ya da topun nereden nereye gittiği olamaz.

• *Drama yok, diyorsun.*

– Drama yok. Eğer duygusal olarak bağlanmıyorsam görüntüye, hemen başka şeyler düşünmeye başlıyorum zaten. Zihnim kayıyor ondan. Sonra kendime gelip döndüğümde, oo, Beşiktaş gol yemiş, neler neler olmuş... Bazen tribün görüntüleri ilginç olabiliyor. İşte o yüzünü boyamış insanlar... Genellikle de kadınları gösteriyorlar, biliyorsun. En aykırı olayı o ya dünyanın! Kadınları gösteriyorlar. Çılgınca, delirmiş gibi bağırان kadınlar filan, hakikaten özeniyorum. Bak bunu bütün samimiyetimle söylüyorum. Çünkü yüksek bir adrenalin var orada, futbol o adrenalinini o insanlara veriyor. Keşke bana da verebilseydi de her hafta maça gitseydim. Herhalde hoşuma giderdi.

• *Futbolda kadın meselesi zaten önemli, senin için yedi kat önemli olduğunu anlıyorum! Bu sene Futbol Federasyonu’nun bir*

uygulaması var, biliyor musun? Taraftarlarının kötü tezahüratı ya da sahaya bir şey atması türü cürümleri nedeniyle ceza alan takımlara geçtiğimiz senelerde seyircisiz maç cezası veriyorlardı. Şimdi bunun yerine sadece kadınların ve çocukların sadece izleyebileceği maç kategorisi icat edildi. Ne düşünüyorsun bu konuda?

– Bu konuda çok ikircikliyim. İkircikliyim garip bir şekilde. Bir yandan, “kadın-çocuk” sözcükleri bir arada kullanıldığı zaman zaten ben fena oluyorum. Hakikaten çok fena yapıyor. Bunun için çok eskiye gidip küçük bir hikâye anlatmam lazım. Kadın-çocuk, birlikte anılmasıyla ilgili bir şey. Unutmadığım bir hikâyedir. Futholla hiç ilgisi yok. Adapazarı Merkez Ortaokulu’nda öğrenciydim ve tarım diye bir ders okuyorduk. Normalde Almanca hocamız olan Asım Bey de, uydurma derslerden sayıldığı için tarım dersine de geliyordu. İşte meyve bahçeleri nasıl kurulur, buğday nasıl ekilir filan gibi manasız ya da bence çok eğlenceli bir ders kitabında meyve bahçeleri bölümünde birinci sayfayı açtık. Okuttu ve dedi ki: “Bana bu sayfadaki yanlışı söyleyin.” “Hocam kirazı doğru mu yazmış, meyve diyor, kiraz ağaçta yetişmez,” filan gibi abuk sabuk bir sürü şey söyledik. Orta birdeyiz. Adam, “Bakın buradaki cümleye,” dedi: “Meyve hasadını ucuza getirmek için kadınları ve çocukları çalıştırmak daha doğru olur.” Bu cümle yazıyordu kitapta.

• *Şahane bir cümlemiş hakikaten!*

– Siyaset nedir, siyasi bilinç nedir, ayrıca kadınlık bilinci nedir; ilk karşılaştığım andır bu benim. Asım Hoca’nı bu nedenle hiç unutmam. O cümleyi hiç birimizin fark etmesine imkân yoktu. Yetişkin insanlar bile fark edemezdi.

• *Normalleşmiş, zihinlerde.*

– Evet. Benim hayata bakışımı değiştiren cümlelerden biri olmuştur. Dolayısıyla “kadınlar ve çocuklar” kalıbının nerede geçtiğini görsem fenalaşırım.

- *Alarm zilleri çalar.*

– Alarm zilleri çalar. Çünkü “korunmaya muhtaç ya da sömürülen topluluk” anlamına gelir. Hiçbir zaman iyi niyetle kullanılmaz “kadınlar ve çocuklar” kalıbı. Bir kere “kadınlara ve çocuklara maç” olayında o kalıbı gördüğüm için kafadan sinirime dokundu. Bunda cinsiyetçi bir taraf görüyorum.

- *“Kadınlar zararsızdır,” fikri, değil mi, alttan alta... Aslında bütün seyircilere getirilmesi gereken bir yasağın istisnasının “kadınlar gelebilir” olması...*

– Kadınlara da bir şıklık olsun, onlar da bir dünya görsün, evden çıksın, gibi... Bir, o yanı var. Bir yandan da normalleştirme olarak, o erkek ortamın, sert ve erkek olmanın bütün olumsuz nitelikleriyle yüklenmiş bir ortamı tedricen yumuşatma yanıyla bakabiliriz. Buna bu kadar kötü bakmak gerekir mi, çok emin değilim. Dediğim gibi, ben “kadınlar ve çocuklar” kalıbını gördüğüm zaman hemen irkildim ama sonrasında düşündüğümde başka bir yanı da var. Bunun futbola bir faydası yok. Kadınlara ve çocuklara da bir faydası yok. Ama toplumsal bilince bir faydası olabilir. Biz, özellikle Türkiye entellektüelleri meseleyi böyle en uç, en felsefi, en ahlaki boyutundan, en yukardan çözümlemeye çok meyilliyiz. Sanıyorum Türkiye aydını ile halk arasındaki uçurum da buradan kaynaklanıyor. Bir meseleyi olması gerekenle, pratiğiyle hiç tartışmadan, hemen ahlaki olarak iri cümlelerle en temelinden tartışmaya başlıyoruz ve bu çoğunlukla meseleyi çözümsüzlüğe götürüyor. Entelektüel kaygıları olmayan ama seni dinlemeye hazır insanların da senden uzaklaşmasına neden oluyor.

- *Yani diyorsun ki, bu uygulamanın somut insanlar üzerindeki etkilerine bakarak başka şeyler de görebiliriz.*

– Görebiliriz, evet. Benim annem mesela, futbolu çok seven bir kadındı. Annem maça gitmek isterdi ama hayattayken maça gidemedi.

- *Şimdi gidebilirdi. Bu ceza sayesinde!*

– Şimdi gidebilirdi. Çünkü annem o kadar erkeğin damgasını vurduğu bir ortamda da gitmek istemezdi maça. “Eşek” bile diyemezdin annemin yanında. O derece edepli... Güzel konuşmaya, adabı muaşerete değer veren, bence aşırı değer veren bir kadındı. Dolayısıyla annemin maça gitmesi imkânsızdı. Gidemezdi. Oysa gitmeyi çok düşündü. Hatta dayılarımdan daha çok düşküncü futbola. Dayıların onun kadar kuvvetli seyirci değildiler.

- *Şimdi olsa bu fırsatı değerlendirirdi.*

– Evet. Giderdi ve tahmin ediyorum sonrasında kadınlara özel olmayan maçlara da gitmeye başlayabilirdi. Yani evet, teorik olarak, ilkesel olarak bu cinsiyetçi, bu bilmem ne yaklaşıma karşı durabiliriz. Ama bunu olumlu tarafından görmek de mümkün. Ama tekrar ediyorum, “kadınlar-çocuklar” kalıbı benim için her şeyi bitiriyor baştan.

- *Bir defasında yine kadınlara ve çocuklara mahsus bir maçta beş dakika boyunca kesintisiz küfür ettiler kadınlar, koro halinde.*

– A, bak bu daha ilgimi çekti şimdi. Annem gidemezmiş ama ben gidermişim! Bence kadınların küfür etme ihtiyacı üzerinde durulması gerekiyor. Kadınlar çok küfür eder. Kadınlar maça gidiyor diye küfür kalkmaz. Ayrıca bu küfür meşalesi de fazla abartılıyor gibi geliyor bana. İnsanlar küfür etmeli.

- *Anladığım, futbol ortamının sana eril ve sevimsiz gelmesinde küfür başrolde değil.*

– Değil. Küfür benim çok sevdiğim bir şey. Hele argo! Bayılıyorum argoya. Küfrü de severim. Gündelik dilde kadını aşağılayan küfürlerin diğerlerinden çok da bir farkı kalmıyor. Yani cinselliğe ilişkin küfrün diğer küfürlerden çok da bir farkı yok aslında. Fakat futbol stadında küfür ederken, sanki cinsel eylem karşılarında oluyormuşçasına bir şehvete bürünüyorlar.

• *Gündelik hayattakinden daha vahim bir nitelik mi kazanıyor?*

– Çok daha vahim! Orada asıl amacını ve niyetini ortaya koyan bir havaya bürünüyor. “Siktir git!” demenin hiçbir önemi yoktur. Amerika’da da öyle mesela, “*Fuck you!*”, kadınların da, erkeklerin de, herkesin de söylediği bir şey. “Siktir git” de öyle. Hatta biliyorsun değil mi, Kıbrıs Rum tarafında bir kadın spiker Türkçe, “Siktir git!” dediği için kovuldu işinden! Çok komik bir hikaye. Kadın bir program sunuyor. Karşısındaki çok ilginç bir hikaye anlatıyor. “Hassiktir!” diyor kadın. Hemen görevden alınıyor. Kadın diyor ki, “Ne demek olduğunu bilmiyordum. Bizim orada çok söylenir.”

• *Bir hayret nidası olarak...*

– Bir hayret nidası. Evet. Hayret nidası olarak kullanıyoruz. Bu tür küfür, yani üzerinde cinsel olarak çalışılmamış küfür seviyorum. Ama bunu cinsel olarak geliştiren, hiçbir yaratıcılığı olmayan ve bütün amacı kadını aşağılamaya yönelik küfürden tiksiniyorum. Futbolda tam da bu yapıyor. Sevimli ve yaratıcı küfür yok. Orada çok aşağılık bir küfür var. Daha da kötüsü, hem kadınlara hem eşcinsellere yönelik küfür var. Erkek-kadın-eşcinsel diye bir hiyerarşi yaratılıyor. Bu gerçekten çok tiksindirici bir şey. Küfür eden insanında öylesinden nefret ediyorum. Sanki bir tecavüz sahnesini gözünün önüne getirerek küfür eden insan kadar korkunç bir yaratık yok bence. Bu gerçekten dayanılmaz bir şey. Futboldaki küfürde o sahne var. Yani bir adım ilerisi olsa orada sanki kitlesel tecavüz de olurmuş hissi uyandırıyor bende. Onun için tehlikeli de buluyorum. TV’de gördüğüm kadarı bile yeter. Çok rahatsız oluyorum. Gitmem. Tabii biz TV’de küfürleri duyma şansına sahip değiliz.

• *Kısılıyor.*

– Kısılıyor ama okuyoruz, youtube’dan, başka mecralardan duyuyoruz.

• *Ama sen gene de bir gün bir maça git.*

– İstiyorum da gitmeyi. Vallahi çok iyi olur.

• Yine kadınlarla da bağlantılı bir konu var. Epey zamandır, futbol bir TV sporu oldu, deniliyor. Her şeyi TV yönetiyor. Lig fikstürlerine, maç yayın saatlerine TV kuruluşlarının tercihiyle karar veriliyor. Bu çerçevede, kadın seyirciyi de cezbetmek için “erkek erotizmini” kullanma eğilimi var. Mesela, ne bileyim, Beckham gibi figürler... Bir ara İlhan Mansız, böyle bir figür olmuştı. Yakışıklı, havalı tipler futbol endüstrisi tarafından öne çıkarılıyor. “Kadınlar için de ikonlarımız mevcuttur!” hesabı... Hiç dikkatini çekti mi bu erkek erotizmi pazarlaması?

– David Beckham dünya magazininin bir parçası olduğu için istesen de kaçamıyorsun. Ama Türkiye’de hiç dikkatimi çekmedi. Ama şimdi sen söyleyince hatırlıyorum bazı şeyleri. Gerçi sporcuların ama özellikle futbolcuların kadınları cezbeden bir tarafı var aslında her zaman vardı. Zaten kadınlar kendi erotizm sıralamalarında kimi seçecek? Ya artist ya futbolcu! “Şu avukat var ya...” diyecek halleri yok yani! Ama bence Türkiye’de kadınlar hâlâ erotik olarak beğendiklerini söyleyebilecekleri, bu konuda seslerini çıkaracak aşamada değiller. Hele bir kitle sporunda bu mümkün değil. Belki “özel” birtakım kadınlar olabilir. Onların da dünyaları o kadar küçük ki, pazarı etkilemez.

• “Femme fatale” olarak kendilerini açığa vurdukları yok...

– Diyelim Bayrampaşa’da oturan bir teyze ya da abla, futbola da çok düşkün, çok seviyor ama, “Ben İlhan Mansız’ı çok seviyorum,” derse alnına kurşunu yer yani! Söyleyemez yani Türkiye alt-orta sınıf kadını kocasından başkasına...

• E, üst-orta sınıf kadını?

– Üst-orta sınıf kadınından çok emin değilim. Onlar kendi aralarında çok konuşmaya başladılar. Eskiden kendi aralarında da fazla konuşmazlardı. Şimdi kadın dergilerinde bir erkek pazarlaması filan görünüyor artık. Bunun beni üzdüğünü söyleyemeyeceğim. Bir eşitliğe doğru gidiliyor. Kadınlarla erkeklerin cinsel ikon olmaları bakımından... Ama aynı ölçüde de acıklı. İnsanların böyle bir malzemeye ihtiyacının olması çok acıklı.

Kadın, erkek, genç her neyse. İnsanın bedensel olarak, bir pazarlama aracı olarak kullanılması çok acıklı. Senelerce, “Kadın cinsel obje olarak kullanılıyor,” diye bağırdık. Şimdi de erkekler kullanılıyor! Onun için, “Kadın cinsel obje olarak kullanılıyor,” diye bağırmaktansa, “İnsanlar cinsel obje olarak kullanılamaz,” filan demeli...

24 Nisan 2012

“Mimaride de futbolda da... bağlamsal yaklaşım”

• *Ankara’da doğmuşsunuz ama sonra Etiler Çamlık Mahallesi’nde geçen bir çocukluktan bahsediyorsunuz. O devrin Etiler’inde top da oynanan bir çocukluk muydu sizinki?*

– Tabii, Çamlık aslında gerçekten de çamlıktı. Boğaz’ın karakteristik ağaçlarından olan fıstık çamlarından oluşan bir bölgeydi. Genellikle ağaçların seyrek olduğu kısımları bulur, oralarda saha oluştururduk. Mesela bir ağaç gövdesini, bir de büyükçe taşı kullanarak kale yapardık. Bazı yerlerde ise, yan yana düzgün gövdeli iki ağaç bulurduk. Onlardan daha güzel kale olurdu. O zaman aralarına halat gerer, bir de üst direk yapardık. Fakat düzlük bulmak en zoruydu. Eğimli sahada aşağı doğru hücum eden takım avantajlı olur, her iki devrenin sonuçları çok farklı biterdi. Bunun dışında sokakta da oynardık. 1968’de biz taşındığımızda oturduğumuz apartmanın üstünden geçen anacadden topraktı ve çok az araba geçerdi. O yüzden de bizim için düzgün, güzel bir sahaydı. Kale olarak iki büyük taşı yan yana koyar, arabalar geldikçe kaldırıp yol verir, maça devam ederdik. Yanlış hatırlamıyorsan önce stabilize döküldü, birkaç yıl da öyle kaldı. Biz top oynamaya devam ettik. O devirde meşin toplanla oynardık. Genellikle maç içinde havası iner, herkes de bunun sorumlusu olarak topun sahibine söyle-

nirdi. Ara sıra kenarda bekletilen pompayla top şişirilir, o esnada oyuncular arasında dağılmalar yaşanırđı. Kimisi eve su içmeye, kimi de bir köşede sigara içmeye giderdi. Bir de yolun kenarında maça aldırış etmeden lastik oynayan kızlarla konuşulurdu. Asfalt döküldükten sonra topların şekli de değışti. Adı “15 liralık” olarak bilinen, sert vurunca havada kendinden falso alan renkli plastik toplar çıktı. Biraz su yedikten sonra gülle gibi ağırlaşan eski meşinlerden sonra asfaltta onunla oynamak oyunu çok hızlandırmıştı.

• *Galatasaraylı mısınız, okuldan dolayı? Galatasaray’da Grand Cour’da futbol maçları yapar mıydınız? Orası Gündüz Kılıç’ı, İsfendiyar Açıksöz’ü yaratmış yerler sonuçta...*

– Evet, Galatasaraylıyım. Ama okuldan dolayı değil, okula girmeden önce de Galatasaraylıydım. Grand Cour hem sınıf ve okul maçlarının olduğu hem de ortaokul sırasında gizli gizli sigara içtiğimiz bir yerdi. Ben sınıf takımının kalecisiydim. Hatta kısa bir süre okul takımında da oynadım. O devirde Grand Cour topraktı. Mevsim de kış olunca her tarafımız çamur içinde kalırdı. Ama ben severdim. Atlayınca canını yakmayan, yumuşak bir zemini vardı. Bizden sonra suni çim yaptılar.

• *Aklınıza ilk gelen futbolcu kimdir? Veya bir maçtan enstantane var mı zihninizde, nedeniyle öğrenebilir miyiz?*

– Gittiğim ilk maç yanlış hatırlamıyorsan Galatasaray-PTT maçıydı. Babam da Galatasaraylıdır, o götürmüştü beni. Ben o maça gidene kadar hep ortada oynardım, hiç kalecilik yapmamıştım. O maçta Galatasaray’ın kalesini Nihat koruyordu. Sarışındı ve genellikle de sarı kazak giyerdi. İnanılmaz kurtarışlar yapmıştı. Doğrusu ne kadar iyi bir kaleci olduğunu pek hatırlamıyorum ama en azından o maçta çok iyi oynamıştı. Ertesi gün gazetede uçarak topu kurtarıırken çok güzel bir fotoğrafı çıktı. Ben de kesip duvara astım. O sıralar çok sevdiğim sarı, uzun kollu, dik yakalı bir kazağım vardı. O maçtan sonra arkasına kırmızı kalemle 1 yazıp ilk sokak maçında kaleye geçtim. Nihat benim için önemli bir oyuncudur.

Atlı Spor Kulübü (1970).

• *Futbolda bazı sistemler var zaman içinde klasikleşmiş, Total Futbol gibi. Mimaride de böyle şeyler var mı sizce?*

– Aslında belirli bir coğrafyada yaşayan insanların dünyaya bakış açıları ya da dünyayı kavrama biçimleriyle, o coğrafyada oynanan futbolun özellikleri arasında mutlak bir paralellik olduğunu düşünmüşümdür hep. Sözgelimi Akdeniz ülkelerinin bu anlamda birbirine benzer özellikler taşıdığı kolaylıkla iddia edilebilir. Hatta coğrafi olarak hayli uzak olsalar da Latin Amerika ülkelerinin Akdenizli ruhuna Kuzey Avrupalılardan çok daha yakın düştükleri ortada. Kuşkusuz bu özellikleri birbirine yaklaştıran ya da onları taban tabana farklılaştıran pek çok unsur var. Bir Akdenizliyle bir Kuzey Avrupalının ortalama fiziksel görünümünden başlayarak pek çok noktada birbirinden çok farklı özelliklere sahip olduklarını biliyoruz. Dünyaya bakma, anlama, dünyayla ilişki kurma bağlamında ortaya çıkan bu fark, mimaride de, futbol oynama biçiminde de çok net bir şekilde okunabilir. Sözgelimi bir Brezilyalının futbol oynarken ortaya koymuş olduğu informel, yani sistemden çok duyguya, tekrardan çok beceriye yatırım yapan motivasyon, bir şe-

kilde ortalama Brezilyalı mimarların da iş yapma alışkanlıklarıyla örtüşür. Doğrusu her iki alanda da, Brezilya'yı özel kılan unsurlar olduğunu düşünürüm ben bunların. Bir Hollandalıdan veya bir Alman'dan bu tür bir yönelimi beklemek bile anlamsız olur. Mesela damardan Akdenizli bir mimarın iklimle hesaplaşma şekliyle bir Danimarkalınkı birbirine hiç benzemez. Mimaride de futbolda da sistem dediğimiz şeyi, coğrafi, dinî, kültürel ve sosyolojik unsurlarla tanımlanabilecek alışkanlıklar ortaya çıkarıyor ve bunlar bölgesel olarak birbirlerine yaklaşıp uzaklaşıyor.

• *Bir mimar olarak halı sahalara ne diyorsunuz merak ediyorum. Artık kalmayan arsaların yerlerini almış gibiler.*

– Ben, şehirlerin üst üste katmanlarla zenginleştiğini düşünen birisiyim. İstanbul çok büyük bir metropol ve hâlâ göç alıyor. Her gün büyümeye devam ediyor. Günde beş yüz civarında yeni otomobilin trafiğe çıktığı bir şehir burası ve birtakım naif tahayyüllerle ele alınmamalı. Bu kenti sözgelimi Roma gibi korumayı ya da yoğunluğunu Amsterdam, hatta Düsseldorf gibi tutmayı hayal bile edemezsiniz. Daha doğrusu etmemelisiniz. Burada ortada bambaşka bir durum, çok özel bir örüntü var. İstifade etmesini bilen için İstanbul'un sahip olduğu çokkatmanlılık bulunmaz bir nimet. Tarihsel, sosyolojik, etnik ve kültürel olarak farklı katmanların üst üste gelmesi, iç içe geçebilmesi, bir arada varolabilmesi çok önemli. Bu durumun kendi içinde barındırdığı potansiyelleri aramak ve ortaya çıkarmaya çalışmak yerine, olmadık hayallerin peşinden koşmayı doğrusu hayli sık bir popülizm olarak görüyorum. Bu tür kentlere has bir özellik olarak, sözgelimi sokak kültürü veya popüler kültürle, elit kültürün sınırlarını gevşetmeleri, birbirlerinden el almaları, hatta kendi içlerinde bir tür ergime gerçekleştirerek iç içe geçebilmeleri müthiş bir potansiyel. Ortada böyle bir fırsat dururken artık gözünün ferisi sönmüş eski moda bir kentsel tahayyülün izini sürmeye çalışmak bana beyhude bir çaba olarak görünüyor. Sanırım tam da bu noktada sorunuza geri dönüp halı saha fenomenine ve onların çevresinde oluşan enerjiye

bakmak anlamlı olacak. Benim bildiğim ilk halı saha, Edirne-kapı'daki Dinarsu Fabrikası'nın bahçesindeki idi ve o sahanın ilk oyuncularındandım ben de. Yirmi yılı geçmiştir, açılışına Galatasaraylı futbolcular ve Jupp Derwall de gelmişti. Ben o sahada omuzum kırılınca bırakmıştım kaleciliği. O zamanlar pek özel bir tesisti Dinarsu ve ne yer bulmak ne de her hafta o parayı ödemek kolaydı. Daha ziyade zengin çocuklarının yeri, dolayısı ile oynanan futbolun kalitesi de pek yüksek sayılmazdı. Sonra malzeme teknolojisinin gelişimiyle birlikte hızla yaygınlaştı halı sahalar. Sanırım sekiz-on yıl önce ilk olarak farkına vardığımda çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Ümraniye ve Dudullu bölgesinde eğik çatılı olmayan binaların neredeyse hepsinin tepesinde halı saha yapılmıştı. Türkiye mimarlık dünyası pek sevmez böyle şeyleri. Hatta düpedüz bozulur bizim meslektaşlar böyle informal oluşumlara. Hiç de onlar gibi düşünmediğimi söyleyeyim hemen. Zira özellikle geceleri ışıklar yanınca hayli tuhaf ama bir o kadar da görülmeye değer bir manzara çıkıyordu ortaya. Bu bence şahane bir şey. Pek çoğu özel yapı olan bu binaların çatısının böylesi kamusal bir eğlence hizmetine zemin oluşturması müthiş bir durum. Bunun 20'lerin modern mimarlık saikleriyle, hatta Corbusienne ütopyalarla birlikte ele alınması çok derinlikli düşünce kanalları açabilir. Hiç kuşku yok ki informellik modern dünyanın tek çaresi olarak görülemez. Ancak İstanbul gibi, hâlâ bütünlüklü bir Çevre Düzeni Planı'na sahip olamamış bir kentte bu tür noktasal ya da akupunktural çözümlerin cazibesini elimizin tersiyle itemeyiz. İstanbul'u gerçek bir sosyal şehir olarak tasarlamazsanız ve bu şehrin içinde spor yapacak ya da uzanıp kafanızı çime koyacağınız yeteri kadar yer planlamazsanız, sinema, tiyatro, konser salonu öngörmezseniz, noktasal çözümler dışında başka çareniz kalmaz. Bundan da fazla çekinmemek lazım.

• Pek çok farklı yerde oturduğunuzu, zaman zaman otelleri de tercih ettiğinizi söylemiştiniz bir röportajınızda. Kendi yaptığınız bir yapıda da oturdunuz mu ya da zaten özellikle onlarda mı oturuyorsunuz?

– Şu anda öyle bir yerde oturuyorum. Kendi yaptığım derken bizim birinci kuşağın, annemle babamın daha ziyade etkin oldukları, benim biraz daha çıraklık dönemime ait bir proje. Bu çok da hedeflediğim ya da tercih ettiğim bir durum değildi doğrusu. Biraz da rastlantısal olduğunu söyleyebilirim. Öyle, “Kendi yaptığım evde oturayım,” diye bir derdim hiç olmadı.

• *Kartal’ın kentsel dönüşüm projesinin Zaha Hadid’e verilmesi ile yerli takımların başına yurtdışından teknik direktör getirilmesi arasında bir paralellik kurabilir miyiz? Yoksa sizin de başka ülkelerde işler yapmanızdan yola çıkarak dünyanın geldiği durum artık böyle şeyleri dayatıyor mu?*

– İtiraf edeyim ki huna benzer soruları daha önce ben de kendi kendime sormuştum. Üstelik tam da sizin yaptığınız gibi, yani bu durumu yabancı antrenörlere bağlayarak. Ligdeki tüm takımları olmasa da, birkaç takımdaki antrenör-futbolcu ilişkilerini ilgiyle izliyorum. Kuşkusuz pek çok farklı şekilde kategorize edilebilir ama ben mimari eylemin çok kaba bir ayırım yöntemiyle de olsa, iki türünün olduğunu düşünüyorum. Bunlardan biri *contextual*, yani bağlamsal yaklaşımdır. Bu yaklaşımda mimar yapacağı proje ile ilgili durumu, sitüasyonu inceltir ve sonuna kadar kavramaya çalışır. Coğrafya, topografya rüzgâr, güneş, insanların beklentileri, genel alışkanlıklar, hayat tarzları, ekonomik ya da ekolojik sürdürülebilirlik gibi onlarca, yüzlerce konu devreye girer bağlamsal düşüncede. Mimar tüm verileri alır, özümser, ayırıştırır, ayıklar, yeri geldiğinde bir katalizöre dönüşür ve neticede bir sentez koyar ortaya. İkinci yaklaşım ise bir açıdan tam da bu yönelimin tersini sürdürür yöntem olarak. Bu yöntemde mimar için öncelikli olan, yer ve durum gözetmeksizin bildiği ve ilgilendiği konulardır. Kolaylıkla algılanabilir, ayırıştırılabilir ve sürdürülebilir bir biçim dili çok önemlidir bu tür mimari üretimde. Nerede olsa vazgeçmez bu biçim dilinden. Adeta mesleki namusu gibi görür bunu. Doğrusu ben bu görüşe hiç katılmadım ve hep bağlamla ilgilenmeye çalıştım. Yani ilk anlattığım yöntemi benimsedim. Hatta mimarın kendi stiline, biçim dilinin oluşması gi-

bi bir durumu, yaşamsal derecede kritik ve düşülmemesi gereken bir tür mesleki tuzak olarak gördüm. Aynı görüş açısıyla, futbolda da, “Benim bir sistemim var, hangi oyuncularla ve kime karşı olursa olsun o sistemi oynatırım,” diyen antrenörlerin yaklaşımını biraz bu ikinci tür mimarların yönelimine benzetiyorum. Sözelimi Zaha Hadid böyle bir mimardır ve dünyadaki yaygın bir görüşe göre de çok başarılıdır. Hiç kuşku yok ki, elimizde onun yaptığı herhangi bir projenin bulunduğu çevreye hiçbir zaman uyum sağlayamaya-~~cağını~~ gösteren herhangi bir veri bulunmuyor; ancak Kartal’da yaptığı projenin tam da o durumun, o bölgenin sorununun ilacı olduğunu iddia etmek kolay değil. Neticede ortadaki plan, bir Zaha Hadid planıdır ve özellikle biçim dili olarak çok kişisel bir tercihin ürünüdür. Kartal’ın herhangi bir mevcut katmanıyla herhangi bir ilişki kurup kurmadığı uzun uzadıya tartışılabilir. Ama yine Türkiye’li olmasının, bir başka mimarın, sözelimi Rafael Moneo’nun gelip de orada yapacağı bir iş o kadar da sadece kendine ait olmaz. Muhtemelen Kartal’la kuracağı ilişki Hadid’e nazaran çok daha katmanlı olacaktır. Futbol antrenörlüğünde de bu iki hâkim tür var bence. Bir tanesi her şartta kendi bildiğini oynatır, diğeri ise elindeki takıma ve ortadaki duruma göre oyunu dizayn eder. İki örnek üzerinden açabiliriz bunu sanırım. Birincisi Beşiktaş’ın şu andaki antrenörü Biliç. Beşiktaşlı değilim ama ben Biliç’in yaklaşımını kendi dünyama hayli yakın görüyorum. Evet, kendi futbol karakteri var ve ondan ödün vermiyor ama hikâyeyi duruma göre kuruyor. Dünya görüşünü değiştirmiyor ama şartlara göre strateji değiştiriyor. O şartları da sonuna kadar etüt ediyor ve anlamaya çalışıyor. Yani kısacası kendi ezberlerini kullanmak yerine durumu bütün incelikleriyle kavramayı ve kavradığı duruma göre çözüm üretmeyi seçiyor. Bir de geçtiğimiz yıllarda Galatasaray’a gelen Rijkaard’ı düşünelim mesela. Dünyanın çok iyi tanıdığı bir isimdi ama hayli başarısız oldu. Bence bunun yegâne sebebi içine girdiği dünyayla ilişki kurmaktan imtina etmesiydi. Ne olursa olsun, “Rijkaard futbolu” oynatmaya çalıştı. Burası Amsterdam ya da Barselona değil. Oyuncu karakteri de, ortam da çok farklı. Kuşkusuz küre-

selleşme ile takımların yabancı futbolcularla dolmasıyla birlikte iş çok değişti. Yani yerel özellikler bundan otuz yıl önce oldukları kadar önemli değil artık. Tıpkı bütün dünyadaki büyük şehirlerin ayrıştırıcı yerel özelliklerini kaybedip yavaş yavaş birbirine benzemesi gibi, dünyadaki büyük takımlar da bu tür özelliklerinden ziyadesiyle arındılar. Bunu görmezden gelmek doğru olmaz. Ama ben bağlamın ve yerel unsurların yine de önemli olduğunu düşünüyorum. Bugünün dünyası için biraz demode, hatta düpedüz tutucu bir görüş olarak addedilebilir bu. Muhtemelen küreselleşmenin nimetlerini benden çok daha fazla umursayan ve tabii ki kullanan kuşaklar için anlaşılabilir bir inat olarak görülebilir; dahası ofisteki genç arkadaşlar, biliyorum ki, içten içe eleştiriyorlardır beni böyle düşündüğüm için. Ama ben ofisin tasarım sorumlusu olduğum sürece en azından bu anlamda herhangi bir değişim olmayacak burada.

• *Memduh Şevket Esendal'ın "Amudi Medeniyet" ve "Ufki Medeniyet" diye bir ayrıştırması vardır. "Ufki medeniyeti" savuna-
rak onun daha birleştirici ve sıcak olduğundan dem vurur, ne dersiniz buna?*

– Aslında tam da öyle mi bilmiyorum, bugünün dünyasında bu kavramlarla konuşmak pek de kolay değil. Esendal bunları söylediği zaman bu kavramlarla düşünmek ve konuşmak kolaydı ama şimdi bunun dışında bir de çapraz durumlar var. Her ikisini birden içeren durumlar var. Sadece akla karadan değil, pek çok ara renkten oluşan bir dünya söz konusu artık. Birbirleriyle çelişiyor gibi gözükmesine rağmen birbirinden beslenen medeniyet şekilleri var. Yani ne dikey medeniyetin ne de yatay medeniyetin özellikle büyük kentlerde artık kendi başına varolamayacağı bir devirdeyiz. Bir örnek vereyim. Şu anda Bakü'de bir proje yapıyoruz. Hem süreç hem de ürün açısından çok katmanlı bir iş bu. Projeler hem burada, yani İstanbul ofisinde hem de Londra'da yeni açtığımız ofiste çiziliyor. Statik hesapları gene Londra'da yapılıyor. Sürdürülebilirlik projeleri İsviçre'de, cephe mühendisliği çalışmaları Almanya'da yapılıyor. Öte yandan yapının bir bölümü yataya yayılır kentin do-

kusu ile bu bağlamda ilişki kurarken diğer bir bölümü yükseliyor ve daha uzaktan Hazar ile ilişkiye giriyor. Şimdi bu yapı dikey medeniyete mi, yoksa ufki medeniyete mi yakındır? Bunu tartışmak ve birinden birini seçmek, daha doğrusu birinden vazgeçmek artık o kadar kolay değil. Kentler kalabalıklaştıkça bir genel strateji çerçevesinde her iki çözümün de devreye girebilmesi gerekiyor.

• *Mimaride yarışma kurumu sizce ne ifade ediyor? İhale düzeninden çok yarışmaların hem daha geliştirici hem de daha şeffaf olduğunu söyleyebilir miyiz?*

– Tabii. Mimari proje yarışmaları, meslek hayatının henüz başında olan genç mimarların kendilerini ifade edebilmeleri ve yeni iş olanaklarına kavuşmaları, diğerlerinin de –benim gibilerin diyelim– o konuda söyleyecek dişe dokunur bir sözü varsa bunu ifade edebilmeleri için bir fırsattır. Diğer yandan piyasadaki en iyi iş verme biçimlerinden bir tanesi olduğu da söylenebilir. Yarışma kurumunun ve ortamının desteklenmesi ve nitelikli kılınması önemlidir. Ancak bu sistemin her zaman en başarılı sonuçları doğurması da beklenmemelidir. Yarışmaların aynı zamanda kapatıcı bir tarafı da olabileceğini hesaba katmak gerekir. Zira herhangi bir projenin geliştirilmesi aşamasında yatırımcı ile mimarın verimli bir işbirliği içinde olmaları da önemli bir husustur. Ancak böyle bir işbirliği mimara bu süreçte yatırımcıyı bazı konulara ikna etmenin yolunu açabilir. Yatırımcının mimara o yapıdan beklentileri hakkında yeteri kadar bilgi vermesi kadar mimarın da yatırımcıya derdini anlatabileceği ortamın varlığı önemlidir. Böylelikle mimar her evrede tasarımı adım adım inceltme olanağına kavuşabilir. Yarışmanın ise her yarışmacıyı bağlayan belirli bir zamanı vardır. Jüri toplanacaktır ve projeyi mutlaka o belirlenmiş zamanda, hatta saatte teslim etmeniz gerekir. Mimarın o kısıtlı zamanda, yatırımcı ile hiçbir temas kurmadan bir tür kapalı devre içinde çalışması her zaman en iyi sonucu vermeyebilir. Benim üç ay boyunca çalıştığım bir projede, konsept proje teslimini yapmaya üç gün kala yaptığım şeyi bir kenara koyup başka bir fik-

rin peşinden gittiğim olmuştur. O zaman bir telefon edip derdinizi anlatmanız, “Bana birkaç gün daha izin verin,” demeniz mümkündür. Yarışma ise bütün bu olanakları kapatır. Bir açıdan bakıldığında şeffaf bir süreç olarak görülebilir ama aslında bir başka yanıyla da kapalı kapılar arkasında gelişir hikâyesinin önemli bir kısmı. Bir başka tehlike de, yarışmayı açan kurumun ya da jürilerin süreci niteliksiz kılan davranışları olarak karşınıza çıkabilir. Merkez ülkelerde, Almanya, İsviçre, Fransa ya da Hollanda’da yarışmalar çok önemli müesseselerdir. O ülkelerin meslek kuruluşları da bu konuda hayli deneyimlidir ve nitelikli süreçler üretir. Türkiye’de ise son dönemde yarışmayla ilgili zengin bir ortamın bulunmadığı aşikâr. Bunun yanında, yarışmayla, üstelik çok nitelikli ve şeffaf bir uluslararası yarışma süreci neticesinde elde edilen yapılara dahi kolaylıkla “kannsuz” yaftasının yapııştırılabildiği bir yer burası.

• 14. *Venedik Bienali’nin küratörü Rem Koolhaas Bienal’le ilgili olarak, “Bu Bienal mimarlar ile ilgili değil, mimarlık ile ilgili olacak. Sergiden ziyade bir araştırma platformu oluşturacak. Bir diktatörün balkonları nasıl kullandığının araştırılacağı bir bienal düşünün,” demişti. Ne dersiniz bunun üzerine?*

– Koolhaas, yapısı ve bulunduğu pozisyon itibarıyla bir provakatör gibi davranabiliyor. Mimarlık dünyasını manipüle etmeye yetecek bir gücü ya da çevresi olduğu da rahatlıkla iddia edilebilir. Bienalin tematik adı olarak *Elements*, yani “*Elemanlar*” diye bir kelime attı ortaya ve bu kez mimarlar yerine mimarlıkların sergileneceğini söyledi. Sergilerin bütününe bakıldığında, bunun ne kadar gerçekleşebildiği tartışma götürür. Hatta gezip gördükten sonra, “Bu bienal Koolhaas’ın sonu oldu, bütün kredisini ortadan kaldırdı,” diyenler bile var. Bienaller artık eskisi kadar ses getirmiyor. Zira bugün içinde yaşadığımız neoliberal toplumlarda durup dururken ortaya bir sorunsal koymak o kadar da kolay değil. Venedik Bienali ilk yıllarında dünyada mimarlık ortamını derinden etkiledi, hatta manipüle etti. Gerek hazırlık aşamasında, gerek sergiler düzenlendikten ve kapandıktan sonra tartışıldı, gündem oluşturdu. Ama

Etiler amlık'ta arkadaşlarıyla, sol altta Emre Arolat (1978).

artık durum farklı. Dünyanın bir yandan bu kadar karmaşıklıştığı, diğer yandan katı olan her şeyin buharlaştığı, iç içe geçtiği, keskinliklerin yok olduğu bir yerde, ortaya ciddiye alınabilir bir önerme –*statement*– koymak kolay değil. Sanırım Koolhaas'ın böyle bir zorluğu vardı. Bu hikâyeyle 2014 yerine 1960 yılında karşılaşmış olsaydı, işi çok daha kolay olurdu.

• *Vitra Çağdaş Mimarlık Dizisi'nden yayımlanan iki kitapta yer alıyorsunuz. Birincisi Ticari Yapılar, orada dört işiniz vardı (Adress İstanbul - Yorum Ajans - Maksimum Evler Satış Ofisi - Zorlu Center Satış Ofisi). Diğeri de Turizm ve Rekreasyon Yapıları, onda da üç işiniz var (Lara Kervansaray - 7800 Çeşme - Minicity Maket Parkı). Böyle seçkilerin mimariye katkı sağladığını düşünüyor musunuz?*

– Bu alandaki her yayının belirli bir gücü, etkileşim alanı ve bu anlamda da belirli bir faydası vardır. Ama bu kadar noktasal atışlar tek başına bir ülkenin, bir coğrafyanın mimarlık kültürünü geliştirmeye, yaymaya veya zenginleştirmeye yetmez. Türkiye'de mimarlık alanında basılan kitap sayısına, hatta içinde mimarlık olan medya sayısına bakıldığında, dünyadaki pek çok ülkenin hayli gerisinde olduğunu görürsünüz. Mimarlık dünyada da pek fazla popülerleşmiş, herkesin ilgi alanına giren bir konu olmasa da, örneğin *The New York Times*'ta düzenli olarak yer bulur. Bazı gazeteciler sıklıkla omurgasında mimarlık olan makaleler yazarlar ve bunu gerçekten araştırarak, öğrenerek yaparlar. Sözüm meclisten dışarı, bizim mahallede öyle gazeteciler var ki, bu alanda hiçbir bilgi ve yetkinlikleri olmadan topa giriyorlar. “Aman mimarlığa bulaşmayın,” diyor insan ister istemez. Vitra kitapları bu anlamda önemli. Zaten Eczacıbaşı da yöneticilerinin dünyaya bakış açısı sayesinde hem sanata hem mimarlığa çok önemli katkıları olan bir grup. Bugün Venedik Bienali'nde bir Türkiye pavyonu varsa, bunun arkasındaki başaktör Bülent Eczacıbaşı'dır. Bu da tıpkı Vitra'nın kitapları gibi bir tür misyon. Bu örneklerin sayısının artması lazım. Ancak o zaman gerçekten mimarlık konuşulabilir, tüketilebilir toplum tarafından biraz daha, önemsenebilir hale gelebilir.

Kuşkusuz bir önceki kuşağın yaşadığı çok daha derin bir kavrukluktu. Mesela her ikisi de mimar olan annem ve babamın kuşağına göre bugün mimarlık, hangi düzeyde olursa olsun hakkında çok daha fazla konuşulan bir alan. Eskiden, “Müteahhitin adı var mimarın yok,” diye konuşulurdu. Şimdi işler biraz değişti. Ama mimarlık alanındaki yayınların hâlâ çok yetersiz olduğu aşikâr.

• *Rizzoli New York tarafından yayımlanan Emre Arolat Architects-Context and Plurality’ye geçelim. Bu kitap, uluslararası bir yayınevinin Türkiyeli bir mimarlık ofisi hakkında hazırladığı ilk yayın. Ne dersiniz, futbolda olduğu gibi bu tarz uluslararası başarılar daha mı motive edici?*

– Biraz demode bir görüş de olsa, ben aslında mimarlığın lokal bir iş olduğuna inanıyorum. Az önce üzerinde durduğum bağlamsalcı görüşlerle başka türlüünü düşünmek zaten pek de olanaklı değil. Kuşkusuz herhangi bir mimar kendisinin iyi bildiği coğrafyanın dışında da iş yapabilir. Ama böyle bir şey olacaksa, işin yapılacağı yeri çok iyi anlamalıdır. Rengini, kokusunu, her türlü özelliğini ve tüm alışkanlıklarını öğrenmelidir. Evet, kitabın ismi de *Context and Plurality* (Bağlam ve Çoğulluk). Az önce de sözünü ettiğim üzere, *Context* bizim yaptığımız mimarlığın temel unsuru. *Plurality* de *context*’ler arasındaki farktan doğuyor. Her projenin *Context* özellikleri farklı. Eğer sabit bir dünya görüşünüz varsa ve onu da her durumda değiştirmiyorsanız *context*’ler arasındaki farkların sizin yapılarınızdaki dili *plural* hale getirilmesi kaçınılmaz. Bu bir taraftan yerelliğe vurgu yapan bir kitap ama öte taraftan uluslararası bir yayınevi tarafından basıldı ve bütün dünyada da satılıyor. Böyle olunca hikâyenin kendi diyalektiği oluşuyor. Evet mimarlık bence yerel kanalların önemli olduğu bir meslek, ama uluslararası anlamda iş yapabiliyor olmak da hâlâ cazip bir durum. Bu ikisinin iç içe nasıl geçeceği, üst üste ya da yan yana nasıl getirileceği ve buradan nasıl iyi bir netice çıkarılacağı mimarın kendisiyle ilgili bir durum.

• Le Corbusier'den bir alıntı: "Düşük bütçeler nedeniyle param yoktu. Bende bunu ilk Hindistan'da denedim. 1947-1952 arasında da Marsilya'da, bu insanlara devrim gibi geldi. Böylece yeni bir romantizm doğmasını sağlamış oldum, zor şartların romantizmi." Kullandığı malzemeler ve yaptığı işlerden dolayı brütalizmin yaratıcısı sayılabilecek bir insanın ağzından olduğu düşünülünce anlamlı sözler. Ekoller sizce böyle mi doğuyor, yani yaratıcılık imkânların kısıtlılığıyla ters orantılı mı? Bunu futhola da uyarlayabiliyoruz, eldeki malzemeyle iyi sonuç alınabilecek bir oyuna yönelme gibi. Nasıl açıklarsınız bunu?

– Evet, buna inanan birisiyim. Kısıtların yaratıcılığı tetiklediğini düşünürüm. Öğrencilerime de sık sık hatırlatırım bu konuyu. İyi mimar bence elindeki malzemeyi ve imkânları en doğru şekilde kullanır. Öte yandan Corbusier'nin zor şartların romantizmi olarak ortaya attığı düşünce bütünlüğü, bir süre sonra çokça eleştirildi. Şandigar ve Ahmetabad'daki yapılarıyla ilgili riyakarlıkla bile suçlandı. Bense Ahmetabad'daki yapısını birkaç ay önce huşu içinde gezdim. Ruhu şad olsun diyeceğim, o cümle ile vurgulamak istediği durumun ne denli bariz ve ustaca yansıtıldığını görünce tüylerim diken diken oldu. Sözünü ettiğimiz kısıtların ortaya çıkarmış olduğu bir yapı ancak bu kadar şiirsel bir sonuçla bitebilirdi. Hindistan'da bugün bu yapıların değeri ne derece biliniyor, o ayrı bir mesele. Ahmetabad'da CEPT Üniversitesi'nin bulunduğu, Corbusier'nin yardımcılarından olan Balkrishna Doshi'nin yaşadığı kentte ve gayet merkezî bir yerde olduğu halde tamir edilmiyor. Yine aynı şehirde Louis Kahn'ın Indian Institute of Management yapısı da mimarlığın hayli düşük bütçelerle ve çok kısıtlı şartlarla dahi ne kadar başarılı olabileceğinin iyi bir kanıtı. Bu konuda verebileceğim bir başka örnek de yaşayan son gerçek brütalist olarak tanımlayabileceğim Pritzker Ödüllü Brezilyalı Mimar Paulo Mendes da Rocha'nın yapılarıdır. Büyüleyici işler bunlar. Tabii şunu da unutmamak lazım, bu tür yapıların ortaya koyduğu mimari kalite toplumun büyük bir bölümü tarafından önemsenmiyor, hat ta pek de benimsenmiyor. Sözgelimi, Thames kenarındaki National Theatre benim Londra'da en be-

ğendiğim yapılardan biri ve brütalist mimarlığın yetkin örneklerinden. Yakın zamanda yaptığım bir nehir gezisinde, bir turist rehberinin, “İşte bu da Londra’nın en çirkin binası,” diyerek bu yapıyı işaret ettiğini gördüm. Sonra baktım ki Londra’da yaşayanlar içinde on kişiden dokuzu bu binanın mimarisini hiç beğenmiyor. Şimdi düşünüyorum da, brütalizmin ortaya koyduğu romantizm galiba bizim gibi üç-beş çapulcu için anlamlı. Bu bağlamda toplumsal bir mutabakattan söz edeceksek bu tür yapıların olumlandığını iddia etmek kolay değil. Toplum Hindistan’da dahi Corbusier’nin Ahmetabad yapısını neredeyse hiç umursamazken, bu yapı Türkiye’de olsa nasıl karşılanırdı doğrusu merak ediyorum. Herhalde taşıyanı çok olurdu diye düşünüyorum.

• *Anne babanızın da mimar olmasından yola çıkarak bu durumun faydaları veya dezavantajları neler oldu? Babası da futbolcu olan bir çocuğun, “O topa da öyle vurulur mu?” duygusunu hissettiniz mi hiç?*

– Geçenlerde Cüneyt Çakır’ın bir söyleşisini okudum, babası nedeniyle bu işin içinde büyüdüğünü anlatıyordu. Biraz yakın buldum kendimi o hissiyata. Mechuren yatkın oluyorsunuz. Evin içinde sürekli mimarlık konuşuluyor, tartışılıyor. Annemle baham bir yarışmaya girdikleri zaman mutfakla salon arasındaki duvara projeyi asıp, hafta sonları bile çata çat vuruşurlardı. İnsan ister istemez işin içine giriyor ve merak ediyor. Evde elinin altında hemen ulaşabileceğin mimarlık ya da farklı sanat kitapları oluyor. Özellikle üniversite öncesi dönem için bu çok büyük bir avantaj. Akranlarına göre birkaç adım önde başlıyorsun bu hikâyeye. Belki üniversite sürecinde de kolaylaştırıcı tarafları var ama tam da bu dönemden itibaren bunun aynı zamanda omuzlarına taşıması pek de kolay olmayan bir yük getirdiğini kavlıyor insan. Çok da yüreklendirmemiş olmama karşın, benim kızım da mimar olmak istedi ve şu anda üniversitede okuyor. Şimdi bütün gayretim ona temiz bir mesleki platform hazırlayabilmek. İçinde bulunduğumuz ortamda bu pek de kolay değil. Sapla samanın kolaylıkla bir-

birine karıştırıldığı, aklına esenin onu bunu kolaylıkla karalayabildiği bir çağı yaşıyoruz zira. Bir örnek vereyim, geçen gün Ekşi Sözlük'te benim hakkımda yazılan bir bölüm okudum. "Kendini Mimar Sinan diye ilan etmiş, bu ne megalomani," diyor biri. Bu kadar ahmakça bir şeyi insan nasıl yapar? Benim böyle aptalca bir şey söylemiş olmam mümkün mü? Tanıyan tanımayan, bilen bilmeyen yazıyor. Bilgisi olmadan fikir sahibi oluyor ve hiç çekinmeden ortaya sallıyor lafı. Annemle babamı da eleştirenler vardı kuşkusuz. Ama onların ortalıkta olduğu zamanda böyle uluorta fırlatılmazdı taşlar. Bu da benim başlangıç noktamdaki avantajlardan biriydi. Bana çok temiz bir sayfa açtılar. Öte yandan her yaptığını önce onlara beğendirmen gereken bir durum çıkıyor ortaya ister istemez. Önce onlara beğendirmek, sonra da onları aşmaya çalışmak. Onların beğenisini bir tarafa koyup onları geçmeye çalışmak ve aslında onlardan kurtulup kendi mimari karakterini oluşturmak. Çok da kolay olmadı doğrusu.

• *Futbol ve mimarideki eski ve yeni ayırımına ne dersiniz? İkisi için de eskisi mi daha iyiydi, yoksa bugünkü yenisi mi?*

– Eskiyle yeninin arasındaki tek farkın zaman olduğunu düşünüyorum. Yani ikisinden birini koşulsuz bir biçimde olumlamak ya da tercih etmek anlamlı görünmüyor bana. İkisinin de iyisi kötüsü, niteliklisi ya da berbat olanı var.

• *Bazen kazandığımız maçlardan çok daha iyi oynadığımız ama bir sebepten kaybettiğimiz, gönlümüzde yer eden maçlar olur. Sizin de hayata geçiremediğiniz ya da yarışmada kaybettiğiniz ama çok iyi oynamıştık dediğiniz böyle işler var mı?*

– Oluyor tabii. İlk aklıma gelen, Sabiha Gökçen Havalimanı için girdiğimiz yarışmadır. Mimarlardan oluşan jüri bize yarışmayı kazandığımızı söylemişti. Pek sevinip kutlama yemeği dahi düzenlemiştik ofisteki arkadaşlarımla. Sonra bir-iki ay gibi bir vakit geçti, "Başka bir proje kazandı," dediler. Boşuna ıslatmışız yani biz.

• Eduardo Galeano, Gölgede ve Güneşte Futbol kitabında “Boş bir stattan daha hüzünlü bir şey yoktur,” der. Biraz da stadyumlardan bahsedelim isterim. Böyle bir projeye girmek ister miydiniz, neler öne çıkarılmalı bir stadyumda sizce? Portekiz’deki Eduardo Souto de Moura’nın yaptığı Estádio Municipal de Braga gibi iyi örneklerin yanı sıra, şehirlerin dışına atılan stadyumlardan da bahsedelim, doğru bir yaklaşım mı bu sizce?

– Benim de en sevdiğim statlardan biridir Braga. Yıllar evvel Mehmet Cansun yönetimi görevleyken, Ali Sami Yen Stadi’nın yenilenmesi üzerine bir proje geliştirmiştik. Şehrin içinde böyle bir strüktürün nasıl varolabileceğinin cevaplarını arayan bir çalışmaydı. Stadyumların her durumda şehir dışına çıkartılması gibi bir şart olduğunu düşünenlerden değilim. Çok bir yakın zamanda, Dublin’deki Aviva Stadyumu’nu yerinde inceledim ve içinde yer aldığı çevreyi gezdim. Stadyumla şehir ya da stadyumla yapı çevre ilişkisini yeniden düşünmeme neden olacak kadar uç ve ilginç bir örnekti. Bulunduğu bölgede müthiş bir ölçek sekmesi yaratmış. İki katlı evlerden oluşan, çok sakin bir ortamın tam ortasında, dev gibi bir strüktür olarak duruyor. Bir tarafına tribün yapılamamış çünkü zaten evlere dayanmış o kenarından. Evlerin arka bahçesi stadyuma bakıyor. Maç günleri o bölgedeki değişimin oluşturduğu tansiyon müthiş olmalı. Bunun öbür uçtaki örneklerinden birini de Çin’de görmüştüm birkaç yıl önce. Herzog&de Meuron’un yaptığı kuş kafesi şeklindeki National Stadium. Hüzün dolu bir ortamdı. Belli ki artık çok fazla kullanılmıyor, atıl bir dev heykel gibi yalnız başına duruyor. Güzelliği, çirkinliği bir kenara bırakmak lazım böyle durumlarda. Kentin bu kadar dışında olmasaydı, kuşkusuz daha verimli bir şekilde kullanılabilirdi bu dev yapı. Bir de kentle ilişkisi olmamasına karşın tam da yerini bulmuş diyebileceğimiz stadyumlar var. İşte Eduardo Souto de Moura’nın Braga Stadyumu tam da buna örnek ve şahane bir yapıdır. Aynı zamanda da çok öğreticidir. Mevcut topografyayı ustaca kullanarak yapılmıştır ve kendisini anıtsal bir strüktür olarak ortaya koymaz. Bunun yerine futbol sahasını ortaya çıkarır ve bu anlamda da futbolun kendisini yüceltir. Aynı zamanda da bunun bir açık

hava sporu olduğunun altını çizer. zeri kapalı stadyumlara ısınamadım bir türlü. Olmazmış gibi geliyor bana. Eskiden genellikle açık tribüne giderdik. Sırlısklam olur, titrerdik. O zamanlarda kombine falan da yok, sabahın krnde, bazen geceden gider kuyruğa girerdik. şimdi stadyumda localar var. Isıtıcılar da taktılar geçen yıl. Bir yandan kar yağıyor ve sen 23 derecede ma seyre diyorsun. Ma bittikten sonra kendime hep şunu soruyorum, televizyonda seyretsem ne farkedecekti? Stat seyirciyi kendi içine, oyunun içine ekmeli. Havayı hissedebilmek önemli. Burada da, kolayca benimsenen konforla mutlak hakikat arasındaki gergin diyalektik giriyor devreye. Bir kere o sıcaklığa alışınca bir daha şmek istemiyor insan. Tüm bunlardan bağımsız olarak bizim stadı mimari açıdan çok nitelikli bulmadığımı söyleyebilirim. Uzaktan yassı kapaklı bir tencereye benzetiyorum. Ama hakkını yemeyelim, pek de konforlu doğrusu.

• *Mimarların kendi alanları dışında şeyler de tasarlaması biraz dersten sıkılıp sokağa top oynamaya kaçan ocuk durumunu ağıştırıyor sanki, ama iyi örnekler de çıkıyor oralardan: Arne Jacobsen'in Egg Chair'i ya da Alvar Aalto'nun Paimio'su gibi. Bienal küratörlüğü, sergiler, fotoğraf... Bunun dışında sizin de katığınız alanlar var mı?*

– Kaçmak doğru bir tabir, zaman zaman öyle oluyor. Yazı benim kaçmayı sevdiğim bir alan. Öte yandan öyle yoğun ve hızlı bir dünyada yaşamaya başladık ki, neredeyse hiç kaçamaz hale geldik. Buna rağmen kaacaksam da, kaçtığım işin hakkını verinem gerekir, diye düşünüyorum. Boş zamanında arkadaşlarıyla poker oynamak gibi değil bu işler. Yeteri kadar zaman ayırmak ve titizlenmek gerekiyor. Bu zamanı ve itinayı veremeyceksem hiç yeltenmiyorum. Buna karşın tasarım bienali küratörlüğü ya da bir sanat sergisinin mekân tasarımı gibi teklifler geldiğinde kolay kolay “hayır” diyemiyor, sonra da hepsinin hakkını verebilmek için perişan oluyorum. İnsanın hayatını dengeleyebilmesiyle ilgili bir mesele bu. Rutinin, günlük işlerin dışına çıkmayı seviyorum. Ama, “Haftada bir golf oynayayım,” gibi hobilerim olamıyor bu yoğunlukta yazık ki.

Galatasaray Lisesi Sınıf Takımı. Kaleci kazağıyla ayakta sağdan ikinci Emre Arolat (Grand Cour, 1979).

• Verdiğiniz bir röportajda Çamlıca'da yapılacak cami için, "Öncelikle camilerin cemaate ihtiyacı vardır. Böyle bir şey Çamlıca'da var mı yok mu, öncelikle bu tartışılmalıdır," dedikten sonra "buna baktıktan sonra Çamlıca'da cami yapılmasında bir sakınca yok," diyorsunuz. Lakin röportajın başlığı: "Çamlıca'da Caminin Mahzuru Yok" diye çıkınca, haliyle röportajı okumayan pek çok kişide de yanlış algılar oluşuyor. O röportajda konuyu aslında eleştirel bir şekilde, bu anıtsallık üretimine şaşırdığınızı söyleyerek kapatıyorsunuz. Bunu anıtsallıktan ziyade son yedi-sekiz senede iyice ayyuka çıkan, gigantomani olarak görmek mümkün değil mi? Stalin döneminde de olan ama esasen Nazilerde güç tapıncına dönük orantısız binalar-anıtlar inşa etme durumu, halimiz buna yakın sanki. Ne dersiniz?

– Yanlış anlaşılmalara çok alıştım. Eskiden çok kızardım ama artık kafamı takmıyorum. Devleştirme veya bir anlamda anıt-sallaştırma meselesi iktidarların kendilerini en güçlü hissettik-

leri anda tasarımı, mimariyi ve hatta kentin kendisini bir tür enstrüman olarak araçsallaştırması gerçekliğiyle direkt olarak ilintili. Stalin, Hitler ve Mussolini de mimarlığı ve kentin kendisini bu anlamda ciddi bir enstrümana dönüştürdüler. Kendi mimarlarını ve mimarlıklarını ürettiler. O mimarlar vasıtasıyla ortaya güçlerini sembolize eden yapılar koydular. Bugünlerde neredeyse bütün selatin camilerden daha büyüğünün Çamlıca'da inşa ediliyor olmasıyla cumhurbaşkanının seçimleri kazandıktan sonra Eyüp Sultan'da şükür namazı kılması birbirine bağlı şeyler. Her ikisi de aynı tahayyülün ortaya çıkardığı gelişmeler. Türkiye'de şu anda böyle bir süreç yaşanıyor. Atatürk Orman Çiftliği'ne Başbakanlık binası diye yapılan da öyle, müthiş gigantic bir yapı. Bu anıtsallık durumu aslında İslam felsefesiyle tamamen ters bir şey olmasına rağmen bugün pek de öyle görülüyor. Ama bu sadece coğrafyaya ait bir yönelim değil. Sözgelimi güncel İslam yapıları arasında adı en önlere çıkartılan Şeyh Zayed Camii de dünyanın en büyük halısına ve en büyük avizeye sahip olmasıyla geçiyor tarihe.

• *Bir röportajınızda Seyyid Hüseyin Nasr'ı olumlayan bir yorumunuz vardı, zaten o sözlerinizde İslam felsefesine bakışınız gayet sarih.*

– Tabii benim çok etkilendiğim Seyyid Hüseyin Nasr ve Oleg Grabar gibi birtakım İslam düşünürleri var. Benim İslam Mimarlığı bağlamında üzerinde durduğum, tevazuun şiar olarak alındığı ve cazibenin dünya nimetleriyle değil de, aslında tabiatla olan ilişkide arandığı bir yönelim. Bu da doğrudan İslam felsefesinde çok önemli yeri olan bir mesele. Bir dönemin yönetim politikalarıyla veya o güne özgü stratejilerle ortaya çıkmış olan bir yapı tipini bugün tekrarlamak ne derece anlamlıdır, uzun uzun tartışılabilir. Ancak burada unutulmaması gereken bir durum var. Selatin camileri, yani sultan tarafından yaptırılan camilerin inşa edilebilmesi için önemli bir koşul vardı. Sultanın önemli bir savaşı kazanmış olması gerekirdi inşaata karar verebilmek için. Sefere gitmeyen ve ganimet getirmeyen sultanlar cami inşa ettirmezdi. Bir de devlet kasasından çık-

mazdı bu harcama. Tamamen padişahın kendi serveti kullanı-
lırdı. 1. Ahmet zamanında bozuldu bu gelenek ve Sultanahmet
Camii biraz da durup dururken inşa edildi. Cumhuriyet Tür-
kiyesinde Çamlıca Camii'ni bu ölçütlerle değerlendirmek gere-
kir kanımca.

• *Ego açısından mimarları futbol sahalarındaki forvetlere ben-
zetsem de, muhteşem kurtarışlar yapıp bir anda olmadık bir golü
yiyerek çaresiz duruma düşmeleri nedeniyle, esas itibariyle kale-
cilere daha yakınlarınıış gibi geliyor. Yani sizin özelinizde Sancak-
lar Camii'ni yapıp aynı zamanda Zorlu Center'ın da mimarı olma-
nız gibi. Biri için bu kadar övölüp diğeri için o kadar yerilmekle
ilgili ne dersiniz?*

– Tuhaf bir dönemden geçiyoruz. Son dönemin yaygın tabi-
riyle kutuplaşma temayüllerinin had safhada olduğu; derinlik-
li, ayrıntılı ve rafine düşünce yerine hızla üretilmiş sığ fikirle-
rin alıcı bulduğu, gevşek ama havalı ve popüler toplumsal po-
zasyonların kolaylıkla benimsendiği ve aynı kolaylıkla da tüke-
tildiği bir dönem. Aynı kelimelerin farklı pozisyonlar arasın-
da değişik anlamlar taşıdığı, anlama, uzlaşma ya da tartışma-
nın yerini, çabucak fikir sahibi olma, suçlama ve kavganın aldı-
ğı. “Gezi Ruhu” diye bir tabir var sözgelimi son günlerde bolca
kullanılan. Herkes kendi dünyasının kısıtlı çerçevesine uygun
olarak tanımlama ve hatta sahiplenme peşinde bu ruhu. Kimi-
si katıksız bir anarşizmi, bir başkası ise bununla hiç ilgisi olma-
yan bir tür çoksesliliği anlıyor bu tariftten. Ben her zaman üze-
rine ahkâm keseceğim bir konuyu tüm ayrıntılarıyla anlama-
nın, öğrenmeye çalışmanın önemine inandım. Esasen gerçek
anlamda medeni ve çoğulcu bir toplumun temelini de bura-
da yattığını düşünüyorum. Bu bağlamda Zorlu Center'ın toplu-
mun belirli bir kesimi tarafından algılanma biçiminin iyi bir ör-
nek olduğunu söyleyebilirim. Farklı nedenlerden ötürü de olsa
iktidarın ortaya koyduğu neoliberal inşaat patlamasının sem-
bollerinden biri olarak değerlendirildi bu yapı. Bu durumu or-
taya koyan pek çok etken var. Ama bunların içinde ikisi var ki,
diğerlerinden biraz daha öne çıkıyor. İlki bu kocaman binanın

kentin ortasında yıllarca boş duran bir alana yapılmış olması. Bu zaten fiziksel bir gerçeklik olarak ortada. İkincisi ise, yapının mevcut imar koşullarını kullanma biçimi ile ortaya atılmış olan asılsız ve insafsız bir iddianın yarattığı yanlış algı. Her ne kadar çok ciddi hazırlıklar neticesinde düzenlenen uluslararası bir yarışınayla elde edilmiş, finale kalan dört projeyi uluslararası tanınırlığı ve güvenilirliği olan bağımsız bir jüri, uygulanacak projeyi ise dönemin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu seçmiş, imar koşulları Zorlu Grubu'nun kazandığı ihaleden çok daha önce belirlenmiş ve yapı da bu koşulların tümüne uygun olarak inşa edilmiş olsa da, ortaya atılmış olan asılsız iddialar toplumun bir bölümü tarafından kolaylıkla benimsendi. Hatta bu iddialar karşısında ellerini ovuştururlar ve bu hikâyeden pay çıkarmaya çalışanlar bile oldu bu süreçte. Aslında bir delinin attığı taşı kırk akıllının çıkaramamasına da iyi bir örnek bu. Şimdi bu iddiayı ortaya atanlar ortadan kayboldu. Bu konuyu gerçekten merak eden, araştıran, arkasını kovalayan neredeyse hiç kimse yok. Böyle bir şeye koşulsuzca inanmayı seviyor zira az önce sözünü ettiğim insanlar. Son zamanlarda sevmedikleri ne varsa, bu yapıyı onlarla eşleştirmek rahatlatıcı bir şey onlar için. Hadi bir an için bu konuya mimarlık alanı dışından bakanları ele alalım ve eğri oturup doğru konuşalım. Bu yapının gerçekten yönetmeliklere aykırı bir şekilde inşa edildiğini, iddia edildiği gibi fazla alan kullanıldığını düşünsem ben de nefret ederdim. Kanunsuz bir yapıysa orada hiç olmamalı derdim. Tepki gösterenlerin çok büyük bir bölümü gerek planlama aşamasında, gerek yapım aşamasında çeşitli kanunsuzlukların olduğunu düşünüyor. Ama ya gerçek böyle değilse? Orada her şey yönetmeliklere uygunsa ve çok net bir matematik hesabı varsa? Gerçek bilgiye sahip olmadan fikir sahibi olmak çok kolay. Büyük bir sorumluluk alanı da içermiyor. “Ne bileyim, etrafımdaki herkes buna inanıyordu,” diyerek bu hikâyeden sıyrılmak mümkün. Söylenene koşulsuzca inanmak, anlamaya çalışmak ve gerçekliğin peşinden koşmaktan çok daha zahmetsiz. Ama bir o kadar da sorumsuzca. Doğrusu burada benim en çok yadırgadığım, meslektaşlarımla büyük bir bö-

lümünün de bu hâpı yutmuş olması. Belki de artık yadırgamak gerekir böyle durumları. Orada burada meslek ahlâkı meselesi üzerine ahkâm kesen, sonra da bu hikâyenin içyüzünü bile araştırmadan olur olmaz konuşan öyle çok mimar var ki. Düşünsenize, bu yapıyı Topçu Kışlası'nın yeniden inşa edilmesi ile yan yana koyan bir tahayyül bile oluştu mimarlar arasında. Bu camiada bilgi edinme tembelliğine alışmıştım, ama bu denli sorumsuz bir acımasızlık yoktu bir zamanlar sanki...

• 2011'deki İstanbul Kent ve Kültür Konferansı'ndaki konuşmanızda “Adorno İstanbul'a bugün baksaydı ne düşünürdü?” diye soruyorsunuz. Sahi sizce ne düşünürdü?

– “Ne kadar haklıymışım,” derdi. “Gördünüz mü dediklerim bir bir çıkıyor,” derdi herhalde.

• Hâlâ mimaride bir üsluptan söz etmek mümkün mü?

– Mimaride katılmış bir çizgisel üslubun kapatıcı olduğuna inanırım. Buna karşın düşünsel bir üsluptan söz etmek çok daha anlamlı olabilir. Bana doğrudan ya dolaylı olarak, “Bir yandan Sancaklar Camii'ni tasarlarlarken aynı zamanda Zorlu Center'ı nasıl tasarlıyorsun?” diye soranlar bile oldu meslek camiasının içinden. İtiraf etmeliyim ki, pek anlamsız ve sığ buluyorum bu tür soruları. Bir defa bu iki yapının birbirlerinden çok farklı bağlamları var. Çizgisel ya da fiziksel özelliklerinin birbirlerine benzemesi söz konusu bile olamaz. Ama her iki tasarımı da aynı dünya görüşü üzerinden şekillenmiştir ve kendi içinde tutarlıdır. Kuşkusuz, “İkisini de bir daha yap,” deseiler bazı yerlerini değiştiririm. Bu şimdiye dek tasarlamış olduğum tüm yapılar için geçerlidir. Mükemmele ulaşmaya çalışmanın sonu yok. Bunu söylediğim için kimi mimarlar bozuluyor olabilir ama Zorlu yarışmasında sunulan projeler arasında bizimki en olumsuzuydu diye düşünüyorum ben hâlâ. Geçtiğimiz günlerde Abdi Güzer, Han Tümertekin'le Kalebodur'la Mimarlık Konuşmaları kapsamında bir söyleşi yaptı. “Benim projem daha güzeldi, İstanbul'a bir heykel olacaktı,” dedi Han. Bana sorarsanız berbat bir yapı olurdu ve iyi ki de inşa edilmedi

o proje. Hadi bakalım, ben de şimdi böyle söylüyorum ve buna da yürekten inanıyorum. Şimdi çok merak eden varsa açıp bakabilir yarışmaya katılan bütün projelere. Rizzoli Yayınevi tarafından yayınlandı yarışma sonrasında katılanların tümü.

• “Mimarlık SimCity mi oluyor?” demişliğiniz de var. Oradan soralım, futbol da PES ya da FIFA gibi oyunlara mı evriliyor sizce? Doğru kadroyu kur, transfer yap, al-sat, maç kazan ama para da kazan.

– Öyle değil mi? Sermaye egemenliğinin bu denli kudretli olduğu durumda başka türlü zor. Bir Rus, bir İngiliz takımını satın alıyor; ondan sonra oradan buradan bir sürü futbolcu transfer ediyor; oraya onu, buraya bunu koyuyor; dünyanın en iyi antrenörü denilen adam da o pek şişik egosuyla takımın başına getiriliyor; önce İngiltere sonra da Şampiyonlar Ligi’nde şampiyon oluyor. Şimdi gerçekten iyi bir şey mi bu? Bir yığın insan da maça gidiyor, seyrediyor, bağırıyor, çağırıyor, kendini yırtıyor. Denilebilir ki böyle olduğuna göre bu iyi bir şey. Evet bir yandan değerlendirildiğinde bu bir tür afyon aslında. Arkasında ne tuhaflıklar olduğunu bile bile zevk aldığımız bir durum. Neoliberalizmin böyle bir karakteri var. Boşluklara enjekte ediyor afyonu.

• TOKI’nin farklı illerde proje yaptığını ama bölgenin dağlık veya düzlük olmasının, iklim farklılıklarının gözardı edilerek başka bir yerde tasarlanıp küt diye araziye oturtulduğunu söylüyorsunuz. Bunu biraz futbol takımlarının transfer sistemlerine benzettim ben. Düşünmeden şuraya şu, buraya bu diye oyuncu alıp sonra hüsrana uğrayan takımları andırıyor.

– Yaygın tartışma var ya, “O onunla oynar mı?” Bence önemlidir bu. Bir zaman, “Sneijder’le Melo oynar mı?” denmişti, onun gibi. Her şeye rağmen futbolun ölçütleri de, mimarinin ölçütleri de bambaşka ve birbirlerinden çok farklı açımları var. Farklı nedenler, farklı sonuçlar var ama ne olursa olsun bu yaptığınız benzetmenin anlamlı bir tarafı var. Az önce konuştuğumuz bağlam meselesine geri döneceğim, TOKI de yer bağ-

lamıyla ilgilenmiyor. Bu nedenle de her bina her yere olur gibi bir inançla, tip projeler hazırlanıyor ve aynı proje, sözgelimi hem Antalya'da hem de Erzurum'da uygulanıyor. Halbuki birinin iklimine uygun olanın diğerine de uyması olanaksız. Futbol takımlarında da benzer yanlışlıklar yapılabiliyor. O takımın ruhuna veya diğer oyuncularına hiç uymayacak bir isim, ne kadar nitelikli olursa olsun bütün ahengi bozabiliyor.

• 2022 Dünya Kupası'nın Katar'da düzenleneceği ortaya çıkınca, sermaye Zaha Hadid'e bir stat siparişi etti. Al-Wakrah isimli bu stadın inşaatında şimdiye kadar pek çok insan öldü. Libeskind'in işçilerin güvenlik ve hakları olmadığı gerekçesiyle Çin'de uzun bir süre çalışmayı reddetmesi örneği varken, Hadid bu konuyla ilgili olarak pek bir şey söylemedi. Ne dersiniz, bir sorumluluğu olmamalı mı bu konuda mimarın?

– Şöyle söyleyeyim, ben ortada bir problem varsa ona bu-
laşmamak ve yanından dolaşmak yerine, o problemin üzerine gitmeyi doğru bulan birisiyim. Şöyle olsaydı çok iyi olurdu, Hadid'in mimarlık alanında belirgin bir gücü var. Bu bağlamda bunu devreye sokabilir ve bu projenin evrensel standartlar kullanılarak inşa edilmesi şartını öne sürebilirdi. Hoş, bunu garanti etmek her zaman mümkün olmayabiliyor. Maalesef bu normların kullanıldığını düşündüğünüz şantiyelerde dahi çok acı hadiseler olabiliyor. Ama bunun çaresi inşaat yapmak ya da proje üretmemek değil. Libeskind'in de gücü varsa böyle davranmalı. Popülist ve kolaycı bir tavidir çoğu kere kenara çekilmek. Siz son noktaya kadar uğraşırsınız nitelikli bir duruma öneyak olmak için, bakınız olmuyor, o zaman çekilirsiniz. Herhangi bir coğrafyada niteliğin çitasını yukarı çekmek için böyle deneyimlere, zaman zaman sıkı mücadelelere ihtiyaç var. Sözgelimi ben hem Fener-Balat hem de Fikirtepe projelerinin ilk aşamalarında ciddi bir emek harcadım bu çitayı yukarı çekebilmek adına. Ancak beceremeyeceğimi anladıktan sonra çekildim kenara.

• *Mimaride sevdiğiniz bir çağ var mı, aynı şey futbol için de geçerli. Hangi dönemleri seversiniz futbolda?*

– Futbolla ilgili olarak, bu ayrımı futbolun kendisinin geçirdiği evrelerden ziyade benim futbolla olan ilgime göre tanımlayabilirim. Mesela 1974 Dünya Kupası'nda Hollanda-Almanya finali benim için çok önemlidir. Demek ki 11 yaşındaymışım o tarihte. Belki de futbola en düşkün olduğum dönemdi. Cruyff'lu, Neeskens'li kadro, karşısında Beckenbauer, Breitner, Müller... Müthiş bir hikâyeydi benim için. O maçın bir saniyesini bile kaçırmadan izlemiştim. Bu kupa oynanırken ailece İzmir civarında bir sahilde tatildegdik. Seyyar bir televizyonumuz vardı yanımızda. Dönüş yolunda bile benzinici lokantalarında prize takıp izlediğimizi hatırlıyorum. Şimdi yeni bir Dünya Kupası geçti. Pek çok maçı seyretmedim ya da seyredemedim. Şimdi 1974 Dünya Kupası'nda bugünkünden daha iyi bir futbol oynandığını iddia etmek gülünç olabilir ama benim o dönemdeki kişisel yönelimim belirliyordu bu sevgiyi, tutkuyu ya da merakı. Bazen denk gelip izliyorum nostalji maçları diye gösterilenleri. Doğrusu bugünkü ile kıyaslanamayacak kadar ilkelmiş her şey. Bir defa oyuncular şimdiki atletik performanstan çok uzakmış. Görünüşleri bile farklı. Herhalde ortalama olarak şimdikilerin yarısı kadar koşturmuyorlarmış. Ama ben o haliyle severdim futbolun o dönemini. Mimari konulardaki seçimlerim için ise böyle bir durumdan söz edemem. Her devrin mimarisi ilgimi çeker zira. Her çağda daha iyi, daha nitelikli örnekler olduğu gibi berbat yapılara da rastlarsınız.

• *Statta maç seyrettiğinizi belirttiniz ama dostlarınızla da seyreder misiniz? Başka ritüelleriniz var mı?*

– Kuzenim ve babamla oluyorum genellikle. Bir de Galatasaray Lisesi'nin hazırlık sınıfından beri birlikte maça gittiğim çok yakın bir arkadaşım var. Onunla şakalaşıp güle oynaya izlemeyi seviyorum maçları. Bir ara kızım da gelirdi ve ben de buna bayılırdım. Ama şimdi Amerika'da okuyor ve ancak mesajlaşıbiliyoruz onunla maç sırasında.

- Sevdığınız mimarları da merak ediyorum?

– Le Corbusier pek çok mimar gibi benim de önemli bulduğum bir mimar. Yapmış olduğu yapılar kadar dönemi içinde ürettiği spekülasyonu da çok zihin açıcı buluyorum. Norveçli mimar Sverre Fehn, az önce bahsettiğim Eduardo Souto de Moura ve Paulo Mendes da Rocha da çok önemsedğim mimarlar. Daha kurumsal olanlar arasından da İsviçreli Herzog&de Meuron grubunun yaptığı işleri izlemeye değer buluyorum. Tüm *corporate* hallerine karşı, bağlamla ilgili ciddi bir meselelerinin olduğunu düşünüyorum. David Chipperfield ve John Pawson da ilgimi çeken iki Britanyalı.

15 Ağustos 2014

MELTEM GÜRLE

“Kadın yazar ya da siyah futbolcu, aynı şekilde işleyen bir zihniyetin değişik yüzleri”

• *Meltem Gürle kimdir, eserleri nelerdir? Şaka bir yana, yazdıklarınızdan çıkardığım kadarıyla CV gibi bir biyografi yerine, “Kasımpaşı severim, çayı açık içerim,” gibi bir tanımlamayla kendinizden bahsedeceğinizi düşünüyorum. Kısaca sevdikleriniz, nerede geçen bir çocukluk ve en kısa soru cümlesi haliyle azıcık kendinizi tanımlar mısınız? Bu tanımın bir yerlerinde futbolla da keşşen bir şeyler var mı?*

– Bu en zor soru aslında. Çocukluğumdan bahsedeyim o zaman. Ben çocukluğa dair çok yazıyorum, bir numaralı malzeme o zaten. Ama, “Meltem Gürle kimdir, eserleri nelerdir?” demiş olsaydın eğer, “Ben öğretmenim, eserlerim de öğrencilerim,” derdim herhalde. Yazıyorum, çiziyorum ufak bir şeyler. Yazmakla ilgili de hep böyle endişeli, sorunlu bir ilişkim vardı. Tesadüfen köşe yazarı oldum ve o zamandan beri de yazıyorum. Bunun yanında akademik bir şeyler de yazıyorum. Çocukluğum İzmir’de, biraz sönük ışıklar, karartma geceleri, kı-zartma kokuları, arkadan gelen futbol sesiyle geçti. Babam radyo-dan futbol dinlerdi çünkü. Hiç profesyonel olmamış ama Vefa’da oynamış, eski bir futbolcuydu. Sonrasında da futbolla ilişkisi hiç bitmedi. Çocukluğumda futbol benim için babamla beraber yapılan işti, onun gözüne girebilmek için azıcık sokak-

ta top koşturduğum da oldu. Çok kötüydüm tabii, çok hantal bir çocuktum çünkü. Sporla da alakam yoktu. İzmir’de, kapıların açık olduğu, insanların birbirine çok kolay ulaşabildiği bir mahallede büyüdüm. Tam sokak çocuğu değildim ama sokakta büyüdüm denebilir. Böyle bir çocukluğum oldu. İstanbul’a geldiğimde de hep Beşiktaş’la ilişkim oldu. Beşiktaş’ta uzunca bir süre yaşadım. Belki de o çocukluk kokusunu orası taşıdığı için, Beşiktaş’a hâlâ çok büyük sempatim var. Şu anda yaptığım iş beni çok tanımlıyor tabii. Bu ilk etapta çok sıkıcı bir şey olsa da, hakikaten büyük ölçüde, “Meltem Gürle ders veren biridir,” demek istiyorum. İlginçtir ki ben öğrenciyken öğretmenlere pek bayılmazdım, öğretmen olmak da hiç istememiştim. Mezun olmaya yakınken annem, “Evladım formasyon dersleri falan alsaydın,” demişti, “Ben asla öğretmenlik yapmayacağım ki neden alayım?” diye cevap vermiştim. Ama işte hayatın bir cilvesi olarak kendimi karatahtanın önünde buldum. Böyle biriyim ben.

• *Futbol denince gözünüzün önüne ilk gelen resim ne oluyor?*

– Babam bana bunları söylüyorum diye çok kızacak ama söylemek zorundayım. Ergenim, pazar günü evde ütü yapıyor onun için hafif buharlı bir hava var, çamaşır pazar günü yıkıyor çünkü, bir kış günü olduğu için evden çıkılamıyor, herkes evde. Zaten istesem de çıkamam, küçüğüm. Kafama göre gidip bir yerlerde takılabileceğim yaşlarda değilim. Sıkışmışım, babam bir yandan televizyondan, bir yandan radyodan maç takip ediyor. Futbol denince gözümün önüne bu resim geliyor. Bu bir Tezer Özlü resmi aslında. Fakat tümü bu değil, daha çok bir ev sıkıntısı resmi gibi. Öte yandan çok neşeli bir tarafı da var. Çünkü her resimde olduğu gibi bunun da bir öbür tarafı var. Dünya kupaları geliyor aklıma, bizim evde çok seyredilirdi. Dedem çok severdi, Brezilyalıları tutardık. Onlara, “Çifte kavrulmuşlar,” derdi. O zamanlar böyle şeyler rasist algılanmıyordu. Değildi de zaten, sempatisinden derdi. Ben küçüğüm ve Pele’ye âşığım, bir de onu hatırlıyorum. Çok acayip bir şekilde hayatımın çok ileriki bir döneminde ben Pele’yle tanıştım. Ye-

Meltem Gürle, Uruguay'da Suarez graffitisıyla (2015).

ni mezun olduğum dönemde paraya ihtiyacım vardı. Bir iş bulmam gerekiyordu ve Japon Konsolosluğu'nda insan arıyorlardı, hiç Japonlarla alakam olmamasına rağmen gittim orada çalışmaya başladım. Pele, Türkiye'den geçerken Japonya vizesi almak üzere Japon Konsolosluğu'na geldi ve ben 24 yaşındayken Pele'yle tanıştım. Ona, "Ben çocukken size âşıktım," dedim. Çok janti ve düzgün bir adamdı, yanında karısı vardı ama hiç bozuntuya vermedi. Öyle bir ufak flörtümüz oldu. Hatırladığım Pele ve Dünya Kupası. Ama sonradan geriye gittiğimde, o izlediğimiz şeyin Dünya Kupası olmadığını da düşünüyorum. Çünkü ben o yaşlardayken Pele artık oynamayı bırakmış olmalı. Fakat bir maçı seyrettiğimizi ve o maçta Pele'nin olduğunu çok net hatırlıyorum. Çocukluğumdan gelen bu iki şeyi hatırlıyorum, bir de tabii babamın gözüne girmek için futbol oynamaya çalışmamı. O çok acıklı bir teşebbüstü. Hep babamla ilgili bir şeydi futbol, onun gözüne girebilmek için iyi spor yapmak gerekiyordu. Ben de o vasıfları haiz değildim, kitap okuyan, divanda oturan bir çocuktum. Seneler sonra lisedeyken babamın gözüne girdim. Ok attım ve Genç Bayanlar'da Türkiye Şampi-

yonu oldum çok sevindi. Ondan sonra herkese, gazete kupürlerini gösterip, “Benim kızım şampiyon oldu,” diye anlattı.

- *Okçulukta Türkiye şampiyonluğunuz var yani?*

– Evet, ama çok yeniydi o zamanlar. Bizim Bornova Anadolu Lisesi de bir tür pilot okul gibiydi.

- *Pele’den bahsettiniz ama aklınıza gelen başka futbolcu isimleri de var mı ?*

– Pele geldi ve söyledim ama başkaları da var tabii. Babam Fenerbahçeliydi. Cemil, Osman vardı, onları takip ediyorduk. Senclerce sonra erkek kardeşim İstanbul’a beni görmeye geldi, galiba 14 yaşındaydı ve maça gitmek istedi. Ben de onu bir Fenerbahçe maçına götürdüm. Bayraklarla falan ama ancak kale arkasından bilet alabildim. Hatırladığım kadarıyla bir dostluk maçıydı, Fenerbahçe’yle Olympiakos arasında. Güneş’i ve bir arkadaşını Fenerbahçe Stadi’ndaki o maça götürdüm. Gittiğimiz zaman da sahada Rıdvan’ı gördüm. Maçtan iki şey hatırlıyorum, bir tanesi, “Bu adam çok hızlı,” diye düşündüğümü – hakikaten hızlıydı– ve, “Düşecek!” diye korktuğumu. Hızlıydı, koşuyordu ve herkes de onun peşinden koşuyordu. İkinci si de, “Çök, çök, çök!” diye bir şey hatırlıyorum. İnsanlar heyecanla kalkıyor ve oturuyorlardı. Bu da 90’lara doğru veya o civarlarda olmalı.

- *Bir alıntı: “Pazar günleri... Şimdilerde... Sokak aralarından geçerken...gözüme pijamalı aile babaları ilişirse, kışın, yağmurlu gri günlerde tüten soba bacalarına ilişirse gözlerim... evlerin pencere camları buharlaşmışsa... odaların içine asılmış çamaşır görürsem... bulutlar ıslak kiremitlere yakınsa, yağmur çiseliyorsa, radyolardan naklen futbol maçları yayımlanıyorsa, tartışan insanların sesleri sokaklara dek yansiyorsa, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek, gitmek..... isterim hep.” (Tezer Özlü, Çocukluğun Soğuk Geceleri) Buradaki o iç sıkıntısına eşlik eden, o eski pazar günlerinin neredeyse sokağa adım attığınız anda bir yerlerden kulağa çalınan radyodan nakledilen futbol maçlarıydı. Ne de-*

mek istersiniz bu cümle üzerine, o günlere dair radyo sesleri pek naif kaldı şimdilerde, artık iç sıkıntımıza eşlik eden maşallah çok esaslı sebeplerimiz mevcut galiba?

– İnanamıyorum aynı şeyi düşünmüşüz, evet bu benim çocukluğumdan bir resim. Beni aslında Tezer Özlü’ye bağlayan şey, o pazar gününün resmi. Tezer Özlü’yle tanışma metnim bu. Aslında bu metni, onları yaşadığım yaşta değil üniversitede okudum. İlk okuduğumda da çocukluğuma dair en sıkıntılı, ergenlik sıkıntılarının bastırıldığı yaşta olanların sadece bana olduğunu zannettiğimi düşündüm. Bunun başka birine olduğunu görmek çok acayip bir duyguuydu. Beni tanımlayan bir şeydi o, varolamadığın bir alanın sesiydi futbol. Çok içine giremediğim, çok erkek bir alanın sesiydi futbol ve benim sesim yoktu. Bunun içinde nasıl varolabilirdim uzun zaman bunu düşündüm. Babamla o alanın içine girmenin tek yolu futbolla ilgilenmek miydi? Ben biraz da babamla ilişki kurabilmek için “Erkek Fatma” falan, tam “Tom Boy” olmaya çalıştım. Onları düşündüm. Fakat bizim evde bunu komik hale getiren ya da saçmalastıran bir karnaval duygusu da vardı hep. Bizim evi sadece o sıkıntılı durumla anlatmak mümkün değil, hep resmin öteki tarafı da vardı yani. Mesela şu; aynı dönemde telsizler yayılmıştı, herkesin evinde bir telsiz vardı. Bizde yoktu. Ama yan apartmanımızda, çatıda yaşayan, evli barklı, çoluklu çocuklu bir adam vardı ve o adam telsizle sürekli arkadaş arıyordu. Ne zaman hangi elektronik aleti açsak adamın sesi geliyordu, “Arkadaş arıyorum, arkadaş arıyorum,” diye. Bu çok komik bir şeydi. O depresif anda birden Burhan Bey’in sesi geliyordu, şimdi hatırlayamıyorum ama bir de takma ismi vardı. Kız arıyordu adam aslında. Hatta annem, “Tost makinasından da bu adamın sesi çıkacak yakında,” diyordu. Dolayısıyla bu duygunun içinde çok uzun süre kalamıyordum ben, mutlaka gülünç bir şey oluyordu.

• Spor yazılarına da ara ara göz attığınız olur mu hiç?

– Çupi vardı. İslam Çupi çok eğlenceli bir adamdı, onu okurdum ben. Ama Çupi acayip bir yazardı, şiir gibi yazıyordu

adam. İslam Çupı'den sonra pek bir şey okumadım. O benim öğrenciliğim ve öğrenciliğimin sonuna denk geliyor, o zaman okurdum. Şimdi okumuyorum itiraf edeyim.

• *Sahalarda ırkçılık neredeyse her yerde var artık. Hafif esmerce olanlara bile muz atmaya başladılar. Yıllar önce Fransa'nın dünya şampiyonu kadrosunda yer alan Lilian Thuram bir röportajında şöyle demişti: "Thuram için futbolcu deniyor. Tabii ki kaslı bir siyah. Ama bir yazardan bahsederken "siyah yazar" deniyor." Hem ırkçılığın kendini en çok açık ettiği stadyumlar hem de bu "siyah yazar" cümlesinden hareketle bizim buralarda çok sık kullanılan "kadın yazar" benzerliği için neler söylersiniz?*

– Şimdi aklımdan o geçiyordu. Herkes yarısından bağlanıyor ya meseleye, ben tabii siyahlıktan değil kadınlığın siyahlığından bağlandım hemen bu soruyu dinlerken. İyi yazarlar vardır, kötü yazarlar vardır. Aslında bu kadar basit bir iş. Ben mesela James Baldwin'i çok severim hiçbir zaman da siyah yazar diye tarif etmedim. İyi yazardır James Baldwin. Çocukluğunun ağırlığından, bir siyah adam olarak yaşadığı sıkıntılardan bahsetmek tabii ki mümkün. Çünkü onu yapan şeylerden biri o. Kadın yazarlar için de geçerli o. Tezer Özlü'yü kadın yazar diye tarif edemezsiniz, ancak iyi yazar diye tarif edebilirsiniz. Ama tabii onu belirleyen kendi yarasıdır, o da kadın olmaktır ya da hayatın değişik alanlarında erkek dünyasında kendi sesini yaratmaya çalışmış olmaktır. Bunlardan bahsetmek zorundasınız. Tamamen aynı mantık bence. Kadın yazar ya da siyah futbolcu aynı şekilde işleyen bir zihniyetin değişik yüzleri. Böyle olması gerekiyor. Bunun söylenmesine gerek olmadığı, bir durumu hayal etmek istiyorum ben. Aynı şey ırkçılık için de geçerli. Bir anımı anlatmak istiyorum, –bu çok kötü olacak, ben her şeyi anlatıyorum– geçen sene bir arkadaşımınla beraber James Joyce'la Oğuz Atay üzerine bir konuşmaya katıldım.

• *Armağan Ekici.*

– Evet, Armağan Ekici'yle beraber. Bir arkadaşım diyor ama şöyle bir şey demem gerekiyor aslında: Çok süper bir insan

olan ve *Ulysses*'i çevirmiş olan Armağan Ekici'yle beraber bir konuşmaya katıldım. Salonda meraklı bir insan grubu vardı ve aslında çok zor bir şey olmasına rağmen çok keyifli bir konuşma oldu. Bu iki kitap da (*Tutunamayanlar* ve *Ulysses*) çok talepkâr kitaplardır, dikkatli bir dinleyici ister. Salondakiler de çok dikkatli dinlediler. Konuşmanın sonunda, insanlar kürsüye Armağan'a ve bana yanaştı. Aralarında benim sevdiğim, çok tatlı küçük bir kız vardı. Uzun süredir görmemiştim onu. Yanında bir de onun arkadaşı vardı. Saçlarını kestirmişti o küçük kız, benim de hoşuma gitti ve "Ne kadar yakışmış, harika olmuş saçların," dedim. O oğlan çocuğu dönüp bana, "Bütün Joyce falan hepsi gitti değil mi? İki kadın birbirinizi görünce, saçtan baştan konuşuyorsunuz," dedi. Bazen kafa atma gibi şeyleri bilmeyi çok arzu ettiğim durumlar oluyor hayatta. Çok gençti ve bir tür bir ayar vermek gerekiyordu. Ama ben o ayarı veremedim çünkü hiç beklemiyordum böyle bir şeyi ve çok şaşırdım. Belki tecrübesizliğinden, belki hiç düşünmediği için söyledi böyle bir şeyi. Bu kadın olarak eğer entelektüel bir iş yapıyorsanız başınıza gelecek şeylerden biridir. Kitabı bir kadın düşmanlığı örneğidir ve her alanda karşınıza çıkabilir. Onun için dünyanın en büyük futbolcusu olabilirsiniz ama birisi size muz atabilir ve tabii bu ırkçılıktır. O çocuk bunu okuyunca çok üzülecek ama...

- *Bazen üzölmek de gerekiyor.*

– Orası da öyle.

- "*Beşiktaş Milliyetçisi*" isimli yazınızın sonunda "*Babama*

Not: Takım tutsaydım bu Beşiktaş olurdu, evet. Affet beni, baba!" diyorsunuz. Bunu açabilir miyiz biraz, babanızın tuttuğu takımı tutmamanız onu nasıl etkiledi?

– Babam Fenerbahçeli. Bu hikâyenin korkunç tarafı, babamın bu yazıyı hiç okumayacağını zannetmem oldu. Babam bu yazıyı okudu. "Yazmışsın da öyle, gördüm," gibi bir şeyler söyledi. Babam Kadıköylü, 1940'lı ve Vefa Lisesi mezunu. Gençliğinde futbol oynamış ve futbolla ilgili bir angajmanı var. Dolaşısıyla babam Fenerbahçeli olduğu için ve bunun aileden geçen

bir hassa olduğunu düşündüğü için benim doğrudan, kan bağıyla Fenerbahçeli olduğumu varsayıyor her zaman. Zaten ilk tepkisi, “Yazıyı okudum. Nüfus kağıdına bak, nüfus kağıdına,” oldu. Orada Vişne Sokak, Osmanağa Mahallesi, Kadıköy yazıyor. Tam da merkez yani. Babam Beşiktaş’ı semt olarak çok sevdiği için sonunda, “Aslında onlar kardeş takım, Galatasaray gibi değil,” dedi. Ama bu yazı bir etki yarattı, bir hafta kadar falan benimle buz gibi konuştu. Daha sonra, “Haklısın Beşiktaş çok güzel semt,” dedi. Babam, “Fanatik değilim,” diyor ama bence bayağı koyu bir Fenerbahçeli.

• *Umut Tümay Arslan’ın hazırladığı Bir Kapıdan Gireceksin isimli kitapta “Masumiyet ve Kader Oyalanmanın Estetiğine Dair” isimli çok zihin açıcı bir yazınız var. T. S. Eliot’ın Prufrock’ıyla kurduğunuz ilişki gerçekten çok etkileyici. “Demirkubuz Bekir’in üzerinden bize şunu der gibidir: Hayat uzun bir bekleyişten başka bir şey değildir,” diyorsunuz. Sonunda bunu biraz daha açarak ekliyorsunuz “...hayat bir bekleme odasıdır. Soğuk, karanlık ve kasvetli bir yerdir. Çay kaşıklarıyla ömrümüzün tutarını çıkardığımız loş bir köşedir belki. Ancak kötü olan bu değildir. Asıl fena olan, sıranın her an bize gelebileceği hissiyle yerimizden kalkamıyor olmamızdır. Kötü olan umut etmeyi sonuna kadar hiç bırakmıyor olmamızdır.” Bu edilgenlik içinde futbolun da büyük kitleler tarafından izlenen, bakılan bir şey olması aynı duyguyu çağrıştırıyor mu size, katkısı ne derecededir? Ayrıca Bekir ve Prufrock’ın nerede durduğunu da merak ediyorum?*

– Hiç böyle düşünmemiştim tabii. Bunu neden yazdığımı söyleyeyim belki oradan bir bağlantı kurabiliriz. Seyirci olmanın, hayatın seyircisi olmanın ne demek olduğunu biliyorum da ondan. Aynı Prufrock gibi. Birileri bir şeyler yapar, sen de seyredersin. İki tür insan vardır: Davrananlar ve davranamayanlar. Prufrock davranamayan biridir. Bekir de öyle. Bekir bir umudu, aslında hiç olmayacağını bildiği de bir şeyi bekliyor. Bu bekleyişte hem çok acıklı hem çok hüzünlü hem de o kadar büyük bir şey var ki. Yani o inatta, bekleyişin inadında çok büyük bir şey var. Daha iyi bir şey yapamayacağı için değil,

onu tercih ettiği için yapıyor. Onu seçmiş, ya olursa? Ya kapı bir gün onun için açılırsa? Biz de hayatın vaat ettiği ama hiçbir zaman bize vermediği anlamın karşısında böyle bekliyoruz. Bir gün anlayacağız, bir gün davranacağız, bir gün her şeyi çözeceğiz diye böyle bekliyoruz. Seyirci olmak böyle bir şey. Bu yazdığım yazıda aslında benim çok sevdiğim iki yazardan da sesler var, şimdi onları daha iyi görüyorum. Burada hem Dostoyevski hem Kafka var. Kafka'nın o bir kapının önünde bekleyen, yargının önünde bekleyen karakteri var. Dostoyevski'nin Suç ve Ceza'da Svidrigaylov'un ağzından anlattığı, "Cehennem ya küçük karanlık ve soğuk banyo gibi bir yerse? Ya büyük bir yer değilse, tabutluk gibi küçük bir yerse? Orada ne yapacağız o zaman?" lafı var. Hepsi orada var. Futbolla ilişki, bu davranabilenler ve davranamayanlar açısından anlaşılır hale gelebilir. Birileri hayatın yerine geçen, bir süre hayatın kendisi olan bir oyun oynuyor. Birileri de onları seyrediyor, hatta onlardan çok daha fazla insan onları seyrediyor. Dolayısıyla bir kendi kaderini tayin edebilenler ve aynı bekleyişe en azından bir anlam süsü verebilenler var. Bir de onların bu işi yapmasını seyredenler var. Seyredenler her zaman sanıldığı gibi şeyler değil. Ben birazcık da onu anlatmak istemişim bu yazıda. Seyredenler her zaman basiretsizliklerinden, beceriksizliklerinden davranamayan insanlar değil. Seyredenler bazen düşünen insanlar. Prufrock gibi insanlar var, hayatı daha fazla anlayan, daha fazla düşünen insanlar o nedenle paralyze olmuş insanlar. Ama bunu toplum ya da futbol ve seyircisi örneğinden ne kadar anlayabiliriz bilmiyorum. Futbol seyircisi böyle midir? Ben böyle dev kitlelere bakarken –Meksika yaparlardı eskiden– tek tek bireyler görmüyorum. Tek bir bünyeymiş gibi davranan bir topluluk görüyorum. Prufrock maça gidemezdi, top da oynayamazdı. Prufrock belki köşede oturup bunun hikâyesini yazardı.

• "Pişmanlıklarla çok ilgileniyorum. Geri dönülemeyecek anlarla," diyorsunuz bir söyleşinizde. Mutlak ki gol yiyen takımın hata yapan ya da gole sebebiyet veren oyuncusu da bu anlamda ilgi alanınıza giriyordur?

– Giriyor tabii. Hiçbir takım sporu yapamadım ben hayatımda, “Ya çok büyük bir hata yapar da takımı batırırsam,” diye korktuğum için. Küçükken, 10 yaşında falan voleybol oynarken birisi bana, “Maden!” diye bağırıyordu, o anda benim takım sporu hayatım bitti. Kendimi batırmak o kadar büyük bir korku değil, “yeniden çıkabilirim,” hissi var. Ama takımı batırmak çok korkunç bir şey. Onun için işte çok eskiden okçuluk yaptım, şimdi de yüzüyorum. Bunların hepsi bireysel sporlar, korkak sporlar. Takım oyuncusu değilim ben, belki sadece bu nedenle olabilir. Korkak spor demem de sonucu tek kişiyi bağlamasından dolayı. Bir de daha fenası var: “Ya başarılı olursam?” Yazamamamla ilgili sorunlar da bundan. Başarısız olursam bir derece, alışığım idare edebilirim. “Ya başarılı olursam, ne halt edeceğim o zaman, onu ne yapacağız?” Murat Uyurkulak’ın *Har*’ında çok güzel bir futbol hikâyesi vardır. Acayip bir röveşatayla gol atar ve sonra hep onunla yaşar. İyi de oynasa, takım oyunu da oynasa ondan hep o yaptığı çok süper hareketin tekrarını beklerler. Maksimum performansı yeniden yeniden beklerler. Onun endişesiyle kavrulur ve mahvolur. Çok başarılı olmak daha korkutucu.

• *Futbolu konu eden edebiyat eserleri çok fazla değil. İyi örneklerinden biri de Santrforun Rüyası - László Darvasi. Boş sahada kendi kendine çalım atan ve antrenman yapan başarılı bir futbolcuyla, teknik adam arasında geçen bir hikâyeden bir diyalog: “Daha ne istiyorsun ki, diye sordu giderken. Oyuncu gözlerini uzaklara dikti, hüzünlü bir sis bakışlarını perdeledi, sonra Teknik direktörün arkasından yavaşça seslendi. ‘Nasip olunca Hocam, bir çalımın tam ortasında kaybolmak istiyorum.’” Bu cümleye ve futbol-edebiyat ilişkisine ne dersiniz?*

– İşte bu aslında tam Murat Uyurkulak ânı. Murat’ın kulakları çınlasın. Bu, “Orgazm ânında ölmek istiyorum,” demek. “Yazdığım en iyi metinde kalmak istiyorum,” gibi bir şey. Ama hayatta böyle bir nokta var mı onu bilmiyorum. Boş sahada çalım atıyor olması da çok güzel, bazen ben hayatın öyle olduğunu düşünüyorum: Boş sahada, hayaletlere karşı çalım atıyoruz

*İzmir Fuarı'nda karton pano arkasından kafa uzatarak,
Milli Takım futbolcusu (1983).*

sürekli. “Çok güzelsin, gitme kal!” vardır ya *Faust*’ta, o iyi anda durmak istemek aslında tam da o. Ama biz ölümlüyüz, bizim öyle bir ânımız yok ki. İnsan dediğin tanım itibariyle tecrübeye hep çok aç olduğu için, hep ötesini bekler. Modernlik iyice böyle, geleceğe gözünü dikmiş bir varoluş biçimi. Dolayısıyla, “Çok güzelsin, gitme kal!” dediğimiz yerde, hem o arsızlığımız yüzünden duramayız hem de varlığımızın tanımını itibariyle duramayız. Duramayız biz, yürüyoruz yani. Bu bir yolculuk ve çalımın ortasında yok olmak keşke mümkün olsaydı. Pişmanlıklar gibi bu da bir yara, iyi şeylerin içinde de sonsuza kadar kalamıyoruz. Edebiyatla futbola dair unutmadan bir şey söylemek istiyorum, benim hayatımda çok acayip şekilde bir bağlantı var: Ben mecburen bütün Avrupa Kupalarını ve bütün Dünya Kupalarını seyrediyorum.

- *Neden?*

– Çünkü iki senede bir James Joyce Sempozyumu oluyor, Avrupa’nın değişik yerlerine gidiyorum. 16 Haziran’da yani Bloomsday’de, *Ulysses*’in geçtiği günün etrafında oluyor ve tabii ki şampiyonalar da o tarihlere denk geliyor. Bütün Joyce’cular gidip futbol seyretmek istiyor, onlarla sohbet etmek istiyor-san sen de gidip seyrediyorsun. Dolayısıyla ben çocukluktan kalan bir teraneyi devam ettiriyorum şimdi. Bundan kaçışım yok. Bu komik tesadüf, hayatımda futboldan kaçamamamın garip bir durumu. Ağırıklı olarak İrlandalılar var; bir bira içiyorlar, bir futbol seyrediyorlar, bir de Joyce okuyorlar.

- *Futbola başladığınız bir takımda teknik direktör olmak nasıl bir his sizce, Boğaziçi Üniversitesi’ni kastediyorum?*

– Bu güzel bir soru. Evet aslında böyle düşünülebilir. Futbola başladığım yerde bir tür direktör sayılabilirim şimdi, doğru. Güzel bir his. Her şey aynı değil tabii, çok şey değişti yani çok uzun zaman geçmiş. Kendi yazılarına referans yapan insanlardan nefret ediyorum ama şimdi onu yapacağım “Kırmızı Kazak” diye bir yazı yazmıştım ben, Boğaziçi’ne geldiğim ilk günü anlatan. İzmir’den geliyordum, Boğaziçi çok acayip bir yerdi,

İstanbul öyleydi zaten. İstanbul'a dair ufak tefek bir tecrübem vardı, babam İstanbullu olduğu ve gelip gittiğimiz için ama İstanbul'da yalnız, 18 yaşında ve hayatın bütün özgürlükleriyle yüz yüze olmak hem çok heyecan verici hem de çok korkutucu bir şeydi. Boğaziçi'ne geldiğimde, o zamanın anlayışıyla çok modaya uygun giyinmiş şimdi *cool* diye tabir edilen bir sürü genç insanla karşılaştım. Benim de çok heves ederek aldığım, hiç yıkanmadığı için çok sert olan lacivert kotum ve annemin ördüğü kırmızı kazağım vardı. O hissi ben hiç unutmadım. Orta sahada uzaydan düşmüş gibi olma hissi, kâküllü saçlarımla çok acayip bir şeydi, çok yabancı hissetmiştim kendimi. O sene hakikaten çok zor bir seneydi, her konuda kendim karar vermek zorundaydım. Çok korunaklı bir aile ve çevreden geliyordum ama bir taraftan da çok ileri görüşlü bir aileydiler, "18 yaşında kendi hayatını tayin edebilirsin, kendi geleceğine yön verebilirsin. Artık üniversiteye gittin sen," diye düşünüyorlardı. Dolayısıyla bir şekilde uyum sağlamam gerekiyordu. O kırmızı kazak içimde vardır, ben sonra onu katlayıp kaldırdım bir kenara koydum, giymedim. Anneme, "Giyiyorum," dedim ama örgü kazak giymek damga taşımak gibi bir şeydi, "Ben buraya ait değilim," demek gibi. Konfeksiyon falan giymek gerekirdi ki oraya ait olabileyim. Ya da o zamanın modası olan birtakım şeyleri giyip, diğerlerine benzeyip, araya sızmanın gerekliyordu. Kırmızı kazak bayrak gibi beni söylüyordu yani. Ben bu duyguyu hiç unutamadım. Bu futbola yeni başlayan birinin sahadaki acemiliğidir bir bakıma. Ben bunu öğrencilerimde görüyorum ve sanırım onlara yardım ediyorum bu konuda. En azından yalnız olmadıklarını hissettiriyorum, o acemiliği aşmanın yollarını göstermeye çalışıyorum. O acemiliğin ve heyecanın aslında kıymetli bir şey olduğunu, bir kısmını da tutmanın gerekli olduğunu da anlatmaya çalışıyorum. Öğretmenlik genelde anlaşıldığı gibi birtakım şeyleri öğrenciye zorla sokuşturmak değildir. Öğretmenlik sonuçta yol göstermek gibi bir şeydir aslında. Yani beğenirlerse alırlar, beğenmezlerse almayabilirler, onu yapmaya çalışıyorum. Çok seviyorum işimi. Benden iyi teknik direktör olurmuş aslında.

• Bir yazınızda öyküyü “dar alanda kısa paslaşmalar” olarak tanımlıyorsunuz, özellikle derslerinizde böyle başka benzetmeler kullanır mısınız?

– Oyunla ilgili benzetmeler kullanıyorum galiba. Öyküyü çok iyi anlıyor. Öykü hakikaten elinde varolan sınırlı mekânı kullanarak en şık hareketi yapmak zorunda olduğun bir alan. Öykü öyle bir şey. Bazen kullanıyorum. Bir de edebiyata dirençli bir öğrenci grubu var, benim öğrencilerim edebiyat öğrencileri değiller, okulun her tarafından, her alanından gelen öğrenciler.

• Çok istenen, çok tercih edilen bir ders olduğunu duyuyoruz ama...

– Seçmeli bir ders olduğu için öyle oluyor. *Consent* almak diye bir şey var, dersin kotası doluyor öğrenciler rızanızı almak için geliyorlar. Her yerden, her anda, her garip şekilde çıkabiliyorlar karşınıza. Bir defa havuzda yüzerken oldu. “Hocam,” diye biri yanaştı, benimle aynı tempoda yüzmeye çalışıp, “Hocam 112 için *consent* verir misiniz?” dedi. Böyle şeyler oluyor. Değişik bölümlerden edebiyatla hiç teması olmamış öğrenciler geliyor. Lise eğitim sisteminde, edebiyatta okuduğu metinden zevk almak öğrencilere pek fazla öğretilen bir şey değil. Hem öyle hem de sözelciyse bile bazı şeyleri, “Hap yap, yut!” şeklinde çalışıyorlar. Edebiyat bilen, seven, hakikaten edebiyat okumak için gelen öğrenci sayısı düşük ama bir de çok dirençli olanlar var –ben bunu yazsam ne kadar eğlenceli olur– yani derse gelmiş ama birisi demiş ki: “Gürle’nin dersini alman lazım çok eğlenceli,” onun için. Yoksa hayatında pek roman okumamış, belki bir mühendislik öğrencisi, arada top koşturuyor, orta sahada frizbi oynuyor falan ama bakmamış hiç. Şimdi o öğrenci ben bir şeyler anlatırken, bazen arka sırada elinde cep telefonuyla şöyle bir dönenmeye başlıyor. O zaman böyle benzetmeler bazen öğrenciyi davet edebiliyor. Tanıdıkları bir alandan bir şey söylemek istiyorsunuz, futbol benim çok tanıdığım bir alan değil, ama başka alanlardan da böyle örneklere başvurduğum oluyor.

• “Dedem, futbol seyrederken hep yenilen takımı tutardı ve sorgulamadan hiçbir şeye teslim olmamayı da o öğretti bana,” diye yazmıştınız. Dedenizi ve “yenileni tutmayı” dinlemek isteriz.

– Dedem komünistti, TKP’li bir eski tüfekti. Benim onu tanıdığım zaman yani biz dede-torun ilişkisine geçtiğimizde, aktif olarak siyasette yer alınıyordu. Dedem benim hayattaki genel yaşama düsturumun arkasında olan adamdır. “Yenilen takımı tutmak” bunlardan biri. Hem edebî ilgilerimi –çok iyi kitap okuyan bir adamdı hayatının hiçbir döneminde onun derinliğine, zenginliğine ulaşamadım– hem de diğer ilgi alanlarımı temelden etkilemiştir.

• Marquez’e “İstidatlı bir genç adam,” demesi gibi...

– Evet, öyle demişti Marquez’e “İstidatlı bir genç adam.” O kuşağa özgü çok acayip bir şey var tabii bizim yanından bile geçemediğimiz. Benim şu anda sevdiğim, bildiğim birçok yazarla o tanıştırdı beni. Benim ilgimin, sevgimin olduğunu anladığı andan itibaren bunu kendine iş edinmişti. Oto tamircisiydi dedem. Aşkla yapardı, çok severdi bu işi. Arabaların sesinden arızasının ne olduğunu anlardı. Bir dönem çalışıyordu, sonra emekli oldu. Emekli maaşı gelmeye başladı. Her ay maaşını aldığı zaman beraber dışarı çıkardık, o maaş günü herkesin bir kitap alma hakkı vardı. O zaman çok kitapçı yoktu, merkezî bir kitapçı vardı Konak’ta, oraya götürürdü. Kendi bir kitap alırdı, ben de alırdım. Onun parasını öderdi, bana bir tane de gazoz ısmarlardı, öyle dönerdik. Dedemin benim hayatımda çok etkisi var. Bu büyük adam muamelesi yapmak, çok önemli bir şey. Mesela anneannem de başka bir şey yapardı. Türk kahvesi içmek yasaktı ama karne aldığımız gün bizi karşısına oturturdu, “Nasıl içersiniz efendim?” diye sorardı. Nasıl istersek öyle kahve yapardı. Dedemde gördüğüm bu davranış, bana büyük adam gibi muamele etmesi beni büyük adam gibi yaptı galiba. Acaba büyümüş de küçülmüş, acayip bir şey miydim diye düşünüyorum şimdi? Biraz daha büyüdüğüm zamanlarda mesela bir kitap alırdı okurduk, konuşurduk. Gazete kupürlerini benim için kesip saklardı, “Bu yazıyı çok ilginç buldum,” derdi.

Üniversiteye geldiğim zaman da döndüğümde bulurdum, kesmiş, hazırlamış. Bana, “Şu yazarı okuyor musun?” diye sorardı, “Okuyorum dede,” derdim. “Marjinal diye bir laf çıktı bu ne demek?” gibi şeyler sorardı. Benim hayatımda en önemli yeri tutan herhalde odur. Annemle babamın da tartışmasız çok büyük etkisi var ama dedemle apayrı bir ilişkimiz vardı.

• *Anne ve babanızın başka bir yerde yaşamasından dolayı mı?*

– Değil. Annemle babam benle beraber Almanya’dan dönüyorlar, ben üç aylığım o zaman. Bir süre beraber yaşıyoruz, ben bir yaşına geldiğimde bir şekilde Ankara’da iş bulamıyorlar. Anneannemle dedem Ankara’da. Annemle babam İstanbul’da iş buluyorlar, ben de anneannem ve dedemle birlikte dört yaşına kadar Ankara’da kalıyorum. Annemle babam da gidip geliyorlar. Benim bir Ankara çocukluğum var dört yaşına kadar hayal inciyal hatırladığım. Beni onlar büyütüyorlar, onun için o bağ hiç kopmadı. Sonra da hep beraber yaşadık. 70’te herkes İzmir’e gidiyor, çok yakın evlerde hep beraber yaşadık. Hatta ben beş-altı yaşlarında arıza çıktığında bavulumu alıp, “Hoşça kalın,” der, anneanneme giderdim. Şöyle bir kodumuz vardı, anneme, “Anneannemde yatıya kalabilir miyim?” derdim, “Tamam, kalabilirsin,” derdi. Yenilen takımı tutmak, önemli bir şey. Bu algı ne zaman ediniliyor bilmiyorum. Yani o hâlâ öyle bende. Kazananlar ve kaybedenler karşıma konduğunda, kendimi kazananlardan yana göremiyorum. Bu başarıya ya da kazanmaya duyduğum düşmanlıktan değil, adaletsizliğe duyduğum karşı çıkma arzusu ndan. Daha eşit, daha adil bir dünyanın daha iyi bir dünya olacağını dedemden öğrendim.

• *Sinema ve futbol dediğimizde de edebiyata yakın benzerlikler söz konusu. Zotán Fábri’nin Cehennemde İki Devre’si bunun en güzel örneklerindendir. Son dönemde en etkileyicilerinden biri Looking for Eric’te işçi sınıfının halini dert edinmiş Ken Loach belki de seçilebilecek en iyi futbolculardan biriyle bunu kotarıyordu Eric Cantona’yla. Ama salt futbolu konu eden filmlerden ziyade araya serpiştirilmiş futbolla konu bütünlüğü sağlandığında da-*

ha mı dikkat çekici oluyor? El Secredo de sus Ojos (Gözlerindeki Sır), Los lunes al sol Güneşli Pazartesi gibi ya da İnárritu Biutiful'da parlak yüzünü değil de yokluğunu gösterdiği Barselona'da, Javier Bardem'in kentin diğer takımı Español tozluğuna parasını saklaması gibi ince detaylarla. Ne dersiniz?

– Bu zor bir soru çünkü birincisi bu filmlerin çok azını biliyorum. Onlar üzerine bir şey söylemem zor. Ama mesela şimdi şunu hayal ediyorum, bir karakteri yaratırken onun “Çarşılı” olduğunu söylemek o karaktere dair o kadar çok şey söyler ki. Hele Gezi'den sonra acayip bir şey olur. Küçük bir detayla karakterin zenginliğini, arka planını açmaya çalışıyorsan o zaman bunu kullanabilirsin ve onun çok fazla bir açıklayıcılığı ve gücü olabilir. O karakterin arka planını yansıtmak için kafamda bir karakter kuruyor olsaydım eğer İstanbul'un ya da Türkiye'nin takımlarından hangisini seçerdim, öyle bir şey düşünebilirim. Ben daha çok buna bakmak isterim aslında bu anlatıklarında. Çünkü bunların profilleri var. Eminim çok yoksul mahallelerden gelen deli gibi Galatasaray taraftarı olan küçük çocuklar vardır ama Galatasaraylı dendiğinde benim kafamda böyle bir şey oluşmuyor, daha farklı bir şey oluşuyor. Ya da Beşiktaşlı, Fenerbahçeli dendiği zaman başka şeyler oluşuyor. Bir edebiyatçı olarak bu işe böyle bakabilirim ancak. Onur Ünlü'nün *İtirazım Var*'ındaki imam da mesela etkileyici bir figürdü. Bir futbol detayı yoktu, adam boks yapıyordu o filmde ama eski futbolcu olsa da şaşırmazdım. Fakat ince, önemli bir detay oraya girmiş ve bize bir şey söylüyor. *Güneşli Pazartesi*'i iyi hatırlıyorum. O alçak sesli ve süregelen meydan okumadan, sürdürülebilir devrim fikrinden çok etkilenmiştim.

• *Futbolun içinde de sahaya baktığınızda “Bir atmosfer kurmak” mümkün mü, belki de Çhovyen bir atmosfer?*

– Mümkün tabii. Bir caz quartet'ini ya da rock grubunu seyrettiğinde, herkes lead gitar veya soliste bakar, ben basçıya bakarım. Çünkü basçı çok önemli bir adamdır. Hem meseleyi kuran adamdır hem de basçılar geleneksel olarak sağlam adamlardır. İçedönüklerdir, şovları azdır, işleri çoktur belki öndeki

solist ya da lead gitar kadar artist değildirler ama çoğu iyi müzisyenlerdir. Futbolda da orta sahaya falan bakmamız lazım herhalde. Ben şu adamı hatırlıyorum mesela: Ortega. Ama bir Dünya Kupası'ndan hatırlıyorum. Bu söyledigimin iyi bir örneği değil belki ama zeki bir adamdı, onu ve gollerini hatırlıyorum. Demek istediğim futbolda başçıya tekabül eden şey nedir bilmiyorum ama herhalde forvet değildir. Yani geride olan bir adamdır, oyun kurucu bir adamdır. Zaten o Çehovyen atmosferi forvetlerle kurmazsın. İyi edebiyatın malzemesi olan karakter önde duran karakter değildir, arkada dursa da bizim görebileceğimizin bir karakterdir. Biraz öyle bir karakterdir, en önde duran forvet değildir. Bir başçıdır aslında Çehov karakteri. Vanya Dayı'yı bir müzik grubuna koysaydık ya da –çok zor ama– bir futbol sahasına koysaydık, Vanya Dayı önde bir yerde olmayacaktı. Hafif melankolik olacaktı, arkada olacaktı ya aynı notalara basacaktı ya da aynı oyunu oynayacaktı ama arkada olacaktı ve görünmeyecekti. Çehovyen bir sahne olarak oyun, aslında gözümüze ilk anda görünen karakterlerle ilgili bir şey değildir. Oyun aslında onu gerçekten yaşatan onu gerçekten kuran şahıslarla ilgilidir. Çehov da bunlarla ilgilenir. O atmosferi kurabilmekte herhalde bütün öğeleri içeren bir şey, seyirciyi de içeren bir şey. Benim gözüme hep direğe yaslanmış mutsuz kaleci gibi detaylar geliyor.

• *Dünya Kupası'nın başka alternatifleri de çıkıyor. Evsizler Dünya Kupası ya da benzerleri gibi. Ya da bizim buralarda Gazoz Ligi, Efendi Lig gibi eğlenceli ya da Karşı Lig gibi kızlı-erkekli oynananlar gibi. Ne dersiniz, egemen olana karşı başka bir heyecan yeni bir bakış mı sizce bunlar?*

– Valla çok harika bir şey. Bunlardan haberim yoktu. Yani ben bile 10 yaşında bıraktığım futbol kariyerime geri dönebilirim. Çok bilmediğim için ukala ukala laflar etmeyeyim ama bu bir endüstri onu biliyoruz ve bir tekeli var. Dolayısıyla o tekelin dışında, “Futbol oynanacaksa da onu biz oynatırız,” türü bir şey var, anladığım kadarıyla. Ama futbol dünyanın her yerinde oynanan bir şey ve biraz önce bahsettiğimiz gibi o atmosfer sa-

EMANET OKLARLA ŞAMPİYON OLDU

Anadolu Lisesi öğrencisi Meltem tüm rakiplerini geride bıraktı

İ ZMİR, (hha) - Güzel Meltem, emanet oklarla katıldığı Türkiye Şampiyonasında, şampiyon oldu...

Okçuluk sporuna bir yıl önce tesadüfen başlayan ve tahsiline devam ettiği Anadolu Lisesi'nde derslerinin yoğun olması nedeniyle, bir yıl içinde ancak 5 antrenmana çıkabilen Meltem Gürle, Ankara'da yapılan Türkiye Okçuluk Şampiyonası'nın Genç Bayanlar dalında tüm rakiplerini geride bırakırken, kendisine Türkiye Şampiyonluğunu getiren 208 toplam puana arkadaşlarından aldığı emanet oklarla ulaştı.

İzmir Bölgesinde okçuluk sporunun yeni yeni gelişmeye başladığını, yay ve ok bulunmadığını belirten Meltem Gürle, Ankara'daki şampiyonada birinciliği kazanmaktan mutlu olduğunu ifade ederek, "Eğer rakiplerim bana oklarını vermeseydi, ben şampiyon olamayacaktım." dedi.

Meltem Gürle, Genç Bayanlar Okçuluk Şampiyonu (Milliyet, 1982).

dece yıldız futbolcular getirip onları koşturarak olmuyor. Hakikaten seyircisiyle, oyuncusuyla oluyor. Ben çok fazla maça gitmedim hayatımda ama çocukluğumda babamın beni götürdüğü maçları hatırlıyorum. Ve de şimdi düşünüyorum –babam duysa yine üzülür ama– oğlan çocuk sahibi olmak istemiş bir babanın bir kız çocukla, "Allahım bize de bu düştü, hadi bunu götür eyim bari maça," diyerek Altay maçına götürmesi gibi. Benim ilgilendiğim tek şeyse arada yiyeceğimiz köfte ekmekti. Ama o duyguyu hatırlıyorum, birlikte olma duygusunu, o beraberlik duygusunu hatırlıyorum. O her yerde kolay tesis edilebilen bir şey değil. Bir tiyatro seyircisinde bunu bulmak için çok uğraşmanız gerekir. Yani bütün seyircinin aynı anda ayağa kalkıp coşkuyla alkışladığı bir oyunu ben çok az seyrettim. Hani Türk işi kibarlıktan alkışlamak başka bir şey, bir de, "Sa-

nat gördüm bu gece,” diye alkışlamak başka bir şey. Gönülden ve, “Muhtemelen bunu bir daha görmeyeceğim,” deyip alkışlamak bambaşka bir şey. O duyguyu hatırlıyorum, o futbolun yaratabildiği bir şey. Bu işin bir estetiği ve sanatçılığı var, çok iyi yapıldığı, çok iyi eyleme geçirildiği haller var ve bunun büyük bir kısmı atmosfer ve duygu. Ve o biraz önce bahsettiğim amatörlük. Amatörlük ve parayla ilgisi olmadan bir şey yapmak gerçekten çok önemli. O yüzden bu tip şeyler çok çok önemli.

• *Kadınlar ve futbol deyince ne geliyor aklınıza? Cezalı maçlarda kadınlar ve çocuklar giriyordu stadyumlara...*

– Çok zor bir mesele. Erkekleri cezalandırdık, kadınları stada sokuyoruz, kadınlara da ceza veriyoruz gibi bir şey de var ortada. İki şey geldi aklıma, bir tanesi –benim aram hiç iyi değil aslında küçük çocuklarla, zorlanıyorum; hem konuşamıyorum onlarla hem konuşuyorlar benimle, garip bir ilişki– bu küçük çocuklardan, 10 yaşında bir kız çocuğu bana, “Sınıfta kimi seviyorsun dediklerinde herkesi seviyorum diyorum, çünkü erkekleri insandan saymıyorum,” dedi. Bu onun gibi bir şey. Çok normal 10 yaşındasın, büyüyorsun, ergenliğe gireceksin, erkeklerle kızların korkunç çatışmaları olduğu bir dönem. Saçını çekiyorlar, çantayı atıyorlar, öyle bir şey. Bakmış erkeklerle topyekün bir yargıda bulunmuş, “Bunlar insan olamaz,” demiş ve öyle bir karar vermiş. Statta yapılan şey bu çok erken yargının legalize edilmiş hali. Seyircisiz oynama cezası veriyor-sun ve stadı sadece kadınlara açıyorsun. Bütün kadınlara diyor-sun ki, “Senden düzgün, manalı, akıllı bir futbol seyircisi çıkmaz. Onun için sen sıfırsın, sen hiçbir şey olduğun için biz seni ve çocukları alıyoruz buraya.” Çünkü onlar vatandaş tanımına uygun değil, başka bir şeyler. Onun için orası kötü, ilk fark edilen şey o. İkinci olarak, ben hayatımın çok geç bir döneminde bir post doktora için Amerika’ya gittim, orada futbolun başka bir şekil aldığını gördüm. Amerika da ayrı hikâye aslında. Çoktan gitmiş olmam gerekirdi akademik olarak ama böyle şeylere hiç asılmadığım için çok geç bir dönemde gittim. Benim için tam *Alice Harikalar Diyarı*’nda gibiydi. Her şey çok

farklı, her şey çok acayip, gya o kültüre aşına olduğunu zannediyorsun falan.

• *Hurşit Seçkin oradan bildiriyordu değil mi, futbol da yazar mıydı acaba?*

– Evet. Hakikaten Hurşit niye hiç futbol yazmadı, keşke yazsaydı. Kaçırılmış bir fırsat olarak görülebilir. Hurşit rasyonel ve ağır bir adamdı ama ultra saınalayan biriydi. Amerika’da bir takım rekreasyon alanları var, insanların spor yaptıkları yerler. Bakıyorsun Amerikan futbolu var, bir sürü bir şeyler var. Futbol da var, futbolu kim oynuyor? Meksikalılar –ok Meksikalı vardı bizim yaşadığımız bölgede– ve kadınlar. Futbol bir kadının sporu Amerika’da ve kadınlar oynuyorlar. Bu çok şaşırtıcı bir şeydi. Baktım kızlar bayağı iyi de oynuyorlar. Bir ara gidip seyrediyorduk. Benim için futbol o vakte kadar çok mühim bir şey olmamakla beraber orada vatan hasretinin bir parçası haline geldiğinden, futbol seyrederek oldum. Dolayısıyla kültür olarak çok farklı şekilde algılanabiliyor. Onun için kadınlarla futbol birbirine çok yabancı şeyler değiller herhalde. Ama Türkiye’de bazı kadınlar benim gibi bir Tezer zl dünyasında yaşıyorlar ve o çocukluk travmasını bir türlü atlatamıyorlar. Bazı kadınlar futbol dulu oluyor çünkü adanılar futbola o kadar angaje bir şekilde yaşıyor ki, kadınlar o dünyanın içine giremiyorlar. Bazı kadınlarsa futbolu gerçekten seviyorlar, kocalarıyla sevgilileriyle beraber giyiyorlar forınalarını, maçlara gidiyorlar. Kendimden yola çıkarak düşünüyorum, yine Beşiktaş’a döneceğim elimde olmadan, o semtle hakikaten çok yoğun bir bağım var. Beşiktaş’ı sevmek demek, bir şekilde Beşiktaş’ın takımını da evlat edinmek anlamına geliyor. Futboldan hâlâ anlamıyorum, “Beşiktaş’ın on birini say,” desen sayamam ama ben arşı’da seneler geçirdim, arşı’ya gönül borcum var. Benim futbolla ilişkim oralarda yani. Bizim orada makara satan abimiz vardır ma zamanı formasını giyer, iekimiz Hamiyet vardır ma zamanında bir tane bayrak koyar yani bu böyle... Benim için futbol biraz da Beşiktaş’la ilgili bir şey.

• Bizde de futbol üzerine edebiyat daha çok öykülerle çıkıyor. Turgut Çeviker'in kitabı Türk Edebiyatında Futbol'da da bununla ilgili örnekler mevcut. Aklıma gelen en iyi örnek bir novella Memet Fuat'ın Sana Deliler Gibi'si. Memet Fuat'ın spor adamı kimliğinin de olması büyük bir avantaj yaratıyor orada, hem atmosferi çok iyi kuruyor hem de kişilikleri. Buradan giderek şunu sormak istiyorum: Bir futbol-edebiyat kitabı yazılrsa kimin gözünden anlatılması size cazip gelebilir, nasıl bir anlatım dili cazibesini artırabilir ya da kimlerin kaleminden okumayı isterdiniz?

– Ben çok isterdim ki Emrah Serbes yazsın bunu. Çünkü Emrah hem futboldan anlıyor hem de kırık ergen aşk hikâyelerinin uzmanı. Futbol da çok ciddi bir kırık aşk hikâyesi olabilir, öyle okunabilir. Ona buradan el sallayıp mesaj göndereyim, “Emrah sen yaz!” Tabii bir ergenin gözünden yazılması, her iki kişinin de çok erken bir yaşta gerçekleşiyor olması açısından önemli. İnsan futbola angajmanını da herhalde yetişkin biri olduktan sonra tesis etmiyordur, o da herhalde ergen yaşlarda bağlanılan, âşık olunan bir şeydir, kadınlar da öyle. Bu bir erkek hikâyesi olacak, benim gözümde öyle. Emrah yazarsa ergen bir çocuğun gözünden olmak zorunda belki de, içeriye giremeyen, kaybeden biri olması lazım. Kızın elini tutamadığı gibi stadyuma da giremeyen biri olması lazım. Ben yazsaydım ne yazardım, diye düşünüyorum, benim yazabileceğim en güzel şeyi Tezer Özlü yazmış. Ben bunun daha fazlasını yazamam gibi geliyor.

• Camus'nün, Nabokov'un, Javier Marias'ın ve daha pek çok edebiyatla haşır neşir olan insanın futbola olan tutkuları biliniyor. Camus'nün “Hayata ve ahlâka dair ne öğrendiysem futboldan ve kalecilikten öğrendim,” dediğini biliyoruz. Hem bu tutkuyu sağlayan etkenler hem de Nabokov'un şu sözü üzerine neler demek istersiniz: “The goalkeeper is the lone eagle, the man of mystery, the last defender. Less the keeper of a goal than the keeper of a dream.” Özellikle orijinalini söylüyorum ki, çeviri de bunun yorumu da size ait olsun.

– Çok iyiymiş bu cümle. En korkunç yer. Aslında Camus'yü anlamak zor değil çünkü varoluşçuluğun bütün doktrinle-

rinin toplandığı yer orası. Bekleyiş, anksiyete, temel korku, anın korkusu. Çok güzel bir Kafka ânı var, benim çok çok sevdiğim bir an. Kafka'nın aslında bütün metinlerinin içinde olan ama yazdığı ilk öyküde kristalize olmuş bir an var. Kafka'nın nasıl topladıysa bir gecede oturup yazdığı, on altı sayfalık, ayrıca bastığı ilk metin de olan "Yargı"da geçer. O metinde Georg Bendemann babasıyla yüz yüze kalır ve babasının yerini, işini, hayatını almıştır. Babası artık yaşlanmış bir adamdır, odasında yarı bunak bir şekilde örtülerin altında oturmaktadır. Georg Bendemann bir bebek gibi onu yatağına yatırır, adam birden fırlar yatakta ve oğlunu suçlamaya başlar. "Üstümü örtmeye çalıştın," der, ki o da çok metaforik bir şeydir. "Beni gömmeye çalıştın, yerimi almaya çalıştın," gibi bir şey demektedir aslında. Bu darbe o kadar beklenmedik bir yerden gelir ki, Georg karakteri sırtını duvara verir ve irkilir. "Bu anın geleceğini biliyordu, hep beklemişti ama ne zaman ve nereden geleceğini bilmiyordu," der bize Kafka. Ve geldiğinde onu kaçıır çünkü hazır değildir hep hazır olmak istemiştir, hayatı boyunca o şuta hep hazır olmak istemiştir ama şut geldiğinde onu kaçıır. Hayat böyle bir şey. Hem bir hayali beklemektedir Nabokov'un dediği gibi –rüyanın tutucusudur diyor ya– hem de felakete hazır olmaya çalışan adamdır. Bir anda bir yerden bir şut gelecektir ve biz onu beklemeye çalışırız. Biz onu yakalamaya çalışırız aslında ama o geldiğinde belki de başka tarafa bakıyorsunuzdur. Nabokov'un bu sözünü Kafka çok iyi anlıyor, dünyayı kendimizin kılmaya çalışmakla yani hayalimizi gerçek kılmaya çalışmakla ilgili bir şey. Bir de tabii hazır olmakla ilgili bir şey. Hep hazır olmak isteriz ama dünya bizim hazır olabileceğimiz bir yer değildir. Onun için kalecinin durumu çok trajik bir durumdur. Futbol sahasında da çok trajik bir yerdir orası.

• Bir de bazı benzetme sorunları var. Karpatların Maradonası, Beyaz Pele ve bizden bir örnek Şifo Mehmet gibi. Buradaki temel sorun diğer oyuncularla tanımlanıyor olmaları. Oysa eski lakaplı günlerin isimleri daha sıcak daha sahici: Çengel Hüseyin, Pırpır

Nejdet, Katır Nusret gibi. Ne dersiniz bu zamanla mı, başka şeylerle mi ilgili?

– Benim babamınki de Keklik Fiko’ymuş. Babamın adı Fikret’tir, sol açık oynarmış ve sekerek gidermiş. Edebiyatta da var bu. Panait Istrati için Balkanlar’ın Kafka’sı derler. Niye diyor-sun yani? Kafka çok müthiş bir adamdır elbette. O edebiyat referanslarıyla onlarla tanımlamak, benzerliklerle ilgili herhalde. Ben karşılaştırmalı edebiyatçıyım, bir yerden sonra buna neden ihtiyaç duyulduğunu anlayabiliyorum. Bazı karakterler tarihin aynı ya da benzer anlarında değişik coğrafyalarda ortaya çıkıp benzer şeyler söylemiş olabilirler. Bunları benzetmek mümkündür ama Balkanlar’ın Kafka’sı dediğin zaman, Balkanlar’ı topyekün imha etmiş oluyorsun. Çünkü Balkanlar’da bambaşka bir hava var ve Panait Istrati Balkanlar’ın Kafka’sı değil. Panait Istrati, Balkanlar’ın Panait Istratisi’dir. O bambaşka bir adam kendi duyarlılıklarıyla, beceriklikleriyle ve incelikleriyle. Kafka elbette müthiştir. Ama Kafka’da bulamayacağın birtakım özellikler de Istrati’de var. Ama karşılaştırmamanın anlamayı kolaylaştırma işlevi olmakla beraber insanı kolaycılığa itmesi gibi bir saçmalığı da var. Mehmet iyi bir oyuncu olabilir onun önüne Şifo koyunca daha iyi olmuyor. Hele Beyaz Pele o kadar yüklü, o kadar kötü bir laf ki, Pele her şey olabilir ama beyaz olamaz herhalde. Eski lakaplar ise harika. Babamın Keklik Fiko’su mesela. Babam sekme-yeli çok zaman oldu, sıkıntı çekiyor şimdi. Bir nefes problemi var, ciğerleri çok iyi değil ama ruhu hâlâ Keklik Fiko bence. Biz de ona kendi aramızda öyle diyoruz. Çünkü o “Keklik”ti, sekmesiyle meşhurdur ve o lakap onunla beraber yaşıyor yani. Emirgan’da bir arkadaşı var, bizi hep oraya yollardı “Gidin bulun onu, kasap olmuş galiba,” diyerek, “Gideceğiz bulacağız da peki ne diyeceğiz baba?” derdik, “Keklik Fiko’nun selamı var diyeceksiniz,” derdi. 60’larda Vefa’da oynamış ama sonra Milli Eğitim Bakanlığı’nın bursunu kazanmış ve Almanya’ya gitmiş, ondan sonra da futbol oynamamış. Bir de tabii orada ismi kazanmakla ilgili önemli bir hikâye var oysa, Beyaz Pele kazanılan bir şey değil, Pele’nin kendisi zaten siyah.

• Bir cümle: “...ilk defa bugün çalınacak eserin yapısını kısaca incelersek vuruşlu sazların antresiyle tam içeri girecekken sağ bek Necmi topu kafayla çizgiden çıkarıyor.” Nereye varacağımı herhalde anladınız...

– Oğuz Atay tabii.

• Gilgamiş-Enkidu’dan Turgut-Selim’e varıyorsunuz ve böyle bir çalışmanız var. Bahtin ve Franco Moretti’nin Modern Epik’inden yola çıkarak. Önce bunu açalım sonra bu erkek dostluğunun sahaya yansıyan halini, belki futboldaki ikili olmasa da zaman ortaya çıkan üçlü modern epiklerle değerlendirelim mi? En bilineni Metin-Ali-Feyyaz veya dünya prömiyerine varırsak Milan ve Hollanda’nın Rijkaard-Gullit-Van Basten’ı?

– Çok lezzetli muhabbetler en sona kaldı galiba. Romanın içinde okuyucuyu sıkıştırıp ketenpereye getirip maç anlatayım şakası tam Oğuz Atay’ın yapabileceği türden bir şey. Orada bütün sesler birbirine karışıyor zaten. İlk başta inanır mısın İslam Çupı zannettim sen okurken, Çupı’nın böyle de bir dili vardı. İslam Çupı roman yazsa olurdu gibime gelir hep. Hayatın sunduğu bütün zenginlikleri, benzetmeleri oraya koyabiliyordu. Ben futboldan hiç anlamama rağmen okuyordum. Evet, Oğuz Atay bir epik yazıyor tabii, çok da farkında aslında ne yaptığının. Bu Gilgamiş-Enkidu kısmının farkında mı bilmiyorum? Bilerek mi yaptı, yoksa o da bu coğrafyanın ürettiği bir şey sonuçta o da bundan etkilendi ve onun içine mi girdi onlardan çok emin değilim. Ama erkek dostluğunun o sürekli paslaşmanın, o romanın temelinde durduğunu söylemek zorundayız. Ve paslaştığın adam öldüğü zaman ne yaparsın, roman bunun üzerine aslında. Hayatının tanıdığı olan insan yani seni en iyi bilen, –uzun süredir görüşmüyorlar aslında romanın açılışında çünkü yollar ayrılmış ama– senin ruhuna tanıklık etmiş olan insan gittiyse ne yaparsın, onunla paslaşmaya devam edersin. Turgut da onu yapıyor. Kafasında Selim’le paslaşarak ilerliyor o ikisinin tamamen örtüştüğü anı yeniden yakalamaya çalışıyor. Ve romanın sonunda aslında orada, Selim’leşmiş durumda. Aklima başka hikâyeler geliyor, benim kocam da bir akademisyen,

bir fizikçi, arada öğrencilerimizi davet ediyoruz. O da çok seviyor öğrencilerle vakit geçirmeyi, ben de seviyorum. Bazen de yemeğe çağırıyoruz. Bir kere onun öğrencisi olan iki tane genç adamı çağırdık, çok iyi arkadaşlar, çok çok da tatlılar, eğlenceliler, zekiler harika bir gece geçiriyoruz. “Tabu oynayalım,” dediler. “Peki,” dedik biz, tabu oynamaya başladık. Kocam, ben ve bu iki adam. Ama konuşmalarına bile gerek yok, yani birisi “e” dese öteki biliyor. O zaman hatırladım yani bu böyle bir şey. Ki biz kocamla yakın iki arkadaşız, hakikaten birbirimizin gözünden kaşından kimin ne diyeceğini anlayabiliriz. Ama bunlar o kadar iyilerdi ki baş etmemiz mümkün değildi. Çok iyi bir takımdılar. Mükemmel paslaşıp ha bire gol atıyorlardı. Bunun sebebi de hayatta çok sağlam paslaşma tecrübesiydi. Bu sadece erkeklere özgü bir şey değil, kadınlar arasında da olabiliyor. Oğuz Atay’ın romanının kökünde iki erkeğin çok yakın ilişkisi var, çok iyi paslaşan iki karakter var. Ofsayt asla olmayacak çünkü –ofsaytı da bildiğimi burada kayda geçebilir miyiz? Babam senelerce anlattı, sonunda bu sene anladım galiba– paslaşarak gidecekler. O karakterlerden biri bu dünyayı terk etmiş olsa bile bitmeyen bir şey. Bu bahsettiğin Hollandalıları bilmiyorum benim hatırladığım yegâne Hollandalılar, René van de Kerkhof ve Willy van de Kerkhof. Yani olay çok geçmişte geçiyor. Üçlü örnek metinlerimiz az. Hep ikili ilişkiden açılan metinler, o yüzden üçlü bir ilişki düşünmekte zorlanıyorum.

• “Beşiktaş Sen Bizim Neyimizdin?” adlı yazının ardından Gezi günleri geldi. Siz daha sonra blogunuzdaki yazının altına memnun olduğunuzu hissettirerek küçük bir tashih notu düştünüz. Umutlu bir tashih... Sahi Beşiktaş bizim neyiz artık?

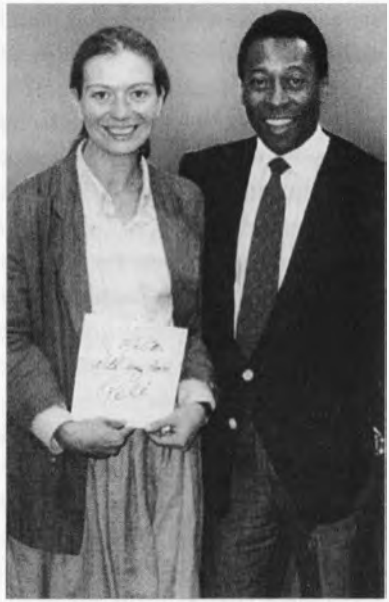
– Hemen yazının arkasından geldi, ben o yazının ardından kendimi çok garip hissettim. Hakikaten öyle, umutlu bir tashih. “Beşiktaş bizim her şeyimizdir,” demek istiyorum buna. Bütün Beşiktaşlı arkadaşlara, semtin çocuklarına, esnafına buradan selam ederim. Beşiktaş çok acayip bir yer. Gezi’de çok kilit bir noktadaydı. Ben o yazıyı o kadar umutsuzluk içinde yazdım ki. Beşiktaş’ta yaşamadığım bir dönem olmasına rağmen

men yine de kopamayarak orada çok vakit geçirdiğim bir dönem de var. Kısacası her taşında bir anım var. Kazan'da da var, Kamburun Yeri'nde de. Öğrenciliğimden beri Kamburun Yeri'nde ders çalışırdım, orada aşık oldum, ağladım kurabiyelerimin üstüne falan.

• *Yedi-Sekiz Hasan Paşa kurabiyelerinin üstüne mi?*

Evet, Yedi-Sekiz Hasan Paşa kurabiyelerinin üstüne ağladım. Bir dönem resmen aç kalırdık öğrenci evinde, paralandığımız zaman Yedi-Sekiz Hasan Paşa'dan kurabiye alacağımızın ha-

yaliyle yaşırdık. Beşiktaş benim için çok önemli bir yer, hep öyle oldu ve Beşiktaş'ın dönüşüyor olması bana çok ağır geldi. Çünkü benim hayat anlayışımın temsiliydi Beşiktaş. Tevazu içinde ve abartıya kaçmadan, bir anlamda kapitalistleşmeden süren bir yaşantı. Orada yaşadığım dönemde hatırladığım şeylere örnek verirsem: Evimden çıkıyorum ve on tane esnafla selamlaşıyorum, hepsiyle ismen tanışıyoruz ve bana bir poşet her zamankinden veriyorlar. Bu belki de bir daha hiç geri dönemeyeceğim bir şey, şimdi şimdi bunu anlıyorum. Beşiktaş'ın dönüşüyor olması o kentsel dönüşüm meselesinin bir parçası haline gelmesi, parsel parsel satılması, sevdiğim bildiğim küçük dükkânların yerine alışveriş merkezi değil ama mağazaların açılması, en son darbe olarak da hayatımın birçok önemli anına tanıklık etmiş Kambur'un acayip bir hale dönüşmüş olması bana çok ağır geldi. Çok umutsuzlukla yazdım o yazıyı hakikaten, bankın üzerinde yine aynı kurabiyeleri kuru kuru yedim

İstanbul'dan geçen Pele ile birlikte Japonya Başkonsolosluğu'nda (1992).

ve mutsuz oldum. Ondan iki hafta sonra falan Gezi oldu. O zaman anladım ki Beşiktaş daha teslim olmadı. Gezi’de çok kilit bir rolü vardı Beşiktaş’ın. Onarıcı, sağaltıcı bir etkisi vardı. Destek veren teyzelerin limonları, Talcid’li suları pencerenin önüne koyduğu, hiçbir şey yapamayanın yukarıdan aşağıya su döktüğü semtin topyekûn direnişe geçişinde böyle bir hal vardı. O zaman anladım ki Beşiktaş daha bitmemiş, daha hayat var yani. İnat var, bir tür cevap var, olan bitene bir tür direniş var. Çarşı da Beşiktaş’ın bir numaralı temsilcisi olarak Gezi’de çok önemli bir rol üstlendi. Hepsinin bir parçası olarak hissediyorum kendimi. Beşiktaş’ta oturmuyordum ama ruhum oradaydı.

• *Barış Bıçakçı’nın iki kitabında birden kullandığı, okura da sürpriz barındıran bir bölüm vardır. Önce, Herkes Herkesle Dostmuş Gibi’de kullanır. “Abidin öykü yazıyordu. Bir gün öykülerini yazdığı defteri göstermişti. Kareli büyük bir defterdi bu. Naylonla kaplıydı. Küçük harflerle, özene bezene yazılmış sayfalarca öykü vardı içinde. Birini okutmuştu: Anlamayan Kadınlar. Genç bir çiftin öyküsüydü bu. Adam (Burhan bunun Abidin olduğunu düşünmüştü) ve kadın gezerken sokakta top oynayan çocukları görüyorlar. ‘Biriniz kaleye geçin de bir penaltı çekeyim,’ diyor adam. Bir çocuk kaleye geçiyor, adam penaltıyı çekiyor. Çocuk kurtarıyor. Sonra, vedalaşıp gidiyorlar. Yolda kadın adama, topa daha hızlı vuracağını düşündüğünü söylüyor. Adamsa Burhan’a çok anlamlı gelen bir suskunlukla yanıtlıyor bunu. O öyküyü, öyküdeki o adamı çok sevmişti.” Sonra, Baharda Yine Geliriz’de, öykünün adı Anlamayan Kadınlar: “Sokaklarda gördüğümüz çocuklarla şakalaşıyor, avuçlarını leblebiyle dolduruyorduk. ‘Biriniz kaleye geçin de bir penaltı çekeyim,’ demiştim top oynayan çocuklara. Kaleye geçen penaltıyı kurtarınca ne güzel gülmüştü! İki katlı eski evlerin sıralandığı bir sokak boyunca yürürken, bana bakmış ve ‘Topa daha hızlı vuracağını sanmıştım,’ demişti birden. Susmuştum.” Futbol üzerinden çok güzel ifade edilen, hem burun direğini sızlatan olmayacak bir aşkın çılgınlığı hem de bu oyunbaz duruma ne dersiniz? Ayrıca Türk edebiyatının tazelik getiren bazı kalemleri hakkında neler düşündüğünüzü de merak ediyorum?*

– Ben çok büyük bir heyecanla takip ediyorum onları, zaten yazıp çiziyorum da onlara ve onların işlerine dair. Hakikaten öyle yani, çok klişe bir laf ama yeni bir soluk getirdiler. Bir sürü kaybolmuş incelik vardı, yeni gözler ortaya çıktı, onlara bakıyorlar ve gördüklerini bize gösteriyorlar gibi geliyor bana. Özellikle Barış Bıçakçı'yı okurken. Barış Bıçakçı çok müthiş biri, kendi farkında mı bilmiyorum, umarım farkındadır. Hakikaten kenarda köşede kalmış, herkesin göremeyeceği, çoğu kez es geçilen, sadece bazı insanların, benzeri incelikleri olan ya da benzeri yaraları olan insanların görebileceği detayları gösteriyor. Şimdi bu olamayacak bir ilişki mesela. Biz bu küçücük detaydan bunu anlıyoruz, felakete giden bir ilişki. İki açıdan çok güzel, bir; bir romanda daha sonra yazacağı bir şeyin nüvesi var, bize onun ucunu gösteriyor. Ben bu tip şeyleri çok heyecan verici buluyorum. Onun ucunu gösteriyor, sonra o ucu büyütüyor ve patlatıyor bir başka kitapta. Kutu içinde kutu gibi bir şey. Yeterince dikkatliysen onu açarsun, sonra diğerini açıyorsun. Dolayısıyla bir sürpriz duygusu var, o kutu içinde kutuyu bulmak ve açmak duygusu var. Daha da önemlisi –Barış postmodern bir yazar değil o anlamda söylemiyorum– bu birtakım postmodern yazarların oyun olsun diye yaptıkları bir şey. Ama Barış sadece oyun olsun diye önümüze bir oyun atacak biri değil. Barış o temel arızayı sürekli dürtecek biri, onun için onu dürtüyor ve bize gösteriyor, “Bak, bu ilişki olmayacak. Olmayacak çünkü anlamadı.” Hani, “Anladım anladım deme, anlamamışsındır,” şarkısı vardır ya, o daha sert bir şekilde söylüyor, Barış her zamanki inceliğiyle bunu çok daha zarif bir şekilde söylüyor. O çocuğa tabii ki öyle penaltı atmayacaktı. Mesele o değildi zaten, mesele o çocuğun o hayali yakalamasını sağlamaktı. Çocuk o hayali tuttu bir an için. O karakter de o çocuğun o hayali tuttuğu anı görmek istedi. Bundan daha güzel ne olabilir ki hayatta? Kadın anlasaydı iyi olurdu, bir kadın olarak söylüyorum bunu. Ama o kadın o adamı anlasaydı edebiyat olmazdı, onun için Barış'a teşekkür ediyoruz.

• *Son sorumuz, edebiyat bizi daha iyi biri yapar mı?*

– Yapar. Neden yapar? Çünkü daha önce girmedığımız yerlere gireriz. İşte Barış Bıçakçı'yla beraber mahalle arasında bir çocuğa penaltı atan bir adamın zihnine girdik. Adam öküz gibi abansaydı orada bir hikâye olmayacaktı, Barış da onu yazmayacaktı. Ama abanmadı ve hayatın güzel, küçük bir inceliğini tuttu ve bize gösterdi. Biz de Barış'la beraber gördük onu. Hayat ancak böyle anlarda iyiliğe güzelliğe, neşeye, birbirimizi anlayabildiğimize inandığımız bir gerçeklik sunuyor bize. Yani birbirimize dokunabildiğimiz anların güzelliğiyle, o gazla yaşıyoruz aslında, onun olmadığı yerlerde de mutsuz oluyoruz. Mesela Gezi bizi neden bu kadar yükseğe çekti ve mutlu etti? Çünkü Gezi'ye, alana çıktığımızda insanlar, “Aç mısın?” ya da ne bileyim, “Neye ihtiyacın var?” diye soruyorlardı. Ben bu soruyu duymayalı o kadar çok zaman olmuştu ki. Böyle anların hikâyesi ancak bizi iyi insan yapar. Yani böyle anları duyduğumuz yerler bizi daha iyi bir dünyanın varolabileceğine inandırır. Aklıma bir şey geldi. Yazmaya yeni başladığım dönemde – *BirGün*'de belki ilk altı ayın içinde, o hikâye herhalde içimden çıkmak için bekliyormuş, böyle bir fırsat bulunca da çıkmış– annemin ölmesine yakın, hastane kapılarında beklediğimiz bir dönemde dolmuşa bindiğim bir günün hikâyesini yazdım. İşlerin iyi gitmediğini biliyordum...

• *Şoförün gözünüze güneşin girdiğini fark ederek sizin tarafınızdaki güneş siperliğini indirmesi hikâyesi...*

– Evet. Mesela o hikâyeyi ben hiç unutmadım çünkü bana sandığım kadar yalnız olmadığımı düşündürdü. Eğer o şoför o siperliği o gün indirmemiş olmasa ne olurdu? Ben o ön koltukta yok mu olurdum? Ya da o acıyı başka türlü mü çekerdim? Ben acını yine çektim. Ama bu olay bana bir şey söyledi. Yani çektiğim acının üzerinde bir etkisi olmadı ama bana, “Egomun sınırları geçişkendir, ben sadece ben değilim. Başka biri de var ve onunla bir temas kurabiliyorum,” dedi. Bu anlık bir iyiliktir ve bu edebiyattır aslında. O önemli bir andı benim için ve onu taşıdım. Barış Bıçakçı'nın karakteri olan o adamın topa aban-

maması da böyle bir andır. O şoförün benim gözüme güneş girdiğini fark edip siperliği indirmesi gibi bir andır. Ama edebiyat böyle bir şey, bize yalnız olmadığımızı düşündüren bir şey. Aslında yapayalnız olsak bile.

9 Haziran 2014

“Bir tür tekinsizlik, ağdalı bir sıkıntı hali, kötü kokulu, iç bayan bir şeyler”

• *İnsanın oluşumunda çocukluğun rolü büyük. Sizinki bir yazınızda da bahsettiğiniz gibi sekiz ay İzmir’de, dört ay Aydın’da geçen bir çocuklukmuş. Altı yaşınıza kadar da Aydın’daki Gölcük köyünde geçen bir zaman, sonrasında yanılmıyorsam Bornova civarında. Nasıldı o çocukluk günleri, hangi sokakların çocuğuydunuz, arsada, sokakta top koşturur muydunuz?*

– Tam hatırlamıyorum. Çocukluk denince nedense bir sıkıntı basıyor içimi. Çok oyuncu bir çocuk değildim galiba. Evde oturdum, fazla usluydum, önüme ne koyarlarsa ses çıkarmadan saatlerce oynarmışım. Ama Aydın Tekstil adlı KİT’in lojmanları farklıydı. Orada korunaklı, samimi, sıcak bir ortam vardı. Ve tabii geniş mi geniş, yeşil balıçeler. O bahçelerde çok koşturduğumu biliyorum. Top da teptik tabii. Daha o yaşlarda şahane futbol oynayan arkadaşım Engin’i fena halde kışkandıgımı hatırlarım. Onu taklit etmeye çalışır ama beceremezdim. İzmir Bornova’da ise mahalle savaşıları olurdu. Yukarı mahalle Kürt illerinden göç almıştı. Cizop dediğimiz bir sapan vardı, mermisi u şeklinde kıvrılmış küçük tel parçalarıydı. Onunla savaşırdık. Çıplak tene geldiğinde fena yakardı. İşte yukarı mahallenin çocukları bir gün bizi kovaladılar, kaçarken kafama koca bir taş yedim. Ânında kan boşaldı. “Kürt Selim attı, Kürt

Selim attı” diye bağırdıklarını hatırlıyorum. Kürt kelimesini ilk kez o zaman duymuştum. Eve gidince anneme sordum. “Doğu’da yaşayan Türklere Kürt derler,” diye geçiştirmişti.

• *Taraftarlığınız var mıydı, hangi takımı ya da takımları tutardınız. Artık taraftarlığınız yoksa nerede, niçin sona erdi?*

– Altay’ı hep tuttum. Göztepe’yi hep sevdim. Karşıyaka biraz Fenerbahçe gibiydi, hazzetmezdim ikisinden. Uzun yıllar Trabzonsporluluğum da oldu. Sonradan bıraktım ama şimdi bile Trabzon yenildiğinde hâlâ içimin şöyle bir hafiften cız ettiğini söylemeliyim. Şimdilerde soranlara Göztepeliyim diyorum. Öyle demek hoşuma gidiyor, bir tür aidiyet beyanı, İzmirlilik beyanı gibi. Futbolla artık bahis oynamak dışında ilgilenmiyorum. Barselona, Bayern Münih falan büyük maçlara çıktığında başına oturup izliyorum sadece. Galatasaray’ın UEFA kupasını kazandığı sene *Radikal* Dış Haberler Servisi’nde gece editörüydim. En iyi ihtimalle birde, genellikle iki buçuk gibi evde olurum. Galatasaray’ın maç kazandığı ve tur atladığı gecelerde servis trafikten Elmadag’a çıkamazdı. Şişhane civarlarında falan bırakırdı. Ordan yürürdüm. Bir sürü sarhoş, kaba sesli, silahlı, gözü dönmüş herifin, çıldırmış şuursuz kalabalıkların arasından geçerek varırdım Elmadag’daki evime. Orada futbol benim için bitti. İki Leeds taraftarının öldürüldüğü ve *Star* paçavrasının “Two Size” manşetini attığı gün de üzerine mührü vurdum.

• *Şimdilerde futbol dendiğinde aklınıza ilk gelen şey ne oluyor?*

– Bir tür tekinsizlik, ağdalı bir sıkıntı hali, kötü kokulu, iç bayan bir şeyler...

• *“Ruhuma bir hayat yakıştıramadım,” diye bir cümleniz vardı Tol’da ruhumuza bir takım yakıştırabiliyor muyuz, nasıl bir takım o?*

– Bunun üzerine kafa yormayı çoktan bıraktım ama düzenin çürütücü etkisinden futbolun da hiç muaf olmadığını, o bir yana, kirli düzenin, kapitalizmin organik bir parçası olduğunu bilecek kadar mesai harcadım üzerinde.

Fotoğraf: ILGIN KOPUZ

• Tol'daki "Tepe"yle, İnönü Stadı'nın Beleştepesi arasında bir paralellik kurulabilir mi? O ihtimaller çok güzelken, ikisi de yıkıldı bir bakıma... Üstelik bu kaybedilen tepe/beleştepelerin dünyada da o kadar çok benzeri var ki.

– Bilemiyorum kurulabilir mi... Yoksulları barındıran mıntıklar oldukları düşünülürse niye olmasın?

• Tek spor futbol da değil elbette. Atletizmi de tutkuyla sevdiğinizden bahsetmişsiniz. En sevdiğiniz, unutamadığınız atletler ve müsabakalar hangileriydi. Demokratik Alman Marita Koch'u hatırlar mısınız mesela?

– Atletizm izlemek benim için hep tutku düzeyinde bir me-sai oldu. Onun da profesyonelliğin, kapitalist düzeneklerin etkisine girdiği hususlar var, ama (bayrak yarışları hariç) tek bir insanın performansına dayalı olması, insan gücünün sınırlarını zorlaması ve çok tabii, basit olması bana büyüleyici geliyor. Sözelimi bir yüksek atlama müsabakasının son atlayışlarını izlemenin üzerine pek az keyifli şey bilirim. Bir 100 veya 110 engelli yarışı, bir 800 metre yarışı... 100-200-400'leri saymıyorum bile. Biz Sovyetik komünist bir aile olduğumuz için hep Sovyet sporcularını tutardık haliyle. Soğuk Savaş iklimindeki rekabe-

tin tadı hiçbir zaman geri gelmeyecek. Sadece müsabaka izlemez, enternasyonalist bir devrimci faaliyetteymişiz gibi havaya girerdik. Şimdi geriye dönüp bakınca Doğu Bloku'nun özellikle kadın sporcuların doğalarına, vücut bütünlüklerine yönelik kirli müdahalelerinin kaydedilen başarıların bir kısmında etkili olduğunu anlıyoruz. Marita Koch da onlardan biriydi muhtemelen. 47.60'lık 400 metre rekorunun yanına yaklaşılabilen yok. Mesela Jarınila Kratochvilova'nın 800 metre rekoru. Neyse bu konu uzar gider... Doğu Alman, güzeller güzeli Heike Drechsler'i severdim, bastıracak Silke Gladisch'i, 8.86 atlamışlığı olan Sovyet Ermenistan'ından Robert Emmiyan'ı, yüksekçi Sovyet Tamara Bykova'yı, yine yüksekçi çenesindeki şahane beniyile Bulgar Stefka Kostadinova'yı, ki onun 2.09'luk dünya rekoru da kırılamadı henüz.

• *Bazen size de, bahis bültenine göz attığınızda nedenini bilmeden tuttuğunuz, gönlümüzü ne zaman çeldiğini hatırlamadığınız ve iç sesinizin kaybedecek olsa da ona oynamanız gerektiğini söyleyen bambaşka ülkelerden takımlar olur mu? Bir de bahis kuponunun son maçında yatma meselesini sizin yorumunuzla öğrenmek isteriz.*

– Son maçta yatma meselesine hiç girmeyelim, kalbimde irili ufaklı yaralardır onlar. Son maç ne, tek golle yatan nice 700-800 liralık kuponlarım oldu. Ben gole inanırım, o yüzden sürekli 2,5 veya 3,5 üstü oynarım. Aslında mesele para değil, tutturmuş olmanın verdiği haz ve tabii bir müddet ilave para yatırmadan bahis oynama imkânı. Gelen gider yani bende. Nadiren hesabımdaki parayı banka hesabıma gönderirim, çok ihtiyacım varsa. Ve var öyle takımlar... Mesela Hollanda'dan Heerenveen, Alman Mönchengladbach, Rusya'dan Zenit elbette Alman St. Pauli tabii ki İtalyan Livorno.

• *Diyarbakır'da yaşadığınız dönemde futbolla olan ilişkiniz var mıydı? Diyarbakırspor'un bir taraftan devletin entegrasyon amaçlı bir projesi diğer taraftan da halkın takımı olma durumu arasında kaldığı söylenir hep. Buna ait gözlemlerinizi oldu mu, Ben*

û Sen’de olduğu kadar Diyarbakır tribününde de zaman geçirdiniz mi?

– Diyarbakır’ın futbolla alakalı dünyasına girmedim pek. Siyasi ve tarihî taraflarıyla ilgilendim. Ve elbette meyhaneleriyle, yemekleriyle, mezeleriyle... Hayatımın en güzel dönemlerinden biriydi. Yediden yetmişe neredeyse herkesin keskin bir meddah zekâsıyla mizah ürettiği bir şehir “Diyarbakır-Amed”. Onca ağır bir zulüm tarihinin, çekilen onca acının ve yoksulluğun yanında insanların ağız dolusu güldükleri bir şehir. Hayatın katlanılması gereken sorunları ne kadar çoksa, mizah da o kadar parlıyor, inceliyor. Sömürgecinin yüzüne yüzüne kahkaha atmanın cazibesi, ferahlatıcılığı... “Velhasıl onlar vurdu, biz güldük kardeşim,” gibi bir hal.

• *En sevdiğiniz futbolcu kimdir ya da seyrettiğiniz en iyi oyuncular kimlerdir?*

– Futbolcu değil futbolcular var. Ve o sevginin ucu yine bir yanıyla solculuğa değiyor. Artık herkesin çok iyi bildiği isimler: Socrates, Breitner vs. Tüm uçukluğuna, şımarıklığına rağmen Maradona elbette. O tür bir angajmanı olmayıp veya bilinmeyip de sevdiğim futbolcular yok değil: İçe basan ayaklarıyla (ben de içe basıyorum) Littbarski, dökülmüş saçlarıyla Igor Belanov, sümüğünü çimlere ferah feza fırlatıp kalanı formasına rahat rahat silen Blokhin, Polonyalı Boniek, Dassacv, ona gölün hasını atan Van Basten, Arconada’yı sırf isminden dolayı severdim, Hagi’ye hep hayranlık duydum. Şimdilerde Messi’yi çok beğeniyorum, onu seyretmek büyük zevk. Ronaldinho’nun çocuksu hallerini, dişlekliğini severdim.

• *“Her maddesinde çoktandır unutulmuş bir erkek ahlakının dilinden, tipik birer erkek suçunu yargılıyor,” diyordu Reha Mağden Yazgıların Tableti’nde katilin sebebiyle ilgili olarak. Önce Reha Mağden’e olana sevginizi sonra da futbolda da örnekleri olabilecek bu cümledeki meseleyi dinlemek isteriz sizden. Murat Davman hangi takımı tutardı sizce?*

– Murat Davman, Reha Abi’nin karakteri olarak tabii ki Or-

duspor'u tutardı. Son zamanlarında Reha Abi'nin evinin bir duvarında Ordusporlu bütün futbolcuların imzaladığı bir forma asılıydı, çok sevinmişti bu jeste, formaya bakıp bakıp gülüyordu. Reha Mağden anlatmakla bitmez. Bu kadar cazibeli, şeytan tüylü, muhabbeti tatlı bir adam dünyaya nadir gelir. Daha erken tanışmalıydık, çok yerde teğet geçmişiz, buluşmamız BirGün gazetesinde oldu. Müthiş bir ortak mesai tecrübe ettik onunla. Daha pek çok konuşacak mevzu vardı. Geç buldum, çabuk kaybettim Reha Abi'yi. Futbol ile erkeklik arasındaki ilişkiye gelince, onu tahlil etmeye ne bilgim ne de dilim yeter. Ama şu kadarını söyleyeyim: Tezahüratların tonundaki o yapay şekilde kalınlaştırılmış ergen erkek sesini duydukça ürperiyorum. Bana tekinsiz, tehlikeli, nereden gelip nereye gittiğini asla bilemediği için tecavüzün her türlüşüne her an hazır bir kitleyi anlatıyor. Bütün o solcu taraftar gruplarına rağmen, futbolun izler kitlesi bana hâlâ daha ziyade faşizme ve onun pratiklerine yakın geliyor.

• Bazuka'da yer alan, daha önce başka dergiler veya seçkiler için yazılmış hikâyelerde hem birlikte yazılmış olan öyküler hem de başka yazarlara ve onların öykülerine olan göndermeler göze çarpıyor. Bu tarz verkaçlar, paslaşmalar nasıl bir genişlik ve güzellik katıyor sizce edebiyat sahasına?

– Edebiyatçılar birbirlerini sevmelidir. Kişisel olarak birbirlerinden hoşlanmaları gerekmez, birbirlerinin metinlerine şefkatle, merakla yaklaşmalıdırlar. Birbirlerine karşı hislerini, birbirlerinin metinlerini okurken bir kenara bırakmalıdırlar. O şefkatin, o merakın eşliğinde yapılan eleştiriler, ne kadar ağır ve sert olurlarsa olsunlar, kırıcı gelmez. Edebiyatla uğraşan insanlar arasındaki paslaşmalar, verkaçlar, ortalar her zaman iyidir, ruhu temiz, kalbi yumuşak, kalemi de diri tutar.

• Fiyakalı bir on bir istesek sizden, hatıralarınızda da yer eden, hikâyesi olan? Bir de sevdiğiniz bir teknik adam ve niçin o?

– Saha içi dizilişi, kim hangi mevkide oynuyordu meselesini takmadan şöyle sıralayabilirim: Dassaev veya Arconada, Sti-

elike, Bonhof, Boniek, Hagi, Maradona, Messi, Ronaldinho, Van Basten, Littbarski, Socrates, Breitner. 11'den fazla oldu. Olsun... Teknik Direktörlüğe ise Lucescu. Çünkü zarif, zeki ve şahsiyetli biri olduğunu düşünüyorum.

- “Zaten günlük yaşamda bile, çok sıradan bir gün içinde dahi en az yüz kişinin şu zavalı yaşamınıza son vermeyi arzuladıklarını anımsamakta yarar var. Örneğin, metroda kuyrukta sabırsızca sıra bekleyen ve en-

gel olduğunuz tüm kişiler ya da evinizin önünden geçen ve kendi evleri olmayan tüm insanlar, siz çıış yaparken aynı işi yapabilmek için bir an önce işinizi bitirmenizi bekleyenler, bir de tabii çocuklarımız ve daha niceleri. Bunun sonu yok ki. İnsan alışıyor,” alıntı Céline’nin *Gecenin Sonuna Yolculuk* kitabından. Hatırladığım kadarıyla siz de seviyordunuz, hem alıntı hem kitap hem de Céline üzerine ne dersiniz?

– Céline kendisini fazlasıyla ifade edebilen, kelimeleri okurunun kafasına kafasına vurup mecalsiz ve soluksuz bırakan bir yazar. Bu alıntının üzerine ne denebilir ki? Yine bir Céline hücumu ve golü. Bir kez daha yinelemekten geri duramayacağım: *Tol* 2002 Eylül’ünde yayınlandı, birkaç ay sonra da *Gecenin Sonuna Yolculuk*. O zamanlar bir söyleşide, Céline’ni daha önce okumuş olsaydım belki yazmaya kalkışmazdım demiştim. Evet öyle, Céline’nin edebî gücü karşısında insan kendisini çok çaresiz, seviyesiz ve korkak hissediyor. Bir yandan iyi ki edebiyat var, diyor, bir yandan da büyük edebiyatın nasıl bir ruhsal güç gerektirdiğini görüp ürküyor. Sırf diğer kitaplarını da okuyabilmek için Fransızca öğrenmeyi düşündüğüm zamanlar oldu. Buradan bütün yayınevlerine çağırımdır: Lütfen Céline’nin

diğer romanlarını da çevirip yayımlayın. Tercüme etmesi hiç kolay değil elbet, *Gecenin Sonuna Yolculuk*'u çevirirken Yiğit Bener'in harcadığı iki yıllık muazzam emeği unutmak ne mümkün? Ama işte, yapın bir şeyler...

- *Futboldaki şu erkeklik sorununa da değinir misiniz, devamlı “Amcalara gösterilen,” bir yer mi futbol sahası?*

– Emin olun, futbol ve erkeklik üzerine laf ve cevap üretmek hiç içimden gelmiyor. Bu, erkekliğin bizzat kendisi kadar sıkıcı bir mevzu...

- *Hatırladığımız en iyi şampiyona hangisiydi ve tabii en iyi maç da sizin dilinizden duymak isteriz?*

– Bundan önceki cevaplardan az çok ortaya çıkıyor gibi. İnsanın çocukluğunda tecrübe ettiklerinin etrafında şekersi bir zar oluyor sanki, tadı bambaşka kalıyor damağında. Elbette 1982 İspanya. Ve Fransa-Almanya yarı finali. 1-1 normal süre. Uzatmalarda Fransa 3-1 öne geçiyor. Almanya iki tane atıyor...3-3 ve sonra penaltılarla 5-4 Almanya. Fransa takımına özel bir hayranlık beslemesem de, Platini ve arkadaşları için çok üzüldüğümü hatırlarım.

- *Siz Har'da “Topkolik” diye bir spor gazetesinden bahsettiğinizde ortada daha AMK adında bir gazete yoktu. Ne dersiniz spor basını üzerine, genel olarak. Arada okuduğunuz yazarlar da olur mu?*

– Çağrışımını bile bile bir gazetenin isminin AMK konulabilmesi, bunun sindirilebilmesi, durumun vahametini yeterince açıklıyor bence. Okuduğum kimse yok.

- *“Ezan susmaz, bayrak inmez, takım düşmez”i yazdıran yalnızca bu coğrafya olabilir mi?*

– Bu ülkenin iliklerine işlemiş faşizmi, zulüm ve katliam kültürünü uzun uzun anlatmaya gerek yok. Bir spor dalını ezanla bayrakla ilişkilendiren bir zihin yapısı ürkütücü.

• Kitaplarınızın kapaklarındaki resimleri merak ediyorum. İki-
si Mustafa Horasan'ın biri Gesner Armand'ın, özel bir sebebi veya
tercih nedeni var mı. Yeni kitabın kapağı bir Mustafa Horasan res-
mi olabilir mi bu anlamda?

– Metis her adımını bilinçle, zekâyla atan, planlayan müt-
hiş bir yayınevi. İçerikle kapak arasında kolaya kaçmayan, ge-
lişkin bir bağ kurma derdindeler sürekli. Yeni kitabın kapağı-
nın ne olacağını bilmiyorum, Mustafa Horasan'ın olması beni
sadece sevindirir.

• Futbolla edebiyatı kesiştiren iyi şeyler okuduğunuzda neler
hissedersiniz, var mıdır hemen aklınıza gelen iyi örnekler?

– Öyle bir okuma deneyimim olmadı.

• Futbolla biraz ilgilenenler için “Bülbüllerle, kaplanların ma-
çı” Fenerbahçe, Galatasaray maçı, Kıvırcık Zarif'in Arif Erdem,
Haco'nun Hagi olduğunu anlamak çok zor değil. Hem sadece fut-
bola ait de değil Morsancak, Durak Sineması, Muazzamsenar her
alana yönelen o dil buralara yakışan Ağulu Gerçekçilik gibi bir
kavramı doğuruyor sanki. Böyle yorumlar yapmayı sevmiyorsu-
nuz ama siz bu dili ve dünyanızı nasıl görüyorsunuz, okuru da
“ben bildim, ben anladım” havasına sokan ama zorlanarak bula-
bileceği ana meseleyi acı dolu hikâyelerle harmanlayarak anlat-
mayı?

– İnanın benim için cevaplaması çok zor sorular bunlar. Yaz-
ma mesaisinin üzerine büyük, iri, iddialı anlamlar yüklemek
benim harcam değil. Yazarlığı bir kimlik olarak, okur ile arada
inşa edilen hiyerarşik bir ilişki olarak düşünmek, hissetmek be-
ni boğuyor. Edebiyata çalışmakla hayata çalışmak arasında bir
fark yok benim için. Hatta hayat, neşeyle, keyifle, hazla alakalı
vaatler sunduğunda onu öncelikli yaşama derdindeyim. Benim
yazdıklarım ile ilgili çözümlemeler yapabilecek ne birikimim ne
de böyle bir niyetim ve isteğim var. İnsanın kendisi hakkında
konuşması mahcup edici geliyor bana. Yazdıklarımın nereye
denk düştüğünü, yani ne yaptığımı ise ben de işi edebiyatı an-
lamak ve yorumlamak olan insanlardan öğreniyorum.

• *İyi bir futbolcu grubu gibi edebiyattaki kare asınızı merak ediyoruz, yeri değişmez dediğiniz bir dörtlü?*

– Céline-Kundera-Marquez-Dostoyevski diyebilirim sorunun talebini yerine getirmek için, ama daha çok var.

• *Har'daki röveşatayı bir kenara koyarak, sahaya baktığınızda anlatılacak en iyi hikâye hangi mevkiden çıkar sizce?*

– Elbet forvetlerin yapıp ettikleri en büyük ilgiyi görüyor, ama bir kalecinin şahane kurtarışlarına tanık olmak sanırım beni en fazla heyecanlandıran manzara.

• *“Edebiyatçının eseri kalır, okuyucu ise ölür,” dediğiniz gibi takım kalır, taraftar ölür diyebilir miyiz?*

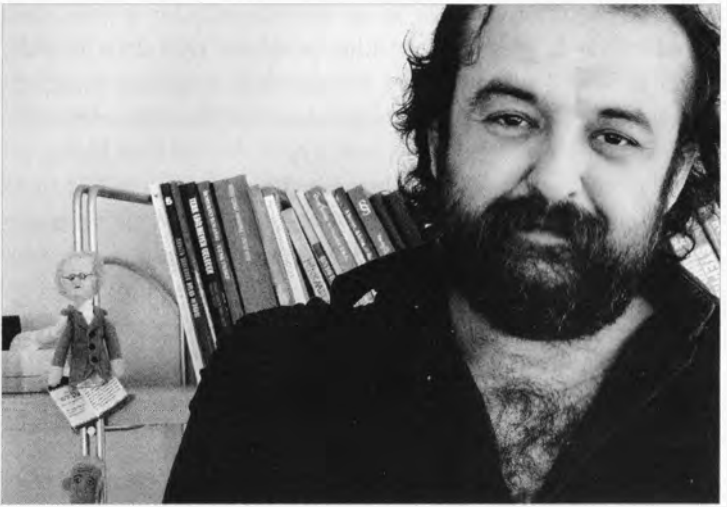
– Niye olmasın?

• *Sinemada sevdiğiniz futbol hikâyesi var mıdır. Senaryo ekibinin içinde yer aldığınız bir dizide (Kayıp Şehir) İrfan isimli bir futbolcu vardı mesela kulüp başkanıyla olan ilişkisiyle, diyaloglarıyla bayağı gerçekçiydi, ne derece etkiniz olmuştu o karakterde?*

– İrfan karakterinin oluşumunda, onun futbol hikâyesinde naçizane birazcık daha fazla katkım oldu sanırım. Senaryo ekibinde benim haricimde, vaktiyle futbolla alakadar olmuş kimse yoktu zira. Sinemaya gelince, elbette çocukluğumuzun efsanesi, belki on kez izlediğim *Escape to Victory Zafere Kaçış*. Ken Loach'un *Looking for Eric*'ini çok çok sevdim. Loach'u her mada çok severim zaten. Dünyayı anlatmak ona çok yakışıyor.

• *“Sülük, hayatı yedek kulübesinde yaşayıp şampiyonluk kupasını herkesten önce kaldıran bütün sinsiler gibi, ticaret sahasında başarıya koşuyor ve o koşu esnasında sinemayı unutup gidiyor,” diyordunuz Har'da. Hem sinsiliği hem de ticari başarı kriterini futbol üzerinden bu derece iyi anlatan pek az cümle var. Sormak istediğim şimdinin dünyası; bırakın yedek kulübesini başka takımların yedek kulübesinden gelip diğer takımın şampiyonluk kupasını alıp kaçanlar var artık. Neler söylersiniz?*

– Her şeyin paraya, “vitrinde yaşamaya”, başarıya göre tan-

zim edildiği bir dünyada eşitlik, özgürlük, adalet ve kardeşliğe dair değerlerin aşınması, unutulması, çiğnenmesi kadar normal ne olabilir? Birer insan gibi değil, birer mal gibi, birer tahvil gibi yaşadığımız bir hayatın bizi zavallı canavarlara dönüştürmesi, o kirli itiş kakış, o küçük hesapçılık, arsızlık, yüzlerdeki o ifade-sizleş sırtışı... Utanç duygusu, ar damarı herkese lazım.

• Önce Berrin Karakaş'la 2006 yılında Tempo dergisindeki söyleşinizden: "Ülkenin ve dünyanın canına okuyanlara bir bakın, hepsi ayık. Küçük Bush içkiyi bırakmamış olsaydı, bu kadar çok cinayet işleyemezdi bence." Ardından OT dergisine Temmuz 2014'te yazdığımız yazıdan: "Katilin bile sarhoşunu tercih edeceksin zira o olsa olsa birkaç kişiyi öldürür, ayıklar ise katliam yapar. Bak Bush'a bak bizimkine," demiştiniz. Geçtiğimiz kış, bu berbat ortam Nuh Köklü'nün kartopunu bahane eden sokak cellatları tarafından hayattan alınmasına vesile oldu. Kartopu ya da ayaktopu fark etmiyor artık, getirildiğimiz bu noktaya ne dersiniz, zaten bu toplum da buna teşne miydi sizce?

– Sizin soruları göndermenizle, benim cevapları tamamlamaya gayret ettiğim süreçte işler daha da kötüye gitti, biliyorsu-

nuz. HDP altı milyon oyla barajı yıkıp geçti, yıkıp geçtik. Ama bu ülkede öyle güçlü bir kötülük şebekesi, öyle arsız ve vahşi bir iktidar tertibatı var ki, hayatımızda siyaseten yaşadığımız belki de yegâne sevinci boğazımıza dizdiler. Ama direneceğiz, sabredeceğiz. Türkiye Cumhuriyeti devleti bize hiçbir şeyi kolay vermedi, gönüllü vermedi. Vermemek için bin türlü kirli kumpas, pis tezgâh çevirdi. Yine çevirecek, yine vermeyecek, biz alacağız. Bu arada içimde kalmasın: Şu günlerde kamusal alanlarda bembeyaz güzelim “Barış Bloku” önlüklerini giyip bağıra çağıra bildiri dağıtanlar, barış için, özgürlük için bu cehennemî yaz sıcaklığının altında mücadele edenler var. Ben de bağıra çağıra, “Helal olsun size!” demek istiyorum. Dünya hâlâ dönüyorsa bu insanların yüzü suyu hürmetine dönüyor.

• Edebiyatta futbol üzerinden anlatılmış en güzel bölümlerden biri Har’da anlattığımız Onüç’ün hikâyesi. Orada aslında kendinize yönelik de bir bakış var sanki. İlk röveşatanız Tol’un ardından gelen duygunun, “o röveşatayı tekrar atabilecek miyiz” hissi. Oysa Tol’da sağ kanattan gelen ortaya yapıştırdığınız röveşatanın bir benzerini Har’da soldan gelene yapıştırmıştınız. Hepimizin bir röveşatası var ve hep onu tekrar tekrar atmaya çalışırken mi tüketiyoruz ömrümüzü, belki de en güzel röveşatamızı kemiklerimiz henüz tam da gelişmemişken çocukluğumuzda atıyoruz –her şeyden bihaber salak salak gülüp, oynarken– ve ömrümüzce onu arıyoruz, neler dersiniz?

– Teşekkür ederim, o sizin gözünüzün güzelliği. Tol’un Har’ı yazarken üzerimde yarattığı ağırlığa, ilk kitabın hiç beklenmediğimiz bir ilgiyle karşılanması sebebiyle yaşadığım felç edici şaşkınlık dönemine bir göndermeydi o röveşata. Sonra rahatladım, gözü karartıp yazdım Har’ı, becerebildiysem ne âlâ. Çocuklukla ilgili söyledikleriniz ise altına imzamnı atarım... 43 yaşına geldim, bazı sabahlar hâlâ çocukluğumda yaşadığım bir mutluluk ânının hasretiyle, 30-35 yıl önce tecrübe ettiğim can sevincinin bir hatırasıyla, boğazım düğüm düğüm kalkıyorum yataktan.

“Stadyumdan çevresine yayılan sinir ağs gibi bir şey”

• *Nazlı Ökten nerenin çocuğudur, nerede büyümuştür? Arsa topçularına şahit olmuş mudur mesela?*

– Beşiktaş’ın çocuğuyum, aslında birçok anlamda Beşiktaş’ın çocuğuyum. Bundan girmek doğru mu bilmiyorum ama benim dedem hem Beşiktaş yöneticisi hem de Şeref Bey’in yakın arkadaşıydı. Hatta amcalarından birinin de adı Şeref’tir. Diğerinin adını da Beşiktaş’ın tesislerinden zaten biliyorsunuzdur: Şan Ökten. Dedemin Beşiktaş’ta yönetici olması ya da Şeref Bey’le arkadaş olması benim çocukluğunda sahip olduğum bir bilgi değildi. Bu söylediğim çok soyut bir şey olsa da, Şan Amcamın kaybı benim için ölümle eşdeğer bir şeydi. Yaptığı araba kazası takım için kamp yeri aramaya giderken yapılmış bir kazaydı o yüzden de onu bir tür Beşiktaş şehidi sayarlar ve her sene de sağ olsunlar mezarı başında anarlar. Süleyman Seba zamanıydı ve onunla yakın çalışıyordu. Dedemin yöneticiliği çok bildiğim bir şey değildi. Uzak dünyalarımız vardı, dedem hep dışarıdaydı. Kadınlarla erkeklerin dünyasının ayrılığı dolayısıyla futbol ailenin erkeklerine has, uzakta duran, babamın güzel bir maç olduğunda keyifle kendine bir şeyler hazırlayıp televizyonun karşısına geçtiği ya da Beşiktaş’ın maçlarının çok sıkı takip

edildiği bir şeydi. Dolayısıyla benim için futbol Beşiktaş'a eşitti. Şeref Stadi'nın hatta kapatılmadan önceki bulanık suyu olan havuzunun hallerini bilirim. Ama uzakta birilerinin oynadığı bir oyun gibiydi futbol. Arsa topçuluğu ise çocukluk arkadaşlarımdan bilgim olan bir şeydi. O da işe yaramaz çocukların bir tür haytallığı gibiydi. Şimdiki gibi çocuklara bu konuda yatırım yapılacak bir şey değildi. Birtakım çocukların haylazlık ettikleri bir alan olarak görülüyordu. Şu anda anne babalar öyle görmüyor bunu, ciddi bir kariyer olarak görebilme şansları var. Çocuklar için de bu uzak bir hayal değil, yapılabilir bir şey. Hatta o zaman bir çocukluk arkadaşım çok futbolcu olmak isterdi hasta Beşiktaşlıydı, "Stadyuma gittiğimde tanımadığım insanlarla bir arada çok büyük bir şeyin bir parçası olduğumu hissediyorum ve inanılmaz bir şekilde içimde bir şey yükseliyor," derdi. Tarif etmeye çalışırdı ama çok okuyan yazan biri olmadığı için, tarif etmekte zorlanırdı fakat gözlerinde bunu görürdüm. Bunun müthiş bir coşkusu vardı. Futbolun ailem dolayısıyla ilk tanıştığım yönü daha idari-politik yönüydü, o çocukluk arkadaşım dolayısıyla da insana bireysel olarak nasıl bir coşku verebilir onu gördüm. Beşiktaş'ı sonra benim için önemli kılan şey, Galatasaray Lisesi'ne girdikten sonra Beşiktaşlı kalma çabasıydı. O benim için bir tür kişilik savunusu gibi oldu.

• *Hâlâ Beşiktaşlısınız yani?*

– Tabii. Galatasaray'dayken maç falan seyrettiğimden değil ama, "Madem Beşiktaşlıyım öyle de kalmalıyım," durumu oluştu. Fakat okulda da çok büyük bir zorlama yoktu. O zaman kız-erkek ayırıydı zaten, bir tek hazırlıkta beraber okuduk. Herkes bir eksantriklik olarak görürdü taraftarlığı. Orada Beşiktaşlı kalmak benim için bir kimlik çabası oldu. Hatta o arkadaşım ile konuşurduk, o da Bağdat Caddesi'nde oturuyordu. "Bizim burada herkes Fenerbahçeli, Beşiktaşlı olmak burada da bir acayip," derdi. Ben tam olarak Beşiktaşlı olmak ne demek bilmiyordum, şimdi bazı açılardan daha net tarif edebilirim ama o zamanlar benim için, aidiyeti koruma gibi bir şeydi. Kendi çocuklarımı yapmaya çalıştım ama beceremedim.

Fotoğraf: SÜREYYA ADA GÜLSOY

• Yazılarınızda, makalelerinizde hayattan verdiğiniz örnekler iç içe geçiyor, daha ilgi çekici ve lezzetli bir hale geliyor. Derslerinizde de böyle olduğunu düşünüyorum. Futboldan da verdiğiniz örnekler oluyor mu ya da ne çeşit örnekler kullanıyorsunuz?

– Futboldan örnek vermek aslında bir ara çok başvurmak zorunda olduğum bir yöntemdi. Geçmişte öğrencilerin –şimdi futbola yönelik daha entelektüel bir ilgi var ama– topçu-popçu bakış açısıyla futbolcuları küçümseme, onları bir anlamda spor hiyerarşisinde aslında en alta yerleştirmişlerdi. Şu anda durum oldukça farklılaştı. Bir anlamda futbolun küreselleşmesiyle il-

gili bir süreç bu. Küreselleşme konusunda futbol birçok alanda olduğu gibi bir tür büyüteç vazifesi görüyor. Aslında birçok toplumsal meseleyi o stadyumun içinde ya da onun etrafında dönen olgularda bağlantılı olarak bulabiliyorsunuz. Mesela bir antropolog Bali’de horoz dövüşü çalışıyor, horoz dövüşünün Bali’de ne ifade ettiğini; aslında Bali’deki bütün sembolik değerler sisteminin bu dövüş sırasında ortaya çıktığını ve görülebilir hale geldiğini gösteriyor. Hatta buna, “Gerçeği söyleyen yalan,” diyor. O anlamda kullanırdım. Özellikle futbol kulüplerinin ne ifade ettiğini, bir futbol kulübü başkanının belli siyasetçilere erişim sağlama, nasıl bir sembolik sermaye yarattığı konusunda örnekler veriyordum. Tabii bir de spor sosyolojisi çok daha geç bir alan, uzun süre kimse ilgilenmemiş bu konuyla. İki bakış açısı var bir tanesi, “Futbol halkların afyonudur,” denilen, Salazar’ın, “Portekiz’i futbol, fiesta ve fado’yla yönettim,” dediği gibi. Ama başka bir bakış açısı burada varolan örgütlenme potansiyellerinin, bu toplumsallık biçiminin insanların giderek daha yalıtılmış yaşadığı ortamlarda bu tür bir toplumsallığın bir şeylere doğurgan olduğunu da söylüyor. Sanırım benim son on yıldır gözlemlediğim, Türkiye’de entelektüellerin futbola bakış açısındaki farklılaşma da bununla ilgilidir diye düşünüyorum ve umuyorum. Başka bir erkek kültürüyle de bağlantısı olduğunu düşünüyorum o biraz daha hassas bir mevzu. Üzerinde çok çalışmadığım için direkt kestirme şeyler söylemek istemiyorum ama fiziksel çalışmanın değerinin azalmasıyla birlikte değeri kaybolan bir fiziksel gücün yeniden valorize edildiği bir alan gibi görüyorum. Bu anlamda da solcular için bunun bir şey ifade ettiğini düşünüyorum.

• *Genel olarak futbol dediğimizde aklınıza ya da gözünüzün önüne ilk gelen şeyler neler oluyor?*

– Küreselleşmeyle alakasından söz ettim ya, benim gözümün önüne gelen, stadyumdan çevresine yayılan sinir ağsı gibi bir şey. Kafamda müthiş bir örümcek ağının ortasında duruyor stadyum. Oradan bütün o toplumsal enerji anlamında çıkan bağlantılar, hem de futbolcu denen, bugün yıldızlaşan kişide

sembolleşen bütün o değerler sistemi açısından bir tür ağ gibi görüyorum. O ağın ortasındaki stadyumun kendine has bir dinamiği var. Bence genel olarak futbol sosyolojisi yapılabilecekse o mekânla bağlantılı olarak yapılabilir. Mekânı kuşatan bütün ekonomik ilişkilerin, onun çevresinde yaşanan, onu yaşatmak için uğraşan insanların ya da onun düzenli olarak takipçisi olan, o mekânın kullanıcısı olan insanların kendine has bir sosyolojisi var bence. O yüzden televizyon başındaki taraftarlar statta maçı seyreden taraftar arasında çok büyük bir fark olduğunu, bu farkın da ayrı ele alınması gereken bir çalışma konusu olduğunu düşünüyorum.

• *Annelik ve futbol desek, çocuklarınızı düşününce futbol ve taraftarlık meselesine nasıl yaklaşırsınız?*

– Çocuklarımı –ikizler, biri erkek biri kız– Beşiktaşlı yapma çabam boşa çıktı, ikisi de Galatasaraylı oldular. Aslında erkek Barselona’yı tutuyor fakat o kadar çok soruluyor ki, “Hangi takımı tutuyorsun?” diye, “Barselona” dese de, “Hayır burada kimi tutuyorsun?” diye sorulunca ne kadar ısrar etse de sonunda Galatasaray’da karar kıldı. Erkek olanın çok büyük bir ilgisi var. Hatta bu söyleşiye gelirken pazarlık yaptık, “Ben senin aracılığınla tekrar futbolu tanıdım, bunu da söylemek istiyorum,” dedim. Messi, onun kahramanı. Geçenlerde fark ettim bir yere giden herkese forma ısmarladığını. O jarse kumaş benim için başka bir şeye dönüştü. Onun aracılığıyla özellikle erkeklerin sosyalleşmesinde futbolun ifade ettiği şeyler üzerine düşünüyorum. Çünkü onu da arkadaşlarıyla oynarken görüyorum. Özellikle oyundaki –doğrudan saldırı anlamındaki şiddet değil ama– fiziksel gücün kullanımı anlamındaki şiddetin ne şekilde kontrol edilebileceğini, belli bir kurallar ve dostluğu bozmayacak bir çerçevede nasıl kullanılabileceğini ve ne ifade ettiğini ben oğlumla gördüm. Dolayısıyla kızının ilgisi çok farklı o onlarla beraber oynamak için oynuyor. Ama çok hoşlanmadığını görüyorum bu itiş kakış durumundan. Erkeklerse bu itiş kakışın organize edilebilmesi ve sonunda çözülemez bir kavgayla bitmeden bir şeye dönüşebilmesinden büyük bir hoş-

nutluk duyuyorlar. Benim oğlum aracılığıyla özellikle gözlemleyebildiğim o.

• Çocuk ve Sanat isimli kitapta harika bir makaleniz vardı, küçük arabeskçiler üzerinden giden. “Çocuk ve Futbol” başlıklı bir derleme söz konusu olsa nerelerden gitmeyi düşünürsünüz, nasıl bir şey çıkabilir ortaya?

– Bir tanesi özellikle toplumsal cinsiyet normlarının futbol ile ilişkisi üzerinden girerdim. Çünkü benim gözlemleyebildiğim, son dönemde kadınların da futbola ilgisi olduğu. Gerçi bu çeşitli şekillerde karşılanıyor, bir tanesi bir tür sızma gibi. Sanki “erkekler dünyasına sızmak isteyen kadınlar” gibi bakılıyor. Erkeklerle yaranınmak istiyorlarmışlar gibi düşünülerek bu ilgi bir türlü kendi başına bir şey olarak okunamıyor. Halbuki futbolun yeni olduğu Japonya gibi ülkelerde kadın seyircilerin bir önemi var. İlhan Mansız ve Japon hayranları örneğinden de biliyoruz. Ben bunu gazetelerin abarttığı bir şey olarak görüyordum. Küçük bir anekdot olarak verebilirim: Bir gün Belgrad Ormanı’nda yürüyüş yaparken birden ara bir yolda önüme birtakım Japon fotoğrafçılar atladı. Absürd bir şeydi, “Belgrad Ormanı’nda Japon fotoğrafçılar ne yapıyorlar?” diye düşündüm. Bir baktım ki İlhan Mansız koşarak geliyor. Hakikaten de böyle bir ilah gibi görünüyor. Futbolcuların özellikle böyle bir yarı tanrı konumu da var. Antik Yunan’dan beri varolan bir şey bu. Endüstri toplumunda bireysel performans, başarı kültürüne çevrildi bu spor meselesi açısından. Niye İngiltere’de 18. yüzyılda diğer sporlar değil de futbol bu kadar öne çıktı. Konuyu dağıtmayayım ama kadın seyircilerin ilgisi de özellikle cezalı maçlarda sırf kadınlar olduğu zaman, başlı başına bir komikleştirme konusu oluyor. Kadınlar sanki kendilerine ait olmayan bir alana sızmaya çalışan bir grup komiklik unsuru gibi görülüyorlar. Ama bir yandan da eril şiddetin düzenlenmesi ve kurallaştırılması anlamında erkek rolleri için futbol ne ifade ediyor, bu mesela toplumsal cinsiyet açısından önemli. Diğer de küreselleşme açısından baktığınız zaman çocukların kendilerini bir dünyaya ait hissetme durumlarını da beslediğini dü-

şünüyorum. O nedir: Kendilerini sadece yerel olanla tanımlamıyorlar artık. Bununla tanımladıkları zaman bile daha büyük bir bütünlüğe göre yapıyorlar. Gördünüz mü bilmiyorum bir tür tanıtım vardı, bir çocuk Samsunsporlu olduğu için ağlıyordu. Maç öncesi ya da sonrası beklenen bir yerde üzerinde forma yanında da babası vardı. Ağlayarak konuşuyor, “Babam bana dedi ki,” diyordu, “Samsunsporlu olma, ben çok üzüldüm, sen de üzülsün. Ama ben oldum,” ve çocuk gözyaşları içerisindeydi. Şimdi niye Samsunsporlu? Takımın yenilgiye mahkûm- sa veya yerel bir takımsa, yenilgiye rağmen onu sahiplenme ve kimlik olarak buna sahip çıkma durumu. Hoş, her takımın bir döneminde bu yenilgi kültürünün oluştuğunu da düşünüyorum. Mesela Galatasaray nasıl tarif edilir, “Bizi Avrupa şampiyonu yaptı,” sonuçta bu bir aşama. Türk futbolu için artık başka bir yerde oynayabileceğini ifade eden bir şey. Bu, önemli adamları sadece teknik direktör olarak getiren bir alan değil. Bu alanda söz sahibi olan, şirketleşen, halka açılan, kendi ticari ürünleri olan bu reklam piyasasının içine dahil olan, bütün ekonomik ilişkiler sistemi içerisinde kendine yer bulan. Aslında küreselleşmenin metaforu değil fiziksel olarak da en güçlü unsurlarından biri. Çünkü ortak bir kültür yaratıyor, sonuçta Amerika’daki bir adamla, Türkiye’deki çocuğun ortak paydası Barcelona olabilir mesela. Veya demin bahsettiğim örnekteki çocuk gibi, “Evet görüyorum orada beni aşan bir güç var, ama ben ona rağmen kendi kimliğini koruyorum.”

• *Toplumsal olarak şu an geldiğimiz noktada en büyük tehlikeyi sadece futboldaki şiddet mi yaratıyor?*

– Ben futbolun taraftar şiddetiyle özdeşleştirilmesinde bir tür sınıfsal aşağılama da görüyorum. İki unsuru var: Bir tanesi, evet bir gerçeklik var. Ama bazen bu gerçeklik öyle bir şekilde paketleniyor ki sanki trafikte her gün kimse şiddete maruz kalmıyormuş gibi. Sadece bir taraftar grubu etrafı kırıp döke- rek bunu yaratıyor sanki. Bu doğru değil. Bunun şöyle bir gerçekliği var, benim bildiğim kadarıyla futbolun tarihine bakarsanız eğer holiganizm diye tanımlanan taraftar şiddetinin baş-

ladığı nokta yetmişlerin İngiltere’si. Belki kapitalist sistemde krize giren ilk yer İngiltere olduğundan dolayı. Özellikle sanayisizleşme denen süreçle işsizliğin başlangıcı, işçi sınıfının gücünü yitirmeye başlaması ve buradan doğan özellikle fiziksel güçle özdeşleştirilen işlerin değer kaybına uğraması, bu işlerin ve bu işlere verilen toplumsal değerin azalması itibariyle bir anlamda bu kitlelerin diye tarif edilen –bu kitle kelimesi de tabii çok sorunlu bir kelime– kimi zaman gücünden korkulan, kimi zaman gücüne tapılan kitlenin büyüteç altında olduğu stadyumda, bir karşı çıkışın artık nereye yöneleneceğini bilemeyen şiddetin kanalize edilmiş bir hali gibiydi. Bir protesto gibi değil de dağılan, genel bir toplumsal öfke gibi saçılan bir şey haline gelmesi. Mesela futbolla ilişkisi ve yazıları nedeniyle çok sevilen bir yazar Nick Hornby şu örneği veriyor: “Kendi takımındaki siyahi oyuncuya küfreden ırkçılığı falan geçtik artık, en son gördüğüm tişörtün üstünde *I hate you if you are reading this* (Eğer bunu okuyorsan senden nefret ediyorum) yazıyordu.” Artık o nefretin bir sınırı yok. Dolayısıyla taraftar şiddeti, belki çok konsantre bir alanda bu şekilde örgütlendiği için çok somut olarak görülüyor. Bir tür düzensizlik, karmaşa yaratıcı, kontrol edilmesi güç alt sınıf kültürü gibi sunuluyor ama bunun gerçeklik payı da var. Sırbistan’da özellikle doksanlarda daha sonra Boşnak ve Hırvatlara karşı gönüllü taburlara dönüşen, Arkan diye bir adam ve onun örgütlediği gruplar dolayısıyla çok öne çıktı. Ama genel olarak futbolun şiddetle özdeşleştirilmesini ben bir tür etiketleme olarak görüyorum. Bunun gerçekliği yani bir arada tutulması gereken bir insan grubunun kontrolü ve bunun polisiye yönü de var. Ama bir yandan da bunu kıskırtabilecek olan sıkıştırımlar yani o grubun kontrolünde –bilimsel demeyeceğim ama– yapılması gereken birtakım şeyler, atılması gereken bazı adımlar var. Bu adımların atılmadığı durumlarda bu şiddetin neyi ifade ettiğini bir yandan da alt sınıflara yönelik bir korkuyu beslediğini de düşünüyorum.

• *Ulus devletlerin sağlık-eğitim-askerlik trilojisinin içine neredeyse dahil olabilecek bir hale gelmedi mi sizce futbol ve taraftarlık?*

– Eril kültür açısından bu demin sözünü ettiğim Şiddetin rgtlenmesi, belli bir düzeyde hakemliğin kabul edilmesi bütün futbol sahasını çevreleyen kurumları dŐnrssek bir Şey ifade ediyor. Ama başka bir potansiyeli de barındırıyor. Bazı açılardan Barcelona bana bunu dŐndrtyor, Franco rejimi sırasında Barcelonalı yani Katalanların maruz kaldıkları ve aslında özgürce, Katalanca bağırabildikleri tek yerin de stadyum olduğu bilgisini çağrıştırıyor bana. Tersine bir Şey de söz konusu olabilir illa hegemonik egemen kimliğe eklemelenmek zorunda değil bu kimliğe karşı bir toplumsallık yaratabilecek bir potansiyeli de var. Ama Şu anlamda ulusallıkla bağlantısı var ya da milliyetçiliğin krklenebilecek formlarıyla bağlantısı var, “takımlara blnse bile” dediğinizde Fenerbahçeli ve Galatasaraylı arasında bir ayrım yaratmaktan bahsediyorsunuz. Hatta bu bir Türk ve Yunan arasındaki ayrımdan çok daha güçlü olabilir ki çoğu zaman da öyledir. Yani aradaki nefret çok daha güçlü olabilir. “Tiksinirim Fenerbahelilerden,” diyebilecektir ya da Fenerbahçeli olduğunu öğrenmek bile karŐısındakine bakış açısını deđiŐtirebilecektir. Bu açıdan bir blnmec. Bir st düzeyde yani demin sözünü ettiğimiz aslında yerel kültürün uluslararası olana taŐınması düzeyinde belki de bunu ilk İngiliz takımları baŐlattılar. Burada da mesela farklı ligleri takip etmenin futbol açısından bir tür farklı statü kazanma aracı haline geldiği, sadece buradaki futbola mahkûm olmama, uluslararası düzeyde de oyunun normlarına hâkim olabilme anlamında bir değer kazandı. Dolayısıyla futbolu milliyetçilikle doğrudan bağlantılı bir Şey olarak göremiyorum. Ama eril Şiddet konusunda askerlik, sahada gösterilen performansın bir milleti temsil etmesi düşüncesi diyebiliriz. Soğuk Savaş döneminde spor başka bir Şey ifade ediyordu. Bir Doğu Alman atlet, bir Rus sporcu dediğiniz zaman başka birini seyrediyordunuz. Bugün bunlar çok daha küçük bölünmeler, mikro pazarlar seviyesinde gerçekleşiyor. Yani o kadar büyük hatlarla evrilmiyor belki. Mesela bir

futbol yazarı, “Barselona insanlara bir şey kazandırdı,” diyor, “O kadar takım ırkçılıkla özdeşleşti ki hiç olmazsa burada temiz bir yer var hissine kapılıyor insanlar.”

• *Sosyolog olduğunuzu bilsek de edebiyatla yakın ilişkinizi hem yazdıklarınızdan hem de dönemin vahası Hayalet Gemi’nin miçolarından birisi olduğunuzdan biliyoruz. Hele de oradaki edebî metinlerden. Zaman zaman kaleci olan ama futbola orta sahada başlamış bir futbolcunun mahallede arkadaşlarıyla oynarken eskisi gibi orta sahada oynaması gibi kaçış alanlarınız var mı. Edebiyat üzerine kalem oynatıyor musunuz?*

– Bir şeyi hatırlatıyor bana bu soru, Foucault’nun bir lafı var, “Felsefe nedir ki, iyi bir edebiyat değilse?” Yani yazıp çizen her insanın kendine has bir üslup edinme derdi vardır. Bu sosyal bilimler içinde, felsefe için de, tarih için de geçerli olmalıdır. Dil dünyayı yeni baştan kurar. Bilimsel dilin bazı gerekleri var, o kurallar içinde oynamanız lazım. Kaleci misiniz, orta saha mısınız belki buna benzetebilirsiniz. Libero demek belki daha doğru olur. Oradan ayrılmanız sizi belli bir dilin sadece bilimsel dil olarak değil, kendinizi ifade edişiniz anlamına gelecektir. Sosyolog olmak futbol üzerine konuşmaya yetmez, futbol üzerine çalışan bir sosyolog olmanız lazım. Bizim burada yaptığımız arada bir şey. Arada bir şeyden ve bazı gözlemlerimden konuşuyoruz. Şimdi bu gözlemleri destekleyen şeyi ben oturup yazmaya kalksam başka bir dille yazmam gerekir. Ama bunu edebî alanın verdiği serbestlik, çok uçlu ve çok açıklık taşıyan özgürlüğü içinde yapmak düşünce açısından son derece geliştirici bir şey. Yani benim tanıdığım bütün iyi teorisyenler çok iyi edebiyat okurları. Mesela Bourdieu deyip duruyoruz, Bourdieu Proust okur ve Proust’un neredeyse çok önemli bir sosyolog olduğunu düşünür. Sosyal bilimlere yedirilmiş bir edebî dilden bahsedebiliriz. İnsan üslubunu yaratıyor zaten, sadece sosyolog veya felsefeci olmasıyla değil. Ama edebiyatın tanıdığı özgürlük alanının insan düşüncesi için çok kıymetli bir yeri var. Çünkü belli disiplinler içerisinde üretilen düşüncenin buradan ilham almadığı durumda sanat her zaman önde gidiyor, onun

için yapacak bir şey yok. Bakıyorsunuz müzisyenlere dünyanın neresinden gelirse gelsinler oturup enstrümanıya birlikte müzik yapabilecek bir dilleri var. Belki edebiyatçılar için de aynı şey ya da ressamaları ulusal anlamda böylecek üslup sınırlamalarını geçtiğiniz durumlarda aynı şey söz konusu olabilir. Dil açısından ben tercümenin çok önemli bir faaliyet olduğunu düşünüyorum. Dil üzerine çok düşünmemi sağlayan bir şey oldu çünkü. Çoğu kez aslında konuştuğumuz şeyin birbirimizi anladığımız sandığımız noktada, aslında geçmişte o kişinin o konudaki birikimiyle –birikim derken entelektüel birikim anlamında kullanmıyorum; yaşanmışlıkları, fiziksel deneyimi, kişiler arasındaki deneyimini kastediyorum– sizi başka bir şey olarak dinliyor. Yani ben size söylerken, siz beni kendi deneyiminizle dinliyorsunuz ve kelimelerim o deneyime çarpıp orada emiliyor. Yani pürüzsüz bir yüzey değil iletişim. Pürüzsüz bir yüzeyde hepsi aynı anlama gelen şeyleri birbirimize atıp durmuyoruz. Aslında kendi deneyimimiz içinden karşımızdakinin deneyimine çarpıyoruz. Bu sürekli alışverişin eğer farkında olmazsanız, bilinçli olarak bunun üzerine de düşünmüyorsanız, hızla kendi karikatürünüz haline dönüşebileceğiniz bir tehlikesi var dilin. Belki bu zamanların hastalığı o, aslında birçok insan bir süre sonra kendi karikatürüne dönüşebiliyor. Çünkü yaptığı şeye bir karşılık alıyor, o aldığı karşılık da kendisinde hoş gidenin ne olduğunu arayıp bulup bu paterni tekrar ediyor. Kendisinde talep edildiğini düşündüğü şeye vermesi gereken bir karşılık var, hayatta kalmak için. Bu popülerlik gömleğinin en tehlikeli yanı. Çünkü insanlar bu dengeyi, doğru idare edemezse, bir süre sonra o karikatüre dönüşüp ancak kendilerini körü körüne takip eden bazı insanların takip etmekten hoşlanacağı formüllere dönüşüyorlar. Birçok köşe yazarı, oyuncu bu kendisinde sevileni tekrar etme derdinde. Belki eski futbolcuların sırrı oydu yani aldıkları direkt karşılığı hemen bilemedikleri için kime seslendiklerini tam olarak kavramadıklarından, bir güruhu idare etmiyorlardı, kendileri bir şey yapıyorlardı. Dolayısıyla bunun üzerine onlarla birlikte düşünen başka profesyoneller de yoktu haliyle de özgünlükleri daha fazlaydı. Her kafa-

dan bir ses çıkarken onların içinde hangisinin doğru olduğunu düşünmek zorunda değillerdi. Doğru bildiklerini yapıyorlardı. O anlamda *Hayalet Gemi* gibi küçük marjinal bir derginin sırrı da oydu. Neye yöneldiğini fark etmediği ve bunu umursamadığı sürece kendi dilini konuşmaya çalışan, kendi dilini konuşturmaya çalışan insanlar. Bittiği nokta, herkesin bunu belli ortamlarda meşruiyetinin görülüp, bu meşruiyetin artık insanlar için bir ilişki kurma kaynağı haline geldiği zaman. Zaten orada da artık bitirmek gerekiyor.

• *Televizyonda yayınlanan futbol yorum programlarına göz atar mısınız?*

– Evet, evet... Çok tahammül edemiyorum ama bazen büyümüş gibi kalıyorum. Bunların da kendi aralarında klasmanları olduğunu fark ettim. Biri tam anlamıyla kahvehane diline hitap eden bir tür. Şahan Gökbağar'ın bir tiplemesi vardı, yanında bir rating barometresi var bakıyor o düştükçe tekrar masaya vuruyor ki yükselsin. Bu sadece futbol programları için geçerli değil aşağı yukarı konuşulan programlarının hepsinde var. Programın organizasyonunda rollerin dağıtılmış olması lazım. Bu rollerden iki tanesinin kesinlikle birbirine zıt olması gerekiyor ki ortaya çıkacak olan şey kullanılsın. Onların zıt kutupları temsil etmesi gerekiyor. Orada öyle bir kavga çıkıyor ki sanırsınız çıkışta birbirlerinin yüzüne bakmayacaklar. Aynı yerden maaşlar yatıyor, nerede bakmayacaklar birbirlerinin yüzüne, zaten işleri bu. Ama orada ortaya konan mizansen bu zıtlığın ortaya çıkardığı enerji. Diğerleri daha hakem konumunda olacak daha makul olanı temsil edecek ve arada da bu rolleri fazla sabitletmemesini diye değiştirecekler. Aslında bunun gerektirdiği bir beceri var, bunu herkes yapamaz. O yüzden bu insanların becerilerinin de olduğu aşikâr. Bunu herhangi biri yapamaz ortalamayı koklama gücünüz bile bir beceridir. Ben bütün bu küçümsenen insanların belli becerilere karşılık geldiğine inanıyorum. Bu da kendinin karikatürüne dönüşen, bu anlamda da bir tür rahatlık ortamı yaratan ve takipçisi için onun arzuladığı şeyi gösteren bir durum yaratıyor. Çünkü izleyici onun ne

Fotoğraf: SÜREYYA ADA GÜLSOY

söyleyeceğini biliyor ve bekleneni söylediğinde nerede kahkahayı patlatacağını da biliyor. Bir anlamda Nejat Uygur tiyatrosuna yakın bir şey. Herkes yerinde rahat, yani beni ikircikli bırakacak, üzerine düşünmemi sağlayacak bir şey söylemeyecek adam. Zaten düşündüğümü ya da tamamen karşı olduğumu söyleyecek ve ben de orada zaten hazır olan tepkimi vereceğim. Dolayısıyla oyunun kuralları bildik ve güvenilir bir saha içerisindeyiz. Hepimiz rahatlayacağız, boşalacağız Ipek Merçil ile Feyza Ak'ın yaptığı bir futbol araştırması vardı, orada bir grafiğe rastladım, erkeklerle kadınların maça gitme sebeplerindeki farklılık. Erkeklerle kadınların tek farklı olduğu yer deşarj olmak. Erkeklerin meselesi deşarj olabilmek. Neden deşarj olma ihtiyacımız vardır, bastırılmış bir enerjiniz vardır. O bastırılmış enerjinin aslında ne anlama geldiğini biliyoruz. Bunu Türkiye'deki erkek dünyası açısından çeşitli şekillerde yorumlayabiliriz. Kadınlara yönelik şiddetle ilgili olarak örneğin, çünkü geleneksel toplumun erkek normlarının değişmek zorunda olduğunu görüyorlar. Üstelik büyütüldükleri şekilden başka tür bir iletişim kurma biçimiyle mücadele etmek zorundalar. Onlara öğretilmiş erkek olma biçimi yaşadıkları bugünün dönüşen dünyasında artık tek başına işe yaramıyor. Dolayısıyla bu-

rada bir köşeye sıkışmışlıkları var. Hem erkek gibi davranmanın güvenliğini sağlamak zorundalar hem de hayatta kalmak zorundalar. Bu aslında erkekler üzerinde müthiş bir baskı yaratıyor bence. Kadınlar erkek şiddetinin ne olduğunu zaten biliyor. Neredeyse her gün gözümüzün önündeki bir veri bu; ama bu şiddetin çoğalmasının sebeplerinden bir tanesi de geleneksel rollerdeki dönüşmenin erkeklerde yarattığı sıkışmışlık hissi. Kendisiyle ne yapacağını bilememe durumu olduğunu düşünüyorum.

• *Bu tuluatın içinde eğitilmiş olduğunu iddia eden kimileri, “Bilmem ne olursa bikini giyerim,” deyip bir hafta sonrasında tribün şiddetini eleştirip, orada o şiddeti yaratan insanların işadamı, mühendis, mimar olmasına falan şaşırabiliyor. Ne dersiniz bu konuda?*

– Siz onu izleyen kişi olarak düşünüyorsunuz. Kendi çelişkileri sizin için gözle görülür hale geliyor çünkü siz belli bir düzeyde bunu okuyorsunuz. Çünkü sizin de –bu aralar çok kullandığımız bir kelimeyle– bu konuda bir farkındalığınız, bir hassasiyetiniz var. Dolayısıyla onun ne söylediği sizin kulağınıza onu izleyen başka birinden farklı bir şekilde geliyor. Demin sözünü ettiğim hiyerarşi içinde mesela anladığım kadarıyla Rıdvan’ın temsil ettiği bir şey var, bu piyasa içinde. Yani hem bu işi fiziksel olarak yapmış, içinde bulunmuş, pratiğini bilen ama diğer anlamda da bunun üzerine çıkıp bunun üzerine konuşabilen, düşünebilen birisi. Şeytan olarak adlandırılması sadece sahadaki becerisinden değil ikinci bir düzeye geçebilmesinden de bence. Bunu sadece yapması değil üzerine konuşması. Sergen mesela onun kadar üstlenemedi ama o da aynı alana dahil olabildi. Bu çatışmaların ve çelişkilerin sürekli olarak gözlemlenebilir hale gelmemesi lazım. Ama bir anlamda da niye bikini giymek, niye etek giymek ya da neden ceza olarak o takımı sadece kadınların izlemesi? Gelin de Antik Yunan’da olimpiyatları hatırlamayın. Barbarlar bile katılabiliyordu, kadınlar ve köleler izleyemiyordu. Kadınların ve kölelerin aynı statüde olması aslında bazı açılardan çok da değişmedi. Ka-

dınların ikincil konumu daha birkaç yüzyıldır tartışılan bir şey. O kadar derin kökleri var ki bir erkeğin kendini tanımlamada kendisini bir kadına karşıt olarak tanımlaması zaten onu cinsel işlev olarak görebildiğinin bir kanıtı gibi. Yani insan kendi em-potansının üzerine oynar mı, kendi gücü üzerine oynar, bu basit bir strateji aslında. Dolayısıyla eğer ben, “Bu olmazsa kendi gücümü inkâr edeceğim,” demek, “kendimi güçsüz ve altta kalan” ilan ediyorum demek ki, bu altta kalmanın ne anlama geldiğini biliyoruz. Bu yenilgiyi kabul etme meselesi de benim aynı zamanda da ne kadar onurlu olduğumu gösteriyor. O kadar bu konudaki uzmanlığıma güveniyorum ki, toptan kimliğini reddedeceğim. Dolayısıyla bu erkeklik meselesi kendi karikatürüne dönüşme konusunda bir mihenk taşı oldu artık. Burada kendilerini tanımlama açısından kadından farklı olmak dışında bir şey söyleyememenin, gücün erkekle temsil edilmesinin de bir sembolü gibi. Diyeceksiniz ki, “Kadın sporcular yok mu?” Kadın sporcular var ama hâlâ kadınların dışlanmış olduğu birçok spor alanı da var. En son bir televizyon yazarının açtığı tartışmayla gündeme geldi: “Olimpiyat kadınlığı öldürüyor. Bu nedir yani bunlar da kadın mı?” Çünkü kadın olarak tanımladığımız şey aslında ikiye bölme. Bugün insanlığın geldiği aşamada yetersiz bir bölünme. Bunu herkes biliyor, sadece eşcinsel hareketin varlığı ve mücadelesi sebebiyle de değil. Şu an içinde yaşadığımız toplumsal düzeyin gösterileşmesi anlamında da bu ikilik tek başına yetersiz. Niye televizyonda ya da gösteri dünyasında eşcinsellik daha çok tolere edilebiliyor? Çünkü bu bir tür sahneleme içinde kabul edilebilir bir şey oluyor. Ama bakılır olan da bakma arzusu uyandıran da bir yandan bu. O bakma arzusu da her zaman aynılıklar, sıradanlıklar üzerine değil farklılıklar üzerine oynar.

• *Bir de başka bir örnek var ki o daha bağlayıcı. Bu futbol yorum programlarında asla haberi olamayacak adamlara, “Mourinho aklına başına al!” deyip bunu da kendini bile inandırarak yapan şahısların ülkesinde, baştakiler de, “Paul Auster akıllı ol, Wall Street Journal sen kimsin?” falan diyor. Nasıl bir ruh hali ve*

önemsenme arzusu ya da tribüne oynama kaygısıdır bu? Nedir bu virüsün adı sizce?

– Bu sadece tribüne oynama kaygısı değil, ben yine küreselleşmeyle bağlayacağım. Küresel düzeyde oyuna hâkimiyetiniz olduğunu ve muhataplarınızın da küresel düzeyde olduğunu ispatlama çabası. Yani, “Ben o düzeyde bir insanım ki ona da konuşurum,” durumu. Dolayısıyla bu sizin önemlilik adını verdiğiniz şey aslında bir gidişe ayak uydurma. Bir şeyin gerisinde kalmama hissi. Mesela futbol ya da her neyse onu sadece yerel düzeyde değil uluslararası bir hâkimiyetle tanımlama ve çağırma. Bu bir çağırma aslında. “Duyacak mı adam seni?” diyorsunuz ya, onu çağırabildiğini göstermesi gerekiyor. Bu düzeyde konuşulması gerekiyor çünkü en alt iletişim düzeyinde –en alt derken bunu sınıfsal anlamda söylemiyorum– ama basit kodlar düzleminde bir şeyin cevabını vermeniz gerekiyor. Onun üzerine konuşabilmeniz için, ona da konuşabilmeniz lazım. Yoksa üzerine konuşma meşruiyetiniz komikleşir. Öyle bir meşruiyet olmaz. Ama bu yokmuş gibi davranırsanız, yanılısma yaratabilmek önemli bir beceridir. O yanılısmayı doğru idare edebiliyor musunuz, edemiyor musunuz mesele orada. Eğer belli bir kitlede o yanılısmayı yaratmayı başarırsanız güzel, o zaman bir süre daha gidersiniz. Bir anekdotta olduğu gibi, “Tren gidiyor dediler, perdeleri kapattılar,” bir süre trenin gittiğine inanabilirsiniz, trenin peşine takılabilirsiniz bir süre sonra, bunu zaman kazanmak için yapabilirsiniz ya da aslında tren duruyordur. Orasını tam bilmiyoruz çünkü futbolda son yirmi yılda işler çok hızlı değişti. Şirketleşme, halka açılma, UEFA şampiyonluğu, uluslararası futbolcu piyasasına erişimin çoğalması örneklerinde görüldüğü gibi. Çünkü adı geçen ülkelerin de bu politikaları hep uyguladığı bir yöntemdi. Mesela İspanya’nın daha ucuz Güney Amerika oyuncularını alması gibi. Bir antropolog şu örneği veriyor: Yeni Gine yerlileri futbol oynamaya başlıyorlar fakat günlerce sürüyor. Çünkü oradaki kültür gereği bir denge durumunun bulunması lazım. Yani birinin daha çok kazanıyor olmaması lazım. Herkesin kazanacağı bir zamana kadar oynamaya devam ediyorlar. Bu bana çok büyü-

leyici gelmişti. Futbol kültürünün İngiltere’den çıktığı ama her ülkede her yerel düzeyde ne şekilde farklı özümseendiği, nasıl farklı ve değişik şekillerde adapte edildiği konusu çok ilginçtir. Kendi başına bir çalışma konusudur. Futbol biçimlerinin melezleşmesi açısından en çok verilen örnektir: İngiltere’den gelen spor, Arjantin’de nasıl yorumlanmıştır diye. İngiltere’deki fiziksel kuvveti temsil eden, uzun hava paslarının yerine Arjantin’de kısa pasların kullanılması, futbol biçiminin değişmesi, futbol stillerinin farklılaşması da uluslararası anlamda farklı bir konuşma düzeyi getiriyor bunun üzerine. Mesela “feda” meselesi Beşiktaş için. Şeref Bey’in tekrar valörize edilme çabası da ona örnek gösterilebilir. Bu globalizasyon dedikleri şey – küyerelleşme diye çeviriyoruz ama belki kulağa tuhaf geliyor. Globalizasyon denilen sürecin bütün milli, etnik, yerel farklılıkları aslında yok etmediği başka bir düzlemde onları standartlaştırıp kimi zaman yapabilirse ticarileştirdiği “feda” tişörtleri belki bunun bir örneğidir. Çünkü onun da bir taraftar kimliği içinde kendine yer bulması ve aidiyet işaretlerinin metalaştırılıp insanlar tarafından taşınılır hale gelmesi gerekiyor. Bunu bir olumsuzlama anlamında da söylemiyorum. Bu bir gerçeklik, yani illa, “Che imajı mahvoldu, devrimci içeriğini kaybetti,” anlamında bir şey değil. O alanın kendi içindeki gerçekliği anlamında söylüyorum.

• Birikim’deki “*Kolu kanadı kırık ama hayatta*” (Birikim’in 268-269 No’lu, Temmuz-Ağustos 2011 sayısı) isimli yazımızdaki Sinemacı Hasan örneği sanki amentümüz olmuş gibi, ne dersiniz?

– Sinemacı Hasan yapması gerekeni yapıyordu. Sinemacı Hasan’ı yazıyı okumamış olanlar için hatırlatalım: Sinemacı Hasan filmlerdeki öpüşme sahnelerini ya da öpüşmeden ileri gideceği ve o köy ahalisini rahatsız edeceğini düşündüğü sahnelerde kendi küçük tahtasını projeksiyon aletinin önüne koyan, Hasan’dı. Dolayısıyla Hasan’ın sansürü aslında başka düzeylerde devam ediyor. İnternet üzerindeki sansürler mesela. Geçen gün KaosGL’nin sitesine girmeye çalıştım, “Yetişkin içeriği vardır, buna izin yoktur,” dedi. Dolayısıyla Hasan’ın sansürü baş-

ka düzeylerde devam ediyor. Burada neyi sağlayabiliyorsunuz özellikle yabancı dile erişimi olmayan insanları ya da başka ülkelerin pratikleriyle sürekli olarak alışveriş içinde olamayan insanları –Çin’de de görüldüğü gibi– belli bir ölçüde sınırlayabiliyorsunuz. Yarattığınız illüzyonun yanılısamanın devam etmesini sağlayabiliyorsunuz. Devam etmenin bilişsel bazı koşulları var. Aldığınız verilerin birbiriyle çok çatışmaması gerekiyor. Dolayısıyla sansür için kapitalist mantıkla, kültürel liberalizmin kültürel mantığına uygun değil diyorlar ama bugün artık Çin’deki gelişmeler, Çin kapitalizminin büyümesi, Rusya’daki büyüme gösteriyor ki aslında bir ölçüde işe yaradı. Yani bunu yapabiliyorlar, yapılmayacak bir absürdite değil bu. O alanı sınırlı tutup kendi kuralları içinde uluslararası oyunla çok da bozuşmadan bir sınırlamalar alanı kuruyorlar. Çünkü sen buradakileri kontrol edersen, memnuniyetini sağlarsan, orada işler yolundaysa, “Seninle iş yapmamamız için bir sebep yok.” Önemli olan burada bu zamana kadar liberalizmin mantığıyla çelişkili diye gördüğümüz mesele. Düşünce üretimi anlamında değil ama genel anlamda üretkenliğin fazlalaşmasının, serbest dolaşım ile ilişkisi kurulduğunda, serbest dolaşımın düşünceler için de geçerli olması konusunda farklı bir şey geliştiren, kültürel yapılar, eklemlenmeler geliştiren ülkeler var. Biz belki baktığımızda o yüzden bunu absürdite olarak görüyoruz ama yönetim açısından bu bir strateji ve işe de yarıyor.

• Yine aynı yazınızdan bir alıntı: “‘Yüksek kültür’ mekânlarına girişte engel oluşturan şey ekonomik yokluklar ya da bilgi eksiklikleri değil duruş, giyim, konuşma şeklinde görünür hale gelen bir aşına olmama kendini yabancı hissetme durumudur,” diyorsunuz. Tribünler ise “vecd içinde bir birlikte olma hali” açısından bu söylediğinizin tam karşısında mı duruyor. Neler düşünüyorsunuz tribünlerle ilgili?

– Ben tribünlere çok yabancı biriyim o yüzden görebildiğim, anlayabildiğim kadarıyla ihtiyatla konuşacağım. Bourdieu’nun “Habitus” kavramından ilhamla söylediğim bir şey bu tekrar ettiğiniz cümle. Takımın atkısı, tişörtü insanları belli bir

süre içinde aynı şeyin parçası hissettiren bütün o ticarileşebilmiş işaretler aslında demin sözünü ettiğimiz o aşına olmama halinin ters tarafındaki şeyler. Nedir o? Karşı takımın o oyun içinde tribünler çerçevesinde –kapalı-açık ayrımlarını, sezonluk bilet, kombine, amigoluk kurumunu ya da belli durumlarda mobilize edilebilecek taraftarlarla olan meseleleri saymıyoruz tabii– insani bir gereklilik içinde bütün bu saydığımız sınıfsal farklılaşmalar, kendini ait hissetmeme meseleleri, insanları mutlu eden şeyler değiller aslında. Büyük ölçüde tatminsizlik duygusunun sebeplerinden bir tanesi de sürekli ayrışmanın vurgulanması. Bana yaklaşırken ki doğal olarak sahip olduklarınız itibariyle da: vücut diliniz, duruşunuz, günde aldığınız duş sayısı, olduğunuz traş sayısı, kokunuz, bakışınız, el sıkışmanız gibi sizi bize tanıtan bütün o işaretler silsilesi ve klasik anlamda öğretilabilir de kılınan, vücut dili denen insanın kendini ifade ettiği –ki çoğu zaman da yanlış ifade edebildiği– her şey sahanın içinde geçici bir süre kararıyor. Yani bakışınızda renkler görüyorsunuz. Bir taraf siyah-beyaz bir taraf sarı-lacivert. Aslında gene bilişsel düzeyde bilerek, gözlemleyerek, algılayarak anlama düzeyinde çok rahatlatıcı: Ben ve ötekiler. Gündelik hayatta şehrin kozmopolit ortamı içinde ben kimim, bana yakın olan kim ve benden farklı olan kim? Bu hayvani düzlemde bir iletişim kabiliyeti. İnsanın en başından beridir geliştirmek zorunda olduğu bir duygu. Beni hayati tehlikeye atacak bir şey, bana göndereceği hayati bir mesaj var mı? Tehlikeli bir hayvan mı, tehlikesiz mi, zehirli bir bitki mi, değil mi? Yani bizim çok temel düzeyde çevremizi etrafımızı algılama ve o bize gelecek olan mesajları doğru değerlendirip, doğru tepki verme yetisi. Bu, hayatta kalma kabiliyetidir. Şehirde de hayatta kalma kabiliyetimiz buna bağlıdır. İnsanlar niye zırlı ciplerle doluyorlar? Çünkü bu onların lüksü. Toplu taşıma da karşınıza çıkacak olan farklı olanla karşılaşma, tüm bu tehlikeleri en aza indirgeyecekleri kendilerini güvenli bir ortamda bunun üzerine düşünmek zorunda olmadıkları dolayısıyla kendi rakamları, grafikleri ya da bir sonraki iş yemeği üzerine düşünebilecekleri hatta arabayı bile kendilerinin kullanmayacağı bir yer ha-

zırlama. Halbuki sokakta yürüyen insan sürekli kendine yönelik olarak bir tehlikeler bütünüyle çevrili olduğu halde hayatta kalma telaşında. Bu korkuların da hep beslenmesi, gazetelerin en çok bu haberleri sevmesi, öne çıkarması sebebiyle de sokakta birlikte yürüdüğünüz insanla net olarak ayrışyorsunuz. Buna İstanbul'da gelişen vahşi kapitalizm de eklendiğinde, birer hemşeri değil değerli bir mekânı birbirinden kıskanan ve diğerinden önce oraya ulaşmaya çalışan insanların itişmesi halinde yaşadığımız bir sokak hayatımız var. Bu korkunç bir şey. İnsanın ihtiyaç duyacağı, sürdürmek isteyeceği bir şey değil aslında. O yüzden o taraftar grubu ona geçici de olsa bir güvenlik alanı sağlıyor. O güvenlik alanında düşman kim, dost kim belli. Ama tribünün sınıfsal ayrışmalarında kapalıydı, açıktıydı eminim bunun çok farklılaştığı alanlar da var. Sözümlü ettiğim eski gangster daha sonra kulüp sahibi de olan Sırp Arkan'ın örgütlediği taraftar gruplarının en çok kullandığı stratejilerden bir tanesi rakip takımın formasını giyip, arkadaş olup, o taraftarı kaçırıp bir yerde dövmek. Ne yapıyor aslında, bir anlaşmayı kırıyor. Rakip takımın formasını giyerek hile yapıyor, tabii hilenin ötesinde bir şey bu. Aslında bu hile de oyunun bir parçası. Bu oyun İngiltere'den sadece sömürgecilik avantajları sayesinde mi yayıldı, hayır. Takım sporlarının dayanışma duygusunun, aynı zamanda rekabetin, aynı zamanda şansın –topun yuvarlaklığı metaforuyla– nasıl bir arada başa çıkılması gereken bir faktörler bütünü olduğuyla ilgili olarak birçok çalışma paralellik kuruyor. Aslında fabrika hayatı, iş hayatı, üretim, üretimin örgütlenmesi, kentsel yaşamın örgütlenmesi, kalabalıkların idaresi anlamında futbol da bu sözümlü ettiğimiz o büyütecin altına gelen bir şey haline dönüşüyor.

• *Siyaset sosyolojisi ilmetmiş biri olarak siyasetin buralarda futbolla olan ilişkisi üzerine ne dersiniz?*

– Ooo... O, ayrı bir araştırma konusu olur. Benim gözlemleyebildiğim en basit demin örnek bu ülkede üç büyüklerden birinin başkanınısanız başbakanla doğrudan telefonla görüşme olanağınızın o takımın taraftarına göre daha fazla olduğu-

dur. Dedemden de biraz biliyorum aynı zaman da siyasetçi ve milletvekiliydi, Nazmi Ökten'dir dedemin adı. Eminim futbol onun için İstanbul hayatında kendine güçlü ve köklü bağlar kurmasına yardımcı olmuştur. Çünkü aslında futbol kulüplerindeki yönetici pozisyonundaki insanlar bir siyaset diline hâkim olmak zorundalar. Hakan Şükür'le dalga geçiyorlar ama birçok yerde bunun örnekleri var. Sadece sporcuların, siyasete geçmesi de yani iki alan arasındaki geçişlilik değil. Şöyle söyleyeyim, Bourdieu: "Her alanın seçkinleri kendileri arasında ayrı bir alan oluştururlar," der. Bu seçkinlerin arasında ayrı bir bağlantı vardır, bir süre sonra onları birbirlerine bağlayan bir toplumsal ortam oluşur. Çünkü üst sınıfların kendilerini tazeleme yollarından bir tanesi yeni gelenleri yani bu toplumsal merdivenleri hızlı da olsa yükselenleri kendilerine dahil etmektir. Bunun birkaç nüansı var, elitin kendini yeniden üretmesi konusunda bunu toplumsal stratejiler anlamıyla da anlayabilirsiniz, gündelik gözlem açısından basit bir sıkıntıyla yoluyla da. "Ya şurada da yeni biri varmış. Onunla da tanışalım bakalım neymiş bu kadar, kimmiş bu?" gibi. Demin o sözünü ettiğimiz konunun kültürü içinde sanayi üretiminin yanında bireysel performansın önemi de mühim bir etken. Sporcular ve sanatçılar burada bir şeyi temsil ediyorlar, onların hitap ettiği bu, "Sen de yapabilirsin, bak sıradan bir insan da bütün bu basamakları çıkıp en tepeye oturabilir. Yapamıyorsan bu senin suçun, beceriksizliğin ve basiretsizliğin." Sıradan insanın yüzüne fırlatılabilecek her şey. Dolayısıyla bunu temsil eden insanlar yani toplumsal basamakları sonunda yükselip bir yere gelenler hep bir rol modeli olarak sunulurlar. İbrahim Tatlıses bunun en bilinen örneklerindendir. Türkiye'de bir dönem o kadar çok gündeme gelmesinin ana maddelerinden bir tanesi de kendisinin de hep vurguladığı gibi inşaat işçiliğinden geldiğini sürekli hatırlatarak, kazandığı başarıdır. Sanatçılarda bu daha anlaşılır geliyor çünkü onlar kendilerini sürekli olarak ifade etmeye yönelik bir iş yaptıkları için toplumun belli kesimlerini temsil etme konusunda çok rahatsızlık hissetmiyor. Ama sporcular için hep böyle ikircikli bir bakış var. Bu alanın

seçkinleri sporcular ama bir yandan da kulüp yönetimleri aracılığıyla belli düzeydeki işadamları. Bu bazen takıma yönelik sempatiyi toplayan bir grup olabilir. Koç, öyle bir örnek olarak gözükebilir. Burada o insanı inkâr etmiyorum, yadsımıyorum. O insanın bu işe gerçekten ilgisi, buna koyacak yüreği yoksa yapılabilecek şey değil. Bir süre sonra alan reddeder zaten. Demirören örneğinde olduğu gibi. Bünyenin kabul etmemesi ve bir tür rahatsızlık hissi de oluşabilir. Ama bu bir marjinal bir örnek değil. İleriki yıllarda da önümüze çıkabilecek bir örnek. Bizde kulüp satın alma örneği yok, Abramovich'in Chelsea'yi alması gibi. Küreselleşme dediğimiz şey aslında kapitalist piyasanın yayılması, geçmişte sömürgeleştirmedeği alanları –sömürgeciliği burada sadece etnik anlamda düşünmemek lazım– sömürgeleştirmek yayılmak, kendi kurallarını dayatmaktır. O anlamda kapitalist piyasanın yayılmasıyla karşı karşıyayız. Geçmişte çeşitli ve tarihsel sebeplerle boş bıraktığı alanlara artık hâkim olma gücüne sahip. Sporda bunu uluslararası televizyon kanalları temsil ediyor. Uluslararası televizyon kanallarının spora bu şekilde girmesi belli bir reklam bütçeleri olması demek. O reklam bütçeleri de artık sadece takımın forması üzerine reklamını koymak değil. O reklamlar da hakikaten benim gibi eski kafalılar için hakikaten çok rahatsız edici. Oğluma ilk forma almaya gittiğim zaman, formada takımdan çok reklam öne çıkıyordu. Bu reklamın on yıl sonra hiçbir anlamı yok. Başka biri başka bir anlaşma yapacak ve onun reklamı yer alacak o formada. Stadyumların doğrudan sponsorun adıyla anılması ise korkunç bir şey. Bir takımın kendi kültürünü yok sayması demek. Bence uzun vadede bu bir ölüm. Daha incelikli teknikler, bunların böyle nal gibi görünmeden pazarlanacağı bir yolu vardır. Bence bu takımların kendi pazarlama güçlerini de artırabilecek olan bir şey ama takımlar o pazarlık güçlerini giderek kaybediyorlar. Sadece piyasalaşma nedeniyle değil piyasalaşmayı doğru idare edemedikleri için. Bu anlamda taraftarların bilinci ve takımı doğru şeylere yönlendirmesi bence çok önemli. Tabii takımı yönlendirebilme güçleri varsa eğer. Bilmiyorum ne kadar hayal, ne kadar gerçeklik içeriyor.

Fotoğraf: SÜREYYA ADA GÜLSOY

Çünkü buna ayıracak zamanınız ve paranız olması gerekiyor, bu da apayrı bir mevzu.

• *Avrupa’da da milliyetçilikle kutsanmış takımlar var. Oraların görüntüsü nasıl geliyor size. Demin bahsettiğiniz Arkan konusunu da buradan açabiliriz?*

– Arkan’a doksanlarda şahit oldum. Fransa’dayken Arkan konusunda bir büyülenme vardı. Bunun eril kimlikle ilişkisini şöyle bağlamak istiyorum: Benim tanıdığım kendine solcu-anarşist diyen birtakım Fransız çocuklar Arkan’dan söz ederken –çok zıt bir şeyden söz ederlerken– bir büyülenme görüyordum seslerinin tonlarında. Aslında bir anlamda bu adamın etrafını çevreleyen efsaneye bir tutkunluktu bu. Eski bir tutuklu, kaçak, babası asker, çok disiplinli yetiştirilmiş sonra hapisten kaçmış, hapisten arkadaşını da mahkemeden kaçırmış falan... Sonra Kızılyıldız taraftarlarını biraz dizginlemek isteyen polis buna, “Gel sen bunların başına geç,” diyor. Onlara askerî bir disiplin uyguluyor. Ama bir yandan da İngiliz holiganları taklit ediyorlar, Adidas eşofman üstleri, beyaz spor ayakkabılar. Bakıyorum bunu alıp tersine kullanan bazı küçük sol gruplar vardı. Aynı giysileri giyiyorlar, saçlarını traş ediyorlar mese-

la. Benim görebildiğim kadarıyla solun Avrupa'da özellikle 68 sonrası belli tandansları, çok kültürcü, bohem, belli esnekliklere sahip olan daha toleranslı diye tanımlanıp ehlilleştirilmiş gördükleri bir şeye tekrar erkek şiddetinin tehdit ediciliğini kazandırıyor bu bakış açısı. Böyle bir şey kafamda canlandı. Bu Arkan hikâyesi neden bu kadar çok konuşuluyor? Bir yandan da Sırbistan'da şöyle bir mesele vardı. Sırbistan komünist geçmişi sahipleniyordu, Hırvatistan ise faşist geçmişi canlandırıyordu. Dolayısıyla Sırplar bir yandan bayağı geçmişe dayandırarak Kosova Meydan Muharebesi'ne kadar gidip, "Osmanlıları biz durdurduk, dolayısıyla Avrupa'da onlar tarafından eziyet gören onlarla mücadele eden biziz, Hristiyanlığın ve aslında bütün Avrupa'nın temsilcisi biziz. Komünist rejimin çöküşüyle de son direniş noktası biziz aslında. Yugoslavya'nın diğer bölünmek isteyen parçaları da bunun hızlandırıcıları," diyordu. Halbuki bölünmeye kendilerinin de ne kadar büyük bir katkısı olduğu açık. Hatta Emir Kustirica'nın buradaki pozisyonu falan da çok soru işareti olarak kaldı. Sonuçta pek çok yerde olduğu gibi iki kampa bölünüldü ve arada kaynadı gitti. Çünkü Boşnaklar bariz bir şekilde insanlık tarihinin en büyük eziyetlerinden birini görüyorlardı. İlk zamanlar Milosevic yanlısı olan taraftarların bile daha sonra kamp değiştirip Milosevic'e karşı slogan atmaya başladıklarını görüyorsunuz. Sonra Arkan kendine bir takım satın aldı. Takım da I. Murat'ı savaş meydanında öldüren, bizim tarih kitaplarımızda, "Müslüman olmak istediği bahanesiyle padişaha yaklaşıp onu bıçaklayan hain Sırp," diye geçen, Milos Obilic'in adını kullanan FK Obilic. Sırplar için bu milli bir kahraman çünkü onların yenilgisinin öcünü almış. Daha sonra da maç kazanmak için yaptıklarının haddi hesabı yok. Hatta onlarla oynayan bir takım devre arasında soyunma odasına gitmeyi reddediyor. Çünkü soyunma odasına giderlerse Arkan'ın adamları tehdit edecek diye. Devre arasını sahada geçiriyorlar, saha kenarlarına falan işiyorlar acayip bir hikâye. Şampiyon da oluyorlar. Başarınızın sırrı diye sorduklarında Arkan, "Ben takıma askeri disiplin getirdim, içki içmek yok, şu yok, bu yok," falan diyor. Fakat öbür taraftan rakipleri devamlı

tehdit ediyorlar. Tabii o hikâye sürmüyor çünkü şampiyon oluyorlar ama Şampiyonlar liginde o davranışları uygulamak kolay değil. Bayern Münih'i tehdit etmek pek mümkün değil yani. Dolayısıyla Arkan'ın örneğinde işte Dinamo Zagreb'le olan maçlarının savaş gibi geçmesi, bütün bu aidiyetlerin somut elle tutulabilir, gözle görülür koklanabilir bir şiddet potansiyeline dönüştüğü bir şey içeriyor. Buralarda pek bu örneklerle sahip değiliz. Bizi düşünürseniz çok uzun bir süre futbol üç büyükle-
rin hikâyesi. Ben hatırlıyorum çocukken Trabzonspor'un geli-
şi bir efsane olmuştı. Bir başarı hikâyesiydi. Şenol falan benim kafamda sembolik figürlerdi. İlk defa bir taşra takımı bu başa-
rıyla elde ediyordu dolayısıyla hem büyük bölünmelerin, ulus-
lararasıdaki ya da milliyetçilik özelinde tartışılma yeri oluyor
hem bir milli düzlemin homojenleşmesinde de, yakınlaşmasın-
da da bir araç oluyor. Uzun süre renkleri dolayısıyla Galatasar-
ay'ın başka aidiyetlere daha yakın gözükmesi, insanların belki
Galatasaray'ı değil başka yerlerde bölünecekken Galatasaraylı
ya da Beşiktaşlı kimliğinde bir araya gelmesi ya da Fenerbahçe-
li kimliği yüzünden dışlanması gibi.

• *Peki spor basınının photoshop'la geldiği noktaya ne diyorsu-
nuz. Bir spor gazetesi Dünya Kupası eleme rövanşı maçı öncesi İs-
viçreli futbolcuları makyajla kendince trans yapmıştı. Sonra olan-
ları da hatırlıyoruz. Hem bu seksist dili hem de spor gazetelerini
nasıl bulduğunuzu merak ediyorum?*

– Şimdi benim bu konudaki hassasiyetlerim biraz farklı. Ben
de herkes gibi bakıp önce, “Cık, cık ne yapmışlar,” diye ayıp-
lamıyorum, siyaseten doğruculuğum yok. Ama bu yaptıkların-
da şöyle bir zavallılık görüyorum: Bir erkeği kadına benzetmek
dışında eğlenmenin başka bir yolu yok. Ona bikini giydirmek,
transeksüel yapmak dışında. Oradaki kısırlık insanda biraz acı-
ma hissi uyandırıyor, hakikaten üzücü bir şey. Diyeceksiniz ki
bu ölçülerde kullanılınsa bile dünyanın her yerinde kullanı-
lan bir şey bu. Bu tür tabloid basının hakikaten cinsiyetle ilgi-
li hikâyeleri ilk göze çarpanlar oluyor. Çünkü çok temel, arka-
ik bir şey hemen göze çarptığı için de kullanmalarını anlıyo-

rum. Dediğim gibi bir zavallılık hissi uyandırırsa bile. Ama şöyle bir şey var özellikle doksanlarda özel televizyonların en şaşalı zamanında televolelerle magazin programlarını kafamda bir tutmuşum. Onların arasında bir yakınlaşma vardı sonra televoleler içeriklerini ayrıştırdılar diğer magazin programlarından. Orada aslında şu vardı, bir tanesi kadınlara yönelik zaman geçirmek, eğlenmek için, insanlar kendilerini eski mahalle dedikodularından mahrum etmesin gibi bir şey. Eskiden mahallerde belli insanların işi oydu hakikaten, “Kim girdi, kim çıktı, kim kimin kızıyla gezdi?” Şimdi o ulusal televizyonlar düzeyine taşındı. Oradaki ilk büyük refleks oydu. O büyük ilgi, özel olana, başkasının özeline dair merak aslında doksanların bütün meselesiydi. Giderek kamusal olanın geri çekilmesi, bireysel olanın değer bulması, bunun giderek ilgi çekmesi. Bireyselleşme sadece bu tür televizyon programlarının tüketimiyle değil televizyonun alet olarak tüketimiyle de desteklendi. Artık insanların bir sinema ortamında filmi birlikte seyredip, birlikte ağlayıp, gülmeleri değil; tek başlarına evde mümkün olan en iyi düzeni kurarak hatta *home theater* adı verilen evin içine bir lüks sembolü olarak eklenen ya da evdeki en büyük, en dikkat çekici aletin eve girer girmez gözünüze çarpan büyük bir televizyon olması meselesi gibi. Geçen gün kızım, “Bizim ev normal bir ev değil, televizyon yok dedi.” Bir televizyon var ama eski tüplü bir şey, PlayStation oynasınlar diye duruyor. Yani gerçekten doğru söylüyor, normal bir ev tanımlı çocuğun zihninde televizyonu orada görmekle oluşuyor. Dolayısıyla eski mahallenin dedikodusu artık televizyondan yayılmaya başladı. Kimi ayrıcalıklı kişiler, şarkıcılar, futbolcular ve diğerleriyle bunlar bize sunulmaya başlandı. Dolayısıyla kafamda bir tarafta televole bir tarafta magazin programları vardı fakat giderek sporla ilgili programlar magazin programlarından ayrışmaya başladılar. Bu tarz sporla ilgili programlar kalmadı giderek kadınsı olan dedikodu tarzı magazin programları yalnız kalmaya başladı. Bu ayırım bana bir yandan o rollerin ayrışmasını da çağrıştırdı. Bir tarafta, “Biz burada ciddi bir iş yapıyoruz,” durumu oluştu. Ama o, futbolun sahiden de ticari bir iş olarak, sahiden

yükseldiği zamanlarla oldu. Gerçekten de futbol artık bir iş oldu. Kendi piyasası, belli bir ticari hacmi olan bir sektör oldu. O yüzden o programlarla paralel olarak düşününce futbol basını, demin konuştuğumuz cinsiyet rolleri meselesini de ekleyince sürekli olarak kadınlar ve kadınlaşma üzerinden erkeklerin aşağılanması da benim kafamda da, “Aa normal, zaten bu adamlar böyle düşünüyor,” diyorum. Üzülüyorum da ama tabii ki çok semptomatik.

• *Futbolun içinde bir de başka başka siyasi meseleler de var. Bursa-Diyarbakır maçında “PKK dışarı” diye bağırılıp, taşlarla süslenen bir bakış açısı. Elazığ-Malatya maçında “Ermeni Malatya” diye bağırılması gibi. Gündelik faşizmin neresinde bu futbol dünyası?*

– Sosyal psikolojide deneyler var, bir çocuk grubunu alıyorsunuz, bölüyorsunuz diyorsunuz ki bunlar birinci grup, bunlar ikinci grup daha saatler geçmeden, birinci grupta ikinci gruba karşı olumsuz önyargılar oluşmaya başlıyor. Büyük ayrışmalar bir insanın kökeniyle, kullandığı dille tanımlayabileceğiniz bir ikilik var, hemen karşınıza çıkabilecek bir şey. Ama bu bölünmelerin belli alanlarda işlevselleştirilmesi, belli durumlarda mobilize edilmesinin ve –sıklıkla milliyetçilik için kullandığımız bir şey ama ezen milliyetçilik ile ezilen milliyetçilik arasındaki farkı koyma meselesi, hegemonik olanla olmayanın arasındaki mesele gibi bütün bunları göz önünde tutarak– bu bölünmelerin işlevsel hale geldiği bir yer stadyum. Şimdi anlatacağım hikâyeyi ilk duyduğunda dehşete kapılmıştım. İngiltere’de bir maçta geçen bir olay, bir takımın daha önce uçağı düşmüş on tane oyuncuları ölmüş. Rakip taraftarlar o uçakla ilgili tezahürat yapıyorlar. O takımın taraftarları da –sanırım diğeri İskoç takımıydı– orada bir okulun duvarı yıkılmış, çocuklar altında kalarak ölmüş, o köyün adıyla karşılık veriyorlar. Şimdi buradaki kıyıcılıkla gel de, stadyumu arenaya benzetenlere hak verme. İnsanlar kan istiyorlar, burada gerçekten belli zamanlarda mobilize edilebilecek insandaki kıyıcı yanın ortaya çıkışı var. Artık bu rekabet değil, ölüm bir yanda cinsellik bir yan-

da insandaki iki itici güç olarak psikolojinin tanımladığı o karanlık taraf. Siyasetin ya da çeşitli sebeplerle çeşitli zamanlarda kullandığı kitlesel kontrol anlamıyla insanı işlevseleştirebildiği yerlerde çok cesaretlendirildiğini gördüğümüz şeyler. Bunun tersini bile söyleyenler için. Mesela geçenlerde Avrupa Birliğinden sorumlu bakanın attığı bir tweet var, “Allah’ın izniyle o kafir kavmi yeneceğiz,” diye ayet alıntılıyor. Yani o kadar büyük bir refleks ki bu. Rahat, kendiliğinden, çabucak. Bırak engellenmeyi, cesaretlendirilmiş bir durum. Oradaki her bölünme kullanılabilir hale geliyor. Bu sadece stadyumda değil, takside gidiyorsun yandaki arabaya kızıyor şoför, diğer arabayı kullanan adam da biraz esmerce, “Şuna bak, bu Kürtleri de buraya alıyorlar,” diyor, dehşet içinde kalıyorsun. O kadar kanıksanmış bir refleks ki o zamana kadar cesaretlendirilmiş, doğallaştırılmış. Çünkü nedir bizden olanı savunacaksın, bizden olmayanı dışlayacaksın. Bu futbolda demin dediğimiz o büyütecin altında o arenada gladyatörlerle beraber bir netlik olarak yüzeye çıkıyor.

• *Bazı futbol kulüplerinin hikâyelerinin ya da logolarının ilginizi çektiği olur mu hiç?*

– Logoları ile ilgilenmedim ama hangi hayvanlarla temsil edildikleri bana ilginç geliyor. Totem meselesinden dolayı. İlkel toplulukların totemleri oluyor, o topluluğun gücünü sembolize eden bir hayvan seçilmesi ya da o hayvana ihtiyaç duyulması ilginç. Beşiktaş’ın kartalı mesela artık çok aşına. Bu Boz-baykuşlar hikâyesi var, bu tür ufak gruplar fark yaratıyorlar. Beşiktaş’ın Çarşı’sı da küçük başladı sonuçta ama çok önemli bir şey oluştu. Bir de tabii futbolun şöyle bir iyiliği var: Bazen herkesin baktığı bir yere ihtiyaç vardır. Toplumsal olanın üzerine konuşabilmeniz için herkesin aynı yere bakması lazım. Bu sadece toplumsal olan için de geçerli değil sadece. Felsefede son dönem zor okunmasına rağmen, çok popüler olan Žižek denen adam örneği gibi. Üzerine konuştuğu, onu ilk parlatan şey Hitchcock filmlerinden örnekler vermesidir. Geçmişte de bakıyorsunuz birçok felsefeci aslında gündelik olandan örnek

veriyor ama onlar artık tarihsel kaldığı için biz onların gündelikliğini bilmiyoruz. Aslında iyi bir okuma, yani jeneolojik dedikleri tarzda okuma geri dönüp o gündeliğin orada ne anlama geldiğine bakınakla mümkün. O gündelik ve ortak yaşanmışlık belirler çünkü o durumu. Türkiye’de seksen sonrası depolitizasyon döneminde –bu bir klişe oldu belki ama, bazı klişeler gerçek oldukları için klişeleşirler, çünkü bu doğru– siyasetin tukaka ilan edilmesi, “Siyaset kötüdür çünkü gençleri kana bulamıştır,” denmesine bakmak lazım ilk önce. Örgüt kelimesi bile kötü olarak kaldı. Örgütlenmek bir toplumun sağlıklı işleyişinin en temel unsurlarından bir tanesi ama örgüt denince bizim büyüdüğümüz çağda –ve şu anda bile– ilk başta akla terör geliyor. Siyaset alanı da böyle bir alan oldu, insanların ortak olana bakıp onun üzerine kafa yormaları, konuşmaları toplumun sağlıklı işleyişi için şart. Neden kültür eleştirisi bu kadar cazip hale geldi? Perihan Mağden örneğin. Belki popüler kültürü aşağılayarak başladı ama o aşağıladığı şey aslında herkesin baktığı yere yönelik olarak konuşmaya ihtiyaç duyulan konularla ilgiliydi. Bunu kimisi oradaki birkaç isimle ilgili olduğu için dedikodu mahiyetinde okuyor, kimisi o toplumun işleyişine dair orada bir şey görüyor, onun konuşulmasına vesile olduğu için okuyor. Cemal Süreya’nın 99 Yüz’ünden gelen güzel bir yazma çabamız var. Düşüncemizi bir yere, bir nesneye çarptırmamız lazım. Bu nesne bazen bir insan yüzüdür, bazen popüler bir kültür figürüdür. Bu anlamda aslında futbolda da bir düşünce ihtiyacımız var. Siyaset tukaka, kötü, yasak, bir şey getirmiyor, zaten siyasetçiler yozlaşmış. İş dünyası dersenez, oradaki kodlar aslında bütün bu ilişkiler sistemini düşünürseniz üzerinde çok düşünmek istemeyecekleri kadar tehlikeli ve karmaşık, belli bir ekspertiz gerektiriyor. Sanat ve felsefe ise belli bir eğitim sermayesi gerektiriyor. Sadece zekâ değil, sizin belli eğitim koşullarına erişiminiz de gerekiyor. Herkesin ortak sermayesinin daha ortada buluşup aynı yere bakabildiği yer, stadyum. Yani futbola bakarken kendimizden de konuşabiliyoruz. O futbolcunun sahada yaptığı hareketin doğruluğu ya da yanlışlığının konuşulması o toplumun kendi doğruları ve yanlış-

ları üzerine de konuşmasıdır. Dolayısıyla maçlarda olup biten her şey aslında o toplumun içinde olup biten şeylerin bir devamı. Onun üzerine konuşma ihtiyacımız olduğu için de futboldan konuşmaya –sadece futbolun ticari hacmi arttığı için değil– bu kadar ihtiyaç var. Cebinde beş kuruş olmayan adam da konuşmak istiyor çünkü insan olmak üzerine konuşmak istiyor. Karşımdakine nasıl davranmam gerekir, davranışım doğru mudur, yanlış mıdır? İnsanların bunu umursamadığını düşünsek bile aslında buna ihtiyaç duyuyorlar. Herkes onaylanmak istiyor. Herkes derdini anlatmak ve o yaptığı şeyi doğrulamak, “Ben bunu yaptım, çünkü böyle,” demek istiyor. Yani herkesin onaylanmaya ihtiyacı var aslında.

• *Futbol maçları öncesinde okunan milli marşlara dönelim. En iyi propaganda galiba kendi kendine yapılanı sanki en yüksek yerlere en büyük bayrak direklerini dikmek gibi. Tüm bunlar Göbels'i anımsatıyor mu size?*

– Bazen tersi de olabildiği için bunu böyle görmek istemiyorum. Ama öyle okundu bu. Bunun faşizan boyutu mutlaka var, çünkü kitlelerin kontrolü esas olarak otoriter bir mesele. Kitle kontrolü meselesi otoritenin yükselişiyle ve bunu mümkün kılan hükmetme, yönetme tekniklerinin çoğalmasıyla gündeme geldi. Doctorow, *The Book of Daniel* (Daniel'in Kitabı) adlı romanında çok güzel bir örnek verir: Disneyland'ı anlatır ve der ki, “Aslında totaliter rejimler Disneyland'ı görseler, hayallerinin gerçekleştiğini görürlerdi.” Çünkü bunca sayıda insanın doğru zamanda doğru yerde olması, kuyruklarda beklemesi, belli makinelerin içine alınması, oradan çıkarılması, orada onlara istenilen duyguların aşılınması, gülmek, eğlenmek, korkmak... Bütün bu duyguların kontrol altına alınabilmesiyle aslında zannettiğinizden daha manipüle edilebilir varlıklarız. Hâlâ hayvandan uzaklaşma çabasına rağmen hayvani olan aslında çok uzakta değil. Bütün bu terbiye etme, uygarlaştırma çabası ama bir yandan da uygarlığın da –bir politika kavramı, bunu çok güzel açıklıyor– nasıl bu hayvani olanı, bedensel diye adlandırdığımız bu güdülerini kullanabilme, bunları manipü-

le etme, çalışmaya dönüştürme, çalışmanın belli bir yerinde tatile dönüştürme, eğlenceye dönüştürme, hayatın iyi programlanması çabası var. Almanların futbolunda hayran olunan disiplin gibi aynı zamanda çalışırken çok çalışmaları, zamanı gelince de o meşhur eğlenmeyi bilmeleri örneğindeki gibi. Aslında bu hayatın organize edilmesi itibariyle modern rejimlerin olmazsa olmazı. Bir tür biyopolitika, bedenlerin kontrolü. O açıdan bu bir veri zaten, stadyumun buna sağladığı olanak da çok büyük. Ama bazen de hesap ters dönüyor. Belki Galatasaray'ın stadının açılışında gösterilen tepki bunun bir örneği. Bazen de tam tersi bir tepkiyi göstermenin yeri oluyor stadyum. Bu potansiyeller açısından ilginç ama dediğiniz şeye de çok müsait. Zamanın ruhu açısından, yaşadığımız karanlık dönemler itibariyle –ki giderek de daha çok öyle olacağı gözüküyor– ve dinamikleri açısından ortaçağı andırıyor.

• *En dramatik voleybol veya basketbol maçından sonra büyük bir hadise çıkmıyor – hoş buralarda onu bile yıkmayı başarsak da en azından dünyada böyleyken diyelim. Futbol yüzünden savaş bile çıktığı oluyor, ne dersiniz?*

– Kendisini kendisiyle açıklayan bir tanımlama olacak ama, kitleselliğiyle ilgili bir şey. Futbolun bu kadar kitlesel düzeyde sahiplenilmesiyle ilgili. Bunu teniste yaşamamız mümkün değil, voleybol gibi mekânların birbirinden ayrıldığı bir sporda da yaşamak çok zor. Basketbol gibi hedefin dikey olduğu herkesin yukarıyı hedeflediği bir sporda daha zor. Futbol gerçekten fiziksel olarak da yatay bir oyun, fiziksel karşılaşmaya çok açık. Ama bütün bu bedensel benzetmelerin dışında esas olan kitlesel olarak sahiplenilmesi ve bir kimlik kazandırması.

• *Unutamadığınız ya da sizi etkileyen bir futbolcu var mı?*

– Maradona.

• *Niçin Maradona?*

– Ben Maradona'lı maçları seyrettiğimi hatırlıyorum. Bir insanın fiziksel olarak enerjisinin bu kadar saçılarak kullanıldı-

ğı, neşesini ve hüznünü bu kadar açıkça bütün yüzünden, her şeyinden geçiren bir insan görmedim. Seyrederken farkında olmadan heyecanlanıyordum. Acayip bir futbolcuydu. Ama şimdilerde oğlum sebebiyle Messi.

• Bir George Best hikâyesi anımsatsak size acaba hangi duyguyu verecek, ne hissettirecek. Best, dönemimin en iyilerinden biri ama devamlı Cruyff'la karşılaştırılıyor. Cruyff'un avantajlarından biri Milli Takım'la da büyük başarılar yakalaması. Oysa George Best Kuzey İrlanda formasıyla bir nevi yerel kahraman. Best'in kadrosunda olduğu Kuzey İrlanda takımı Hollanda'yla bir milli maça gidiyor. O dönem basın da devamlı Best ve Cruyff rekabetini kaşıma derdinde. Gazeteciler maç öncesi Best'e soruyorlar: "Dünyanın en iyisi Cruyff'a karşı oynayacaksın, ne düşünüyorsun?" Best: "Ona ilk bacak arasını attığımda görürsün," diye cevap veriyor soruyu soran gazeteciye. Maç başlıyor beşinci ya da altıncı dakika Cruyff sahanın sol tarafında, Best diğer taraftan defansın önünden topu alıyor, önüne her geleni çalımlayarak verivine sahayı geçiyor, Cruyff'a bacak arasını atıyor ve yumruğunu kaldırıp koşusuna öyle devam ediyor.

– Bu bana çok enteresan geldi. Bu bir jest, jest kelimesi enteresan bir kelime çünkü gesture'dan yani hareketten türeyen bir kelime. Türkçedeki anlamı "bir şıklık yapmak amacıyla yapılmış." Türkçede artık daha çok "şıklık" kullanılmaya başladı bunun yerine. Bazı hareketlerin sembolik değeri var. Meşhur örnektir, kabile reisleri daha güçlü olduklarını göstermek için daha çok kendi mallarına zarar verirler ki gücünün bununla tükenmeyeceğini kanıtlasın. Best'in yaptığı hareketin mantıksızlığı ama o hareketin kendi içindeki mantığını tanımlama gücüne, iradesine sahip olması ve bunu sonuca vardırabilmesi çok önemli. Sonuca vardıramasaydı tarihe geçmeyecekti ve "Ne yapıyor bu manyak?" diye bakacaktı herkes. Ama o riski göze alıp bunu yapması ona bir tür sembolik güç kazandırıyor. Uzun vadedi olarak hatırlanmasını sağlıyor. Bir takım sporu olarak bu yaptığı son derece korkunç ve saçma bir şey ama onun bireysel düzeyde gücünü kanıtlaması için çok önemli bir şey.

Beşiktaş takımı ve yöneticileri bir arada, sol baştan ikinci Nazmi Ökten.

• Hoş o devirlerde futbol hâlâ birtakım adamlara daha bağlı, takım olgusu da daha farklı. Örneğin bir oyuncunun topu aldığı anda pas vermek veya harekete geçmek için sahip olduğu süre o günden bugüne gitgide düştü. Şimdilerde bu yeni oyun sistemleri, bas-kı unsurlarıyla neredeyse üç-dört saniye.

– O zaman sanayi üretiminde olan şey burada da olmuş. Taylorizm, Fordizm gibi. Tanımlanmış, zamansal olarak parçalara bölünmüş, zaten temel olarak bu tür sporların zamansal bölünmesi ve teknik yapılanması da bunu çağrıştırıyor. Ama vardığı aşama itibarıyla tıpkı sanayi üretimi gibi zamansal olarak iyi parçalara bölünmüş ve doğru yapıldığı takdirde kendini tekrar edecek ve kesin bir başarı hikâyesi. Arada şans faktörü kalıyor ya da bazı durumlarda bir takımın diğerinden daha fazla kazanma motivasyonu çok önemli bir şey burada anladığım kadarıyla. O da işte bireysel performans kısmına giriyor. Çok ilginç bir şey bu.

• Loïc Wacquant desem? Türkçede yayımlanan ve sizin çevirdiğiniz Ruh ve Beden-Acemi Bir Boksörün Defterleri kitabında Chicago’da bir boksör değil de Fransa’nın banliyölerinde Mağripli göçmen çocukların kurduğu bir takımda futbol oynasaydı her şey daha mı başka olurdu?

– Evet, evet... Orada baktığı şey genel olarak Amerika’daki ırkçılık. Irksal bölünme meselesinde daha büyük resim diyebileceğimiz istatistik, kentleşme ve mekânın ayrışması düzleminde baktığı unsurları gözardı edersek sadece salondaki pratik açısından, yani onlarla beraber aynı antrenmanı yapmak, havayı solumak, aynı tekniklere maruz kalmak. Cismani, yani tene dayalı insanın duyumsayabildiği, hissedebildiği şeyleri de bilgi haline getirebilmesi açısından çok ilginç bir deneyim. Bunu Fransa’da yapamazdı çünkü o bir Fransız ve oraya girdiğinde bir beyaz Fransız olarak girmiş olurdu. Halbuki Amerika’da bir Fransız olmak başka bir şey ifade ediyor özellikle siyahiler açısından. Çünkü İkinci Dünya Savaşı’nda Paris’e gittikleri zaman siyahi askerler Amerika’daki ayrımcılığın aksine bir kucaklanmayla karşılaşıyor. İki sebepten: hem Amerikalı oldukları için hem de bir kurtarıcı rolüyle geldikleri için. Bir Fransız karşı farklı davranırlar ve Loïc Wacquant hakikaten ufak tefek kıvrık saçlı çok da sevimli bir adam. Fiziksel olarak uzun boylu beyaz Amerikalıların özellikleri yok. DeeDee’nin –o eski zenci boksör antrenörün– onu sahiplenmesini anlayabiliyorum. Biri- nin ona bir şey yapabilmesine de çok müsait. Bazı alanlara erişimin normalde teorik olarak tanımlayamayacağı ama gündelik düzeyde–artık gündelik olan da teorik olarak giderek daha fazla tanımlanır hale geldi ama– bazı sınırlar var. Fransa’da bunu yapamazdı çünkü bir Cezayirli için o bir Fransız’dı ve ne yaparsa yapsın öyle kalırdı diye söylüyorum. Bazen başkasının hikâyesini uzaktan yazmak daha kolay oluyor.

• *Amerikalı bir siyahi belki Mağriplilerle böyle bir şeye girseydi o daha karşılanmış gibi?*

– Evet, işte o başka bir şey oluyor.

• *Eric Cantona’yla ilgili küçük bir not: “Oyuncular gençlere örnek teşkil etmeli mi?” sorusuna şu yanıtı veriyor. “Gençlerin ruhunu ve bedenini istediğiniz gibi şekillendirebileceğimiz malzemeler olarak görmekten vazgeçmeliyiz artık,” dedikten sonra da ekliyor, “İnsanlara itaatkâr olmalarını öğrettiğimizde mi yetişkin*

vatandaş oluyorlar.” Cantona uç bir örnek olabilir ama işçi sınıfının halini dert edinmiş Ken Loach’un bile Looking for Eric’de onu niçin seçtiğini anlayabiliyoruz. Bizde buna yakın herhangi bir soruya bile cevap veremiyor futbolcular, küçük bir azınlığın dışında. Neden sizce?

– Bazı şeyler cesaretlendirilme meselesi. Demin dedim ya, hepimiz onay istiyoruz aslında diye. Çeşitliliğin cesaretlendirilmesi tam olarak varamadığımız bir nokta. Çeşitlilik neden cesaretlendirilir illa “aman ne hoş eşitlik, özgürlük olsun” diye mi? Hayır, bunun için olması gerekmiyor. Bunun kazandırdığı bir zenginlik var ve sizin o çeşitliliği entegre edebildiğiniz ölçüde bu sizin için bir avantaj. Entegre edebildiğiniz derken sisteminizin bütün bunlara, herkese alan tanıyacak kadar büyük ve güçlü olduğunu farz etmemiz gerekiyor. Böyle olmadığı zamanlar var. Küçülme, geri çekilme zamanları, biz hafif bir açılma anı yaşadık ama şimdi tekrar küçülüp daralmaya başladığımızı hissediyorum. Dönemsel bir daralma da olabilir, kalıcı da onu tam olarak bilmiyorum. Çok güvensiz ve dar bir alanda dans ediyoruz, herkes birbirine benzediği ölçüde kendini güvende hissediyor ve öyle olduğu takdirde onu onaylıyor. Bu değişmiyor mu, değişmeye başladı. Mesela yurtdışından gelen ve orada yaşayan Türklerin de ben çok önemli bir faktör olduğunu düşünüyorum. Belki geldikleri eğitim sistemi aracılığıyla, belki de başka bir toplumda farklı olmanın ne demek olduğunu bilerek büyüdükleri için onlar buna cesaret ediyorlar. Üstelik sadece sporda değil müzikte ve sanatın başka alanlarında da böyle geçerli figürler var. Eğitim sistemi çok ciddi bir törpüleyici burada. Bireysel farklılıkların törpülenmesi, güvenli alanın içinde bildik sözlerin tekrar edilmesi o kadar yaygın ve öyle beklemediğiniz yerlerde karşınıza çıkan bir şey ki, hakikaten o bir ceza-ödül sistemi. Bu tür büyüyüp koşullanmış insanların bunun dışına çıkması için ya özel bir durumu olması lazım onu farklı kılan ya da gerçekten ayrı bir düşünsel faaliyet içinde olması lazım ki, ikisi de az rastlanır şeyler.

• Bir makaleden alıntı: “Derrida’nın futbola olan tutkusu son yıllarında daha çok açıkça dile getirdiği bir şeydi. Derrida’ya göre insan hayatı ve tarihe, tıpkı futbol gibi, içkin bir tasarımı olan ya da doğal amacı olmayan büyük bir oyun alanı gözüyle bakılmalıydı.” Ne dersiniz Derrida’nın söyledikleri üzerine?

– Oyun duygusuna demin çok az girdik ama aynı yerden alıp devam etmek gerekir. İnsanın oyunla öğrenmesi bir sürü şeyi, oyunların toplumsal hayata inisiyasyonunda başlamanın, öğrenmenin bir şekli olmaya devam ediyor. Satranç gibi oyunlarda sembolize edilen bir stratejik düşünme, geleceği planlayabilme düşüncesi gibi futbol gibi takım oyunlarında da başka insanlarla birlikte dayanışma içinde bir şey yapabilmektir. Ama demin dediğimiz gibi rekabetin de var olmaya devam etmesidir. Ortak bir amaca yönelik olarak bir grup insanın beraber ve giderek daha fazla planlanmış, daha az doğaçlama şeklinde oluyor bu. Çünkü orada aslında oyun duygusunu, kuralları çoğaltarak ve oyunun kendisini değil, başarı yönelimini çoğaltarak bir amaca da götürmek var. Demin sözünü ettiğiniz George Best örneğinde olduğu gibi. O kimi zaman bir amacı olmayan, sadece şıklık için yapılacak harekete yönelik oyunun beklenmedik –insanı belki oyuna daha çok bağlayan– yani “şöyle karşılık vermesi gerekir”i ortadan kaldıran, o beklenmediklik hayatta da aslında giderek azalıyor. Çünkü artık daha kontrollü ortamlarda yaşıyoruz, beklenmedik bir şey sanki hep kötü bir şeymiş gibi gelir aslında ama beklenmedik iyi bir şey de olsun istiyoruz hepimiz. O beklenmedik iyi şeylerin olduğu bir yer aslında saha. Evet kötü şeyler de oluyor, sakatlıklar oluyor, kavgalar oluyor, itiş kakış, küfür kıyamet. Ama kimi zaman da o küfür o adamın etmek istediği küfür aslında. O adam o hakemi itmek istiyor, kural ihlali de orada bir tür başkaldırı gibi. Normal hayatta hakemi itemiyor. Sonuçta bir hakem olduğu duygusu ve oyunun kuralına uymazsak cezalandırılacağımız bilgisi de oyunun içindedir ama o beklenmediklik futbolcunun yapacağı bir şeydir de. Bazı futbolcular görüyorum fevri hareketleri nedeniyle seviliyorlar. Aynı ölçüde eleştiriliyorlar ama birçok ölçüde sevilme sebepleri de beklenmedik olanı yap-

maları. Çünkü kendilerine zarar verebilecek olmasına rağmen başka bir şekilde davranmaları insanlara bir kez olsun beklenmedik olanı gösteriyor ve o hissi veriyor. Bir daha olamayacak olana da tanıklık hissi, oyun biraz öyle bir şey. Sanki bir kez olacak, o onu kaçıırırsanız bir daha göremeyecekmışsınız gibi. Sokaklar boşalıyor bazı maçlarda çünkü orada bir kez olan bir şey olacak ve bütün bu futbol programlarında tekrar tekrar hareketlerin gösterilmesi, dondurulması, üstüne konuşulması giderek kameraların alanları işgal etmesi, daha çok televizyona göre saatlerin ayarlanması bütün bunlar aslında tekrar edilemeyecek olan şimdiki ânın dondurulması, saklanması, üzerine konuşulması aslında. Gerçekten hayatın kendisi gibi. Bu da çok klişe ama doğru olduğu için klişeleşmiş bir şey. Dondurmak istediğimiz anlar var, tekrar görmek istediğimiz pozisyonlar var, hakeme şikâyet etmek istediğimiz insanlar var. Bir arkadaşım bunu çok söylerdi iki insan arasındaki bir çatışma sebebiyle, “Bir hakem gelip size ne yapacağınızı söylemeyecek ki hayat bu,” ama insanlar bazen bir hakem olsun gelip diğerine sarı kart gösterson, “Bu oyun böyle oynanmaz,” densin istiyor. Çünkü günlük hayatta hepimiz birbirimize diyoruz ki, “Oyunu böyle oynamazsan yanlış oynarsın.” Hayır, sen yanlış oynuyorsun. İstiyoruz ki hakem gelsin kalbimizi kıran kişiye desin ki, “Bak kalbini kırdın, bunu yapmaman, söylememen gerekirdi.” Sokaklarda giderek bunu daha çok duyuyorum belki cep telefonları bu kadar yaygınlaştığı için. Herkes birinden şikâyet ediyor: “Bana öyle dedi, şöyle yaptı,” diye. Başka birine anlatarak kendi haklılığını kanıtlamaya çalışıyor. Aslında geleneksel yapılar insanları öyle bir kuşatıyordu ki bir yandan da bebek gibi rahat ettiriyordu çünkü herkesin ne yapacağı belliydi. Bir çözümme var ve o çözümmenin içinde taşlar yerine oturmadığı için onaylatma ihtiyacı doğuyor ve herkes de bilmek istiyor, “Doğru olanı mı yapıyorum?” diye. Açıyorsun kadın dergisini, “Erkeklerin nasıl hoşuna gidersiniz?” erkek dergisinde, “Kadınların nasıl hoşuna gidersiniz?” Ama hangi adam, hangi kadın? Nedir, istatistiksel olarak alınmış genel bir ortalamanın temsil ettiği olmayan bir insandan söz ediyoruz.

• “İyi kuru fasulye yaparsan bu iş olur,” demiyor yani?

– Ha ha ha... Onun da dendiği yerler var. Mideye giden yol hâlâ geçerli ama yerini Risotto aldı.

• *Savaş dilinin de meşrulaştırılması var sanki futbol literatüründe. Savaşçı futbolcular, lejyonerler, bazuka gibi şutlar hatta Arena adındaki statlar. Ne dersiniz bu konuyla ilgili?*

– Hem Roma hem de Antik Yunan’da olimpiyatlarda –ki onun demokrasi fikriyle de ortak bir yanı var, kimin katılıp katılamayacağı kimin dışarıda kalacağı ya da herkesin katılabileceği fikri– arena meselesi savaş kadar bireysel rekabetin de di-
liydi. İki insanın, iki takımın karşı karşıya gelip birinin diğeri-
ni ezip geçmesi fikri bütün o yenilgilere, zaferlere aslında he-
pimizin gündelik olarak tekrar tekrar yaşadığı yani toplumsal,
ticari, siyasi ilişkiler düzeyinde tekrarlanmak istenen bir şey,
birinin diğeri yok etmesi fikri. Bir şeyin diğeri üzerinden
geçmesi fikri aslında hepimizin üstünden geçen şeye de bağ-
lı. Yani öyle sürekli tanımlanan, bizim dışımızda kontrolümüz
altında olmayan –en solcular bile bunu yapıyorlar– bir sis-
tem var ki, bir de zavallı bizler varız. Bir yandan da hepimizin
gündelik olan, yerel olan, günlük hayatımızın içinde değiştire-
bileceğimiz yapabileceğimiz şeyler var. Fakat bütün bu söy-
lem aslında bunu da eziyor. Yani bir savaş kültürü içinde diğeri-
nin üzerinden geçenler var. Kimse birlikte bir şey yapamı-
yor ve oynanan oyunun yarattığı karşılıklı iyi bir zaman geçir-
me, kaliteli futbol izleme –bazen böyle daha kibar bir şekilde
tanımlanıyor savaş diliyle tanımlanmadığı zaman; ama o savaş
dili bence yaşadığımız dönemin de dili– derdinde değiliz. Yani
bir şeyin üzerinden geçmesi ve diğeri yok etmesi çok önem-
li. Bir markanın diğeri markayı yok etmesi gibi. Bir insanın diğeri
insanın yerine o işe seçilmesi, üniversite sınavında diğeri-
ni geride bırakması aynı örnekler aslında. Savaş diliyle reka-
bet dili arasında her zaman bir paralellik var ve bir yandan da
savaş tekrar gündeme böyle geliyor. İkinci Dünya Savaşı’ndan
sonra muhteşem otuzlar dedikleri bir dönem oldu. Refah dev-
leti, yurttaşlık hakları falan her şey böyle güllük gülistanlık in-

sanlık böyle iyiye gidecekmiş gibi. Ama bir yandan da savaşın alttan alta yanan ve sürekli ateşi beslenen büyük bir şey olduğu ve her an tekrar karşımıza çıkabileceği şimdi Ortadoğu’da olduğu gibi biliniyor. Avrupa, İkinci Dünya Savaşı’nda bunu yaşadı sonuçta. Amerikan hegemonyası İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kuruldu. İmparatorluk benzetmesi yapıyorlar ya, işte o Amerikan İmparatorluğu bir dönem hegemonyasını sorunsuz sürdürdü. Şimdi tekrar bir hegemonya savaşı var. Çin, Rusya ve Amerika’nın dahil olduğu. Bakıyoruz ki büyük bir oyun kuruldu ve tekrar onun içinde taşlar hareket ediyor. Bütün bunun içinde insanların gündelik olan kendi güçlerini, ezici, bir hiçe indirgenmiş bir şekilde dile getirilmesini ve her şeyin stratejik bir oyun şeklinde açıklanmasını da son derece tehlikeli buluyorum. Küresel düzeyde böyle gerçekler var, ama bir de bizim kendi hayatlarımızda yapabileceğimiz şeyler var diye umut ediyorum.

• *Bourdieu’den bir cümle: “Spor, hem yönetici sınıfların farklı fraksiyonları hem de toplumsal sınıflar arasında bir mücadele almıydı.” Bunun üstüne ne söylersiniz?*

– Bourdieu’nun bir program için hazırladığı “Spor Sosyolojisinden Notlar”ından bu. Bunu sunduğu ilk yer “Futboldaki Kültürler” diye bir toplantı. Aslında büyük ölçüde futboldan yola çıkıyor. Ama o dönemde Fransa’da rugby çok güçlü. Hâlâ rugby Fransa’nın kitlesel sporu gibi, onların kendi rugbyleri var ve daha kitlesel olarak gözüken spor da o. Futbol İngiltere’den geldiği için Fransa’da biraz daha konumu farklı. Ama Amerika gibi de değil, orada futbol denince Amerikan futbolu gelir ya akla. Burada üzerine konuştuğu verdiği örnekler de çoğunlukla futbol üzerine. “Yönetici sınıfların farklı fraksiyonları arasında,” derken kastettiği onların desteklediği kesimleri temsil etmesi açısından. Onların desteklediği kesimlerden kasıt, Antik Yunan örneğinde olimpiyatlara baktığın zaman senin koruyucusu olduğun sporcu da olabilir ama bir spor dalı da olabilir. Mesela mücadele alanı açısından düşünürsen golfün temsil ettiği şey, golfün ihtiyaç duyduğu geniş alanlar, sürekli bakım

müthiş bir para demek bunun neticesinde golf bir zengin sporudur. Ama futbol bir topu ve iki taşı olan herkesin yapabileceği bir şey. Bazı teknik zorunluluklar da futbolda sınıfsal ayrımlar yaratıyor. Tenis eskiden daha elite hitap eden bir spordu, tenisin yaygınlaşması ya da yüzmenin yaygınlaşması yanında özellikle kentlerin düzenlenmesindeki farklılaşmalardan sonradır. Eskiden üst sınıf aktivitesi olarak gözüken bazı şeyler orta sınıflara indi. Ya da futbolda olduğu gibi eskiden alt sınıfa ait olan şeyler üst sınıflara çıktı yani orada bir yer değiştirme de gerçekleşiyor ama sınıfsal pratik olarak hangi sporu yaptığın, izlediğin çok bariz bir bölünme yaratıyor. Onun en uç iki örneği boksla, golftür.

• *Futbol üzerine siz bir kitap hazırlasaydınız hangi sosyoloğa ne sorardınız ve siz kendinize ne sorardınız o içerikte?*

– Bu sıkıcı bir şey olacak ama Durkheim’a sorardım. Çünkü Durkheim mekanik dayanışma ve organik dayanışma diye iki tanım yapar. Mekanik dayanışma; geleneksel toplumların –gelenekselden kasıt burada sanayileşme öncesi– birbirine benzeme, aynı olma, aynı pratikleri uygulama dolayısıyla bir makinenin eş parçaları olmaları dolayısıyla benzerlikler üzerine kurulu bir dayanışmadır. Organik dayanışma vücutta farklı uzuvların farklı işlevleri olması gibi ayrı ayrı şeyler yaptıkları için bir arada varolabilen insanların tanımıdır. Daha kırla tanımlarsak; herkes aynı şekilde üretip, aynı şekilde tüketiyor ve birbirine benzemek orada erdem. Kuzey ülkeleri için de bunu söylerler. En kuzey Protestanlarda birbirine benzemektir erdem. Organik dayanışmadaki bu birbirinden farklı olanın dayanışması yani, “Onun yaptığı ayakkabıyı ben giyeceğim ve onun yaptığının benim yaşamsal işlevlerimin içinde bir rolü var,” durumudur. Bunu daha çok kent hayatıyla tanımlayabilirsiniz. Bu iki dayanışmayı geleneksel toplum ve modern toplumu ayıran şey olarak görür. Mesela futbolu burada nereye koyar? Onu merak ederim. Bu benzeme ayrışma dinamikleri içinde milliyetçilik meselesi ve sınıf meselesiyle beraber bu modernleşme süreci içinde futbolu nasıl açıklardı. Durkheim’a

sormak isterdim. Bourdieu'yu saymıyorum çünkü o zaten bu konuda yazmış biri olduğu için. Kendime sorsam aynı soruyu sormazdım, toplumsal cinsiyetle ilgili olarak sorardım. Özellikle erkek-kadın kimliklerinin farklılaşmasında futbolun yerinin ne olduğunu sorardım. Ben futbola ilgisi olan kadınları merak ederdim.

• *Cezaları maçlarda tribün doldurma nesnesi olarak kullanılan bir topluluk düşüncesi var, bir de hakikaten zaten kombinesini alan ve, “Ne demek cezalı maçta bedava, benim zaten kombinem var!” diyen kadınlar var. Buradan bakınca ne denebilir?*

– Benim için kadınların futbol izlemesi yeni gözlemlediğim bir şey. Hatta bir erkek arkadaşım bunu çok ayrıncı bir şekilde şöyle ifade etti: “Kadınların futbol izlemesini ayakta işemelerine benzetiyorum, bana çok tuhaf geliyor.” Çünkü o da bir erkek sporu olarak görüyor. Kadın futbolu Amerika’da daha revaçta aslında. Türkiye’de benim görebildiğim ilgi yeni ama son derece tutkulu olduğunu görüyorum. O maçlarda mesela hep tezahürat sırasında kadınların seslerinin inceliğiyle dalga geçildi. Bu kadın sesi üzerine düşünmüşümdür. Geçenlerde bir yerde bir araştırınayla karşılaştım, bebekler tiz seslere daha çok karşılık veriyorlarmış. Tamamen spekülatif bir şey söylüyorum ama; belki kadınlar çok uzun bir süre bebekleri büyütmenin tek sorumlusu oldukları için, bebeklerle çok ilgilendikleri için daha çok mu tiz seslere yöneldiler acaba, diye düşündüm. Ya da annelerinden tiz sesler duydular kendileri de anne modelini üretirken aynı şekilde devam ettiler mi diye. Kafamda böyle bir şey oluştu. Bir de bağırarak kadınların utandığı ve daha az yaptığı bir şey. Bir erkeğin bağırarak sesi daha fazla çünkü, “Sessiz ol, uslu ol, edepi ol,” lafını daha az duyuyor. Maç sırasında topun peşinde koştururken kendini dağıtmış hali bir kız çocuğu için hoş görülmecek bir şey de erkek çocuğu için desteklenecek, o çocuğun ne kadar coşkulu “delikanlı” olduğunu gösteren bir şey. Ama kadınların bu tür bir “delikanlılığa” izni yok. Aslında delikanlı diye tanımlanan şey büyük ölçüde hormonlar faaliyete geçtikten sonra farklılaşır-

ken vücuttaki hormonal değışikliklerin yarattığı bir heyecan. Şimdilerde ergen diye aşağılanıyor ya, aslında büyük bir rahatsız hissetme hali o. Bunun bazı açılardan çok da üretici, sanatkârane olabileceğini düşünüyorum, hep aşağılanıyor ama. Kanalize edilmese bile varolanı sorgulamak açısından kendini orada iyi hissetmemek bir dinamiktir. Rahatsız hissedenin bir meselesi vardır. Ortaçağda köylüler bu tür taşkınlıkları yapmalarına belli bir süre onlara izin verirmiş ki daha sonra etrafa fazla bulaşmasınlar diye. Ama bu erkek çocuklara verilen bir izin. Kız çocukları da bu değışimleri yaşıyor ama bunu bastırmayı öğreniyorlar, başka yollar geliştiriyorlar. Bunu şunu var sayarak söylüyoruz burada kızlar ve burada erkekler ve eşit hormonal düzeyler var. Hayır, bazı tür insanların daha fazla kadınsı daha fazla erkeksi ya da kadınsının içinde erkeksi bir tarzı var. Bunu illa eşcinsellik açısından söylemiyorum. Kadınsı diye tanımlanan bazı özellikler bir insanda daha fazla olabiliyor. Bir sürü insan çok farklı, uygun olmadığı konumlarda acı çekiyor, sadece diğerleri valörize edildiği için. Bu ikilikler içinde kadınlara farklı tanımlanan rolleri kadınlar aşmak istiyorlar. Ben futbolu biraz bununla da birleştiriyorum. Onlar da bağırarak istiyorlar, meşru bir şekilde seslerini duyurmak istiyorlar. Siyaset alanı hâlâ sınırlı, sokak izin verilmeyen bir şey. Sokak yaşamı çok önemli bir şey. İnsanların sokakta daha fazla olmaya, birlikte yaşamaya ihtiyaçları var. Bunun meşru olarak yapılabildiği zemin taraftarlık. Orada bile biliyorsunuz neler oluyor. En son Fenerbahçelilere polisin yaptığını gördük. Ama gene de insanlar bunu anlayabiliyor. “Niye sokağa çıkmış?” “Bilmem ne yazısını protesto ettiği için.” “Ha, e iyi bari” demek yerine, “E, Galatasaraylı” demek daha makul geliyor. Dolayısıyla sokak hayatına katılmanın da kadınlar için yolu bu. O açıdan kadınların girmek istedikleri bir alanda sürekli aşağılanmaları, ilk kez karşılaştığımız bir şey değil. Benim bir ilgim yok ama ilgisi olanları görebiliyorum ve onların da ne şekilde aşağılanıp, dışlandıklarını da görebiliyorum. Ama bazen tersi de oluyor bunu valörize etmek için araçsallaştıranlar da var. Mesela bazı milliyetçi durumlardan bakılırsa bir başka-

sını dışlayarak, kendini işin içinde hissetmek bazen kadınların da biraz tutkuyla sahiplendiği bir şey olabiliyor. Daha fazla küfür edebiliyorlar, daha fazla ırkçı şeylerin içine girebiliyorlar çünkü kendi farklarını da, kendi dışlanmışlıklarını da orada yok ederek bir aidiyetin içinde eriyebiliyorlar.

24 Ağustos 2012

“Benim için takım oyununun güzelliği esas...
Yani fiyakalı bir hücum tasarımı...”

• *Hâlâ tanımayan bilmeyen varsa ki sizin özgeçmişleriniz özellikle seviliyor, kısaca Orhan Taylan kimdir?*

– Hayli ünlü olmuş özgeçmişlerimde de dediğim gibi neleri yapmadığına, yapmayacağına iyi karar vermiş bir adamdır. Çünkü herhangi birisinin iyice anlaşılması neleri yapmadığıyla belli olur, ortaya çıkar diye düşündüm her zaman. Neleri yapmadığını beyan etmek, yapmayacağının da taahhüdünü vermektir. Bu da dost çevresine, arkadaşlarına, sevdiklerine karşı bir taahhüttür. Bunun sağlıklı bir şey olduğunu düşünüyorum. İnsanın özdenetimini sağlar, kararsızlıklardan kurtarır ve yolunu da aydınlatır. Elemeleri yapmak, “Şunları ben kesinlikle yapmayacağım hayatımda,” demek yapabileceklerinin daha yaygınlaşmasını sağlar, diye düşünüyorum.

• *Sizin bir sporculuk geçmişiniz de var. Atletizm, aletli jimnastik, yüksek atlama, trampelen atlama, yüzme, tenis hepsi de ilginç bir şekilde bireysel sporlar. Acaba sanatçının doğasında bu bakış açısı mı var, kısaca sporcu geçmişinizden bahseder misiniz?*

– İlginç, buna dikkat etmemiştim. Ortaokul, lise yaşlarında hiçbir zaman kavgaya etmeyi sevmedim. İtiş kakış ve kavgaya, nefret ettiğim bir şeydir. O yüzden biraz basketbol da oynadım

ama itiş kakış olayını sevmedim, futbolda bu daha çok var tabii. O dalaşma, birbirini faul yaparak durdurma bana hiçbir zaman sporun doğasına uygun gelmedi. Dikkat ederseniz, yaptığım sporların hepsi faul yapılmayan sporlar. Faulü yok, hatası var. Kendi hatanızla kaybedersiniz yani. Üzerine düşünmemiştim ama herhalde ondan olsa gerek. En çok tenis oynadım, uzun yıllar boyunca. Lise yıllarında İstanbul birinciliklerine katıldım. Birinci ya da ikinci turlarda, hep elendim tabii. Öyle şampiyon bir tenisçi olmadım hiçbir zaman. Her zaman da çok zevk aldım spor yapmaktan çünkü insanı hem sağlıklı, güçlü, kuvvetli yapan hem de özgüvenini yükselten bir şey diye düşündüm.

• *Robert Kolej'den sonra iki yıllık bir yedek subay-öğretmenliğiniz var Söke'de, o da ilginç bir hikâye?*

– Çok ilginçtir. Söke'de bir Kürt köyünde öğretmenlik yaptım. Söke'ye gelmeden hemen önce Sazlıköy diye, Dersim'den sonra mecburi iskânla yerleştirilmiş iki aşiretten oluşan büyük bir köydü. Sınıfımdaki seksen çocuktan hiçbirininin Türkçe konuşmadığı bir ilkokuldu. O yıllarda lise mezunları az bulunduğu için yedek subay olabilirdi. 1960'taki darbeden hemen sonra mezun olmuştum liseden. Burslu öğrenci olarak, bir devlet sınavı kazanmıştım ve İtalya'ya gidecektim. Böyle bir yasa çıkınca hemen erteledim İtalya işini, bu askerlik fırsatı kaçmaz diye hemen askere gittim. Sonuçta sivil yapıyorsunuz, yirmi dört saat de olsa çavuş da general de sensin.

• *Ulvi de olmuş biraz galiba?*

– Kuşkusuz, çocuklar benden ne kadar yararlandı bilmiyorum ama ben çok yararlandım.

• *Roma'ya eğitim için gittiğiniz dönemde ilk başta duvar resmine olan ilginizden bahsediyorsunuz. Fakat orada bile, "Yapmayı değil ama araştırmayı öğrendim," diye bir cümleğiniz var. O dönemin sanatınıza kattığı ana tema neydi, teknik olarak da etkiledi mi sizi?*

Orhan Taylan ve Abidin Dino sohbetinde (1977).

– Sadece araştırma da diyemeyiz. Roma’da çok seçkin ve entelektüel bir genç arkadaş çevresinin içine düştüm. O yıllarda bütün aydınlar komünist olurdu, bu olmazsan olmaz bir şeydi. Düşünün Picasso yaşıyor, Nazım Hikmet hayatta, Aragon’lar, Sartre’lar... Avrupa’da entelektüel ortamda devrimci sol düşünce müthiş egemendi. Bir kere bu çevrelerle tanıştım ve onların okumaya, öğrenmeye olan merakına hayranlık duydum. Tabii o disipline ben de girdim. Rivera’nın Meksika’da yaptığı duvar resimlerine bakıp da fikir edinmek bir şey, ama hayatı boyunca yazdığı her şeyi de okumak da başka bir şey. Bunların önemli olduğunu öğrendim. Rivera, Siqueiros hepsiyle alakalı bir durumdu bu.

• *Orada dil bilmeniz de müthiş bir avantajı var değil mi, üstelik dile olan tutkunuzdan da mükerrer defalar bahsediyorsunuz?*

– Dil konusunda takıntılı bir merakım var. Bunda biraz anemin çok disiplinli bir kadın olmasının da etkisi var. Benim çocukluğumda Samsun’da bir eşraf ailesiydik. Varlıklı bir aile değil, ama Samsun ayarında fena denemeyecek bir durumdaydık. Babam toptancı bir tüccardı. Üç kardeşlik, babam, “Para-

mız yok, bütçemiz müsait değil,” dese de annemin büyük ısrarlarıyla üç-dört sene arka arkaya bize bakıcı getirtilmişti. İki sene bir Alman bakıcı ondan sonra bir Fransız bakıcı ki o zamanlar dört-beş yaşlarındaydım. Onların sayesinde böyle kulaktan dolma bir dil aşinalığım oluştu. Ama kırk yıl sonra mesela hiç Almanca çalışmadığım, okulda görmediğim halde kırk beş yaş civarlarında Berlin’e gittim, baktım bülbül gibi konuşuyorum. Yoksa oturup gramer öğrenerek başlamak korkunç bir şeydir özellikle de Almandada. Kulaktan öğrenmenin keyfini yaşadım. Robert’te İngilizceyi öğrendik zaten, İtalya’ya gittiğimde baktım kolay öğreniyorum. Bizim Türkçede kullanabildiğimiz çok ses var yani çıkaramadığımız ses yok gibi bir şey. İtalyanlar pek zavallıdır o konuda, çıkaramazlar bir sürü sesi. O yüzden İtalyanlar yabancı dil konuştuklarında gülünç olurlar, hemen anlarsınız. Biz doğru sesleri, tıpkı onlar gibi çıkarmayı becerebiliyorduk. Az da bilsen ilk yıllarda, “Ne kadar iyi konuşuyorsunuz,” diye şaşıryorlardı. Konuşmak değil aslında sesleri iyi çıkarmak, vurguları doğru kullanmak. Çünkü bu bir yabancı dilde en kritik eşıktır. Yazılı görebildiğin bir şeyde konuşurken vurguyu nereye koyacaksın. Bu biraz kulak biraz da müzik bilgisiyle alakalı. Ortaokul lise yıllarımda sekiz yıl kadar da konservatuvara giderek keman çaldım. Orhan Borar ve Ekrem Zeki’nin keman öğrencisiydim. Ama sevmedim keman çalmayı. Müzik kulağım iyi değildi ama yine de müzik bilmenin faydaları oldu.

• *Samsun’u özellikle vurguladınız ama İstanbullu olduğunuzu da biliyoruz. O dönem niye Samsun’daydınız?*

– Annemin ailesi İstanbullu paşazade. Dedemin dedesi Sadrazam Mithat Paşa oluyor. Babamlar, daha doğrusu dedemler Selanik göçmeni. Onlar gelip bir koloni halinde Samsun’a yerleşmişler. Çok Trakya göçmeni aile vardı Samsun’da, hatırlıyorum. Babamların İstanbul’da bulunmuşluğu yok. Sonra çok geç dönem babam Samsun’da iflas etti, onun üzerine İstanbul’a taşındık.

• *Annenizle tanışması da ilginç o zaman?*

– Babamın bir kız kardeşi İstanbul’da lisede okurken annemle yakın arkadaş olmuş, o vesile olmuş. Demek ki ailenin bir kısmının da İstanbul’la bağlantısı varmış.

• *Roma’da yaşarken sanatın dışında şahit olduğunuz spor aktiviteleri oluyor muydu ya da dikkatinizi çeken, örneğin orada bir Roma-Lazio çekişmesi vardır. Üstelik sizin olduğunuz dönemde de Can Bartu orada Lazio’da oynuyormuş.*

– Ben Venedik’te oynadı diye hatırlıyorum, Lazio’da da mı oynamış?

• *Aslında Venezia, Fiorentina ve Lazio’da oynamış. Bir anlamda sizin söylediğiniz de doğru ama mezuniyet döneminize denk gelen 1964-1967 arasında Lazio’daymış.*

– Lazio da Roma’nın bir takımıdır, çekişirlerdi. Hayal meyal hatırlıyorum bir tanesi sarı-kırmızıdır bunların, Roma olmalı. Ama oradayken sporla hiç ilgilenmedim. Spor da yapamadım İtalya’dayken. Çünkü oralarda spor yapmak masraflı da bir şeydir. Zaten dediğim gibi döviz imtihanı kazanıp yani babamın bana para göndermesini sağlayarak okumuştum. Yüz dolardı gönderebildiği para. Yurtdışına döviz çıkarmak çok bela, resmi olarak da engelenen bir şeydi o zamanlar. O yüzden yüz dolarla ev kirası vereceksiniz falan, zordu bu işler. Ben dahiyâne bir buluşla şehrin göbeğinde yıkılmak üzere olup mühürlenmiş, dört yüzyıllık bir mahalle vardı, orada ev kiraladım. Kaçak olduğundan üç kuruşa kiraliyorsunuz tabii. Öyle bir yer bulup çok ucuza oturdum. Yirmi dolar ev kirası verdikten sonra bir de spor salonuna verecek para kalmıyordu tabii. Zaten o dönemde bütün öğrenciler çalışırdı bir yandan. Çalışmadan yurtdışında öğrencilik yapmak ancak bugünlerde mümkün. Şimdilerde öyle yaşıyor çocuklar.

• *Sadece sanat eğitimi alacakların değil, pek çok kimsenin o dönemler veya daha öncelerden beridir yurtdışı denince aklına gelen ilk yer Paris. Siz seçip beğenerek mi Roma’ya gittiniz?*

– Öncelikle duvar resmi öğrenmek istiyordum. Böyle bir şey duymuştum ki Roma Akademisi’nde bu çalışılıyor, öğretiliyor diye. Paris’te yoktu böyle bir şey. Paris’te hiçbir zaman duvar resmi merakı da olmamıştır. İtalya’da da duvar resmi ancak kilise işlerinde vardır. Dış cephe duvar resmi yoktur, bu Meksikalıların yarattığı bir gelenek. Ama iç mekân duvarı da duvar sonucunda. Yani mesele tuval olmayan bir yüzeye büyük boyutlu resim nasıl yapılır meselesiydi. Gerçi sonradan özellikle son iki-üç yüzyıldır hepsinin tuvale yapılıp tavana yapıştırıldığı öğrendim. Yokmuş meğerse öyle bir eğitim, İtalya’ya gitmiş oldum. Aslında yazları Paris’e, Münih’e ve Londra’ya gittim oradaki okullarda ne yapıyorlar diye. Hepsinin aynı derecede palavra olduğunu ve doğru dürüst hiçbir şey öğretilmediğini öğrendim. Yani niye oraya gittim de buraya gitmedim diye hayflanacak bir durum yoktu, özellikle bu metropolllerdeki akademiler çok turistikleşmişti. Çok yabancı öğrenci vardı, Roma Akademisi, Floransa, bir de Paris Amerikalı öğrenci doludur. Daha çok orada bir okul okuyup da master için gelen çoğu da doğru dürüst sanatçı olacak insanlar değil, turist öğrencidir bunların.

• *Galatasaray’da lisanslı sporcu oldunuz sonuçta, peki tuttuğunuz takım da Galatasaray mı?*

– Tuttuğum takımdı zaten. Bizim kolejde her sene atletizm yarışları yapılırdı. Çok iyi bir Beyaz Rus antrenörümüz vardı, Nadovski diye. Olağanüstü bir antrenördü. Türk Milli Eskrim Takımı’nın antrenörü, keza diğer başka branşların da. Çok çaplı bir adamdı. Onun sayesinde her sene sonu atletizm müsabakaları yapılırdı, o da bizleri çalıştırırdı. Bakım derecem fena değil yüksek atlamada, gittim Hasnun Galip Sokak’taki Galatasaray kulübüne atletizm takımı kaptanı Ünal diye birisi vardı, “Benim şöyle bir derecem var,” dedim, “Aman çok iyi olur,” dediler çünkü o zaman Galatasaray’ın atletizm takımı çok zayıftı. Fenerbahçe iyiydi, Beyoğluspor kuvvetliydi. Galatasaray’da üç-beş kişi vardı. O yüzden bayıla bayıla aldılar beni takıma, öyle iki sene Mithatpaşa Stadi’nda müsabakalara katıldım.

• *Bu kadar bireysel sporun yanında futbol da oynasaymışsınız kaleci olurmuşsunuz gibi bir algı oluştu bende.*

– Sanki. Galiba sempatim de öyleydi. Oynardık tabii, hiç oynamadım da değil ama kaleci olmayı tercih ederdim her zaman.

• *Memlekette futbol denince aklınıza gelen ilk olgu ne oluyor, buralarda bir araç mı amaç mı yoksa bir spor müsabakası mı sadece? Siz dışarıdan ne görüyorsunuz?*

– Valla aşırı profesyonelleşmiş bir alan olduğu için artık spordan çok şova dönüştüğü kanısındayım. Spor olmaktan çıktığını düşünüyorum. Çünkü sporun bir de ahlakı, centilmenliği, raconu, geleneksel bir terbiyesi vardır. Hele teniste en yüksek düzeydedir bu. Mesela bazen hak etmediğin bir puan alırsın, özür dilemezsen özür dilemeyi bilmiyorsan bir daha alkış falan alamazsın. Forehand patlatırsın, bir yere doğru gidecekken top fileye takılır ama filenin üzerinden atlar, o zaman filenin dibine düşer rakibin avlanır top beklediği yere gelmeyince. Bu durumda mutlaka özür dilenecektir. Şimdi futbolda görüyor musunuz böyle bir şeyi? Bazen hoşluk olsun diye birbirlerinin elini sıkıyorlar falan ama kasıtlı bir faul yaptıktan, adamı engelledikten, tekmeye yere düşürdükten sonra neye yarar? Bu özür değil, bile isteye yapılmış bir faulden sonra tribünlere karşı bir şov. O yüzden de tenisi her zaman çok sevdim.

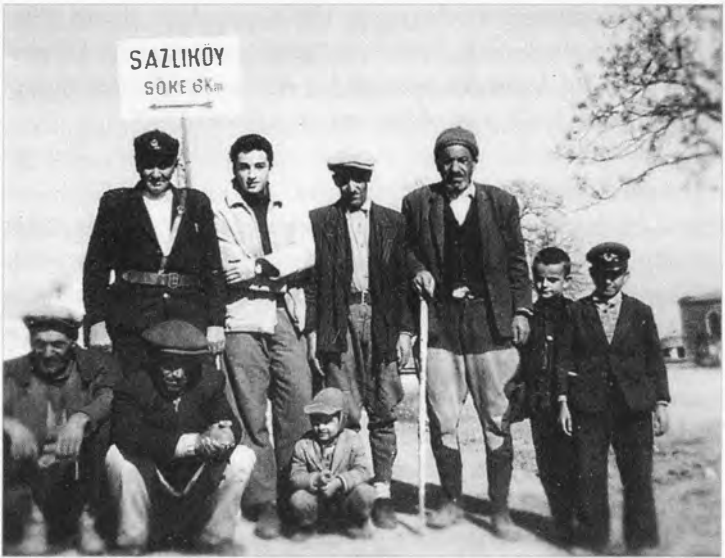
• *1976 yılında sizin önayak olduğunuz bütün ressamların gelip Antalya'nın çeşitli bölgelerine neredeyse şimdi bile rastlanamayacak şekilde resimler yaptığı bir çalışma düzenleniyor. Fakat o resimlerin birçoğunun sonradan tahrip edildiği biliyoruz, özellikle de 12 Eylül sonrası. Hatta Antalya'daki Belediye İşhanı'na yaptığınız Prometheus'un İnsanlara Ateşi Getirmesi isimli eserinizi ve onun sonrasında gelişenler daha da ilginç. O dönem Ege Ordu Komutanı olan Kenan Evren ve Belediye Başkanı Selahattin Tonguç bu konuda tartışıyorlar. Kenan Evren Stalin'e benzetiyor Prometheus'u, bunun gibi bin türlü saçmalıklar. Darbe sonrası sizin resminizin üstü kapatılıyor. Anneniz Seniye Fenmen'in eseri, hatıta yakın dönemin de mağduru Mehmet Aksoy'un o dönem yaptığı*

İşçi ve Çocuğu heykeli gibi eserler zarar görüyor. Aradan geçen bunca süre içinde ne değışti sizce, sistemlerin adı değışse de galiba zihniyetler değışmiyor?

– Evet kesinlikle, daha düzeysiz, daha kültürsüz, daha bilgisiz bir ortama sürüklendik siyasetçi-sanatçı ilişkisi açısından. Şöyle açayım, 1976’da Antalya’ya gittiğiniz zaman aslında bizim bu çalışmamızın fikir babası rahmetli Kuzgun Acar’dı. Kuzgun 1975’te orada bir heykel sempozyumu düzenledi. Selahattin Tonguç’la gidip görüşüp, “Şimdi bakın bir sürü genç sanatçı var etrafımızda, bunlar böyle kocaman işler yapmak istiyorlar ama sipariş veren yok, kendi başlarına yapacak ne atölyeleri, ne imkânları var. Bir de çok pahalı bir yerden koca bir mermer getirtip ortaya çalışmak falan, siz bize bu imkânları yaratın biz de para almadan yapalım,” demişti. Yani hayal ettiğimiz işleri yapabilelim, ortaya çıkarabilelim, clerdimiz para değil. Tabii Belediye’nin elindeki olanaklarla bunlar sorun değildi. Vinçlerle taşlar geldi, kimisi beton yaptı, kimisi taş yonttu. 1975’te böyle bir heykel sempozyumu uyguladılar, ben de o arada –Kuzgun çok yakın dostum olduğundan– Antalya’daki parkta bir açık hava sergisi yaptım. Fakat bu çalışma ve fikir çok cazip, çok yeni ve ileri bir denemeydi. Ben de, “Ertesi sene de duvar resimleri yapalım,” diye önerdim. Selahattin Tonguç, “Tabii, hay hay,” dedi. Çünkü duvar resmi yapmak bir sürü ressamın gönlünde ama duvarını veren yok. Yıllarca yapmak umuduyla yaşıyorsun. Kendi evlerimiz hep kira evleri duvarına resim yapacak halimiz yok. O yüzden de ilginç ve ileri bir denemeydi bizler için. Mesela bir şartname hazırlamıştım Tonguç hiç itirazsız kabul etti, ressamlar hiçbir eskiz vermeyecek, onaylanmak üzere önçalışma sunmayacak. Ne biliyorsa yapacak, hiç tereddütsüz kabul etti. Çünkü, politik olarak tansiyonun yüksek olduğu yıllardı, “Gelip de duvara slogan yazarlar mı?” diye endişe edebilirlerdi.

• *Antalya da çok ilginç, özellikle bir bağlantınız var mıydı orasıyla?*

– Hayır, yalnızca belediye başkanının bu kadar sanata açık bir adam olmasından kaynaklandı. Biz beş kuruş almadan git-

Orhan Taylan yedek subaylığı sırasında öğretmenlik yaptığı Sazlıköy'de (1960).

тік ордаа үч hafta kadar çalıştık. Belediye yatacak yer, yemek yani bir tabldot lokantası ayarladı bize, bir de tüm malzemelerimizi belediye aldı. O yıllarda Türkiye'de akrilik boya yoktu. İstanbul'da meraklı küçük bir atölye buldum, adamlara boya yaptırdım. İstanbul'dan gaz tenekelerinde akrilik boyalar götürdük, yepyeni bir şeydi, bütün ressam arkadaşlar için de öyle. Ama Meksikalılardan biliyorum bu tür boya kullanmışlar çünkü duvara yağlıboya süremezsin. Belediye hepsini ödedi bunların, iskelelerimizi kurdu, çok destek oldu. Yirmi kişi gittik oraya iki heykелci on sekiz de ressam, herkes canı ne çekiyorsa onu yaptı, hayalinde ne varsa. Müthiş bir şeydi bizler için. Sonraki iki yıl daha devam ettik ama duvar kalmadığı için büyük tuvaler yaptık. Ama esas çarpıcı çalışına 1976'daki duvar resimleriydi. O yüzden biz de siyasetçilerin böyle endişeleri olabilir diye bildiğimiz için sloganvari şeyler yapmadık tabii. Zaten hepsi ciddi ressam olan arkadaşlardı. Bugün pek çoğu akademide profesör olan arkadaşlarımız, tanınmış ünlü sanatçı

olan arkadaşlarımız vardı grupta. Hiç kimse siyasi slogan anlamında bir şey yapmadı. Benim seçtiğim de Prometheus Efsanesi bir yönüyle Antalyalı, mahalli bir efsane olmasından dolayı da çok sosyal bir içeriği olduğunu düşünmemdendi.

- *Ama Stalin'i sıkıştırmışsınız araya?*

– Tabii bu bıyık görünce aklına Stalin geliyor. Ben de, “Her gördüğün bıyıklı Stalin değildir,” dedim. O dönemde hepimizin bıyığı vardı, ben başta olmak üzere. Bilmiyor tabii, Stalin’in bıyığıyla alakası yok. Gürcü bıyığı değil bizimki Makedon bıyığı, yani Enver Paşa gibi. Ucunu yukarı doğru bükerek bıyığımızın. Aşağı sarkan Gürcü bıyığı tipi değildir bizimki. Ben ne kadar bıyığımla Stalin’e benziyorsam Enver Paşa’ya daha çok benziyorum. O dönemde yaşayanların, İttihatçılar dahil böyle bıyıkları vardı. Kendilerini bir Balkan imparatorluğu olarak gördükleri için Asyalılar gibi bıyık sarkıtmıyor, onu faşistler öyle yapıyor.

- *O resim bayağı etkilemiş demek Kenan Paşa’yı, iyi, “Ben de yaparım aynısından,” dememiş.*

– Zor yapar, 100 metre karelik bir alana.

- *Fakat ilginç olan bu eserler 12 Eylül sonrası zarar görse, yok edilmeye çalışılsa da, halk çok benimsiyor. Hatta fotoğrafları çekilip kartpostal yapıyor, halk tarafından Antalya’nın bir simgesi olarak sevdiklerine atılıyor, gönderiliyor.*

– Evet Antalyalı sıradan insanlar da çok sahip çıktı, sadece belediye değil. Çok sevdiler, çok önemsediler.

- *Antalya’dan devam edelim öyleyse. Orada devre arasındaki sempozyumda Trabzonspor Teknik Direktörü Şenol Güneş’in ezber bozan bir sözü oldu: “Futbol bizim zamanımızda, açların oynayıp tokların seyrettiği bir oyundu. Şimdi ise toklar ve zenginler oynuyor fakirler seyrediyor.” Ne diyacaksınız?*

– Çok şaşırtıcı. Parayla sporun ilişkisi sanatın da parayla ilişkisine çok benziyor. Demin sözünü ettiğim Antalya serüve-

ni bizler için çok değerli bir şeydi, üstelik hepimiz beş parasız yaşıyorduk. Git Antalya'ya bir de parasız iş yap, üç hafta çalış. Şimdi böyle bir şey düşünülemez, devran değişti. Ama çok sevgiyle yapıyorduk bu çalışmaları. Yaptığımız bütün işler böyleydi. Zaten bizim 68 kuşağında para merakı yoktu, hep beş parasız yaşadık. Herhangi bir şeyi para için yapmazdık. Çok parasız kaldığımızda başka bir şey yapardık para kazanmak için. Ama çarşı resmi yapmayı düşünmezdik. Ucuz resim yapalım da ondan para kazanalım diye bir şey katiyen yoktu. Ama gidip elbise boyardık örneğin.

- *Tiyatro dekorları da yapmışsınız.*

– Tiyatro dekoru da öyle. Çünkü Rutkay Aziz'e, Genco Erkal'a, Vasıf Öngören'e yapıyorsun, bunlar hepsi de idealist insanlar, yani tiyatroyu aşkla yapan insanlar. Zaten dekor isterler, "Peki ne bütçeniz var?" "Yok." Beş para yok ama hiç parasız da dekor yapılamaz ki bez alacaksın, alçı alacaksın. Ruhi Ağabey'in plaklarının kapaklarına resim verirsin, aklının ucundan geçmez telif alayım düşüncesi. Keza kitap kapakları da öyle. Yüz kadar resim vermiştim Erdal Öz'e, o canı istediği yerde kullanıyordu. Bunlar aşkla yapıldı, yapmak gerekiyor diye yapıldı ve iyisini yapmaya uğraşırdık. Başarının parayla hiçbir alakası yoktu, başarı parayla ölçülmezdi. İyi yaptın mı, yapmadın mı? Bir de sergilere 1970-1980 arası bütün edebiyatçılar gelirdi. Yaşar Kemal, Edip Cansever, Turgut Uyar, Metin Eloğlu resim sergilerine giderlerdi, yani öyle yoğun bir ilgi vardı. Biz de şiir, öykü, roman okurduk yani kültür alanı Türkiye'de bugünküyle kıyaslanmayacak kadar çok gelişkindi.

- *Yanılmıyorsam Merhum Ömer Uluç'un bir sözüydü, "Akademiden sanatçı yetişmez." Sanki bunu futbola da uyarlayabilirmişiz gibi geliyor. Eskiden futbolcunun doğal yetişme sahası arsalar-
dı, şimdi o arsalar da kalmadı, çocukları yaz okullarına gönderiyorlar. Bu bir paradoks da içermiyor mu sizce?*

– Eğer bunu söyleyen Ömer Uluç'sa –ki kendisi akademi okumadı mühendisti– başka bir anlam taşır, bir akademi me-

zunu söylemiş olsa başka. Fakat edebiyat fakülteleriyle şairlerin ilişkisi gibi değildir akademiler. Bu mesleğin, güzel sanatların geleneği atölyecilikten yetişmektir. Bu yüzden Avrupa'da akademiler büyük atölyelerin yerini aldığı zaman atölye geleneğini büyük ölçüde sürdürmeyi önemsemişlerdir. O yüzden atölye vardır akademilerde, yani resim öğretmeni yetiştiren okullar gibi tam kopuk değildir. Ressam yetiştirmek amacıyla kurulmuş bir çeşit atölyedir. O yüzden de akademiden çıkan ressamların pek okuma yazması olmaz, atölyecilik yaptığı için. Kuramsal dersler, kültür dersleri pek hafif geçer, çünkü amacı sanatçı yetiştirmektir. Bizdeki de Paris Okulu'nun taklididir. Tabii bir sapma içinde, çünkü akademi sanatçı yetiştirdiğini düşünüyor, dört yılda sanatçı olunmayacağı için bu da sanatçı olma olasılığı bile olan çocukları dördüncü yılın sonunda tıkıyor. "Tamam siz sanatçı oldunuz," diye dördüncü yılın sonunda salıyorlar ve o çocuklar artık hiçbir şey öğrenme ihtiyacı duymadan piyasada tanınmaya uğraşıyorlar. Dört yılda sanatçı olunması söz konusu bile değildir. Öğrenmeye ve kendini yetiştirmeye devam edemiyorsa bütün şansını kaybetmiş demektir, daha ileriye gidemez. Bu yüzden de, "Akademiden sanatçı yetişmez," cümlesi bu anlamda çok yanlış değil. "Siz sanatçısınız," demek katletmektir çocuğun geleceğini çünkü. Pek çok akademi mezunu arkadaşım artık hiçbir şey öğrenmeye ihtiyacı kalmadığını düşünerek yaşamıştır mezun olduğu 25 yaşından itibaren. Yazık ediyorlar, o yüzden başka disiplinlerden gelen ressamlar çoğalmıştır giderek. Çünkü başka disiplinlerden gelince öğrenmeyi, kendini geliştirmeyi bilen insanlar oldukları için kültürel temelleri daha güçlü halde geliyorlar. Çok yetişmiştir böyle ressam. Arsa futbolu konusuna gelince çok bağlantı göremiyorum, Türkiye'de resmin geleneği yok. Geleneği olmayan bir resim buradaki. Annem mesela iyi bir ressamdı, akademiyi de okudu. Akademinin dışında insanların kendini geliştirebileceği hiçbir ortam yok. Tanzimat döneminde Beyoğlu çok büyük atölyelerle doluymuş. Sekiz-on tane ama özel akademiler gibi işleyen, maestroların yönettiği bir-iki tane Ermeni, Frenk, İtalyan ama çoğu Levanten olmak üzere koca koca

atölyeleri varmış. Cumhuriyetle beraber hepsini tasfiye etmişler tabii, kim bilir hepsi kapattı dükkânı çekti gitti. O yüzden Cumhuriyet dönemi büyük bir kısır ortamdır. Yani arsalar yok, top oynayacak hiçbir şey yok. O yüzden futbol da yok, resim de yok. Bugün de yok, benim izlediğim de onların büyük atölye modeli. Atölyemde resim yapan insanların kendini geliştirme ortamını yaratıyorum. Çünkü akademi bitirdin bitirdin, ondan sonra kendini geliştireceğin hiçbir ortam yok.

• *Spor ve sanat bir arada gidebilir değil mi? Bizde hep klişelere bağlanarak, akıl erdiremediğini ötekileştirerek ilişki kurabiliyor ya, işte ressamdır bohemdir, pipo içer, bere takar diyerek ilişki kurulması gibi. () klişelerin içerisinde bu hikâyeler çıkabilir aslında?*

– Tabii, benim duruşum daha doğrusu bizim diyeyim Kuzgun ve benim özellikle tam da böyledir. Kuzgun’un hepimize öğrettiği yoldur bu. Kuzgun bizim ağabeyimiz ve hocamızdı bu anlamda.

• *Şişeyi kırıp burnuna dayama meselesi gibi?*

– Tabii canım, delikanlıydı. Müthiş bir İstanbul beyefendisi ama şişeyi de kırmayı bilen bir İstanbul beyefendisi, eşine rastlayamazsınız yani. Ama manyel yapmaya, sanatçı numaraları çekmeye de çok karşıydı. Ne bileyim yerlere kadar kırmızı atkı falan. Benim de duruşum her zaman öyle oldu, hiçbir zaman fular takmadım, bere takmadım. Hatta bizim 1970-1980 döneminde, “Kendini sıradanlaştırmak,” diye de bir şiarımız vardı. Bir duruştu bu, en sıradan adam gibi olacaksın. İşte yakışıklı derler, “Aman demesinler olmayayım yakışıklı,” bu puan toplayacak bir şey olmamalıdır. Dil biliyorsun, “Vay çok bilir,” demesinler, böyle şeylerin reklamını yapma, resmini yap. Resmimiz önde olsun, biz olmayalım. Biz star tipi sanatçı değildik çünkü o starlık sonradan gelişen bir şey. Hızlı parlayıp hızlı yok olmaya aday olma tipi. İşimizi iyi yapma peşinde olduğumuz için sıradanlaştırmaya da özen gösterirdik kendimizi. Hatta babam ben bıyık bırakıp, kasket takıyorum diye, “Hamallara

benzedin, sana yakışıyor mu?” der beğenmezdi. Ama bizim tutumumuz oydu. Sokakta yürüdüğü zaman herhangi birisi ol. Kendini o herhangi birilerinden farklı göstermeye uğraşma. Bu kılığında kıyafetinde olmasın, yaptığın işte olsun. Böyle bir etik vardı hayatımızda.

• *Bu karikatürleştirilen algıyı besleyen birtakım kimseler de vardı herhalde?*

– Olmaz mı bir sürü ressam arkadaşım çok kızdı bana böyle yazdım diye. Çünkü Amerikan ya da Fransız dergilerini açıyorlar oradaki ünlü sanatçılar nasıl giyiniyorsa öyle giyinmeye uğraşıyorlar ki millet kafasında imaj olarak eşleştirsin. “Ha bu da sanatçı galiba,” desinler diye. O yüzden onlar çok kızdılar yani hakaret sayanlar oldu. Ben de dedim ki, “Ben şarap içmem, rakı içerim diyorsam bundan sen niye gocunuyorsun? Sen ne yaparsan yap. Yapana bir lafım yok, ama ben yapmam.” Bunu dediğin zaman alınıyor insanlar.

• *Resimlerinizden zaman içinde kopmak, satılması ve onlardan uzaklaşmak sizde nasıl bir duygu yaratıyor? Sanki yetenekli bir genci yetiştirip büyük takıma gitmesine buruk bir sevinçle bakan bir antrenör gibi hissediyor musunuz?*

– İnsan düşünür: Bir şeyi çok severek yaptın, bundan nasıl ayrılırsın, ayrıldığında üzülür müsün? Hayır, üzülmem tersine sevinirim. Onu çok seven başka biri –ki sevdiği için alıyor– alıyor diye. Ben öyle koleksiyonlar içinde, arasında resim satmıyorum hiçbir zaman, sergimi açıyorum kim gelip severse, beğenirse alıyor. O yüzden resim sevildiği bir yere gidiyor zaten. Bu beni mutlu ediyor başlı başına. Resim de çünkü duyguları olan yaratıktır yani. Mesela Fersa (Fersa Acar; Orhan Taylan’ın can dostu Merhum Kuzgun Acar’ın eşi. Aynı zamanda atölyesinin de yöneticisi, bir diğer can dostu) bizim sergilerimizi organize eder, bazen birisi gelir bir resmi beğenir ayırtır, “Ben bunu alacağım,” der. Ama sonra almaz, vazgeçer. O resim üzülmessin, küsmessin diye neler yapar. Canlı bir yaratıktır resim de o yüzden sevildiği yere gitmesi güzel bir şeydir, orada paylaşılı-

yor. Benim atölyemde dursa ne olacak rafa kaldıracağım, kimse görmeyecek yıllarca. Yüze yakın resim var atölyemde zaten rafta duruyor. Halbuki orada insan içine çıkıyor, alanlar başköşesine asıyor, konuğuna, komşusuna gösteriyor. Resim yaşamaya, sergilenmeye, beğenilmeye devam ediyor. Aynı şey o antrenör içinde geçerli, o da oyuncusunun yaşamaya ve beğenilmeye devam ettiğini biliyor.

• *Sizin için sadece ressam da diyemiyoruz. Geçmişinizde de şimdi olduğu gibi hep muhalif bir bakışınız var. Ama bu muhalifliği de sadece muhalif olmak değil hem şartlar hem de sizin doğru bildiklerinizi yapmanızla açıklıyorsunuz.*

– Bunu zaman zaman şöyle de açıkladım; Bugünkü durum, yaşanan şeyler ve bu yaşanlardan daha iyisi yaşanabilir. Yani düşünebilen, hayalgücü olan, umutları olan her insan zaten böyle bakar, diye düşünüyorum. Postmodernistler gibi durumun kabullenilmesi, durumun sanata yansıtılması falan değil. Hatta aksine bu böyle olmamalıdır, daha iyi olabilir, daha güzel olabilir insan hayatı. Böyle düşünen herkes zaten muhaliftir. Bugünkü durumu kabul etmeyen herkes zaten muhaliftir. Başka türlü düşünemez gibime geliyor.

• *Ama sizinki daha da muhalif galiba, özellikle de yaptıklarınız ve üretkenliğinizle. Satırbaşlarını sıralayacak olursak: Maden-İş Sendikası, İşçi Partisi, Politika Gazetesi, Sanat Emeği Der-gisi, Barış Derneği davası ve onun sonucunda içeride geçirdiğiniz 38 aylık bir süre var. Tüm bu süreçler sizin hem resminizi hem kişiliğinizi, hayata bakışınızı nasıl etkiledi. Yine olsa yine aynı şekilde yaşırdım gibi bir alt metinle de sanki bunu açıklıyorsunuz her sözünüzle?*

– Aktif ve muhalif olmak benim seçtiğim yoldu. Hiç siyasetle ya da siyasi gelişimlerle ilişki kurmadan, “Tamam ben de muhalifim,” deyip sadece resim yapan birisi olmak istemedim ki. Çünkü bu bir yaşama biçimiyse resim yapmakla günlük yaşam içerisinde yaptığın her şeyin iç içe geçmesi lazım. Resmin nereden kaynaklanacak, beslenecek? Günlük yaşamından, prob-

lemelerinden, yaşadıklarından, deneyimlerinden. O yüzden 1968'den 1980'e kadar olan dönemde – 1968 diyorum hem 68'in önemi açısından hem de ilk sergim 1968 senesinde o yüzden oradan başlatıyorum. Ortaokulda açtığım sergiden başlatmıyorum yani. Çok kişi öyle yapar çünkü şu kadar senedir resim yapıyorum diye halbuki ilkokulda herkesin resmi bir yerde duvara asılmıştır. Oradan başlatamazsın. İşçi Partisi içerisinde tanıdığım sendikacı arkadaşlarla, işçi liderleriyle yakınlığım bana çok şey öğretti. İtalya'dan dönüşte Türkiye'de sanat ortamının yapısı nedir diye bakıyorsun. İnanılmaz bir elitizm var bir kere, bir seçkin çoğunlukla aristokrat kökenli bir kadro –anem de dahil tabii buna– akademi hocaları vesaire. Sürekli etrafa, “Bizim yaptığımız sanattır siz anlamazsınız,” diyen bir elit küçük grup var. Sanattan anlamak, anlamamak gibi bir meseleyi dayatıyorlardı ki tüyler ürpertici bulurdum ben bunu. Sanattan kim niye anlamasın? Sen bu insanların duygularını düşüncelerini dillendiriyorsan resminde, niye anlamasınlar kimse gerizekâli değil ki. Ama bu sanattan anlamak, anlamamak meselesini bir terör haline getirmişlerdi. Bugün hâlâ, “Ben resimden anlamam,” demeye devam eden yüksekokul bitirmiş, yazı yazan düşünen aydın insanlar var. Ne biçim bir terör bastırmışlarsa insanların üstüne, anlamadan kabul edeceksin ki o sanattır. İtalya'dan döndüğüm dönemdeki resim ortamında iki tane kalın çizgi vardı. Biri doğrudan Amerika'da ne yapılıyorsa bakıp benzerini üretmek, diğeri de folkloristler.

• *Sizin milli resim dediğiniz...*

– Evet, işte Turgut Zaim, Bedri Rahmi ekolü. Kilim motiflerini yağlıboya tuval üstüne yapmak. Ziya Gökalp formülü bu malum. Zaten halk o köylülükten kurtulmaya çalışıyor, hızla işçileşiyor o dönem. İşçi olmak memur olmaktan daha önemli bir şeydi mesela. Bazı kurumlarda işçi statüsündeki kadroları memur statüsüne geçirmek isterlerdi, kıyamet kopardı. İnsanlar işçi statüsünde kalmak isterdi çünkü sendikaları var, kazanımları daha güçlü, dinamik bir mücadele içindeler. O yüzden İşçi Partisi içerisinde böyle yakın arkadaşlarım olunca, Kuzgun

Orhan Taylan, can dostu Fersa Acar'la atölyesinde (2012).

başta olmak üzere sekiz-on kişilik bir sanatçı tayfamız vardı Tan Oral, Gültekin Çizgen, İsa Çelik, Ahmet Yürür'den kurulu. Mesela grevlere giderdik, resim, heykel, müzik ne lazımsa kimin elinden ne geliyorsa o iş yapıldı grev çadırlarında. Olağanüstü keyifli deneyimlerimiz oldu. Mesela bir tanesini hemen aktarayım: Grundig Fabrikası'nda grev var. Barbaros Bulvarı'ndan yukarı çıkarken sol tarafta o zaman. Arkadaşlar söylediler, "Gelin de destek olalım greve," diye. "İyi, güzel," dedik o arada, "Resim de yapar mısınız?" dediler bana. "Tabii yaparım," dedim, binanın yüzüne asacaklar komple, "Ne yaparsın?" dediler, "Durun bakalım, danışalım ne yapalım diye," dedim. Fabrikanın yanında top sahası gibi bir yer var, gittik oraya koca bir bezi sermişler. "Ne resmi yapalım?" dedim, herkes topladı her kafadan bir ses çıkıyor. Aralarında anlaştılar, "Patronun resmini yapalım." Patron da Jak diye bir adam ben tanımıyorum, Jak neye benzer hiçbir fikrim yok. "Peki siz tarif edin, ben yapayım," dedim. Bezin üstüne çıktım, önce bir kurgu yaptım. Te-

levizyon fabrikası olduğundan dolayı bir televizyon bir de kocaman el televizyonu tutuyor, televizyonda da Jak'ın resmi olacak. Tabii tarla gibi bez, çıktım bezin üstüne, koca koca rulolar, boyalar başladılar Jak'ı tarif etmeye, "Ah ne domuzdur!" "Şöyle haindir," "Böyle bilmem nedir, vicdansızdır." Başka başka diyorum. Tabii bir yandan gülüyoruz, bir yandan baktım yapacak başka bir çare yok anatomi kitaplarındaki sıradan yumurta kafayla başladım. "Aa tamam tamam," dediler, kaşı kalın mı ince mi, "kalın" bıyığı var mı "var da işte şey badem bıyık" kafayı yaptıkça, "Tamam tamam çok benzedi," dediler, eminim ki hiç alakası yok suratla. Oraya aktardığım onların düşgücüydü işte. Ben resimden anlamıyorum demez ki bu tavırdaki insan, anlamayacak ne var. Bayırlılardı zaten böyle şeylere, hepsi de her zaman resim sevmişlerdir, o işçi lideri olan arkadaşlar da. Afişler istemeye başladılar, afişler yapmaya başladık. Türkiye'de muhalif afiş diye bir şey yoktu o zamanlar.

• *O dönem yaptığınız işler hâlâ kullanılıyor. 1 Mayıs afişi tabii aralarında en bilineni. Bir de o afiş dünya sendikaları arasında Prag'da birincilik almış. Ne gibi duygular verdi onlar?*

– Kişisel bir onur meselesi değildi, bizim hareketimizin bir başarısıdır. Bizim genel olarak o yıllardaki sol hareketin parlaklığının tescil edilmesi idi. Çünkü Avrupa'da da var, özellikle 1968 yılında Paris'teki öğrenci ayaklanması sırasında o tür afişler çok var. Biraz daha kaba ve yalapşap yapılmıştır onlarınki, bizimki kadar özenli değildir stilleri. Amerika'da çok küçük bir şey var ama o da postercilik, gençlik çok poster kullanıyor resim anlamında orada. Rusya'da daha akademik bir grafikçilik var, o yüzden onların arasından sıyrılıp da öne çıkması önemli. Bizimki coşku dolu çünkü akademik değil, kaba saba hiç değil. Özen de var. Prolet-kult tipi sanat yapmadık ki biz. Daha sevecendi o anlamda. O kuşak zaten ben diye bir şey bilmezdi. Hep "biz"dik, hep "biz"imdi. O yüzden o "bizim" eserimizdi. Çünkü oradan kişisel bir kariyer çıkarmıyorsun ki, ne çıkaracaksın zaten.

• *Futbolla ilgili programlara ya da yazılara göz atar mısınız?*

– Hayır hiç ilgilenmiyorum, özellikle. Futbol üstüne yapılan sohbetleri katiyen dinlemiyorum. Ama maç seyredirim, güzel oynanıyorsa diye. Mesela Galatasaray bile olsa, “Aman da seyredeyim,” demem, iyi futbol oynanmıyorsa kapatırım televizyonu.

• *Avrupa’dan izler misiniz böyle maçları?*

– Barcelona’yı, Inter’i izlerim.

• *Inter’e bir sempatiniz var mı İtalya günlerinden?*

– Yok ama çok sevdiğim bir İtalyan arkadaşım vardı, o Inter’in hastasıydı o yüzden. Şimdi tabii başka faktörler de var. Milan, faşistlerin Berlusconi’lerin takımı olduğundan Inter tercih sebebi oluyor. Ama Barcelona’yı seyretmenin doğrusu tadına doyamıyorum, şiir gibi futbol oynuyorlar.

• *Neyini beğeniyorsunuz özellikle?*

– Tek tek oyuncu adları ezberlemiyorum. Benim için takım oyunun güzelliği esas. Yani fiyakalı bir hücum tasarımı, bu tasarlanmış ve uygulanıyor. O hemen okunuyor zaten, hücumun hazırlanışından bitirilişine kadar bunun bir tasarım olduğu anlaşılıyor. Bunları beğeniyorum tabii. Yoksa tesadüfen kaleci atmış da önündeki adama çarpmış geri dönüp gol olmuş. Degaj yaparken hata yapmış, gol olmuş. Sonuç değil ki aslanan, oynanan oyunun mükemmeliği bana heyecan veriyor. Eğer varsa bir mükemmellik tabii. Bazen Türkiye’de ikinci derecede ya da üçüncü derecede önem taşıyan takımların maçları da çok güzel olabiliyor. Bazı hücumlar öyle düzenlenmiş oluyor, ya da ne bileyim dişli bir savunma da güzel bir şeydir, oynatmamak üzere mesela.

• *Denk geldiğinde mi seyredersiniz maçları yoksa önceden tasarlayıp, kararlaştırıp mı izlersiniz?*

– Barcelona’nın falan bir maçını duyduysam daha önceden, onu oturur beklerim. Bizim derbilere şöyle bir bakarsın. Atöl-

yemizde büyük bir ekranımız var, projeksiyondan dev ekranda keyifli seyrediliyor. Mesela taraftarıyım ama Galatasaray'ın şimdi forvetleri var neredeyse hiçbirini tanımıyorum. Hoş taraftar da demiyorum kendime ben, forma terletmiş emektârı diyebiliriz. Taraftar başka bir şey. Tek tek futbolculara meraklı değilim. Bazen olağanüstü şeyler yapan birileri çıkıyor, tabii herkes gibi sen de tanıyorsun. Ama şu sıralar Türkiye'de öyle bir olağanüstü, star bir futbolcu dikkatimi çekmedi.

• *Oğlunuzla vakit geçirmeyi sevdiğinizi de biliyoruz. Onunla maça gittiğiniz, maç izlediğiniz de olur mu?*

– Hayır, maça gitmem ki ben. Tabii ki evde seyrettiğimiz olur. O da çok sever. Oğlum sadece çok iyi bir yüzücü. Bir sürü spora bulaşmış değil, sadece onu yapıyor. Çünkü onların okulunda iyi bir spor hocası yoktu. Bizim Beyaz Rus antrenör her sporu çok iyi bilen, komple bir antrenördü. O yüzden bizi bir sürü spor çeşidine itti. Mesela aletli jimnastikle trampelen atlama. Çok aynı sporlardır. Trambolinin üstünde yapılan zıplamalar trampelen atlamanın temelidir. Orada öğreniyorsun, öbür tarafta yapıyorsun. Bazı hareketler yapıyorsun, onun bütün kuralları işte sıçradıktan sonra, sıfır noktasında hareketi değiştirme aynı şeydir. O yüzden sporlar arasında ilişki kurmayı da öğretmişti adam bize. Oğlum öyle yetişmedi yani iyi bir antrenöre denk gelmedi lisede. Matrak bir şekilde spor hocası eskrimciydi, herkesi eskrimci yapmaya uğraşıyordu. Bizimki de bir ara eskrim yapmaya heves etti tabii hoca yüzünden. Ben de ben yapmadığım için o yapsın bari diye toplu sporlar yapsın diyordum. Güçbela kılıçtan vazgeçirttim oğlumu. Oğlumla beraber maç seyretmenin keyfine vardığımı söyleyebilirim ama.

• *Futbolda sezon sonunda ya da haftanın sonunda en iyi on bir kurulma galesi vardır hani, sizin alanınızdan bir on bir değil de en azından küçük bir karma istesek. Sizin sanatınızı da etkileyen geçmişte yaşamış sanatçılardan etkileyenlerden örneğin Michelangelo'nun boyun ve omuza verdiği vurgudan çıkardığınız sonuçlar gibi? Caballero'nun resimlerinin sizinkine olan benzerli-*

gi, tanışmak istemeniz ve onun öldüğünü öğrenince duyduğunuz üzüntü...

– Bu konuda çok okuduğunuzu söyleyebilirim. Cabellero ünlü bir ressam değildi ama çok ilginçti, bize çok benziyordu yani. “Bize,” dedim yine... Bana benziyordu, fotoğrafını gördüm şaşırdım benim gençlik resimlerimden biri gibi. Benim resim yapma sürecinde önemsedğim bazı meseleler var. Bir tanesi güçlü bir ifade. Resmi genel olarak güçlü bir resim olarak kurmak. Buna bir ressam arkadaşım monumental resim yapıyorsun diye bir açıklama yapmıştı. Yani dolu dolu, güçlü ve baktığında böyle doyurucu “hah olmuş” izlenimi verecek bir türden bir kurgu. Bu ikisi çok önde gittiği için izleyeceğim büyük ustaları güçlü bir ifadeyi yakalamış olanlardan seçmiş olabilirim. Michelangelo’yu ondan önemsiyorum. Mesela ifadeyi nasıl vermiş diye oturup çalıştım. Çalışınca öğreniyorsun ki surata vermiyor. Bazen atölyede *workshop* öğrencilerine anlatıyorum Mona Lisa’nın tebessümünü. Alıp karşına sakın kafayla incelemeye başladığın zaman, kadının ağzının sırtımadığını görürsün. Peki tebessüm neden? O zaman Leonardo’nun ne yaptığını anlıyorsun. Oturmuş yüz kaslarını incelemiş. Tebessüm ettiği zaman ağzının dışında hangi kaslar –buna *pathos* diyorlar– normal halinin dışına çıkıyor? Yüzdeki hangi kaslar biçim değiştiriyor? Ağzını kapatıyorsun Mona Lisa’nın bakıyorsun yüzü tebessüm ediyor. Yüzünü kapattığında ağzına bak tebessüm yok. O yüzden gizemli tebessüm diyorlar. Adam kafasını çalıştırmış, karikatürlerdeki gibi ağzını yaymadan bunu nasıl tebessüm ettiririm diye. Yapmış işte, diğer kasları gülümseyen kaslar olarak yaptığı zaman ifadeyi buluyor. Bu yetenek, bilmem sezgi, duygu falan değil, düpedüz kafasını çalıştırıp, araştırarak, inceleyerek bir sonuca varma olayı. Böyle şeyleri çalışıyorsun tabii sen de. Benzeri bir sonuca nasıl giderim, diye. Mona Lisa ifadesi değil benim aradığım şeyler, daha çok Michelangelo’nun gövdeye yüklediği ifade biçimleri. O yüzden onu çok çalıştım. Mesela çok coşkulu resim yapan bir Renato Guttuso vardır Sicilyalı. Sicilyalı olduğu için, bak, “Çok coşkulu,” diyorum, ben onun coşkusunu anlıyorum Akdenizli çünkü adam. Ama Kuzey Avrupalı birinin coşkusu

bana bir şey söylemiyor. O benim bildiğim bir coşku çeşidi değil çünkü o dilden anlamıyorum. Edward Munch vardır mesela *Çılgılık*, büyük bir jest çılgılık atma durumu ama bana boş laf gibi geliyor. Onu mesela sokmam on bire, çılgılık atan resim yaptığı halde yani. Hoş ben çılgılık atmayan bir resim peşindeyim. Çünkü resimde kahrkaha atmak ya da çılgılık atmak falan gibi böyle güçlü dışavurumlar etkili olmazlar. O yüzden bu *pathos* meselesi çok ince bir bilgi alanıdır. Çılgılık atmadan hemen önceki halini yaparsan, çılgılık atmaya hazırlanan bir insanın, o zaman resmi seyreden o çılgılığı hayal edebilir. Güç o hayalin içindedir işte. Seyreden hayal ettiği güçlü çılgılık, onun içindedir. İfade gücü. Sen istediğin kadar ağzını açtır hayal ettirebildiğinden daha güçlüsünü yapmazsın. Kahrkaha da öyle bir şeydir, kahrkahanın resmi yapılmaz. Kahrkaha atan resim işte bir tane—üç-beş tane daha var ama— İly Repin'nindir. Kahrkaha atan adamlar yapmış, o da 1876 Savaşı sonrası meşhur Türklerle alay eden resmi. İstisna, o da çok büyük usta olduğundan becermiş yani kahrkaha atılan bir resim yapmayı. Bu dışavurumu bitmiş haliyle anlatmaya çalışan ikinci kümeye düşer. İşte bu yüzden bu tür usulları inceledim, çalıştım.

- Abidin Dino'nun çektiği Gol diye bir belgesel var.
- Seyrettim. Yanlış hatırlamıyorsam Londra'da geçiyordu.

• Evet, 1966 Dünya Kupası'nda. İlginç olan şu ki onu çekmeden Abidin Dino nasıl, hangi açıdan çekeceğini, kime öne çıkaracağını bile çizdiği story-board'lara yansıtıyor. Ana temayı da yanına “Şövalyeler” diye eklemiş. Futbolcuları bir nevi şövalye olarak gördüğünü belirterek. Siz ne görürsünüz sahaya bakınca?

– Seyrettim ve çok ilginç buldum. Planları çizdiğini bilmiyordum. Fakat altmışlı yıllarda herkes çok önemser ve iyi bilirdi ki bu Eisenstein'dan çıkmıştır. Eisenstein hep çizermiş, onun kitaplarında vardır. Planları çiziyor ayrıca film müziğinin cümlelerini bile yerleştiriyordu planların altına. Yani kameramana çok az iş kalıyor. Eisenstein kendisi kameraman değil. Ressam da bir kameramana çektirecek ama çizerek çok kesin, açık bir şekilde

anlatıyor tabii. Eisenstein'dan ilham almıştır o çizme işini. Çünkü çok uzun zamandır yapılmıyordu. Yönetmenler planları çizmez, günümüzde hiçbirisi çizmiyor. Sözle anlatıyor ya da kendisi geçip vizörle bakıyor. Şövalyeler meselesini ise yadırgadım. Tabii İngilizler de şövalyelerin atlara binip karşılıklı, mızrakla birbirlerini yıkmaya yönelik yapıkları müsabakalar var. İngilizlere hoş gelecek bir açıklama yapmış besbelli. Bana öyle görünmedi. Ne bileyim Türkiye'de çekmiş olsan yağlı güreşe de benzetebilirsin yani karşı karşıya geçmiş peşrev çekiyor falan. Her şeye benzetebilirsin yani o oralıların iyi anlayacağı bir örnek yapmış bunu. Dedğim gibi bana takım oyunu olarak güzel gelen şeyleri önemsiyorum futbolda. O yüzden böyle tekil pehlivan güreşine ya da şövalye dalaşmasına pek benzetemiyorum. Organizasyon, tasarım vesaire görüyorum. Öbüründe tasarım yok ki! Ben şimdi bu güreşi şöyle yürüteyim diyemezsin, o karşındakinin ne yapacağına bağlı olarak sürekli değişir. Ama futboldaki tasarım o gollerin nasıl düzenleneceğinin tasarımı, karşıdaki nasıl oynarsa oynasın öyle yürütüyorlar. Çok büyük bir sürpriz, oyunlarını bozacak bir organizasyon çıkıncasına karşılarına yani. Çünkü bakıyorsun tekrar tekrar aynı tasarımı uygulamaya çalışıyorlar. Mesela sürekli soldan hücum ediyor, niye? Belli ki öyle tasarlamışlar onu. Oradan oraya, oradan oraya gol diye tasarlanmış. Tekrar tekrar yaptıklarına göre bu tekil sporlardaki olduğu gibi karşındakinin ne yaptığına göre yorum değiştirmiyorlar. Büyük ölçüde önceden tasarlanmış bir oyunu uygulamaya çalışıyorlar. Tekil sporlarda onu pek yapamazsın oyunun gelişmesi içinde karar verirsin, teniste de öyledir. Karşıdaki solak çıkar, hadi bütün oyununu değiştirirsin. Önceden ben servisimi şuralara atayım, nete gideyim diyemezsin. Rakibe bakarsın, bu işlemin yürümediği çıkar ortaya. Karşıdaki nasıl oynuyorsa ona göre oyunu kurarsın.

• *Peki size bir Galatasaraylı olarak Metin Oktay desem ne dersiniz?*

– Valla bizim gençliğimizde efsane bir adamdı tabii. Adamdı da yine de mucizeler yaratan biri olarak hatırlamıyorum. Ama

mesela Beşiktaşlı bir Şükrü Gülesin vardı kornerden gol atardı, direkt kaleye. Hünere tabii ama yine de en yüksek yere böyle şeyleri koymuyorum ben. Ne bileyim mesela Hakan Şükür'ün attığı kafa golleri ilginçtir falan ama en yüksek yere her zaman başka şeyi koyarım. Takım oyunu güzelliği kadar önemli bulmuyorum tek tek oyuncularını. Lefter'i de öyle Metin Oktay'ı da öyle.

• *Afiş tasarımıyla da bahsettik demin. Dünya Kupaları tarihinde en ilginç afiş tasarımlardan biri 1982'de İspanya'da düzenlenenedir bence. Logo ve maskotun dışında düzenlenen üçüncü tasarım olan afişi o sene Joan Miró'nun yapması ilginçtir. Böyle birleşimlere ne diyorsunuz, biz de bir Dünya Kupası olsa bir ressam, "Buyrun gelin afişi de siz yapın," denmesi olası mıdır?*

– Hayatta demezler. Onları mükemmel bir şey. Yani Avrupa'da bunlara rastlıyorsun, özellikle sanatı güçlü bir gelenek barındıran ülkelerde.

• *Keza İspanyol Futbol Federasyonu'nun logosu da Miró'nun bir deseninden esinlenerek oluşturulmuştur. Tüm bu duruma ne dersiniz?*

– İspanyollar –Amerikalılar arıy derler– çok sanatsal bir millet. Çok ama İtalyanlardan daha fazla içlerine işlemiş. Sanatçıları çok severler, çok iyi bilirler ve çok sayarlar. Yani mühim, seçkin insanlardır onlar için. İspanya İç Savaşı'nda bile Picasso'nun bir tane resim yapması büyük bir şevk vermiştir orada savaşanlara. Düşününce ressam resim yapmış, ama çok önemli bir ressam çok önemli bir resim yapıyor. Çok değer veriyorlar, nitekim müzeleri de öyledir, dünyanın en mükemmel müzeleridir.

• *Nou Camp, Wembley, Santiago Barnebau bunlar futbolun mabetleri olarak adlandırılan yerlerden. Eğer oralaradaysanız ve futbolu seviyorsanız muhakkak o statlarda maç izlemelisiniz der her gören. Peki sizin yurtdışında resim sanatı için bu minvalde mabet olarak gördüğünüz yerler var mı yolu düşenler, orada bulunanlar görmeli dediginiz?*

– Avrupa’da geleneksel olarak bunun mabetleri var. İki kategori yapmak lazım. Bir; barındırdığı resim koleksiyonunun olağanüstülüğü açısından bence bir numara Prado’dur Madrid’deki. Yani adamlar yüzlerce yıl çok iyi resimleri toplamışlar. Avrupa’daki ikinci-üçüncü derece müzeler gibi her isimden bir örnek olsun koleksiyon tamamlansın değil. Prado’ya gittigin-

de Raffaello diyorsun, yirmi tane Raffaello, Caravaggio diyor-
sun otuz tane Caravaggio, Velasquez diyorsun en önemli eser-
leri zaten orada. O yüzden görkemli. Prado'nun koleksiyonu
inanılmaz mükemmeliğe. Bir de saraylar var mesela Prado'nun
binası aklımda bile kalmadı. Bizim Taşkılla binasına benzer bir
şey kalmış aklımda o da fena bir bina değil ama. Şimdi Louvre
mesela kralın sarayı, sarayı müze yapmışlar. O yüzden çok şa-
tafatlı, görkemli bir binaya giriyorsun. Hermitage Müzesi öy-
ledir, Petersburg'daki – hep dilim Leningrad'a gider artık kim-
se Leningrad'ı hatırlamıyor. Hermitage çarın sarayı, muhteşem
zaten. Binaya bakmaktan resimlere bakamıyorsun. Çok zen-
gin koleksiyon ama üç tane ondan beş tane öbüründen, öyle
bir koleksiyon çeşidi. Bunlar da mabedin kendisi önem taşıyor
ama koleksiyonun değeri açısından bence Prado en ünlüsüdür.
Bir de tabii Berlin'deki National Müze'deki ihtişamlı bir kolek-
siyon. Orası birkaç binaya dağılmış bir müze, en son öyle dü-
zenlediler orayı. Yani batıdan geçtiğinde –biz öyle hatırlıyoruz,
artık batı da kalmadı ama– hemen Alexanderplatz'a doğru gi-
derken sol tarafta bir binası vardı, şimdi orayı bir müzeler alanı
haline getirmişler beş-altı tane binaya serpiştirmişler, yine yan
yana binalara. Onu da koleksiyon açısından Prado'dan sonra
muhteşem bulduğumu söyleyebilirim.

• *Ara ara resme yeni yetenekler görebilmek, keşfetmek amacı-
yla bakıyor musunuz. Usta bir futbolcu misali genç yetenekler de
görüyor musunuz?*

– Tabii. Ben Türk resminin çok dinamik bir evre geçirdiği-
ni düşünüyorum. Zaten –bizim gibi ülkeler diye bir laf kullan-
mayı çok severim ben– Kolombiya, Meksika, İspanya, Yunanis-
tan, Portekiz gibi yani en zengin ülkeler değil de kültürel geliş-
mesini büyük ölçüde tamamlamış, halletmiş kadroların bulun-
duğu ama sosyal devrimin, hareketliliğin yüksek olduğu ülke-
ler. İran'ı da aslında yeni yeni buraya katmak lazım sineması-
yla, resmiyle, her şeyiyle. Buralarda kültürel bir canlılık, bir di-
namizm var; çünkü mücadele var, toplumda gerilim var. Şimdi
Paris ya da New York'a gidiyorsun sergilere bakıyorsun hoşluk

ve şıklıktan ibaret. Cici bici resimler, teknik olarak iyi ama içi boş. Yani galerilerdeki sergilere baktığımda şöyle coşkulu bir dinamik bir şey göremiyorsun. Şimdi bak bizim gençlerin neredeyse hepsi hırçın resimler yapıyorlar. Belki biraz gençliğin getirdiği –biz de mi öyleydik acaba gençliğimizde?– kolay ve çabuk göze batma diğerlerinden daha kolay dikkat çekme endişesinin de etkisi olabilir. Ama yüksek bir tempoda yürüdüğünü düşünüyorum genç Türk resminin. Burada piyasanın sap-tırmaları olmasa, “piyasa” denilen spekülâtör ve manipülâtörlerin, çağdaş sanat adı altında bir anti-resim yönlendirmesi olmasa, daha hızlı gelişir kuşkusuz. Kendini bunun dışında tutabilen gençler çok ilginç resimler yapıyorlar, bunları fuarlarda görüyoruz çokça. Fuarlar bunu görmek için çok iyi bir ortam. Katılabildikleri ölçüde tabii çünkü pahalı fuarlar da. Çoğunun cebinde para yok gençlerin. Tek tek küçük galerilerde açtıkları küçük sergiler de göze batmıyor, haberimiz bile olmuyor çoğundan. Burada önemli olan hırslı, şevkli resim yapan bir gencin devam edip edemeyeceğidir. Çünkü insanı bir yere götüren süreklilik ve düzenli çalışmadır. Birçoğu reklamcılığa veyahut başka mesleklere yöneliyor, çünkü artık eskisi gibi parasız yaşamıyor galiba.

• *Futbolun endüstrileşmesi denilen bir şey var aslında bu da kapitalizmin temel ürünlerinden biri. Futbolun satılamayan hiçbir ürünü kalmıyor artık sanki. Biletinden, formasından en ufak şeye kadar. Son dönemde de artık jargonu oluşan üzerine kitaplar çıkan kültür ekonomisi denilen, ama sanki başka başka zümrelere pazarlanan hatta bunun sonucunda yeni sanat oligarklarının türemesi durumu söz konusu. Böyle parçalar toplayanların futbolun endüstrileşmesi gibi kapitalistler olarak kültür ekonomisi adı altında bu alanlara da sızdığını söyleyebilir miyiz?*

– Çoktan. Futbolda olduğu gibi sanat alanını da işgal etti zaten. “Artokratlar” diyorlar bunlara, Ali Artun’un lafıdır ki çok doğru. Bu işi çekip çevirenler, dizginleri elinde tutanlar. Bunlarda tabii bir ufak fark mı acaba diye şimdi akıl yürütüyorum. Resmi, menkul değer olarak kullanıyorlar. Çünkü rayici olma-

yan bir mal çeşidi ve bunun üzerinde spekülasyon imkânları çok yüksek. O yüzden öyle kullanmaya çalışıyorlar, birkaç ressamın işini topluyorlar, bunların fiyatlarını yüzle çarpıyorlar falan.

- *Bir nevi kara para aklama gibi bir durum...*

– Nevi'si fazla ve işte benzeri biçimlerde speküle ediyorlar, bunun için kullanıyorlar. Ama sanatsal bir faaliyet değil yapılan. Sanat eseriyle yapılan sanatsal olmayan bir faaliyet çeşidi. O yüzden kültür alanının ilgi çemberinin dışına çıkıyor parayla olan ilişkisi. Biz mesela Fersa'yla kendi satışımızı yaparken aman bu alana resim sokmayalım sadece seven insanın alacağı, beğendiği için alacağı bir ortamda sunalım diye uğraşırız. Seven insanın da bütçesinin boyutunu aşmasın fiyatlarımız. Yani öbür tarafta fiyatları yükseltmek için canhıraş bir faaliyet var bizde yükseltmemek için. Çünkü bizim resmimizi seven insanlar aydın, çalışan insanlar, mimarlar, mühendisler ne bileyim sinemacılar, doktorlar falan. Tarikatçı, dolar milyonerleri gelmez, bizim kapımızı çalmaz, çalmayıversin tabii. O yüzden biz yükseltmemeye uğraşırız. Bizim sevenlerimizin bütçesini aşmasın. Öbürü tam tersine bir eğilim, onlar yüz bin dolarlara bilmem nelere çıkarıp oradan kârlar sağlamaya çalışıyorlar. Satıldığı için değil, satılıyor gösterildiği için. O yüzden parayla ilişkisinde değerli kağıt anlamında kullanıyorlar sanat yapıtını. Futbol alanında böyle bir şey olmadığını sanıyorum.

- *Orada da başka durumlar söz konusu. Son dönemlerde özellikle Rus oligarkların, Arap şeyhlerinin ve Uzakdoğulu bazı yeni zenginlerin açık bir ilgisi görülebiliyor ki bu söylediğinize benzer bir ilgi bu. Takım ya da kulüp hisselerini ele geçirme, satın alma gibi. Hatta bu konuda daha konservatif bir duruşa sahip olan NBA takımlarına kadar sirayet etmiş bir durum söz konusu.*

– Belki de onlar da aynı mantıkla hareket ediyorlar, bilemiyorum. Kaddafi de almıştı hatta bir tane yanılmıyorsa.

• Özel müzeler hakkında son on senede bunca gelişme gibi görünen bir aktivite var ama siz ne düşünüyorsunuz, bir “olamama” hali de var gibi. Bizde aristokrasiden ziyade burjuvazi olduğu için garip bir görüntü var gibi. Özel müzeler için genel anlamda geç bile kaldı denilebilir ama ne düşünüyorsunuz, sanatı nasıl etkiliyor sizce?

– Ben çok kötü etkilediği kanısındayım. Özel müzelerin bir gelişme olmadığını düşünüyorum tersine devletin ya da Kültür Bakanlığı’nın sanat alanını bunlara devretme, özelleştirme çerçevesinde kendi fonksiyonlarını bunlara devretmek üzere tasarlanmış bir gelişme olduğunu düşünüyorum. Nitekim Kültür Bakanlığı artık hiçbir şey yapmıyor, özellikle de klasik sanatlar alanında. Yani müzesini tamir bile ettirmiyor. Mükünse tasfiye edip birilerine satacaktır yani yakın zamanda. Örneğin Beşiktaş’taki müzede otelcilerin gözü var çünkü deniz kenarında muhteşem şıklıkta bir bina. Bir şey de sergilenmiyor, her şey depolarda. Şimdi taşeronlara devrediyorlar kültür hizmetini. Bu devirle kendileri sorumluluktan kurtuluyor, başkasına atmış oluyor sorumluluğu. Tabii seçimle gelmeyen dolayısıyla demokratik denetimin dışında kalan yapılara da devretmiş oluyor. Kimseyi eleştiremiyorsunuz, eleştirme hakkınız yok ki. Babasının şirketi, şirketinin kurduğu vakıf. Vakfın yönetimi de babadan oğula geçiyor aile içinde dolaşüyor, bunların yaptığı hiçbir müze de ciddiye alınır bir müze değil. Yani biraz şişindikleri zaman, “Ya bırak hiç mi müze görmedik,” diyebiliyorsun. Müzeye benzer yanları da yok, yaptıkları sergiler yürekler acısı sergiler. Yani bakıyorsun “Rembrandt İstanbul’da” diye billboard’lar asılıyor, üç tane el kadar suluboyası ve otuz tane de öğrencisinin çalışması, gülünç. Bütün büyük isimlerin son derece küçük ve önemsiz çalışmalarının getirildiği Dali, Picasso sergileri. Bunlar ne müze faaliyetine yakışan ciddiyettir ne de insanlara sanatçıları öğreniyoruz diye faydası olacak bir kültürel hizmettir. Göz boyamadan ibaret etkinlikleri olan minör kuruluşlar demeliyim adına. O yüzden ciddiye bile almıyorum.

• Önemsemediğiniz *sergiler peki nasıl bir mantıkla kurulan sergiler?*

– Mesela Sabancı Müzesi bir Abidin Dino sergisi yaptı. Abidin Dino’yu yakından tanıyanlar, bilenler herkes öfkelen-di. Çünkü Dino’yu tahrif ederek tanıttılar. Dino’nun siyasi duruşunu tamamen süzgeçten geçirip, eleyip bir bohem Paris ressamı olarak sundular ki olmaz böyle şey. Bundan daha büyük zarar veremezsin bir adama, Dino’nun kendisine de, Dino’yu merak eden meraklı gençlere de yanlış tanıtmaktan daha kötü bir şey yapamazsın. Yani böyle büyük sergi yapıldığı zaman, Kültür Bakanlığı eliyle yapılmış bir sergide, Bakanlık mecbur olur, Türkiye’nin ağır toplarını en seçkin sanat tarihçilerini, düşünürlerini toplayıp bir jüri oluşturmaya. Eleştirirler insanı çünkü demokratik eleştiriye tabidir böyle sergiler. Soru sorarlar, “Niye böyle bir jüri kurdun?” veyahut, “Araştırma ekibini niye şunlardan kurdun da bunlardan kurmadın?” diye. Ama özel bir müze yapıyorsa müzenin patronunun iki dudağı arasındadır. “Bir küratör buldum,” der adı duyulmadık, “ama bu çok önemli adam,” der ve yaptırır. Ve hiç kimse, “Niye böyle yapıyorsun, yapma bunu böyle,” diyemez çünkü artık özelleştirilmiştir bu alan Türkiye’de. Çok zararını gördük, görmeye de devam edeceğiz kültür alanının özelleştirilmesinin. Bir de tabii müzelerin kurum olarak Türk sanatıyla ilgili yaptıkları tüm faaliyetlerde manipölasyon kabiliyetleri çıkıyor ortaya. Yani bir bölüm sanatçıyı önemsizleştirmek, başka bir grup sanatçıyı önemlileştirmek. Burada sanatçılardan daha önce sanatın türü geliyor, çağdaş sanat diye adlandırılan performanslar, video-artlar tuval resmi dışındaki görsel sanat uygulamalarını tuval resminin yerine geçmek üzere önemlileştiriyorlar. “Biz sadece çağdaş sanat sergiliyoruz,” cümlesi budur. Yani biz bireysel ustalığa dayanan, halkın usta olarak tanımak, sevmek eğiliminde olduğu öbür sanatçı tipini tasfiye etmeye yönelik programlı, sistematik bir girişim bu. Starlar yetiştirerek, “Sanat budur, bunların yaptığıdır,” deyince tabii herkes böyle düşünmeye başlıyor. Belki futbol takımı oyuncularına benzetebiliriz o star sanatçıları. Her böyle kurumun bir takımı vardır. Bir ya da iki tane kü-

ratörü vardır, antrenör anlamında. Futbolla alakalı benzetmeyi burada yapabiliriz. O küratörün de kullandığı bir takım vardır, takım oyuncuları vardır, onların arasına da ağzıyla kuş tutsa başkası giremez. O yüzden böyle yürütüyorlar. Evet burada benzetme oturdu yerine: takım patronu, şirket, holdingler, onların takımın başına getirdiği hoca, antrenör, küratör ve takım.

• *Tam da böyle bir soruya hazırlanırken yaptınız bu benzetmeyi. Küratörlerin manipüle ettiği veya önemsizleştirdiği ressamlar da oluyor. Neredeyse kulüp başkanı ne derse onu yapan bir teknik direktör gibi. Ne dersiniz, yani spekülasyon piyasası neredeyse transfer piyasasına benzemiyor mu?*

– Evet, tamamen öyle. Tabii futbolcuyla sanatçı arasında biraz fark var, futbolcu hayatının en çok on beş senesinde futbol oynuyor. Sanatçı öyle değil ki, yetmiş senesini sanatçı olarak yaşıyor. O yüzden bir sanatçının sanat hayatının bir küratörün iki dudağının arasında olması tüyler ürpertici bir şey. Öbürü kabullenilmiş bir durum, teknik direktör alır da atar da takımdan. Tabii orada da transfer piyasasında acayip spekülasyon var. Birisi bilmem kaç milyon dolar aldı diyorlar transferde, ben eminim ki çok azı futbolcunun cebine giriyordur o paranın, hiç kuşku yok. Böyle paraların döndüğü yerde dalave-re olur. Sadece Türkiye’de değil her yerde olur değil mi?

• *Ressamların durumu bazı konularda biraz da futbolcuların durumunu andırıyor aslında, bazen futbolcu istemeden, hatta haberi bile olmadan menajeri ve kulübü vasıtasıyla bir anda kendini kulüp değiştirmiş buluyor.*

– Dediğim gibi sanat alanını ikiye ayırdılar modern sanat ve çağdaş sanat diye onlar adlandırdı böyle; biz sanat diyoruz, genel olarak. Ne malzemeyle ne biçimde yapılırsa yapılsın sanat-sa sanattır, değilse değildir. Şu biçimde yapılanı, işte bizim yaptığımız tuval üzerine boyayla yapılan resim türüne modern sanat diyorlar, öbürüne çağdaş sanat diyorlar. Ben ona resim dışı ifade biçimleri diyorum. Bu küratörler bizim alanımıza girmez giremez, çünkü bizim alanımızda küratör diye birinin işle-

vi yoktur. Küratör bir temayı tasarlayıp da bana, “Sen şimdi gel bakalım bu tema üstüne iş yap,” diyemez veyahut benim gibi çalışan birine de diyemez. Sana ne, ne yapacaksam yaparım! O benim yıllardır tasarladığım şeylerin sonucu olacaktır. “Sen şu tema üstüne resim yap da getir sergileyim,” diyerek on kişiye böyle öneride bulunamaz bizim alanımızda. O yüzden biz entelektüel ve duygusal olan sanat türünü savunmaya devam ediyoruz. Buna bir-iki yerde, “Barikatları savunuyoruz,” gibi bir ifade de kullandım. Çünkü sermayenin şiddetli bir saldırısıyla karşı karşıyayız burada. Kültür alanının özelleştirilmesi ve büyük sermaye gruplarının elinde oynanabilir, manipüle edilebilir bir alan haline getirilmesine tabii ki şiddetle karşıyım. Yani Kültür Bakanlığı’nın fonksiyonunun ortadan kaldırılmasına ve halkın beğenisinin bir faktör olmaktan çıkarılmasına açıkça karşıyım. Bir şekilde halkın beğenisi, kimi değerli bulduğu, artık bir kriter olmaktan çıktı. Uygarlık tarihi boyunca önde gelen kriter, bugün artık kriter olmaktan çıkarılıyor. Halkın itibar ettiği sanatçıları hiç çekinmeden önemsizleştirme listelerine sokabiliyorlar. Kimsenin tanımadığı herhangi birinin, patronun dayısının kızı, üç ayda ünlü sanatçı haline getirilebiliyor. Böyle bir işleyişi benim uygar bulmam, gelişkin bulmam söz konusu değil, o yüzden ciddiye de almıyorum.

• *Peki günün birinde sizin bir resminizi bir futbolcunun alma olasılığı geçiyor mu aklınızdan ya da böyle bir şey oldu mu?*

– Futbolcu değil ama basketbolcu oldu. Basketbolcuların ortalama eğitim düzeyleri daha yüksektir, örneğin üniversite mezunu daha fazladır. Tenisçi ve basketbolcu oldu, ama futbolcu olmadı.

• *Resminizi tanımlarken, “İnsanlığın durumu üzerine resim yapıyorum,” diye bir cümleniz var, gerçekten de çok güzel bir tanımlama. Futbolun durumu üzerine resim yapsanız neleri ön plana çıkarırsınız. Kaleci, taraftar, hakem, yönetici, yoksa renkleri mi?*

– Çok ilginç bir soru. Bir kere bir hareket resmi oluştururum herhalde. İlginç bir tasarım oluyor şimdi birdenbire. Özün-

de spordan söz ettiğin için bir hareket resmi olması bana yakın geliyor ama oyunun içine esas görünmeyen oyuncularını da sokarım. Yani sahada görünmeyen oyuncularını da sokarım diye düşünüyorum. Yönetim kurulu, menajerler vesaire gibi. Başkan mutlaka bir zengindir değil mi? Onların da içinde bulunduğu iki takım mücadelesi halinde bir kompozisyon kurardım diye düşünüyorum.

• Milli resme kübist ve folklorik öğeler taşıyan bir resim ve onun karşıtı gibi görünen daha soyut, avangardist bir resim olarak konumlanan bir bakışınız var. Peki sizce milli bir futbol olabilir mi?

– Artık mümkün değil. Yani bu kadar profesyonelleşilip de de-fakto bir çokuluslu şirketler meselesi haline geldikten sonra takımlar da çokuluslu oldu. O yüzden bir ülkedeki adam diğer ülkedeki takımı satın alabiliyor. Profesyonel futboldan bahsediyorsak artık öyle milli futbol gibi bir opsiyon kalmadı. Burada ancak stilden söz edilebilir millilik saplantısından ziyade. Brezilya futboluyla, İngiliz futbolu gibi bir genel anlayışın hâlâ sürüyor olması gibi. Hâlâ Brezilya ve İngiliz futbolları ayırt edilebiliyor.

• Sizin bir takımınız olsa galiba birlikte oynamak isteyeceğiniz ve ilk alacağınız oyuncular Merhum Kuzgun Acar ve Tan Oral olabilir mi?

– Yine sayacağım üç-beş kişi daha, ama insan gücendirmekten çok çekinirim. Bu ikili muhakkak olurdu tabii forvette. “Senin kuracağın takım,” deyince aklıma isimler geliyor ama kendileri başka takım kurmayı tercih ederlerdi diye düşünüyorum. Abidin Dino, Avni Arbaş olurdu, Cihat Burak olurdu dikkat edersen bunlar hepsi kendilerini akademi dışında yetiştiren isimler. Akademikliler kendileri ayrı akademi takımı kurarlardı. Mesela Almanyalılar ayrı takım kurarlardı. Hanefi Yeter, Mehmet Aksoy gibi. Gürdal Duyar ve Turan Erol da olurdu bizim takımda, fena takım olmadı ama.

• Bir söyleşinizde resimle ilgili bir tanımlamanızda, “Işığın olduğu yerde karanlığın olduğundan da mutlaka söz edilmelidir,” diyorsunuz. Hem futbola hem de hayata da uyarlanabilecek diyalektik bir düşünce bu, ne düşünüyorsunuz bununla ilgili?

– Bizim kuşaktan herkes diyalektikğin kurallarından biri olarak bilir bu meseleyi. Zıtların birlikteliği kuralı. Şimdi genel olarak resmin tekniğinden bahsederken, öğrencilere her şeyin önce kendi zıttının da tanımıyla, tanımlanmasıyla anlam kazanabileceğini söylüyorum. Her şeyin... Yani kırmızıyı anlamlı

kılmak, yanına yeşil koymakla mümkündür. Işığı anlamlı kılmak, yanına siyahı da koymakla mümkündür gibi. Sanatçılar bunu bilirler, tanırırlar, kullanırlar. Güzellikten söz edeceksen, çirkinlikten de edeceksin. Çirkinliğin olmadığı yerde güzelliğin anlamı kalmaz. Herkes güzelse kimse kimseye güzel demez artık, anlamını kaybeder. Ben kendi mesleğimde de bunları kullanıyorum, bir sürü şeyi açıklamakta da yararlanıyorum. Resim sanatında bunun bir yönden güçlüğü var, onun için zaman zaman şiire çok gönderme yaparım. Resim bir güzelleme sanatı olarak kurulup geldiği için günümüze kadar, büyük ölçüde güzelin tasviriyle sınırlanmış. Gerçi şimdi Umberto Eco'nun çirkinlik üzerine bir eseri de çıktı ama... Bir sürü enteresan örnek yayınlanmış. Güzel bir kadının güzelliğinin ortaya çıkarılması için yanına çirkin adam koyuyor. Ya da işte güzel kadının yanına pan figürünü, çirkin bulacağımız bir şeyi koyuyor, zıtlığı yükseltmek için. Yapabildiğinden daha güzel görünsün diye. Bunu da resim de kullanmak lazım sadece bir güzelleme sanatına indirgememek lazım resmi, hele hele günümüzde.

• *Resimlerinize bakınca kendi adıma şunu söyleyebilirim: gördüğüm sanki bir şiirin saklı olan en güzel dizesi. Edebiyattan ne derecede beslendiniz ve besleniyorsunuz?*

– Şimdi resim dilinin geleneksel sınırlarını aşabilmek –tabii burada gelenek derken başlıca Rönesans resim dilinden bahsediyorum, yağlıboya resim geleneğinden– Rönesans'tan geldiği için Batı resmi ve Batı/Hristiyan düşüncesi egemen burada. Mesela merceğin keşfedilip ustaların artık gözlük kullanmaya başlamasıyla görmek meselesi Batı resminde çok fazla, abartılı bir şekilde öne çıktı. O yüzden gördüğünün tıpkısını yapmak, işi bir şimdiki zamana ve şimdiki zamanda karşında gördüğün şeylere indirgedi. Yani zaman ve mekân daraldı. Sonra fotoğraf makinesinin de çıkışıyla bir anlık bir zaman kesiti içinde, bir mekândaki olayı anlatabilir bir resim dili çıktı ortaya. Doğu resmi böyle değildi, hayallerin, masalların anlatılması, düşüncenin ifade edilmesi biçiminde gelişen bir resim. Halbuki biz koptuk bundan, Tanzimat ve Cumhuriyet'le beraber Batı res-

minin içine girdik oturduk. Tamam, teknik olarak daha yetkin teknikler getiriyor Batı, ama resim dili olarak günümüzde hayatı anlatabilecek kapsamlılıkta ve çeşit zenginliği içinde değil, metotlar açısından. Ben bu metotları tabii büyük bir Divan şiiri geçmişimiz olması ve şiirin Türkiye’de çok sevilip yaygınlaşmasından ötürü ilgilenebildiğim ölçüde kullandım. Mesela bir şiirde geçmiş zamandan da gelecek zamandan da söz edebiliyor-sun. Resim şimdiki zamana sınırlandığı için fotoğraf makinesi gibi ve ressamın sadece ne gördüğüne indirgendiği için bunları yapamaz halde. Bu sınırları zorlamama yardım ediyor şiir dili. Bir şiir okuduğum zaman bakıyorum zamanları nasıl kullanıyor. Birebir tasvirden kaçınır ya şairler, hani “Güle gül demeyeceksin” meselesi var, şimdi bütün bunlar ışık tutuyor resimde. Günlük dilde de kullanılan “gibi”ler, “yani”ler Nazım’ın şiirinde de çok kullandığı gibi. Geçenlerde bu “gibi”lerden söz ediyordum da, mesela resmin içinde ufak tekrarlar, bir şeyi çizip sonra bir daha çizip “yani” şudur “gibi” tekrarlar yaparak çıkışlar arıyorum. Geçen akşam da öyle bir resmimi kopya etmeye çalışan bir öğrencim vardı “Hocam şunu niye koydun?” dedi, “Bu işte bak bağıyor ‘gibi’, bağırarak ‘gibi’” “haa” dedi “Birdenbire kuş gibi, vurulmuş gibi kanadından, değil mi?” dedi, “Evet,” dedim. Nazım çok ustaca kullanıyor bunu tabii. Rönesans geleneğinde böyle “gibi”ler, “yani”ler yok, bu budur diyor koyuyor tasviri. Çağdaş ve modern sanat ayrımını yapmış-tım demin, işte çağdaş sanatçılar modern resim alanını bu nedenle eleştirirler. Temsil resmi, röprezantasyon resmi diye. Biz yapmıyoruz, yapmamak için resmi inkâr etmek şart değil, yağlıboya resim tekniğiyle daha gelişkin bir dil kullanmak mümkündür, o dili kullanmak zorunda değilsin. Tekniği kullanırsın ama dili daha kapsamlı kullanmak imkânı vardır diye düşünüyorum. Bu yönde uğraşıyorum. Dili daha Doğulu bir dil tutmak, tekniği Batı tekniği kullanmak üzere.

• Bu anlamda romandan da bahsediyorsunuz özellikle Orhan Pamuk’un Benim Adım Kırmızı ve İstanbul kitaplarında resim sanatıyla ilgili yazdığı şeyleri çok beğendiğinizi söylüyorsunuz.

– Özellikle *Benim Adım Kırmızı* da anlatıyor bunu. Onda keşfettim bunu zaten ben de. Doğu resmi ile Batı resmi arasındaki temel farkın felsefi bakış farkı olduğunu. Şekli bir şey değil yani, minyatür çizgiye dayanır da öbürü lekeye dayanır meselesi değil. Bakış farkı olduğunu söylüyor. O yüzden bana da çok ışık tuttu tabii. Kafa yormuş bu konuda Orhan Pamuk, ondan dolayı bu örneği vermeyi seviyorum.

• *Eskiden futbolcuların kurumasın diye kramponlarını zeytin-yasına yatırması gibi siz de boyalarınızı kendiniz yapıyorsunuz değil mi?*

– Kramponları kendileri çakardı, bakımını yaparlardı. Futboldan biraz farklı olarak bizim mesleğin temelinde zanaatkârlık yatıyor. Erken Rönesans dönemi ve daha öncesi, ressamın atölyesinde demir işi de, marangozluk da yaparmış; bütün bu işlerin yanı sıra resim de yaparlarmış. Leonardo'nun böyle bir mektubu var yanılmıyorsa, Floransa'da kontun birine iş müracaatı yazısı yazıyor, işe muhtaçlar tabii. On tane madde yazmış şu işleri yapabilirim diye, “Çok güzel çeşit çeşit renklerde havai fişek yaparım, mekanik oyuncaklar yaparım festivallerde eğlence için, maske yaparım tiyatrolara, kale duvarlarına saldıran düşman olursa merdivenleri otomatik olarak itecek mekanizmalar yaparım,” diyor. On madde bitmiş ondan sonra diyor ki: “Sizin oradaki herkes kadar resim de yaparım. Ayrıca heykel de yapmayı bilirim.” Demek ki bunlardan para kazanamıyorlarmış. Resim yapan birinin işin zanaatını iyi bilmesini ben çok önemsedim her zaman. Tabii bir de Türkiye’de yaşıyoruz çok parasız bir gençlik geçirdiğimiz için ithal boyaları sıkıp sıkıp çöpe atacak halimiz yoktu. En pahalı şey boya, bir de iyisini istiyorsun. Resim boyası ithal edenler en kötü boyaları ithal ederler ucuz olsun da millet alsın diye. Beyaz boya alıyorsun örtmüyor bile, bizim beyazı sıkıldığında öyle değil cömert bir beyaz. Ama bir Avrupa markası bir yanda Orhan Hoca ise burada yapmış, pek güvenemiyor insanlar. Halbuki bunun hammaddesinin her çeşidi Türkiye’de bol bol ve ucuz var. Mesela pastel yaptık geçenlerde, pastel kalem inanamaz pahalı. Halbuki

bir pastel kalemin maliyeti üç kuruş değil. Nalburdaki toz boya ile duvar kağıdı tutkalından eser miktar, gerisi su. On ikilik bir takım aldığımda 80-100 lira halbuki şurada gösteriverdik arkadaşlara, “Şöyle yaparsın, yuvarlarsın camın üstünde oldu sana pastel kalem.” Biz bunları hep öğrenmek zorundaydık gençliğimizde, parasızlıktan tabii. Yabancı dil bilmenin avantajları da var, okuyorsun. Avrupa’da teknik kitap çok, resim üstüne. Türkiye’de hiçbir şey yok. O yüzden bazen ressam olmak için İngilizce öğrenmek şart diye söylerim, okuyacak bir şey yok çünkü. Basılmıyor, bu kitapları hiç kimse çevirip basmaz zaten eli kişi alacak diye. O yüzden dil bilgisinden teknik bilgi anlamında çok yararlandım. Hele hapishanede, oku Allah oku. Hapisten çıktıktan sonra sıçrama yaptım ben kendi resmim içinde. Çünkü çok ve kaliteli okuma imkânı buldum. Orada okuduğunu seneler sonra satır satır hatırlıyorsun. Şimdiki gibi acele, telaş içinde, “Şuraya yetişeceğim de sayfayı bitireyim,” değil. Hatta cezaevi yönetmeliğinde bir madde vardır, yönetim elişlerini teşvik etme zorundadır. Yani malzeme parasını kendin vermek şartıyla, her şeyi getirebilirsin. Ben toz boya getiriyorum, hapishane tarihinde ilk defa naylon içinde yarım kilo beyaz toz geliyor. İki sıra diziliyorlar, yarım kilo bu paket oysa elli gramı zor giriyor beyaz tozun. “Orhan Abi’nin boyası,” diyorlar, pastel kalem yapıyordum onları ezip falan ama bu “Orhan Abi’ye kiloluk toz” meselesine çok gülerdik.

• “Resmin kenar uzunlukları kilometrelerce de olsa yine de iki boyutludur,” demişsiniz bir yerde. Buradan yola çıkarak bu devirde futbol futboldur diyebiliyor muyuz sizce?

– İlginç bir soru. Onun içindeki saklı şey üçüncü boyutun taklidinin yapılmasına karşı bir duruştur. Tabii has olan, öz olan şeye sahip çıkmak esastır. Nitekim resimde de iki boyutu savunmak, Rönesans öncesi Avrupa’da resmin başlaması öncesi resim diye bir şey var. Ortadoğu’da var, Makedonların fayyum portrelerine rastlandınız mı, Hristiyanlık öncesinde resim yapılıyor yani. Büyük İskender’in ordusunun Mısır’a indiği dönemde orada yaptıkları ölüyü canlandırma resimleri. Tabii on-

ların da öncesi var Çin, Hindistan ve İran üstünden gelen büyük bir resim kültürü de var. Ama Batı'dan gelmiyor Batı'dan gelen bir kültür yok, doğudan geliyor hepsi. Işık, gölge kullanıyorlar ama perspektif anlamında bir resim yapmak, yani üçüncü boyutun taklidini yapmak yok. Bu işte Avrupa resminin getirdiği sözüm ona bir üstünlük. Orhan Pamuk da ondan bahsediyor, biri diyor ki, “Resim yapıyorlar, bir sokak çiziyorlar içinde yürüyesin gelir,” diğeri de dalga geçiyor, “Onlar bizim resim yaparken Cenab-ı Allah'ın baktığı yerden baktığımızı bilmez. Onlar itin köpeğin baktığı yerden resim yaparlar.” O perspektif meselesini inkâr etmek kullanınaya karşı çıkmak çok önemli. O zaman düşsel bir resim yapıyorsun, mekândan münezzehe hale gelebiliyorsun. Mekândan kurtarıyorsun, şimdiki zamandan kurtarıyorsun daha ne olsun. Zaten yeni bir düşünce ama Amerikalıların Clemence Greenberg diye bir sanatçısı vardı, o da söyledi bu lafları: “Perspektiften paçayı kurtarmak lazım resim iki boyutludur, iki boyutlu olduğunu açıkça ortaya koymalı,” diye. Amerikan resmini de çok etkiledi o.

• Benim Adım Kırmızı'dan devam edersek, “Ben bir ağacın kendisi değil mânâsı olmak istiyorum,” cümlesi gibi.

– Tabii. Gölge kullanımı için o enişte tipi gitmiş gelmiş, bunlara, “Adamlar gölgenin resmini yapıyorlar. Bir elma yapıyorlar yiyessin gelir.” diyor. Başnakkaş Osman tutucu tabii cevap veriyor “Gölge Cenab-ı Allah'ın mana verdiği bir nesne midir ki resmi yapıla?” Manasını yapmak değil mi esas? Futbolun da üçüncü boyutuna bu mânâda karşı çıkmak lazım. Ticaret boyutuna karşı olmak gerekir diye düşünüyorum. Sporluktan uzaklaştırıyor, şova dönüştürüyor. “Atlari da vururlar”ı hatırlar mısınız? Orada da mesela bir dans yarışması düzenliyorlar, bir aşamasında bunlara düğün mü yapacaklar ne, organizatör, “Bu bir şovdur,” diyor, “Çok şaşırdım ben yarışma sanıyordum bunu,” diyor diğeri. Evet sporu, futbolu çok fazla şova dönüştürdüler, onun için belki de ne bileyim magazin basınında da futbolcu çokça görünür oldu. Şov dünyasına çok yaklaştırdılar. Ve çok fazla para dönüyor ortada, spor da soylu bir in-

san davranışdır, faaliyetidir sonuçta. Parayla ne kadar az ilişkisi olursa soylu kalmakta o kadar devam edebilir gibi görünüyor. Resim zaten çok öyledir.

• *Dışarıdan futbola bakınca siz en büyük sorunu ne olarak görüyorsunuz?*

– Tabii ırkçı, milliyetçi kesimlerin spora sahip çıkma gayreti biraz hüzün verici görünüyor bana. Yani onlar sporu daha mı çok önemsiyor demokratlara kıyasla, zannetmiyorum önemsediklerini. Ama gençliği ve genç kadroları etkilemenin bir aracı olarak görüyorlar. Çok da başarılı olduklarını zannetmiyorum bu konuda. Bir dönem öyleydi. Yani 80 Darbesi sonrasında bir süre stadyumlarda milliyetçi bayrakları çok gördük, sonra kayboldu gitti. Ama hâlâ mesela maçlardan önce “İstiklal Marşı” çalınmasını yadırgıyorum. Dünyada yok böyle bir uygulama. Ne alakası var Milli marşın futbol maçında, eğlenceli şevk verici, motive edici bir şey çalınabilir mesela. Ne bileyim varsa iki takımın marşları çalınabilir peş peşe. Yahut takımlar bestecilere o maç için özel besteler yaptırabilir, millet merakla bakar, seyreder. Daha güzel, daha özgün şeyler yapılabilir. Ama spora 80 sonrası, devleti yöneten zihniyetle milliyetçiliği pekiştirmek amaçlı tutunma denemeleri oldu. Çok tutundu mu, zannetmiyorum. Zaten takımlar artık sadece Türk vatandaşlarından oluşmuyor ki hepsinin starları yabancı. Milliyetçi gidiyor Alman’ı veya Avustralyalıyı alkışlıyor nedir, bizim davamıza mı hizmet ediyor? Yok öyle bir şey. Ama esas olarak futbolda sevdiğim bir şey değil şov meselesi ve bir nevi sahne sanatına dönüştürülmesi.

23 Mart 2012

“Futbol... büyük bir gezegen”

• *Her zaman olduğu gibi incelikle futbola bakınca dikkatinizi ilk çeken neler oluyor?*

– Sanırım büyüklüğü... Bunu hem yaygınlığı hem yarattığı tesir hem de karmaşıklığı manasında kullanıyorum. Bir kere öznesi de olabiliyorsun nesnesi de. Fiziken de varlığı var ruhen de; hem maddi hem manevi ölçü birimleriyle üzerine konuşmak mümkün. Taraftar olarak kurulan ilişki çok samimi, ama aynı zamanda tam da bu duygu yakıtıyla çalışan dev bir endüstri. Üstelik bunun ayırıcılığı olarak da samimi kalmak gibi bir ihtimal var, bu gerçekten yapılabilir. Sahada bireysel kimlik ve performansla, kolektif kimlik ve performans arasında tuhaf, izlenesi bir ilişki var. İnsana dair öğretici gerilimler bunlar. Bütünüyle çok ikna edici ya da beni etkileyen kısmı çok insanı böyle ikna etmiş olması. Lafın gelişi “bir şey dünyası” deriz ya, futbol oyundan endüstrisine, edebiyatından politikasına bizatihi bir gezegen olmayı hak ediyor aslında. Ben bu gezegenin bayağı dışında sayılırım fakat belki de bu yarı yabancılik yüzünden tuhaflıkları diyelim, gözüme başka türlü görünüyor.

• *Nasıl bir çocukluktu sizinkisi nerede büyüdünüz, sokaklarda koşturmaya vakit bulabildiniz mi?*

– İstanbul, Bostancı’da, kendimi bildim bileli işlek olan bir caddenin üzerinde, klasik bir apartman dairesinde büyüdüm. Anne ve baba tarafım apayrı yerlerden, birinin ailesi Selanik’in, diğerininki Malatya’nın bir köyünden iki-üç kuşak önce İstanbul’a göçtüklerinden, tatillerde gideceğimiz köyümüz, kasabamız da yoktu. Öyle sokaklarda koşturmalı ya da pastoral çocukluk anıları anlatamam o yüzden. Şehrin bir nebze daha küçüklüğü, arka sokakların tenhalığı, ne bileyim apartman bahçelerinin o zaman hâlâ mümkün olan meyve ağaçları falan da bana yetmedi. Zaten sıkılan ve de sıkılğan bir çocuktum, bırakın pastoral hatıraları, bugün öyle ballandırarak nostaljisini yapacağım bir çocukluğum olmadı. Bunu dramatik bir şekilde söylemiyorum, öyleydi sadece.

• *Kadınlar ve futbol dediğimizde aklınıza ilk gelenler ne oluyor? Özellikle de tribündeki kadın taraftarlarla ilgili düşüncelerinizi ve gözlemlerinizi merak ediyorum?*

– Hiç beklemezsiniz, sahaya çıkmışlığım var. Olayların nasıl geliştiğini hiç hatırlamasam da lisede tarihi boyunca sadece tek maç yapacak “kız takımının” 9 numarası olarak bir toplu fotoğrafta yerim bile vardı. Bir-iki arkadaş dışında hepimiz berbat oynamıştık tabii. Bunun bir erkek oyunu olduğu bilgisi kafanıza o kadar kazınmış oluyor ki, erkeklerin dalga geçmeyeceği kadar iyi oynamazsan bu işe hiç girme gibi hissediyorsun. Öyle büyük bir futbol aşkım olmadığından elbette ki bunun üzerine gitmedim, kaldı. Zaten sürekli bir takım olarak kurulmamıştı. Futbol, toplumsal cinsiyet kodlarının gözü-nüze sokulduğu bir gezegen aynı zamanda. Tabii ki bu kodların tek taşıyıcısı erkekler değil. O yüzden futbolla “erkekleşmeden” ya da erkeklerin öngördüğü biçimde “kadınlaşmadan” ilişki kuran kadınlar çok hoşuma gidiyor. Bilgilerinden, hâkimiyetlerinden, onların futbol sevgilerinden başka türlü etkileniyorum. Bir de tabii Türkiye’de cezalı maçların sadece kadın seyircilere oynanması birçok açıdan şahane gösterge ben-ce. Erkeksizlik cezası gibi.

Fotoğraf: MUHSİN AKGÜN

• *Herhangi bir takıma sempati duyuyor musunuz ya da tutuyor musunuz, ne sebepten?*

– Ailede Fenerbahçeli daha fazlaydı; herhalde birçok insan kadar açıklayabilirler sebebini. Yani açıklayamazlar. Ama ben-
ce benim Beşiktaşlılığımın sebebi var. Bostancı'da büyüdüysem
de sülale kütüğü Beşiktaş'tadır. Ortaköylü bizimkiler, o yüzden
hep bir bağımız oldu. Hayatta kendi evim olduğu 24 yaşım-
dan beri Beşiktaş'ta oturuyorum. Çarşı üzerinden bir sempati
hiç yok değildi ama semtle, mahalleyle futbolun ilişkisini ya-
şadığımdan beri de başka türlü bir bağ gelişti –takım olan– Be-
şiktaş'la. Maç günleri sokaklarda neredeyse katlaşıp göze gö-

r n r hale gelen o enerjiyi seviyorum. Birahaneler, meyhaneler dolup taşıp bütün sokaklar tek bir yer gibi olduğunda, belki bir sürü anlamda çatışan bir dolu insanın o barış halinden gözlerimi alamıyorum. Sokaklardan tezah ratların, her evden ma  seslerinin Mecidiyeköy’e kadar uzanan vadide yankılanmasını seviyorum, ki Gezi zamanı sesi başkaydı o vadinin. Yaşlı amcaların ma  izledikleri meyhanelerde, birden ellerinde rakı kadehi, sinirle ayağa fırlayıp televizyona doğru taktikler vermesini, ağzından küfür kaçtığında, başka birinin beni işaret edip, “Ayıp abi bayan var,” demesini, amcanın bana, “ama hakem...” der gibi bakmasını seviyorum. Ramazanlarda her sene bir gün sıra sıra masalarda toplu iftar yapılan arka sokağımda, o iftar sofralarının Beşiktaş marşlarıyla, tezah ratlarıyla bitmesini seviyorum. Verdiği o aidiyet hissi hoşuma gidiyor. Garip gelebilir, stadda ma  izlemek hiç o kadar ilgimi çekmiyor.

• *Radikal’de bir sistem ve takım oyuncusuyken o sıralarda Roll ve Express’e yazdıklarınız tüm h nerlerinizi g sterebildiğiniz daha serbest oynayabildiğiniz bir arsa top luğuna kaçış gibi görünüyordu, benzerlik görebiliyor musunuz?*

– Oradan bakarsak gönül hep arsa top luğunda. 1997’de *Nokta* dergisinde çalışmaya başladım ve sonrasında hayatım bir yerde en fazla iki yıl çalışıp istifa ederek, sonra bir süre tamamen arsada takılıp tekrar takımlara dönerek geçti. Çok para kazanamasam da serbest gazetecilik yaparak da ge inebiliyordum. Bu mesela şu an mümkün değil; öyle bir gazetecilik imkânı kalmadı. Bütün bu aralarda gezdim,  eviri yaptım, istediğim yerlere yazı yazdım. “Kariyer planlaması” denilen şey adına bu kesinti kötü bir fikir olabilir ama o zaman öyle istiyordum. *Radikal* gazetesinde sekiz yıl çalışmak kişisel rekorumdur. 2000 yılından sonra *Roll* ve tekrar çıkmaya başlayan *Postexpress*, o zamanki mesai durumuma göre farklı yoğunluklarda hep hayatımda oldu. Her halleriyle benim açımdan zihin açıcıydı ikisi de. Velhasıl yazarak kazandığım dışında başka bir dayanağım yok. Ve tabii arsa top luğuyla ge inilebilseydi dünya başka bir yer olurdu.

• İnce İş'te Alaaddin'in Dükkanı'nın sahibi Necdet Güler'le yaptığınız söyleşinin sonunda, "Eğer bir gün dükkân açarsan, kendi tuvaleti olsun," demiş siz o cümlenin sonuna, "Belki sadece bunu duymaya geldim," demiştiniz. Benim favorim ise Hava Spor mağazasının sahibi Diyonis Havacıoğlu'nun, "Patronum bonservisine fevkalade enerjiye tabidir, yazmıştı," cümlesi. Galiba sadece böyle sözler duymak için yapılıyor tüm bu söyleşiler ne dersiniz bunun üzerine?

– Aradan zaman geçmiş Diyonis Bey'in lafı çıkmış mesela aklımdan, o kadar mutlu oldum ki hatırlatınca. Tam da öyle. Hatta böyle cümleler, böyle anlar için yaşıyorum ben. Bunların kurulabildiği bir dünya daha katlanılabilir görünüyor gözüme, anında sakinleşiyorum. Otobüste, sokakta, eşimden dostumdan böyle cümleler duyduğumda da mutlu oluyorum. Bir kenara yazmazsam ya da hemen birine anlatmazsam, "Of bu çok şahane, hayatta unutmam," dediğim dahi çıkıyor aklımdan. Unutunca içim acıyor, doğal bir kaynağı heba etmişim gibi üzülüyorum. Gazeteciliğin en şahane yanı, hiç tanımadığınız birine gidip rahatça sorular sorabilmeniz, onun da hayatın olağan seyrinde belki asla kesişmeyeceğiniz böyle cümleleri size armağan etmesi... "İnce İş" söyleşileri gazetede bir buçuk yıl devam etti, kitaplaşmadan evvel üzerine yenilerini de ekledim. Toplamında benim için gazetecilik *master*'ı, aynı zamanda edebiyat, felsefe kursu gibi bir şey olmuştur. Hiç hazzetmesem de bu tabirden, "sıradan" denilen insanların, bizim, çoğunluğun yani, ne kadar deli, ne kadar derin, ne kadar tuhaf, ne kadar ilginç olabileceklerini gördüm. Seziyordum, *İnce İş*'le bundan emin oldum.

• İyi bir meram çilingiri olarak "danışıklı sondaj" dediğiniz bu türde futbol denince kiminle konuşmak isterdiniz, neden. Özel birisi mi olurdu yoksa o işin içindeki ritüellerden biri üzerinden bulduğunuz biri mi?

– Şudur diye vereceğim isim yok ilk anda aklıma gelen. Fikirler var ama. Her daim kenarda kıyıda kalmış olan ilgimi çektiğinden amatör lig hikâyeleri yazmak isterdim mesela. Ki bir iki yazmışlığım da vardır. Futbol içi zanaatlar var, onların er-

bablarıyla muhabbet iyidir. Ne bileyim bir Milli Takım kampına gidip yazmayı da isterim, transfer döneminde dinleyicilerin canlı bağlandığı bir spor radyosunda bir gün geçirmek de, alt-yapıdan yetişsin diye çocuklarını takıma sokmaya çalışan anne-baba hezeyanına da bakmak da ilgimi çeker. Küçük Anadolu takımlarındaki yabancı oyuncular... Bazılarını gerçekten yapmak istiyorum zaten.

• *Sevdiğiniz ya da ilginizi çeken bir futbolcu oldu mu hiç, niçin?*

– Ta ortaokul zamanında aldığımız gençlik dergilerinin futbolcu çıkartmalarını, etrafımda kızların Uğur, Metin falan konuştuğunu hatırlıyorum. Ben onlardan olmadım, bilmiyorum neden. Sonrasında da öyle her kadroyu takip edecek bir alâkam yoktu. Ama bu işin “yancılığı” en güzeldir. Eş dost ahbaptan hemen bir oyuncuya, futbola, daha doğrusu kültür alemine dair bir bilgi, bir şey öğrenip başkasına satabilirsiniz. Bir kere maçını izlememişimdir Cantona’yı bilirim. Ne bileyim George Best’in o efsaneleşmiş alıntıları kısa yoldan başka bir futbolun mümkün olduğunu anlatır. Ya da örneğin Metin Kurt, muadili çok olmayan, tanışmayı da çok isteyeceğim biriydi.

• *Futbolun hayatla benzerliğine bir örnek olarak Radikal’de yıllar sonra sanki kadro dışı bırakılmış bir oyuncu olarak ara verdiğiniz ve formunuzu kaybetmemek için antrenmanlara tek başınıza devam ettiğiniz bir sürecin sonunda yeniden yapılanan eski ve köklü bir kulübe transfer edildiniz. Cumhuriyet’e geçişinizden bahsediyorum böyle de okunabilir mi o süreç, neler yaşadınız o süreçte?*

– Bu daha önce de dediğim gibi benim aşına olduğum bir ritim aslında. Tek başına idmanlara alışık olduğumdan işsizlikten korkmam. Daha ciddi bir mesele varsa o da Türkiye medyasının tarihinin en berbat dönemlerinden birini yaşıyor olması. Hükümet kaynaklı aleni baskının dışında, yeni medya denilen düzen de hep çalışan aleyhine işliyor. Çift çark eziyor yani. Koca bir lig ama oynamak isteyeceğiniz takım sayısı gittikçe daha az. Hatta yok denecek kadar...

• *Izlemiş olduğunuz ya da unutmadığınız bir maç var mı, hangi sebepten ötürü?*

– Dediğim gibi statta maça o kadar bayılmıyorum. Bir-iki maça gitmişimdir zaten hepi topu, onlar da laboratuvar gibi bakınmakla geçmiştir. Unutmadığım maç diye anmak saçma olur.

• *Tanıl Bora, İnce İş'in sunuşunun başlığına, "İş işleyene rikkatle bakmak," demişti. Bu cümle sizin sadece iş işleyenlerle yaptığınız söyleşilerinizde değil, haber metnlerinizde ve diğer yazılarınızda da görülüyordu. Ama Aksi Gibi'de hikâye dilinizde de bu rikkat ve dikkat daha net olarak görüldü. "Birilerinin vakti var, durup ince şeyleri anlamaya," diyerek o güzelim şiiri biraz bozabilir miyiz?*

– Bambaşka bir edebiyattan söz etse de William Burroughs'nun çok sevdiğim bir cümlesi var, "Ben bir kayıt cihazıyım," diyor. Sanırım ben her şeyden önce kayıt cihazıyım, sonra gazeteci, yazar, her neyse. Bunu tabii ki içimi bir malumat çöplüğüne dönüştürecek kadar yapmıyorum ama insanları minik anlar üzerinden tanıdığımı, başta karmaşık görünen hadiseleri teferuat üzerinden anladığımı biliyorum. Vaktin ötesinde bir tercih var sanki burada. Sadece vakitle ilgili olsaydı, onun da hızlandırılmış versiyonu falan çıkardı yoksa.

• *Cemil Meriç Bu Ülke'de, "Her kitapta kendimizi okuruz, kendimizle yatarız her kadında, kitaplar, kadınlar, şehirler metruk kervansaraylar gibi boş, onları dolduran senin kafan senin gönlün," der, bunun her şeye uyabileceğini görüyoruz, nesneler ve öz-neler değişse de. Başka bir açıdan bakınca da taraftarı olduğumuz her takımda da kendimizi tutuyoruz, safımızı kolluyoruz adeta ne dersiniz?*

– Neticede hayatta birçok şeyi kendimiz gibi yapıyoruz, kendimize benzetiyoruz. Taraftarlık aslında o kadar özgünlük kaldırmıyor, hatta bunu talep etmiyor sizden. Daha anaakım biçimi, alternatifi, yan yolları var ama bunların dışında "bambaşka" bir taraftarlıktan ziyade, bunlardan birine dahil olmak asıl aidiyet hissini veriyor sanırım. Birileri de diyecek, ne bu, ukala ukala konuşuyor, en azından bana öyle görünüyor uzaktan.

• *Futbolun da edebiyat gibi bazen birilerine, hayata karşı dayanabilme gücü verdiği inandığınız olur mu?*

– İkisine mesafem düşünülduğünde aynı kefeye koymam, ko-yamam. Ama yine de sadece futbola dayanarak sürdürülebilen bir hayat, tam da bana uzaklığı yüzünden anlamak isteyeceğim bir hayattır. Ken Loach filmini çekerse inanırım, ki inandım.

• *Sait Faik bugün yaşasa nasıl yazardı diye düşünenler için belki de hoş bir sürpriz oldu Aksi Gibi. Hem Sait Faik hem de onun “Maişet derdi münakaşalarından öte insanlar bir şey konuşmuyorlardı,” cümlesi üzerine neler düşündüğünüzü merak ediyorum?*

– Sait Faik’le böyle bir cümlede birlikte anılmak mükafatların en güzeli olur benim için. Mahzunluğuyla, muzipliğiyle, insanlığa tek tek insanlıkları kadar dağıtmayı bildiği büyük sevgisiyle, sevme, özleme, kavga etme biçimiyle bana hayat bilgisi verenlerdendir. Hikâye, edebiyat sonraki icatlar; Sait Faik’in bütün yazdıkları her şeyden önce uzun bir sohbettir, yazarınız değil bu acayip hayatta dostunuz olmaya taliptir. Onun buna ihtiyacı vardır çünkü. Evet, “maişet derdi münakaşalarına” fazla dalanlar bir şey konuşmadıkları gibi, onların böyle bir dostluğu sığdıracak yerleri de yoktur. Bir hikâyesinde, “Vapurdan benim alâkamı çekecek, üzerinde üç dakika meraklanacağım hiç kimsenin çıkmadığı günler olur,” diyor. Nadir bir vakadan söz eder gibi. Ancak kendi mecali olmadığında kimsenin ilgisini çekmediğini söylüyor sonra. Tanımadığın ve belki üç saniye göreceğin biri üzerine meraklanmak... Neden değil mi? Böyle söyleyince iyice lüzumsuz bir uğraş, vakit kaybı gibi geliyor kulağa. Ne münasebet hatta. Ama hikâye de işte o üç dakikadan çıkıyor.

• *“Kalıcı Makyaj” adlı öykünüzde, köprüden karşıya arabasıyla geçenlerle ilgili olarak, “Ruhsatla ilgisiz bir ruhani bir mülkiyet alanı var,” demiştiniz. Pek çok alana yedirilebilecek bir cümle bu. Peki futbola bakınca kimler sahip o ruhani mülkiyet alanına ve o alan neresi sizce?*

– Orada dört yanı camla kaplı gezer bir aletin, sadece sahibi olmaktan kaynaklanmayan bir hürriyet alanı verdiğini yazmıştım. Her tarafı camlı, içerisi görünür olmasına rağmen bu mülkiyet hissiyle bir sürü insan arabasında burnunu karıştırıyor çünkü. Lafa bu anlamda futbol üzerinden devam edebileceğim bir teşbih değil. Ama genel olarak futbolu gezegen kılan, hem öznesi hem nesnesi gibi hissedebilmeniz sanırım.

• *Sinemada ne tür öyküleri seversiniz, kimlerin filmini kaçırmazsınız mesela?*

– Gazeteci ve hikâyeci olarak tercihlerimi biraz yazınca aslında sinemadaki damak tadım da ortaya çıkıyor. İsmi anıdım, Ken Loach’un politik sözünü söylerken ki zarafeti, Cassavetes’in incelikli portreleri iyi gelir. Öyle kafasında listesi hazır insanlardan değilimdir, aklıma gelmez böyle sorunca. Takım değil, maç hatırlarım.

• *Aksi Gibi için Armağan Ekici’nin İAN Edebiyat’a yazdığı “Ödevini Yapmış Yazar” başlıklı çok güzel bir yazı vardı, ince-liklerle örülü ve hakikatin tümünü gösteren edebiyatınızı öne çıkaran. Futbolda bir karşılığını vermeye çalışırsak tanınan, bilinen ama o alanda henüz oynatılmamış bir yeteneğin hem doğuşunu hem de kalıcı olacağını müjdeleyen eski bir İslam Çupi yazısını da andırdı bana. Keza İLEF Evrim Alataş Ödülü için Aksu Bora’nın Birikim Güncel’deki “İnce İş” başlıklı yazısı da çok güzeldi. Neler hissettirdi o yazılar?*

– Evet, o iki yazı da bende daha evvel bilmediğim bir vitamin etkisi yarattı. Neticede herkes yaptığı işle takdir edilmek ister, bir de karşınızdaki tam sizin önemseydiğiniz yerlerden giriyorsa cümleye, çift doz vitamin olur. Övgü müessesinde lafı fazla uzatamayanlardanım ama.

• *“Bülent Ersoy Taklidi” isimli öykünüzdeki karakter, “Futbol- la pek alakam yoktur, Camus gibi kaleci olabilmek için az uğraşmadım,” diyor. Benzemek istediğimiz birine her veçheden yakla- şan bu bakış açısıyla, siz de zaman zaman kaleciliğe bu gözle bak-*

tınız mı, ne görüyorsunuz kalecilere bakınca. Oradan iyi bir öykü çıkar mı sizce?

– Kalecilerin dünyası her daim ilgimi çekiyor aslında. Gerçek bir saha görünce insan kaleci yalnızlığı denileni daha iyi anlıyor. Ama sadece fiziki bir yalnızlık da değil bu. Kaleci, çok kolay mağlubiyetin nedeni ilan edilebilir ama kimse galibiyetten konuşurken onun yemediği golleri saymaz. Başarısızlığıyla anmaya daha teşnedir herkes kaleciyi. Yeri gelir takım arkadaşı da satar, en canı gönülden taraftarı da. Belki karşı takımın kalecisi daha iyi anlar onu. Bu gayri ihtiyari bir kalenderlik, başka türlü bir olgunluk verir kalecilere. Veriyorsa da çıkar hikâye, vermiyorsa da. En azından bana öyle geliyor.

• “Ama şurası açık ki modern toplumda aşırı duygular yaşamak, hoş karşılanmayan, istenmeyen bir şey. Bunun için hekimlerimiz ve ilaçlarımız var. Ne olursa olsun hayatın devam edeceğini bize bildiren dostlarımız var.” Barış Bıçakçı’nın Sinek Isırıkları’nın Müellifi’nden bir bölümdü. Aşırı duygular yaşama/yaşamama hali için neler dersiniz, aşırı duyguların bir bölümünün de futbol sahalarında ve tribünlerinde yaşandığı düşünülürse?

– Barış Bıçakçı’nın söz ettiğiyle saha/tribün aşırılığı arasında fark var gibi geliyor bana. Temelde modernlik farkı... Futbol âlemi, kazanma-kaybetme üzerine kurulu en ilkel diyebileceğimiz dürtü ve onun çağırdığı aşırılıklarla var. Futbolun kapitalleşmesi futbolcu ve taraftar “kimliklerini” değiştirse de, ne bileyim mesela taraftarı devlet tarafından fişlenir hale getirmek gibi “modernliklere” sapsa da, o ilkel aşırılığı koruyor. Çünkü o dürtü modernleşirse endüstriyel futbol biter.

• Mayakovski’nin Lili’ye, “Sen kadın değil, bir istisnasın,” dediği gibi aynı cümleyi bir teknik direktör, “Sen futbolcu değil, bir istisnasın,” dediğinde bu her şeyden önce o futbolcu için çok büyük bir iltifat sayılır mı daha da önemlisi zamanımızın futbolcuları bunu iltifat olarak anlar mı sizce?

– Buna ne desem boş. Şahsen nefis bir iltifat olduğunu düşünüyorum. Herhangi birine edilecek şahane bir iltifat. Ama bu-

na, “Ne diyon lan,” diye girişilme ihtimalinin hiç az olmadığını da biliyoruz.

• “I love you Şermin” de edebiyatla en yakın temasını spor sayfalarının kafiyeli başlıklarıyla kuran iki isimden bahsetmiştiniz. Bunun üzerinden memleketteki spor basınının üzerine de sizden görüş ve gözlemlerinizi istesek?

– Her gazetenin beğenin beğenmeyin bir dili var. Bu, kullanılan görsel malzemenin cinsinden büyüklüğüne, ara başlık sayısından, o ara başlıkların ne kadar büyük yazıldığına kadar teknik malumat gibi görünen ama aslında yapılmak istenen gazeteciliğin iskeleti olan bir dil. Sayfaları açıyorsunuz, açıyorsunuz, elinizdeki hangi gazete olursa olsun spor sayfasına, aslen buralarda futbol sayfasına geldiğinizde bu dil kırılıyor. Fotoğraflar daha büyüyor, başlıkların cibilliyeti değişiyor. Bazısında daha az, bazısında daha çok ama illaki daha şenlikli, daha kolay tüketilir hale sokmak için bir çaba bas bas bağıyor. Kimi futbol yayınlarında bu hal artık IQ’nuza saygısızlık edecek durumlara kadar gelebiliyor. Sessiz bir uzlaşma var bunda. Az çok nedenini anlayabiliyoruz ama tuhaf işte. Kafiye, söz oyunu yapmak için başarısız zorlama başlıklar hoşuma gidiyor bir yandan. Ama bu daha çok saçmalığa zaafımdan.

• “Sokak Kasları” isimli öykünüz bambaşka bir konu üzerinden ilerlese de futbolcular için de, “Unuttukları ya da içlerinde bir yerlerde varolduğunu hiç bilmedikleri başka bir kası çalıştırıyorlardı,” dediğiniz zamanlar oluyor mu?

– Böyle bakmamıştım ancak şimdi düşününce sonuçta fiillerin öznelere bir çırpıda tespit etsek de o öznelere o fiilleri hangi saiklerle gerçekleştirdiklerinin daha karmaşık cümleleri oluyor. O hikâyede aslen bir özgürlük egzersizi yapıyordu kadınlar, özünde o kasları gelişsin istiyorlardı. Bir insan neden spor yapar, bir insan neden futbol oynar? Bunların da içinde hiç spor, futbol geçmeyen sebepleri daha fazla olabilir. Hatta öyledir.

• “İnsanın her şeyi yalnızca bir tek defa ilk kez görmesi çok yazık,” diyor Yaz evi, Daha Sonra isimli kitabında Judith Hermann. Artık fragman yaşantıların ve malumatfuruşluğun ana izlek olduğu hayatlarımızda bu çocuksu bakış açısı korunabilir mi sizce, yoksa çok ütöpik bir şeyden mi bahsediyoruz?

– Kendini kayıt cihazı yapmaktan söz ederken aslında gözün de içinde olduğu beş duyuyla algılama, tasnifleme ve depolamanın kıymetinden yola çıkıyorum. O ilk bakışı korumak fiziken, felsefi olarak mümkün değilse de ona yakın bir tazeliği, merakı, gayreti diri tutmak her şeyden önce bizi daha güzel insanlar yapar bence. Aramızdan aynı zamanda bunları yazan da çıkar ama bunu yapmak da hiç şart değil.

7 Ağustos 2015

ŞİRİN PANCAROĞLU

“Futbol çok yüksek enerjili ve çok gergin bir mevzu”

• Anneniz İzmirli, babanız Kayserili, siz Ankara doğumlusunuz. 1973'te İstanbul'a taşıınıyorsunuz. 13 yaşında eğitim için yurtdışına çıkıyor ve ailenizden ayrılıyorsunuz. O tarihe kadar nerede ve nasıl geçen bir çocukluğunuz oldu. Şimdilerde dönüp bakınca o yıllarda sizi beslediğini düşündüğünüz en büyük etkenler nelerdi?

– 1967'nin sonundan İstanbul'a gelene kadar olan sürede biz devamlı taşındık. Babamın işleri sebebiyle 1967-1973 arasında Ankara, İzmir, Ankara, İstanbul arasını turlamıştık bile. İlk beş yılımdan İzmir'e dair hayal meyal manzaralar hatırlıyorum ama esas olarak Ankara'yı hatırlıyorum, orası daha baskındı galiba. Ankara'da biraz daha fazla vakit geçirdiğim için de olabilir bu söylediklerim. Ankara'da doğdum, birkaç yıl sonra İzmir'e gittik, sonra tekrar Ankara'ya döndük. O zaman annemlerin Cinnah Caddesi, yani eski Vali Doktor Reşit'te bahçeli, büyükçe bir bahçe katı dairesi vardı ve orada oturuyorduk. Annem İngiliz Konsolosluğu'nda çalışıyordu, babam da inşaat mühendisidir. Bir dönem DSI'de çalışmıştı ama o sıralarda bir Amerikan mühendislik firmasının Türkiye'de yürütmekte olduğu projelerde çalışıyordu. İlk dinlediğim müzikler de Ankara'dadır, onu çok net hatırlıyorum. Masal plakları dinlerdim. Hatta bazıları

diş çıkarma dönemine denk geldiği için köşelerinden kemirilmiş olurdu. Onlardan dinlediğim müzikleri ve babamın amatör olarak gitar çalışını hatırlıyorum. Televizyonun Türkiye'ye ilk kez geldiğini, evimize girdiğini ve bunun yanında annemin çalışıyor olmasının getirdiği zorluğu hatırlıyorum.

• *Kardeşiniz var mıydı?*

– Evet, benden üç yaş küçük bir kız kardeşim var. Ardından babamın bir işi dolayısıyla Ankara'dan taşı tarağı toplayıp İstanbul'a geldik. Bu sefer rahmetli babaannem ve halam gelip gitmeye başladılar bize yardımcı olmak için. Anneme destek olmak için dönüşümlü olarak üç ay biri, üç ay diğeri kalırdı. Bunların yanı sıra hatırladığım mevzular, yazları Kalender'de geçerdi. Çünkü dedemlerin –anne tarafından– Kalender'de yani şimdilerde Cumhurbaşkanlığı Konutu'nun olduğu mevkide müstakil bir evleri vardı. Yazlarımızı orada bahçede çalışarak ve Yeniköy sahillerinden denize girerek geçirirdik. Tepeye, Kalender'e merdivenlerle çıkılırdı; üç yüz basamak falan olduğunu hatırlıyorum. Biraz da vukuatlı bir semti orası. Demokrat Parti döneminde oluşmuş, nüfuzlu insanların ev sahibi olduğu bir bölgeydi ve ilk kooperatif yapılaşmalarından biri olarak da geriye dönük düşünülebilir. Kalender'deki semtin aşağısı da eskiden beri askeri bir konuşlanmanın olduğu bir bölgeydi. Askerlerle, yukarıdaki insanlar arasında tapuyla ilgili, konumla ilgili sorunlar çıkmış, Adnan Menderes sosyal olarak o semte gelip gitmiş –benden önceki dönemde tabii bunlar– kısacası politik olarak kaynayan bir kazandı orası. Davalar mahkemelerde devam ederken, yaz aylarımız biraz da bu olayların sohbetleri içerisinde geçerdi. 1980'e kadar devam etti bu durum. İhtilal sonrası askerler kapıya dayanıp sonunda aldılar orayı vatandaştan. Çocukluğumla ilgili hatırladığım şeylerin arasında bunların da olması ilginç tabii. 5-6 yaşında bir çocuk bunlardan haberdar olur mu, Türkiye'de oluyor işte. Nispeten rahat bir çocukluk geçirmiş olduğumu düşünsem de bu tür şeylerden yalıtılmış olamıyorsunuz. Annem çalışıyordu, çalışan kadınlar kuşağında doğmuş birisiyim. Ai-

Şirin Pancaroğlu ve oğlu Mengü (2015).

lemde bana kadar olan daha önceki kuşaklarda hiçbir kadının yüksek eğitimi yoktu, üniversite eğitimi neredeyse hiç kadın yoktu – ve küçükken de bunun farkındaydım. Babamın bunun arkasında çok ciddi olarak durmuş olması, geri dönüp baktığımda gözlemlerim arasında yer alıyor. Kayserili baba tarafının da eğitim konusunda çok kararlı olduklarını, “Kızlarınızı iyi okutun,” dediklerini hatırlıyorum. Bir de sosyolojik birtakım uçurumlar içerisinde geçti o devre. Uçurumlar diyeceğim çünkü babam Kayserili, hatta Kayseri’nin içinden de değil kazasından –Develili– anne tarafıysa İzmirli – iki koldan balkanlardan göçmen olarak kimi Yunanistan’dan kimi Bulgaristan’dan gelmişler. Çok büyük topraklar verilmiş, alınmış. Mesela büyük

dedem İzmir'in ilk tütün ve kuru üzüm tüccarıymış. Yani Camel'in tütünlerini Türkiye'den veren tüccar diyelim. Ama bunun yanında Kayserili tarafla İzmirli tarafın farklılıkları hep gözüme çarpardı. Ortada bir tür kültürel uyumsuzluk vardı ve çocukluğumuzda bunları hep gözlemlerdik. Alışkanlıklar benzemiyor, örf adetler çok tutmuyordu. Daha "alaturka" ve daha "alafranga" gibi gereksiz kavramlar içerisinde, oradan oraya hafifçe savrulduğumu hatırlıyorum. Bu iki yakanın pek sık bir araya gelmemeleri, birbirlerini çok fazla sevememeleri ve benim de bunu kendi yaşamımda nereye koyacağımı küçük yaşta düşünmek durumunda olmam, tüm bunlar zor gelirdi bana. Kayserili taraf daha hoşgörülü, anlayışlı daha derin Anadolu terbiyesi görmüş bir kesimdi. İzmirli taraf ise daha başka, bu bana oldukça dert olmuştu küçükken.

• *Futbol denilince hatırladığınız ilk şey: Bir görüntü mü, bir renk mi, bir ses mi?*

– Benim için ses olur. Genelde alkış sesi ya da Halit Kıvanç'ın sesi mesela. Ben hayatımda hiç futbol maçına gitmedim. Maçlar ne zaman ekranlardan ne zaman yayınlanmaya başladı bilmiyorum ama çocukken televizyondan kulağıma gelenlerdir. Televizyon ben birkaç yaşımıdayken gelmişti ama 13 yaşında Türkiye'den giderken kulağımda bu sesler vardı. Daha sonra yaz aylarında tatil için geldiğimden, televizyonla o kadar çok temasım olmadı. Ama daha erken dönemden hatırımda kalan, ciddi olarak televizyon başında seyredilen, Halit Kıvanç'ın sesiyle örtüşmüş bir şey benim için futbol.

• *Farklı sanat dallarından ne kadar beslendiğinizi de merak ediyorum, bir edebi metin ya da plastik sanatlara ait bir görüntü zihninizde bir melodi olarak da karşılık buluyor mu?*

– Şu andaki karşılıkları çözmek çok zor. Çünkü girift bir etkileşimler silsilesi oluyor. Ama insan yetişirken, yani öğrencilikte bu tür karşılıklı besleyiciliğe yeni olduğu için daha net ve belki de daha basit etkileşimleri anında tespit edebiliyor kendinde. Ben edebiyatla hep ilgili oldum, özellikle de şiir okuma-

yı çok severim. Plastik sanatlara da hep ilgi duydum, müze gezmeyi hep çok sevdim.

• *Favori şairiniz var mıydı?*

– Favori şairim yoktu, hiçbir şeyde favorim yoktur zaten. Ama ilk etkilendiğim şairlerden biri Fransız şair, Stéphane Mallarmé'dir. Müzik gibidir şiiri. Hafızam biraz değişik işliyor: aklımda hiçbir şey net olarak kalmaz. Özü kalır sadece, okuduğum şiirin özü, bir görüntünün, bir tadın özü kalır. Bunlar da çok fazla kalır ve yer eder. Bir de çok fazla müze gezdik, sanat eseri gördük. Eşim de ressam, Utku Dervent. Onun atölyesinde gördüklerim de gözümü çok besledi. Şimdilerde çok ayırt edemiyorum ama yetişirken, evet, müziğin dışında başka disiplinlerle yakından ilgilenmiş olmak –her zaman icra etmek anlamında değil ama– bir izleyici, bir dinleyici olmak, okumuş olmak, bol bol sergi gezmek, müzelere gitmek kesinlikle müzik için de referans noktaları oluşturuyor. Bir masanın daha fazla ayağı varmış gibi düşünün, haliyle daha fazla dayanak noktası oluyor. Birkaç sene evvel ufak ufak beste de yapmaya başladım, o bakımdan daha alıcı gözle bakabiliyorum şimdi bir şiire, “Müzik için nasıl kullanılır,” diyerek. Görsellikte de, “Albümün kapağına ne koyarız, bunu nasıl göstermeliyim,” dediğinizde kendi birikimlerinizin çok faydası oluyor. Bu tür birikimleri mesleki alanımda kullanmaya devam ettiğimi düşünüyorum bir şekilde.

• *Futbolu gözlemlediğinizde nasıl bir melodi canlanıyor zihninizde?*

– Futbolun çok yüksek enerjili ve çok gergin bir mevzu olduğunu düşünüyorum genel olarak. Bunun nedenlerinden biri de çok sayıda insanın bir tek topun peşinde, uzun mesafeler koşuyor olması herhalde. Bir okçunun yayı gibi, fırlatmadan önce o yayı sınır noktasına kadar gererler ya, öyle bir şey bençe. Her zaman öyle olduğunu düşündüm. O anlamda çok da ilgimi çekti bir mesele olarak. Aslında çok basit birkaç terminolojik şeyin dışında kurallarını bile bilmem futbolun. Evimizde

televizyon yok, dolayısıyla zaten maç izlemem mümkün değil. Hayatımda, başka iş yapmayıp da odaklanıp izlediğim tek maç var: 2002’de Güney Kore’yle oynadığımız üçüncülük maçı. Tatilde, arkadaşların evindeydik ve onlar çok tutkundu, televizyon açılıp tüm faaliyetler durdu. Kalkacak, gidecek bir durum yok, oturup ben de onlarla beraber, “İyi bari, fırsat bu fırsattır,” diyerek izledim. Keyifle de izlediğimi söylemeliyim. Fakat Amerika’da okurken, düzenli olarak olmasa da üniversite takımının basket maçlarına giderdik. O dönem çok basketbolsever arkadaşım vardı. Onlar Michael Jordan’ı severlerdi, ben de Chicago Bulls’un maçlarını seyredirdim onlarla beraber. Basketboldan anlarım ama futboldan daha az. İlginç olan demin dediğim gibi, futbolun daha gergin ve yüksek enerjili olduğu. Müzik olarak da en fazla üç-beş defa tavan yapan, uzun soluklu bir mesele gibi. Ara ara rahatlamalar oluyor içerisinde ama kısa cümleleri olan bir şey değil, o kesin.

• *İlk bestenizin makamsal bir ilahi olması şunu çağrıştırıyor: Yıllarca büyük kulüplerin altyapılarında batı tekniklerinde futbol oynamanın öğretildiği Güney Amerikalı bir çocuğun çıktığı ilk maçta, öğretilen her şeyden azade dört kişiyi çalımlayıp gol atması gibi. Her şey aslına rücu ediyor galiba, ne dersiniz?*

– Çocukken ne duyduğunuz gerçekten çok önemli. Çocukken havada olan müzik neyse onun sizde bir izdüşümü oluyor haliyle. Ben radyoyu açtığım zaman klasik batı müziği de dinlenirdi ama minibüse bindiğinizde günün arabeskçisi kim ise, o da vardı. Eskiden minibüslerde müzik olurdu, hatta bazı insanlar kapattırırlardı. Ben kapattırılmasını istemez, dinlemeyi severdim. “Bizim evde bu dinlenmiyor ama başkaları ne dinliyor,” diye merak içinde dinlemek isterdim. Dolayısıyla havadaki müziğin kulağımıza girmemesi gibi bir şey söz konusu değil, illaki girer. İşte ben de elime beste yapmak için kalemi ilk kez aldığımda –arkadaşım Bora elinde güftesiyle geldi, “Şuna beste yapar mısın?” dedi– öyle bir müziğin çıkacağını bilmiyordum, nasıl bir şey çıkacak hiç düşünmüyordum. “Öyle mi böyle mi,” derken baktık ki, o nağmeler daha ziyade makamsal lezzetler

taşıyor ve kulağımın en dibinde o var. Çocuklukta kaptığınız şeyin kesinlikle çok önemli ve kalıcı olduğunu düşünüyorum, çünkü onu kaptığınız anda hücreler çok daha başka beyninizde, onların hafızadaki yeri, oturduğu temeller çok güçlü. Şimdi benim bu yaşta bir şey öğrenip, becerinin köklerini sağlamlaştırmamla, bunun 2-3 yaşında özümsemiş olmasının arasında çok büyük bir fark var. Beste işi benim açımdan bunun ispatı oldu. Dolayısıyla da sizin verdiğiniz örnekle çok yakın bir durum gerçekten de.

• *“Ben çalsam, o söylese dediğiniz,” bir isim var mı, kafanızın içinde verdiğiniz böyle hayali konserler olur mu?*

– Galiba o konuda tatminim. Çok büyük bir okuyucu ile iki seneden beri çalışıyoruz, başka bir sese aç değilim. Ama ne bileyim, ilk kez bir konserde dinlediğim Mercedes Sosa’nın yanında bir şeyler yapmış olmak çok mutluluk verirdi bana.

• *Demin bahsettiğiniz isim Bora Uymaz mıydı?*

– Evet ondan bahsediyordum. Bora büyük bir ses. Türk müziğinde olduğu gibi tangolarda da işbirliği yaptığımız en yakın müzik partnerim. Ama illa olmayan birinden bahsedeceksek Mercedes Sosa’nın çok büyük bir hayranıyım, gelmiş geçmiş en büyük şarkıcılardan birisi olduğunu düşünüyorum. Ne bileyim bizde mesela Müslüm Baba hayatta olsa ve keşke onun varolduğu bir şeyin içinde çalabilsem.

• *Kempes, Maradona veya Messi’nin yer aldığı Arjantin’e özellikle Dünya Kupası sırasında sempatiyle yaklaştığınız ya da hiç gözünüze çarptığı oldu mu, malum dedenizin hikâyesiyle yarı Arjantinli sayılırsınız?*

– Evet, şaka da olsa Arjantinli sayılıırım. Şu anda Arjantin’le en büyük temas noktam yaptığımız *Cafe Tango* projesi. 2014 sonunda albümünü yayınladığımız, konserleri devam eden sahne gösterimiz. Ama aile geçmişimizde de böyle bir mevzu var. Şu sıralar da oğlum bunlarla haşır neşir. Berbere gidiyoruz, “Messi gibi kestireceğiz,” diyor, ben öyle haberdar oluyorum.

Her ne kadar Maradona'yı tanısam da onun dışında bu şahıslarla pek bir ilgim yok. Arjantin'e her zaman benim bir sempatim oldu, hem kültürel olarak hem de dedemin oraya gidip gelmiş olması nedeniyle.

• *O hikâye de çok ilginç, biraz detay verebilir misiniz?*

– Evet, çok ilginç. Biliyorsunuz çok sayıda insan özellikle de Kayseri gibi Ermeni nüfusun yoğun olduğu bir yerden, o bölgeye göç ediyor zamanında. İnsanlar Amerika denince –Kuzey Amerika'ya da gidenler var ama– Güney Amerika'ya gidiyor daha çoğunlukla. Suriye'den de yani bütün Ermeni havzasının içerisinde çok ciddi bir göç var. Dedem Ermeni değil ama –iyice geçmişte kim nedir bilemezsiniz, kimse de bilemez Anadolu'da bunu bence, biliyorum diyene de inanılmaz– o da kalıp gitmiş. Bir müddet orada yaşadıktan sonra, sanırım beş yıl kadar, evlenmek için vatanına dönmüş. Çok gençmiş gittiğinde. Arjantin'e her zaman bir sempatim oldu, oralı arkadaşlarım oldu. Biraz değişik bir kültür ve bize çok benzeyen tarafları olduğunu da düşünüyorum. Kozmopolit bir hali var, o yüzden Türkiyeli birinin Arjantinliyi anlaması çok zor değil diye düşünüyorum. Yerel bir ırkın orada olması, çok ciddi göçler alması bize uzak şeyler değil. Biz bunun çok daha karmaşığı ve katmanlısı bu coğrafyada.

• *Kültür politikamızda sizin de bahsettiğiniz destek mekanizmalarının işleme şansı var mı hâlâ? Görülen, bir avuç insanın ve vakfın desteğine ilaveten Avrupa tarafından fonlanarak yürüyebilen bir kültür hayatı. Devlet desteği neredeyse artık tek kritere indirgenmiş durumda, içinde olduğumuz kültürü özetleyen bir televizyon şovunun klişeleşmiş tabiriyle: Bizimlesin ya da değilsin. Neler söylersiniz?*

– Benim bakış açım biraz farklı burada, ben çok uzun zamandan beri kültür politikalarımızın yanlış olduğunu düşünüyorum. Yeni bir şey yok bence. Şu anda daha bir darboğaza, sıkıntılı bir evreye girmiş gibi görünse de, ben Türkiye'ye döndükten sonraki süreç içerisinde –2000'den bugüne kadar on

beş yıl geçmiş– şunu söyleyebilirim ki 2000’de daha iyi değildi. Belki bazı şeyler daha bile kötüydü. Bugün vakıflara bakalım, vakıfların yereldeki kültür-sanata çok fazla katkıları yok çünkü bir sponsorluk mekanizması üzerinden yürüyor ve orada temeller her zaman iyi atılmamış. X büyük vakıf bilmem ne festivalini yapıyor diyelim, filanca büyük kuruluşlar da bu festivalin vitrininde kendi isimlerini göstermeyi hedefliyorlar. Burada yerelden üretilen projelere, yerel sanatçılara verilen paylar, toplamının içerisinde olmaması gerektiği kadar düşük. Herkes kendisini büyük ve yabancı isimler üzerinden tanıtmayı, –örnek vermek istersem sponsor kendini Maradona üzerinden– sunmayı tercih ediyor. Dolayısıyla göz ardı edilen bu dinamiklerin devletle ve gelen, giden hükümetlerle hiç alakası yok, tamamen kapitalist sistemin çürümüşlüğüyle, oradaki sponsorlukların belli bir etik zihniyete oturmamasıyla ilgili. Durum bu iken insanların tutup da gelen, giden hükümetleri eleştirmelerini de ben eksikli buluyorum. Öncelikle herkesin kendine bakması gerekiyor. Ben önce kendi kariyerime bakayım, mesela, “Yerelde ne yapmışım, yerelle bütünleşmiş miyim, değil miyim?” Çünkü eğer burada yaşıyorsam bir ayağım buraya basmak zorunda. Bir ayağım başka bir yerde olabilir ama eğer ben bir köprüysem, bir ayağımın burada sağlam durması gerekiyor. Bunu ne kadar yapmış, sanatçının kendisi birey olarak? Ondan sonra bunu desteklediğini öne süren vakıf, festival yapıldığı zaman buradan çıkan projelere ne kadar, dışarıdan gelenlere ne kadar destek vermiş? Bunları etik olarak tartmış mı? Buna destek olan sponsor kurumlar bununla hiç hesaplaşmışlar mı? verdikleri desteğin hakikaten ülkenin üretimleriyle ilgili olduğunu düşünmüşler mi? Bu çok çetrefil bir konu. Ondan sonra hükümete gelelim, hükümet halen bir sürü sanat topluluğunu ayakta tutuyor. Bir TÜSAK konusu geldi, gitti ama herkesin maaşları işliyor. Şimdilik bir şey yok. O kurumlarla ilgili yapılması gereken çok ciddi revizyonlar var, yıllardan beri, ama otuz yıl evvel de vardı. Üstelik en azından 30 yıldır hiç kimse de bu işe tam olarak soyunmadı. Beni çok da eleştiriyorlar böyle söylediğim zaman hemen “O taraf mı-

sın, bu taraf mısın?” durumları oluyor. Hayır, ben bir taraf değilim. Herkes kendine bakmalı diye düşünüyorum öncelikli olarak. Ama şunu söyleyebilirim, “Her şey olumsuz,” diyerek bu tür şeylere daha çok kucak açabilecek olan ve kültür politikalarından bağımsız hareket etmesi gereken vakıfların, sermayeyle ya da bir takım sponsorluklar alarak etkinlikler gerçekleştiren kurumların depresyona girdiğini düşünüyorum. Hepsi toptan depresyonda oldukları için gerçekten vizyoner bir şey ortaya koymuyor hiçbir cephe.

• *Ama belli başlı büyük meseleler de var AKM gibi?*

– Tabii var. Ama AKM’nin esas niye durdurulduğunu biliyor muyuz? Orada davayı açan taraf birtakım sendikalar. Bana soracak olursanız o binanın tamamen yıkılıp yeniden yapılması gerekiyor. Her anlamda yetersiz bir sanat binası haline gelmişti. Kaç defa orada sahneye çıktım, tuvaletlerine giremezdim. Yetersizdi, otopark lazımdı, içinde daha çeşitli mekanizmalar gerekiyordu; sahne, kulis, restoran vesaire gerekiyordu. Aslına uygun olarak yeniden yapılabileceği konusuna ben yüzde yüz iknâyım. Bu süreci ağırlaştıran davalar oluyor bence. Çok karmaşık bir mesele ve tabii Taksim’de öyle bir binanın o kadar uzun süre kapalı kalmaması gerekiyor. Her şey görüldüğü gibi değil, karmaşık bir arka planı da var. En basitinden davalar var, dava sonuçlandırmak kolay mı Türkiye’de? O süreci arabanıza biri çarptığı zaman bile görüyorsunuz ve çok iyi işlemediğini biliyoruz. Kaldı ki bir de ideolojik bir simge haline gelmiş AKM’de mi işleyecek bu? Ben, konuşmadan önce hepimizin kendimize dönüp bakmamız gerektiğine inanıyorum. Özellikle bu dönemde, çünkü sanatçılar duygusal oldukları için bu olumsuz söylemin içerisine kendilerini çok rahat hapsedebiliyorlar. Buradan da çıkar bir yol bulunamıyor. Sanatçılar, sanata destek olanlar, hükümet, STK’lar bütün bu taraflar için çok kötü bir şey buna saplanıp kalmak. Türkiye’nin önünü bence uzlaşmacılar, siyahlar ya da beyazlar değil de, gri tonlardaki insanlar, düşünceler açacak.

• Futbol dünyasının yıldızları aslında en çok pop müzik yıldızlarıyla benzerlik taşıyorlar, öyle bir etki ve piyasaları var. Ama futbolda da, müzikte olduğu gibi başka güzelliklerin peşine düşenler var. Sahnenin diğer oyuncularına başka gözle bakanlar oradaki başka yıldızları görüyor. John Coltrane ya da Jacqueline du Pré gibileri buluyor ve seviyor. Hatta Marsilya banliyölerinin hip-hop'ının, dengbejlerin söylediklerinin, tuareglerin müziğinin peşinden gidenler bile var. Futbol ve müzik arasında böyle bir benzerlik de göze çarpıyor ne diyorsunuz?

– Tabii, aynı şey geçerli aslında. Her zaman tarih içerisinde de birkaç tane isim parlamıştır. O isimlerin ortaya çıkmalarının sebebi de aslında birtakım karakter özellikleridir – yaptıkları işlerdir de tabii öte yandan. Ama bir bakarsınız ki parlayanın gölgesinde muhteşem insanlar kalmıştır ve o insanlar olmadan diğer isim de aslında ortaya çıkamayacaktır. O öne çıkan isim ise daha büyük bir kıvılcım olmuştur, daha dışa dönük bir yapıdır ya da şansı yâver gitmiştir. Bunun, bütün işlerde geçerli olduğunu düşünüyorum. Futbol çok kitlesel mekanikleri olan bir spor dalı, müzik de kendi içinde benzer özellikler taşıyan bir sanat dalı. Kitleleri hareket ettirebilecek çok ciddi potansiyeller barındırıyorlar. Daha küçük zümrelere hitap eden müziklerin arkasında bile çok büyük kalabalıklar var, esas olarak o yolun taşlarını döşeyenler de onlar. Ama bakıyorsunuz bir kişide kıvılcımlanıyor ve o isim kalıcı oluyor. Haliyle o isim öbürlerinin varlığından çok besleniyor. Onlar olmadan onu oraya taşıyacak hiçbir güç yok zaten. Örneğin bunu saray geleneği içerisinde düşünelim, ciddi bir hamilik var orada. Osmanlı her türlü sanatı ve sanatçıyı saray içerisinde besliyor, bunun içerisinde çıkan eser hem topluma hem de saraya maloluyor. Bu geçmişte batıda da var ama şu anda yaşadığımız toplumun içerisinde hamilik gibi bir kavram, öyle bir gönül yok; kalmamış ne yazık ki. Dolayısıyla sanatta iyi bir şeylerin ortaya çıkması çok zor. Futbolda bunu aşmak mümkün çünkü çok ciddi bir örgütlenme var. Kulüplerin altyapıları var, buralardan kabiliyetli çocuklar destekleniyor, ellerinden tutuluyor, çok büyük takımlar başka şeyler yapıyor ama öte yandan

küçük takımlar da yapıyor. Sonuçta herkes bir cevher arayışında. Oğlumdan biraz biliyorum, futbol oynamak istiyordu, “Nerelere verebiliriz?” diyerek bunları araştırırken, semtlere göre ya da bölgelere göre kulüplerin okullarını görünce hoşuma gitti. Müzikte böyle bir durum söz konusu değil.

• *Nereleri buldunuz oğlunuz Mengü için?*

– Oturup tek tek baktık, Barcelona bir okul açmış onun seçmelerine gönderdik. Ama bir türlü başlatamadılar programı İstanbul Avrupa Yakasında. Zannediyorum okulun maliyeti biraz yüksek, yeterince katılım da olmayınca, “Eylülde bir seçme daha yapacağız,” dediler. Eylülde Galatasaray’ın İstinye’deki okuluna başlayacak. Çünkü çok istiyor ve 8 yaşına kadar beklettik. O yaş iyi bir başlangıç yaşıymış, doktoru da öyle söylemişti. İki senedir yüzüyor, ön hazırlığı da iyi. Hevesli ve çok istiyor, ben de istiyorum bir takım sporu yapmasını. Bir beklenim olduğundan değil ama keyif almasını istedik eşimle. Araştırırken, “Güzel bir şey bu,” dedim. Demin bahsettiğimiz kalabalığın, o gönül veren insanların olduğunu görmek etkileyiciydi. Pop müzik ve futbol üzerinden şunu da söylemek isterim ki, 2000’lere yakın basında ciddi bir patlama oldu, gazete sayısı arttı. Bunlar çok ciddi olarak pop müzikteki açılımları da takip etmeye başladılar ama kaç tane insan iş yapıyor ki Türkiye’de? Yazdılar ve bitti. Ondan sonra baktılar bizim gibi insanlar da bir şeyler üretiyor, dönüp bizlerle de çok ciddi röportajlar yapmaya başladılar. Pop müzik patlamasının bize bu anlamda bir geri dönüşü oldu. 2000’lerde tabii medya bu kadar “satılmış” da değildi. Dolayısıyla ciddi bir şey yaptığınız zaman muhabirin geldiği, yazdığı, haber yaptığı, konserlerin haber olduğu güzel bir ortam vardı. Bence 2008’e kadar bu devam etti. Ondan sonra gerçekten çok ciddi bir kırılma oldu. Ben bunu kendi kariyerimde de net bir şekilde görüyorum. Pop müzik gibi kitleleri daha fazla etkileyen, kendi iç dinamikleri olan bir müziğin bize bu şekilde bir dönem faydası oldu. Bizim gibi insanların da işleri yazılır, çizilir ve bilinir oldu. Bugün bir basın ajansının üzerinden geçmezseniz, çalışmalarınızın hiçbir

şekilde kitlesel basında, medyada yer alması artık mümkün değil.

- Sizin için rock müzik ne ifade ediyor, özellikle sevip, dinlediğiniz birileri var mı?

– Hiçbir zaman için çok ciddi bir rock müzik dinleyicisi olmadım. Ama geriye dönüp baktığımda bazı pop müzik gruplarını çok sevdiğimi söyleyebilirim. Özellikle de İngilizler bu konuda çok başarılı, bana göre tüm bunların kaynağı da İngiltere. Zaten çok ciddi bir proleter kültürün içinden çıktığını düşünüyorum bunların. Amerika'daki uzantısı da birazcık ona benziyor ama ana vatanının İngiltere olduğunu düşünüyorum. Pop müziği de anlamak için galiba biraz İngiltere'yi ve proleter kültürü anlamak gerekiyor. Tek bir isim veremeyeceğim ama onlar üzerine ara ara düşünürüm.

Söyleşide de bahsi geçen Barcelona formasıyla, Şirin Pancaroğlu'nun oğlu Mengü (2015).

- Beatles mesela?

– Beatles'ı etüt ettim birazcık, onlar çok özel bir vaka çünkü. Deneyim olarak nerede piştiklerini merak etmiştim Beatles'ın. Hamburg'a gidip bir sene döküntü bir yerde ikinci grup olarak çıkıyorlar ve o müddet zarfında aralarında müthiş bir dayanışma oluyor. 365 gün orada çıktıktan sonra Beatles, Beatles oluyor. Yani çok yakın ilişki içinde yaşıyor olmaları ve fazlasıyla birlikte müzik yapıyor olmaları onların bence kaynama nokta-

sı. Döküntü bir yerde pişmek, yakın temas halinde sık üretiyor olmak gibi şartlar aslında çok gerekli müzisyenler için. Queen de severim ama dediğim gibi hiçbir zaman çok ciddi bir dinleyici olmadım. Ama Sting'in The Police ve oradan ayrıldıktan sonraki erken dönemlerini çok severim. Sting, müzisyenliğinin yanında şair olduğu için de özellikle hoşuma gider.

• *Tribünden gelen tezahüratlara, söylenen şarkılara hiç kulak kabartır mısınız, en bilineni Liverpool'un "You'll never walk alone" udur mesela?*

– Hiç düşünmedim, bir uğultu içerisinde geliyor oradan her şey bana. Bu söylediğinizi de duymuşumdur muhtemelen ama ne olduğunu ayırt edemedim hiçbir zaman için. O atmosferin içinde bir defa bulunmuş olsam belki başka türlü düşüneceğim. Biraz basket maçlarında dikkat etmişim bir ritüel, trans gibi bir şeydi aslında. Çok da kolay içine girebileceğim bir şey olmadı benim için.

• *Kendi adıma söyleyebilirim ki müziğinizi ilk dinlediğim hat-ta bu kadar farklı dallarda üretimde olmadığınız zamanlarda bi-le Miles Davis'in trompetiyle ya da Portishead'in solisti Beth Gibbons'la aynı sahnede yer alsalar nasıl olurdu diye merak ederdim. Ardından Telveten ile başlayan verimli ve geçişkenlik içeren al-bümler geldi. Böyle devam edeceksiniz herhalde?*

– Devam ediyor aslında. *Telveten* dediğiniz gibi bunun er-ken bir örneği idi. 2005'ten sonra birazcık yazılı notadan kafa-mı kaldırıp kendimden de az buçuk bir şeyler çalmak istedim. O yıldan sonra farklı geleneklere daha çok nüfuz etmeye gayret ettim... çalıştığım müzisyenler de hem kendi alanlarına çok vâ-kıf, hem de orta yerde buluşmaya çok müsait yapıda kişilerdi. Dolayısıyla ortaya çıkan ürünlerin gittikçe daha ince ayarlar-la yapılmış olduğunu düşünüyorum. Bunlara en iyi örnek *Eli-şi* ve *Çengnağme*, *Cafe Tango* bile öyle çünkü kendi içinde Tür-kiye'deki tango geleneğini canlandırmaya çalışmasıyla revizyo-nist bir bakış açısı da var. Yani o da bir anlamda geçirgen bir ça-lışma. Tarih –yakın ya da uzak tarih– benim için ilginç bir ve-

ri, bulduğumuz malzemelerle çalışmak oldukça ilginç olabiliyor. Çok eski bir unsur da olabilir bu, çengle yaptığım çalışmalar mesela, kaybolmuş bir çalgıyla yeniden müzik yapma deneyimi gibi veya tangolarla. Tangolar unutulmuş ve biz eski tatta yeni tangolar besteliyoruz. Osmanlı saray tangosundan tutun, Fehmi Ege'lerin lezzetlerini bugünde yakalamak gibi, 1950'lere ulaşarak. Bunu yaparken Türkiye ve Arjantin'deki temaları harmanlamak gibi kültürlerarası geçişkenlikler de heyecan veriyor. Geçtiğimiz günlerde birisi benim facebook sayfamın altına "Sizden bir Back to the Roots albümü bekliyoruz," yazmış, ben de cevapladım "Ben de istiyorum bir Back to the Roots ama benim köklerim karışmış artık," diye. Dolayısıyla çok da kolay değil artık öyle şeyler. Özellikle albüm diye çıkardığın şeyin hakikaten çok damıtılmış olması gerekiyor. "Back to the Roots" ama o "ben" değişmiş, aynı yerde durmuyor ki. Sürekli kendini yeniden icat eden bir yolun yolcusu olmaya çalışıyorum. Ben kimim? Bu her gün değişiyor da. Kendimden sıkılacak vaktim ve imkânım olmuyor.

• *İdil Biret piyanist yetiştirmeye ilgili olarak geçen bir diyalogda: "Ben size piyanist yetiştiririm, siz bana dinleyici yetiştirebilir misiniz?" demişti. Ne dersiniz bunun üzerine?*

– İdil Hanım tabii belli bir zamanın insanı, yıllarını bu işe adanmış çok kıymetli hizmetler etmiş bir sanatçı ve söylediklerine kulak vermek lazım. Dinleyiciyi de kısmen sanatçı yetiştiriyor aslında. Bu ülkede sanatçının üzerine de çeşitli yükler düşüyor bu anlamda. Okullarda müziğin durumu belli. Türkiye'de maddi imkânların seferber edildiğini düşünüyorum aslında ama okullardan müzikle ilgili geri dönüşlerimiz çok zayıf. Mesela senfoni orkestraları, devlet koroları-çeşitli müzik toplulukları var ve bunlar genellikle belli zaman aralıklarında çalışıyorlar. Senfoni orkestraları haftada bir ya da iki konser yapar, opera sık çalar, daha kalabalık bir orkestrası vardır ama diğer koro ve toplulukların genelde ayda bir defa ya da üç haftada bir konserleri oluyor. Geri kalan zamanda provalar var, ama epey boş zaman da var. Uzun yaz tatilleri var, okullar gibi.

Bu zamanlar nasıl değerlendiriliyor? Bu müzisyenler maaşlarını alıyorlar değil mi? Her gün sabahdan akşama kadar çalışıyor olmaları gerekir; onlar keşke okullara gitseler mesela. Bana deseler ki, “Al Türkiye’deki sanat kurumlarını gözden geçir,” öncelikle meslektaşlarının çok daha fazla çalışmasını sağlayacak düzenlemeler üzerine kafa yorayım. Her birinin haftada iki-üç tane okul görevi olmalı, çünkü kurumlar zaten birbirine bağlı; biri devletin okulu, diğeri de devletin müzik topluluğu. Orada kadrolu, ikramiyeleriyle maaş alan sanatçılar var. Onları sadece yaptıkları konserler için değil, ikamet ettikleri bölgelerdeki okullara müzik eğitim programları sunacak şekilde görevlendirmek ne güzel olur. Çocuklara çalsınlar, interaktif programlar yapsınlar, onları dahil etsinler, okullarda topluluklar kursunlar; anlayacağınız bu sanatçıların ek görevlerinin olması lazım. Bu konularda çok tembeliz ve ne yazık ki bu kurumların başına gelen insanlar da genelde tembel oluyor, dolayısıyla hiç kimse iş yaratmıyor. Ondan sonra yukarıdakiler söyleniyor: “Bu koyduğumuzun karşılığını alıyor muyuz?” diye. Almıyorsun tabii ama o işin en başına koyacağın insanın da çalışmayı ve çalıştırmayı arzu etmesi gerekiyor. İşte dinleyici de böyle yetişir. İdil Hanım haklı ama dediğim gibi sanatçının üzerine de Türkiye’de çok fazla sorumluluk düşüyor. Bunu arzu ederseniz oluyor. Ben kendi kendime bir dinleyici kitlesi geliştirmeye gayret ettim. Her konseri de bu anlamda bir fırsat olarak görüyorum, sadece çalıp, kalkıp gitmiyorum. İnsanlarla konuşuyorum, çalgıyı anlatıyorum, daha iyi anlıyorlar, ister Türk müziği, ister Batı müziği çalıyor olayım, çaldığım müzikle ilgili bazı bilgiler veriyorum, diğer çalgılarla, bizlerle ilgili biraz bilgi paylaştığınız zaman daha fazla ilgilenildiğini görüyorum. Giderken de diyorum ki, “Bir daha konsere geldiğiniz zaman komşunuzu, akrabanızı, her bir tanıdığınızı da getirin. Bazen ücretsiz belediye konserleri oluyor. Bir ay sonra filanca yerdeyiz orada oturan arkadaşlarınıza söyleyin,” diyoruz. Sahne anlamlı bir mevki, oradan konuştuğunuz zaman dinleniyorsunuz. Ama bunu insanın kendini ne çok yukarıda ne de üşenmeden, görev bilinciyle yapması gerekiyor. Konser nasıl çaldığınız

değildir sadece, başka işlevleri de olmalı, Türkiye’deyiz çünkü. Bu işin zaten çok iyi yapıldığı okullar yok, en iyisinde bile yok. Her konser bir eğitim gibi de değerlendirilebilir aynı zamanda.

• Müzik için çocukluğunuzdan ödün verdiğinizi söylüyordunuz bir söyleşinizde. Futbolcularda da bunun benzeri olabiliyor kimi yetenekler çocukken keşfedildikten sonra çocukluklarını feda ediyorlar. Tek fark onlar bu sporu belirli bir zaman aralığında yapıyorlar, bir yaştan sonra futbol oynayamıyorlar. Müzisyenler ise belki de en verimli çağlarını futbolcuların bıraktığı yaştan sonraki zaman diliminde geçiriyorlar. Bunun üstüne ne dersiniz?

– Spordaki ivme daha hızlı, aslında dediğiniz gibi başlangıcında birbirlerine çok benziyorlar. Ben her daim kendimi bir sporcu gibi düşündüm; biraz öyle de yaşıyorum. Yediğime, içtiğime her zaman dikkat ettim, hiçbir zaman için kendimi o anlamda salmadım. Egzersizlerime hep özen gösterdim, birtakım şeyleri her gün yapmam gerektiği konusunda beş yaşımdan beri idmanlıyım. Bu ancak öyle olur, idman yapmadığınız gün birkaç gün geri gidersiniz. Dinlenmek gerekmiyor demiyorum ama çok ciddi bir disiplin gerekli, bu bence müzik ve spor da büyük bir benzerlik. Sporcuyla müzisyen çok benzer çocukluklar geçiriyorlar. Burada da çok kabiliyetli çocuklar keşfedildiğinde aileler o çocuğun çocukluğunu tamamen göz ardı edip geleceğine yatırım anlamında –bazen de kendi geleceklerini güvence altına almak için– çocuğun birtakım ihtiyaçlarına daha fazla eğiliyorlar. Bende nasıl oldu: Çok küçük değildim, 13 yaşındaydım böyle bir durumla karşılaştığımda. Geri dönüp, “Değer miydi?” diye düşündüğümde, “Belki de değmezdi,” diyorum. Çünkü çok uzak düştüm ailemden. Onlar Endonezya’daydı, ben İsviçre’de yaşıyordum. Arada on bin kilometre, telefonlar doğrudan bağlanmaz o zaman, üç ayda bir telefonda konuşurduk. Yazdırırsınız, üç gün sonra santral bağlar. Ben İsviçre’de çok rasyonel bir kültürün içerisindeydim, okulum, müzik eğitimim, her şeyim görece iyiydi ama çok ciddi bir destek mekanizmasının dışında yaşadım. Ailemden uzaklaşmam birçok şeyden ödün vermeme getirdi. Bir türlü telafi olmayan

bir şey bu. Başka şeylerin yeri çok çabuk dolsa da, bu dolmayan bir şey. Çabuk büyümek zorunda kaldım, başımda bir yetişkin denetimi olmaksızın. Bu da stres verici bir şey bir çocuk için. Çok rahat saçma sapan bir yola sevk olabiliyorsunuz çünkü kimse sizi tam olarak denetlemiyor. Çocuk ona kurallar konulmasını ve onlara başkaldırmayı istiyor. Ailesiyle beraber yaşayan çocuklar onlarla didişerek büyüyorlar ki, bu çok önemli bir deneyim. Hayattaki ilk mücadelelerden biridir o; anne babadan çocuğun kendini ayırt etmesi, “Ben başka bir bireyim,” demesi. Ben bunu normal çağda diyemedim mesela, e ne oldu, çok ileri yaşlarda diyebildim, o da zamansız bir hal idi. Dolayısıyla dişli bir tip olmama rağmen bu durum beni, benimle birlikte de ailemi epey zorladı.

• “Geç ergenlik mi yaşıyorum acaba?” demişsinizdir belki de.

– Tam anlamıyla öyle oldu! Olacak şey değil ama otuzlu yaşlarda geç bir ergenlik krizim oldu. Ama oluyor işte, zamanında olmazsa daha sonra oluyor. Bir şeyden ödün veriyorsunuz ve bir tarafı dolduruyorsunuz ama öte taraf eksik kalıyor ve o doluluk diğer eksikliği tamamlamıyor. Dolayısıyla o eksiklerle ve doluluklarla devam ediyorsunuz. Oradan alayım, bunun içine koyayım, “Diğeri öbürünü dengeler,” gibi bir şey yok. Dolayısıyla çabuk büyüdüm, yaşıma göre biraz çabuk olgunlaştım. Bu son noktada belki fena bir şey değildir ama ergenken kolay değil. Etraftaki herkes çocuk gibi görünüyor size, iyice yalnızlaşıyorsunuz. Sonuçta, neyse o yaşıyor, ne eksikse o hep biraz eksik kalıyor. Bazı konularda fazlalıklarımız varsa, onlar da bizi, bulundukları kanaldan elimizden tutup o yönde biraz daha ileri götürüyor. Müzikte ve tabii ki de sanatta her daim bir tarafı çocuk, yani naif, bir tarafı da kapasiteli ve hızlıca gelişmiş insanlara çok sık rastlarsınız.

• Devir çok hızlı değişiyor. CD’lerin eskidiği, farklı müzik formatlarının ve dinleme platformlarının ortasındayız şu anda. Müziğin dijital olarak dinlenmesi ve satın alınabilir olmasına ne dersiniz, sizleri nasıl etkiliyor?

– Artık büyük müzik market diye tabir ettiğimiz dükkânlar-
da, “CD raf alanlarını kaldıracağız çünkü kayba uğruyoruz,”
denmeye başlandı. Şu an kitap daha çok satılıyor Türkiye’de.
Kitabı dijital olarak, hep titreyen bir ekran yüzeyinde okumak
zor, kağıttan okumak daha güzel ve sağlıklı. Müzikte ise işler
tam tersi. CD satılmıyor çünkü dijital olarak artık müziğe ulaş-
mak çok kolay, araç gereçler buna çok müsait. Sanal kitap ile
gerçek kitap arasındaki fark müzikte geçerli bir kavram değil.
Her şey bir çünkü. Dolayısıyla çok yakında uzmanlaşmış plak
dükkânlarının dışında müzik market diye bir şey kalmayacak
diye düşünüyorum.

• *Orada da başka bir paradoks var, plaklar yeniden canlan-
dı. Yeni albümlerin plakları basılıyor, plak satan dükkânlar açı-
lıyor...*

– Evet, haklısınız ama diğer taraftan da retro bir zevk olarak
bu, çok küçük bir azınlığa hitap ediyor. Bir pikabınız olacak
da, dinleyeceksiniz en basitinden. Belki gerçekçi bir bakış de-
ğil ama bir müzisyen olarak bu konular hakkında çok fazla dü-
şünmemeye çalışıyorum, düşünürsem kasvetli bir durum oldu-
ğu için o ruh haline bürünebilirim. Zaten albümlerin CD veya
dijital olarak satışından hiçbir zaman için bir şey kazanmadık.
Ama dijital çağda bunların kolay yaygınlaşabiliyor olması mü-
zisyenin tanınabilirliğini, ulaşılabilirliğini artırmış oluyor. Do-
layısıyla teorik olarak daha fazla konser yapma potansiyeli var
diyebiliriz. Albüm yapmamızın arkasındaki en önemli moti-
vasyon konser yapabilmek oluyor. Albümleri kartvizit gibi dü-
şünün, bir nevi vitrin görevi görüyor. Ben hâlâ zamanında ka-
setlerimizi almış olan insanlarla karşılaştığımda bu çok hoş-
uma gidiyor, demek ki 2000’li yıllar ve öncesinde bazı şeyler çok
farklıymış. Bir de albümleri dijitalle tercih ederim her zaman
çünkü albümün bir kapağı var, içinde yazılan notlar var, bun-
ları okuyup bakmadan, elimizde tutmadan o müziği tam ola-
rak dinleyemeyeceğimize inanıyorum. Mektup gibi düşünebi-
liriz. Eski mektuplarımızı atamıyoruz mesela çünkü artık mek-
tup yazmıyoruz. Her şey e-mail’de, birisi bir düğmeye bassa,

hepsi yok olacak. Hafıza yok gibi, bu da koleksiyonerlik kavramını da, insanların sıkı bir müzik dinleyicisi olmasını da engelliyor bence. Ben hayatımda dijital olarak internetten bir müzik indirmedim henüz. Müzik, telefonları sattırıyor artık, telekomünikasyon şirketleri de çok ciddi modüllerle çıkmak zorundalar. İşte yakın zamanda spotify geldi, onun gibi akıllı müzik platformları gitgide yükselecek. Bunun sanatçıya ne kadar faydası olur emin değilim ama müziğin sirkülasyon potansiyeli konusunda kesinlikle kolaylık sağlıyor. Bir yandan da tadı değişti müziğin, hızlı bir şeye dönüştü. Müzik orada teknolojinin içine gömülü halde yaşamaya başladı. Ama teknolojinin tümünden kötü olduğunu söylemek de saçma olur. Güzel tarafları da var, en basitinden stüdyo kayıtlarımız teknolojiyle iç içe ve bu büyük kolaylıklar getiriyor.

• *Kadınları futbol oynarken gördüğünüzde ne düşünürsünüz, orkestralarda çalan kadın sanatçılara da bu gözle bakarak değerlendir misiniz?*

– Bazı geleneksel orkestralar vardır Viyana Filarmoni gibi, Almanya’da bazı orkestralar gibi, bunlar eskiden hep erkeklerden müteşekkillerdi. Onlar bile bile yavaş yavaş değişmeye başladı. Birdenbire hiç kadın müzisyen barındırmazken, en azından orkestradaki arp sanatçısı kadın oldu. Viyana Filarmonisinin birinci kemanı yani konzertmeister’i Bulgar bir kadın oldu mesela. Buradan diğer söylediğimize geçerse kadınların futbol oynamaları çok güzel bence, hoşuma gidiyor. Hatta şunu söyleyebilirim kadınların futbol oynama görüntüsü, tribündeki kadının görüntüsünden çok daha sevimli benim için. Zaten herkesin sahada olması, tribünde olmasından daha iyi bence! Hoş, tribünlerde böyle medeni görüntüler güzel. Spor özünde son derecede medeni, güzeldir zaten; onu kirleten unsurlar üzerine düşünmek lazım. Kadınların yapabildikleri bütün sporları yapmaları bana çok cazip geliyor, keza erkeklerin de. Örnek olarak, başka bir işi olan ama haftanın iki günü çıkıp arkadaşlarıyla futbol oynayan biri, oturup haftada üç akşam maç seyreden birinden daha caziptir benim gözümde. Ama taraftarlığı

küçümsemek istemem bunu söylerken. Sadece, oynamak, hareket etmek güzel bir durum bence.

- *Ama diğer yandan kombine alan kadınlar da var.*

– Bununla ilgili birkaç açıklamam var. Kadınlar için kendilerinin yoğun olarak oynamadığı bir spora kombine bilet alacak kadar tutkulu olmaları inanın o kadar kolay bir şey değil. Ağır-lıklı olarak yakınlarındaki erkeklerle birlikte vakit geçirmek için orada oluyorlar diye düşünüyorum. Manevi sebepleri olmak zorunda kadınların orada olmak için çünkü hakikaten çok kolay değil (o kadar çok erkeğin arasında olmak zor iş)! Ya oğ-luyla beraber vakit geçirmek istiyor, ya sevgilisi, ya eşi gidiyor onun içindir. Bir de toplum erkekleşiyor gitgide. Doğada kadın denilen varlık çok güçlü olmasına rağmen kadın o gücünü yaşamayı çoğu zaman tercih etmiyor. Tabii bunlar şahsi görüşle-rim, buna herkes katılmayabilir.

- *Son dönemde ana akımın kurallarının içine girmemeye çalışsan ama iyi müzikler yapan insanlar çıkıyor. Bunda internetle bir-likte gelişen teknolojinin de etkisi olduğu aşîkâr. Ev konserleriyle, tiyatrolarla yapılan işbirlikleriyle, sahne paylaşımlarıyla üstelik sadece müziğin değil sözlerin de bir o kadar güçlü olduğu iyi isimler var; daha geniş bir kitle tarafından bilinen Yasemin Mori ve Ceylan Ertem'in dışında The Ringo Jets, Büyük Ev Ablukada, Son Feci Bisiklet, Yüzyüzeyken Konuşuruz, Adamlar, Yok Öyle Kararlı Şeyler, Kalben gibi. Aralarında tanıdıklarınız, takip edebildikleriniz var mı, nasıl buluyorsunuz küçük gibi görünse de debisi yüksek bu müzikleri?*

– Ceylan Ertem ve Yasemin Mori'yi biliyorum. Dijital ortamlar sayesinde bugün bir albüm kaydetmek için birtakım imkân-lar var artık. Ben bile bir sonraki evimde küçük bir *home stu-dio* kurmayı ve orada kayıt yapmayı düşünüyorum. Bir oda-yı yalıtığınız zaman, birazcık hesap-kitapla ve birkaç tane ci-hazla bunu yapabiliyorsunuz. Eskiden çok daha ciddi yatırımlar gerektiriyordu tüm bunlar. Bu bahsettiğiniz isimlerin videolarının internet üzerinden yayınlanması, dinleyicilerine ulaş-

bilmeleri teknolojinin güzel kullanımına bir örnek. Biz de kayıt yaparken kolaylıkları gördüğümüzde çok rahatlıyoruz. Buna cesaret edilip tesis ediliyor olması da çok iyi. Nasıl yapıyorlar, onu da bilmiyorum, kendi imkânlarıyla yapıyorlar gibi geliyor bana. Ama yaptıkları müzik itibarıyla bir yerden sonra beğeni kazanıp daha çok konser yapma şansları da var. Akşamları canlı müzik yapılan mekanlarda yer alabiliyorlar. Daha ziyade kendi imkânlarıyla yaptıkları ürünü –bir video ya da home studio’da bir kayıt olabilir– çoğaltarak eğlence ve sanatın buluştuğu mekânlarda yer alma imkânı olarak kullanabiliyorlar, üstelik bunun arkasını da getirebiliyorlar. Bizim için tam tersi söz konusu, müzik yapacak yerimiz yok Türkiye’de. Konser salonları azaldığı gibi, yaptığımız müziğe elverişli olmayan mekânlar çoğalıyor. Bizde büyük albümler yapıp, çok az konserini yapmak gibi bir durum da söz konusu. Diğer tarafın ise güzel hedeflenmiş bir çalışmayla, bunun arkasını konserlerle destekleyerek, her seferinde yeni insanlarla buluşmaları söz konusu, dolayısıyla bizden daha iyi durumdalar.

• *Sahnede koreografik yerleşimlere de dikkat ettiğinizi biliyorum, gözünüze iliştiğinde yeşil sahadaki bir maçta da yerleşimler ilginizi çeker mi?*

– Zaten onun ciddi bir koreografisi var. Futbolu o şekilde izlemek çok güzel, çok estetik şeyler oluyor. Sahaya kuş bakışı bakmak bile orada ciddi bir estetiğin olduğunu görmenizi sağlıyor. Mesela geçen yaz oğlumu biraz futbol oynasın diye yazlıkta Altınordu’nun okuluna verdim. Orada becerileri yüksek olan çocukları ya da biraz daha ileri yaş gruplarını seyretmekten gözümü alamadım. Onlar oynarken ben de bir şeyler yazıp çizip çalışırım diye düşünüyordum, bir baktım ki ben de çocukları seyrediyorum. Seyretmesi de güzel sonuçta. Oyun kurma ve insanın sonuçta bundan hoşlanıyor olmasından göz de hoşlanıyor. Kesinlikle bir estetiği olduğunu söyleyebilirim. Bir de kurallı, bizim de öyledir. Her şeyin belli kurallar içerisinde olduğu ama kuralların ne şekilde aşılabileceği müzik üretimine de çok benziyor. Bizim de bir sürü kuralımız var beste ya-

Söyleşi sonrası Şirin Pancaroğlu ve Bora Uymaz'ın besteledikleri futbol tangosu.

parken ya da bir besteyi icra ederken, bin tane kuralın içerisinde özgün bir şey çıkarıp onu hedefe ulaştırmaya çalışıyorsunuz. Bütün disiplinler o anlamda birbirine çok benziyor bence, futbol da çok ciddi bir disiplin.

• Sinemada teması müzikle yürüyen filmlerden hangileri ilginizi çeker eski tip müzikaller mi, Hair, Tommy, Blues Brothers tarzı müzikaller mi, Amadeus, Farinelli ya da Shine gibi biyografik hikâyeler mi, yoksa Sen Şarkılarını Söyle (Inside Llewyn Davis) gibi hem müziğin, hem de sinematografinin eşit ağırlıkta yer aldığı filmler mi?

– Son bahsettiğiniz filmi izlemesem de –ki izleyeceğim– o fikir bana daha yakınmış gibi geliyor. Ama sinemadan daha ziyade müzikali yerinde izlemeyi çok severim. Amerika’da bayağı imkânım olmuş, Broadway’de izlemiştim. Müthiş bir şeydi o tabii. Sinemaya bakacak olursak, *Shine* tarzı filmler daha ilginç çünkü müzikalin canlısı bence daha makbul. Sinema tutkum çok fazla yok, genelde canlı gösterimleri seviyorum, tiyatro daha çok hoşuma gidiyor mesela. Sinemaya eskiden daha meraklıydım, özellikle polisiyeye, hem roman olarak hem de sinemadaki haline. Daha ağır ve karanlık konular beni hep çok cezbetmiştir. Televizyon olmadığı dönemde bile annelere haftada bir defa gidip 24’ü seyrettiğim olurdu. O polisiye değil gerçi, hem aksiyon hem de bir enigma vardı içerisinde. Onun öncesinde yirmili yaşlarımdayken *NYPD Blue* diye bir televizyon serisine çok takılıydım. Böyle karanlık şeyler çok hoşuma giderdi. Genelde sinemada da o tarz karanlık filmleri tercih ederdim. İlginç bir şekilde çocuğum olduktan sonra sinemadan biraz soğudum diyebilirim, artık bünyem kaldırmıyor karanlığı. Eşim meraklı olduğundan evden çok film geçiyor, evde de seyredebilirim ama onu da yapamıyorum, zaman bulamıyorum. Ama bahsettiğiniz filmlerden bazılarını *Shine*’la birlikte *The Pianist* ve *The Piano*’u da çok severim. Genelde çok zordur müzisyenlerle ilgili iyi film yapmak.

• Futbolda da bazı takım arkadaşları birbirini çok iyi tanır ve tamamlar, birinin adı söylendiğinde diğeri de hemen akıllara gelir. Sizin de Bora Uymaz ve Hasan Uçarsu’yla doğal olarak böyle bir uyumunuzun olduğunu düşünüyor musunuz?

– Evet bunu düşünürüm zaman zaman. Hasan’la olan işbirliğimiz tek yönlüydü çünkü ben icracıydım, o besteci. Bir dö-

nem bayağı bir çalışmamız oldu ve buradaki müzik kültürüne beraber katkı sağlamış olduğumuzu düşünüyorum. Çeşitli eser siparişleri sayesinde arp repertuvarına eser sağladık. Bora'yla olan çalışmalarımızı ise bugüne kadar yaptığım her şeyden ayrı tutarım. Kendisiyle tanıştıktan sonra onu İzmir'de (Bora, İzmirlidir,) bir konserime davet etmiştim, o konsere çocukları hasta olduğu için gelememişti. Ertesi sabah mail kutumda bir beste buldum. Konsere katılamadığı için üzölmüş, ilhamını köröklemiş bu durum, hediye olarak bir beste yapıp göndermişti. Bu olayla karşılaşınca ben 100-150 yıl geriye gittim, eski zamanlarda olabilecek bir nezaket gibi düşündüm bunu. Bora ile çok katmanlıyız tabii, bende beste yapma dürtüsünü bile o tetikledi, teşvik etti. Birlikte, onun hem yorumcu hem besteci olarak yer aldığı hem de fikri olarak sıfırdan birlikte oluşturduğumuz farklı projelerde buluşuyoruz. Benim için bu durum daha biçilmiş kaftan. O benden farklı bir müzik geleneğinden geliyor, ben de onun çok aşına olmadığı bir müzik kültüründen geliyorum, dolayısıyla tamamlayıcılık boyutu yüksek, çok yüksek enerjili bir çalışma şekli ortaya çıkıyor. Bahsettiğim gergin yay gibiyiz. Çok iyi anlaştığımız zamanlar da oluyor, gergin olduğumuz zamanlar da. Ama çok iç içe geçti çalışmalarımız, o yüzden de nazar değmesin, üretken bir birlikteliğimiz var diyebilirim. Bora ile hep özlemini çektiğim, aradığım, aşkla yapılan bir müzik arkadaşlığı ve işbirliği söz konusu, düşüncelerimizi çok rahat tamamlayabiliyoruz.

• *Bora Uymaz'ın sesi de çok ilginç özellikle tangolarda çok farklı geliyor kulağa.*

– Bora daha öncesinde öyle şeyler hiç okumamıştı. Ben onu ilk duyduğumda Türk müziği içerisinde dinlemiştim ve kendi kendime, “Bu ses müthiş olur tangolarda,” dedim. “Olurdu, olmazdı,” derken zar zor ikna ettim. İlk önce beste gönderdi, “Ben besteleyim istersen,” dedi, “yok sadece besteleme, gel oku bunları da,” dedim. Kulak bu, duyuyorsunuz sonuçta, olabileceğine inanıyorsunuz. Sadece onu ikna etmem gerekiyordu. Dedğiniz gibi çok özel, kadifemsi bir sesi var ve çok iyi bir mü-

zisyen olduğu için farklı müzik türlerine uyum sağlayabilen bir becerisi de var. Bukalemun gibi biraz!

• *Film müzikleri hakkında ne düşünüyorsunuz, hatırladığınız güçlü kullanımlar var mı, örneğin Lars von Trier'nin Rammstein ve Shostakovich'i aynı filmde kullanması, Enrico Morricone'nin artık kimliği olmuş müzikleri ya da ya da Wes Anderson'ın Grand Budapest Hotel'de müziği Alexandre Desplat gibi bir kompozitöre bırakmasıyla ilgili neler dersiniz?*

– Lars von Trier'nin Björk'le olan işbirliği güzel ve akılda kalıcıydı. Sinemayı çok yakından takip etmediğim için o detayları da takip edemiyorum haliyle. Ama *Grand Budapest Hotel*'i seyrettim, ne var ki müzikler dikkatimi çekti mi, şu an hatırlamıyorum. Sinemadaki müzik kullanımının farklı dinamikleri var. Dizi ya da film sektörü içerisinde müziğinizin değerlendirilebilmesi bugün artık önemli bir mevzu. Aslında bütün bilinirlik ve anahtar nokta orada gibi. Müziğiniz bir şekilde bu sektörler tarafından kullanılamıyorsa yükselmeniz mümkün olmuyor.

• *Sizin de çaldığınız bir eser Asmalı Konak'ta kullanılmış galiba?*

– Kullanılmıştı ama bana hiçbir faydası olmamıştı. Telif problemleri vardı, o yüzden de adım bile geçmiyordu. Bir gün tesadüfen öğrendim. Cihangir'de eşimle yürüyorduk. Birden *Kuyruklu Yıldız Altında* albümümde keman ile birlikte seslendirdiğimiz bir Piazzolla tangosu kulağıma geldi bir yerden. Bir baktım cadde üzerinde bir bakkaldan geliyor ses. Kafamızı içeriye doğru uzattık, duvarda bir televizyon, yağmurun altında bir çift dans ediyor. “Bu ne dedik?” bakkalın sahibine. “Nurgül Yeşilçay,” dedi. *Asmalı Konak* filmi. Gittim filmi ve de film müziklerinin DVD ve CD'sini satın aldım. Filmde evet müzik kullanılmış ama filmin sonunda bile adım geçmiyor. Film müziklerinin olduğu CD'de ise o parça yok dahi. Çok tuhaf bir durum tabii. Olacak iş değil. Kaldı ki filmin en hatırdaki kalan sahnesi. Ben beste sahibi değildim orada, ama icracı olarak kaynak gösterilmesi gerekir. Aslında beste sahibiyse maddi bir geti-

risi oluyor. Hadi o da önemli değil, farklı kitleler sizi tanıyor. Çok üzölmüştüm, geri dönüp plak şirketiyle sözleşmeme baktım; yapacak bir şey yok. Arada bir de edisyon şirketi var, müziğı pazarlamışlar ama tam nedir sıkıntı hiçbir zaman öğrenemedim. Türkiye’de bir sürü kalıcı müzik grubu diziler yoluyla yer edinmeye başladı kendine. Burada iyi müziğı çok ihtiyaç da var. Bugünlerde çok sayıda insan hence müziğı oralardan dinleyip, bulup, keşfediyor. Müzik yapım şirketlerinden ayakta kalabilenler bu şekilde kaldılar. Bugün Türkiye’de dizi ve film sektörüyle işbirliğı yapmayan bir müzik yapımcısı yok olmaya mahkûm neredeyse.

• *Oğlunuz Mengü’nün futbola olan ilgisini açalım mı biraz, takım tutar mı, fiyakalı bir forması var mı mesela?*

– Fiyakalı çakma forması var. Geçen sene çakma forma almaya gittik hem Brezilya hem de bir tane Barcelona aldık. Türkiye’de Fenerbahçe’yi tutuyor. Eşim futbolu hakkında konuşabilecek kadar takip eder ama taraftar değildir. Ama tabii ki her iki dede de taraftar. Bu çocuğa bu tohum nereden geldi bilmiyoruz ama futbolu çok seviyor. Taraftarlık konusunda da babasının babasını yani bir dedeyi seçti – Fenerbahçeli o da. Ama yine de sorarsanız Barcelona’yı seviyor. Evde televizyon olmadığından, anneannesine filan gittiğinde orada seyrediyor. Bir seneden beri, “Futbol, futbol” diyordu ilk başta vermek istemedik, dha önce bahsettiğim gibi doktor, “8 yaştan önce futbolu tavsiye etmiyoruz,” dedi. Öte yandan geçen yaz Çeşme’deydik birkaç hafta kadar Altınordu’ya götürdüğümde, “Top hâkimiyeti zayıf,” dediler, “çok iri,” dediler. Uzun boylu ve iri bir çocuk ama bugünkü dünyada yapılı insanlar da iyi futbol oynatabiliyor. Oyun kurmayı, paslaşmayı bunları çok seviyor, ayağına topu alsın gol atsın değil onun derdi. İyi bir pas vermek dha çok ilgisini çekiyor. Sürecin içinde, faydalı olarak tam bir takım oyuncusu olmak onu çok ilgilendiriyor benim gözlemleyebildiğim kadarıyla. Bu yaz Alaçatı Futbol Okulu’na devam ediyor. Tek çocuk olduğu için Mengü, bir takım sporu faydalı ona. Ayrıca birkaç yıldır yüzüyor, o da her spor için çok iyi bir altya-

pı sanırım. Ona da devam edeceğiz. Bu eylülünden itibaren eve en yakın olan Galatasaray'ın İstinye Kulübü'ne gidecek.

• *El Sistema'nın varlığından haberdarsınızdır, tam karşılığı olamasa da buradaki Barış için Müzik'ten de keza. Bir de mutenalaştırılan Sulukule'de Funda Oral'ın Sulukule Platformu'nun desteğiyle oluşturduğu Sulukule Çocuk Sanat Atölyesi var. Sizin de Fevziye Mekteplerinde çocuklara yönelik çalışmalarınız olmuştu. Bu tarz oluşumlara özellikle de imkânı olmayan bir zümreye sunulan küçük bir destekle ortaya çıkanlar üzerinden neler söylemek istersiniz?*

– 2007 yılında ben hamileyken, Arp Sanatı Derneği'ni kurduk. Bir meslek örgütü gibi düşündük, aynı zamanda arp sanatçılarının projelerini hayata geçirebilecekleri tüzel bir çatıya ihtiyaç vardı; bunu kendimden yola çıkarak bir ihtiyaç bildim. Ama aslında biz arzu ettik ki –bunun tabii Türkiye'de çok zor olduğunu da görüyorum ama– birtakım farklı STK'larla hareket edebilelim, daha dezavantajlı kesimlere de kendi bildiğimiz işi kullanarak, daha basit modülleriyle çocuklara bunu ulaştıralım. Fevziye Mektepleri vakfındaki küçük bir pilot projeydi ve aslında biraz farklı. “Küçük arpları Türkiye'ye getirtelim,” diyerek de desteklenmişti. Umarım sizin yaptığınız söyleşi sonunda çıkacak kitabın da bu konuda faydası olur. 30-40 dolara üretilebilecek kartonlardan küçük arplarla bazı çalışmalar yapılabilceğini düşünüyoruz Karton ya da kontrplak gibi şeyler kullanarak yapılan arpları kullanarak çocuklara yönelik atölyeler yapmak mümkün. Ama biz kendi yükümüzün altından kalkmak, yani derneğin kapısını öncelikle kendi projelerimizle açık tutmakla meşgulüz son birkaç aydan beri. “Acaba kapatacak mıyız?” diye bile düşünüyoruz. Çünkü, “Hem burada çalışalım mesleki alanımızı geliştirelim hem mutfakta çalışalım, başka kesimlere de hizmetimiz olsun,” kolay iş değil. Bu tür sosyal bilinç hem meslektaşlarımda hem de diğer sanatçılarda çok düşük Türkiye'de ne yazık ki. El Sistema müthiş ve dev bir proje tabii. Bir politika o. Barış için Müzik, El Sistema'nın yanında çok çok mütevazı bir girişim. El Sistema hükümet destekli, ka-

rayolları, demiryolları, suçla mücadele gibi ayrı ayrı unsurları barındıran, içine müziğin de her türlü faydası ile dahil edildiği çok büyük bir proje. Müziğin araç olarak kullanıldığı kitlesel projelerde müzik daha devingen olabilir.

• *Bu arada Arp Sanatı Derneği'nin logosunu kimin yaptığını da merak ediyorum?*

– Memed Erdener yaptı, sağ olsun. Eşimin çocukluk arkadaşıdır. Benim bazı albümlerimin kapağını da o yapmıştır, örneğin *Elişi*'ni. Bizimki de küçük bir başarı öyküsü aslında: Derneğin kuruluşu, Beşiktaş Belediyesi'nin bize yer tahsisı falan bunlar çok ciddi çalışmalardı. Mehmet gibi bir avuç insan derneğe ellerinden gelen şekilde destek oldular. Ben bir şekilde sosyal bilinci açık, bunları dert eden, zaman ayıran oradaki çalışmalardan hayatla ilgili çok ciddi birikimler çıkaran biriyim. Bana çok şey öğretti derneği kurma ve idare etme çabası. 2007'de kurduk, sekiz yıl olmuş. Oranın kapısını açık tutmak bile çok ciddi işti, yeni destekleri bekliyoruz.

• *Küreselleşme öncesi dönemde futbolda özellikle Akdenizlilerin ve Latin Amerikalıların daha estetik göze daha hoş gelen bir futbol oynadıkları, Kuzey'e gittikçe ise daha çok çalışmaya, teknik ve taktik disipline, kondisyona ve sonuca gitmeye yönelik bir oyunun olduğu söylenirdi. Oysa zaman zaman ikisinin doğal olarak bir araya geldiği dönemlerde çok başarılı kadrolar oluşurdu. Vecdi Sayar'la yaptığınız bir söyleşi de müzik eğitimi üzerine söylediklerinizi biraz bunun üzerinden değerlendirmek istiyorum. Bir müzik havzasında olduğumuzdan ve bunun mümkünlerinden bahsederek eğitimde Batılı ya da klasik Türk müziği yerine, bu topraklarda varolan tüm müziklerin verilmesinin ardından o kişinin seçeceği halinin daha verimli olabileceğini söylemişsiniz. Armoni bilen makam da bilmesi gibi bir zenginlikle her şeyin daha verimli olabileceğini belirtmişsiniz. Üstüne neler dersiniz?*

– Tabii kesinlikle öyle. Bu konunun ele alınması çok yararlı olur. Türkiye'de konservatuvar adı altında kurulan eğitim kurumları batı müziği eğitimi vermek amacıyla kurulmuştur. Yıl-

lar sonra Türk müziği eğitimi veren konservatuvarlar açılmış; bunların adı Türk müziği konservatuvarları olarak konulmuştur. Bu bile başlı başına bir kavram karmaşasını ortaya koyuyor. Milli eğitime gelem: genel müzik eğitimi içerisinde ne verildiği belli değil, kullanılan çalgılar bir tuhaf. Türk müziğine uygun aletler değil. Eskiden plastik armonikalar, dandik mandolinler filan çaldırılırdı. Bütün bunları tekrar düşünecek olursak genel müzik eğitimi içerisinde maliyeti çok düşük ama “gerçek” bir sesi olan çalgıları çocuklara tattırmak iyi olabilir diye düşünüyorum. En azından bir yelpazede biraz onu görsün, biraz bunu görsün diyerek. Müzik dersinde pek de parlak olmayan şarkılar söyleniyor. Müzik öğretmeninin de biraz makam, biraz armoni bilmesi çok iyi olurdu. Müzik öğretmenlerini yetiştiren, yani eğitim fakültelerinde bunlardan sağlam bir nosyona sahip olunarak mezun verilmesi ne güzel olurdu. Ama makam Türkiye’de konservatuvarlarda dahi düzgün öğretilmiyor. Bunun yanı sıra konservatuvarların da tek müfredatta eğitim vermeleri çok iyi olurdu. Seçmeli derslerle herkesin ana yönelimlerinin farklı bilgilerle desteklenmesi hatta makam dersinin Batı müziği eğitimi gören müzisyen adayları da için de zorunlu olması gerekir. Dünyanın gittiği yere bakacak olursak, mesela, Türk müziği ile caz birbirine daha çok benziyor, Batı müziği ve caz arasındaki temel yaklaşım daha farklı aslında. Ama ideoloji bu ya, illaki bizden olanla Batı’dan olan ayrıştırılacak, “Batı daha makbul”, “kültürümüz zayıf ve kayda değer değil” gibi söylemler sürekli bilinç altına işlenmiş. Konservatuvarlarda tek müfredat olsa, batı ve Türk müziği bütünleşik öğretilbilse, Türkiye’den de daha iyi, özgün müzisyenler çıkar. Herkes öbürünün dilinden daha iyi anlar. Ben Bora’yla birazcık bunu da yapmaya çalışıyorum. Benim öğretmenim gibi de aynı zamanda. Bir de sazım Türk müziği perdelerini basmaya müsait olsaydı, şu anda uçmuştum ben. Macaristan’da Franz Liszt Akademisi’nde böyle bir sisteme geçtiler ve son birkaç yıldır çok değişik profilli müzisyenler çıkıyor. Nota olmadan da çalabiliyor, koyduğunuz bütün notaları da çalabiliyorlar. Notaları da çalabiliyor, içinden de doğaçlayabiliyor, bir no-

tanın üzerine doğaçlayabiliyor ya da hiçbir şey olmadan doğaçlayabiliyor; biraz joker gibi müzisyenler. Eğitimin böyle olması gerektiğini ve gelecekteki müzik ihtiyacını bunun daha iyi karşılayacağını düşünüyorum ve hissediyorum. Bazen bakıyorum iyi okuyucular var, mesela bir rock şarkıcısı, ilginç bir ses ve tavır ama müzik kötü. Çünkü yeterince müzik kültürü yok arkasında, o ağızdan başka bir müzik yapmak lazım, sakil duruyor. Demin bahsettiğim konu çok zenginleştirici olurdu, müzisyenin daha donanımlı olmasını da sağlar bu. Bunu yapan zaten bu ülkedeki tüm engelleri kaldırır. Bir yandan şu da var: bu ülkede roman topluluklarında müzik konusunda çok ciddi kabiliyetler var, bunların hiçbiri bugüne kadar değerlendirilmedi. Hiçbir sistem bunu değerlendirmede, STK'lar yapmadı, hükümetler yapmadı ve orada çok ciddi bir eksiklik oluştu. Çok güzel projeler yapılabilirdi. Bu da El Sistema gibi el atılması gereken bir sorumluluk projesi gibi değerlendirilebilir. Küçüklükten beri müzikle yoğrulmuş, genetik olarak müziği bünyesinde barındıran kuşakların varolduğu bir kaynak var ve çalgıcılığın ötesine gidilemiyor. Sazlarına çok hâkim olduklarından hasbeler bir yere gelebiliyorlar ama müzisyen olamıyorlar. Çok iyi çalgıcı, çok iyi müzisyen olamayabiliyor. Ülkenin müzik üretimine doğrudan katkıları olamıyor. Onun yerine bakıyorsunuz atıl bir sürü kurum var, onlardan da müzik çıkmıyor fakat yatırımlar orada. Bunlar, oturulup düşünüldüğü zaman bütün engeller atılıp çok güzel işler yapılabilir. Yapılmamış ama yapılması çok şey var, her şey Türkiye'nin elinde bence.

• *Bazı portatif ebatları da olsa, "Sırtıma atıp da gidip istediğim yerde çalayım," diyemeyeceğiniz bir enstrümanı çalışıyorsunuz. Nasıl durumlar oluşuyor?*

– En sonunda kendime mandallı arplardan aldım bir tane. Yaklaşık dokuz kilo ağırlığında. Son bir yıldan beridir de onu daha iyi çalmaya başladım. Bu şekilde onu hardcase'ine koyup sağa sola gidip müzik yapabiliyorum. Biraz tasavvuf müziği biraz geleneksel müzikleri yapabiliyoruz. Eskiden sadece büyük arp çalabiliyordum, o da ancak karayoluyla nakledilebiliyordu

ya da yurtdışında ise gittiğim yerlerde temin ediyordum. Çok zor ve külfetliydi ben de daha portatif hale geldim zaman içerisinde. Daha çok gezmeyi, bütün Türkiye’de konser yapmış olmayı çok isterim.

• Futbol üzerine yapılmış müzikler de var, turnuva şarkıları, takım şarkıları, futbolcu şarkıları gibi dallara ayrılabilirler kendi içlerinde. Bununla ilgili çok küçük bir bilgi vereyim: Almanya’da piyasaya sürülmüş üç bine yakın futbol şarkısı olduğu düşünülüyor. Dundee kentinde İskoçya Milli Kütüphanesi’nde bulunan “The Dooley Fitba Club” 1880 tarihli bilinen en eski beste. İlk kaydın 1932 yılında Graci Fields tarafından okunan “Pass, Shoot, Goal” söylene de ilginç olan 1929-30 sezonundaki başarıları için 1931’de Odeon tarafından yayınlanan Muallim Kazım Bey’in “Fener Bağçe Şampiyonluk Hatırası” isimli bir kaydın olması. Tango ve futbol arasında da tarihsel bir bağ var. En eski futbol tangosu 1911 tarihinde Racing Club için Vicente Greco tarafından bestelenen “Racing Club-Tango Futbolista”. Bugüne kadar ilginizi çekti mi böyle bir şeyin varlığı örneğin Arjantin’de neredeyse her takımın bir tangosu var. Carlos Gardel’in hatta Astor Piazzola’nın futbol tangoları var.

– Çok ilginç, bunu bilmiyordum. Bunlarla ilgili bilgim yoktu ama siz şimdi biraz bahsedince o kadar ilgimi çekti ki muhakkak araştıracağım. Hatta şu an içimden bir futbol tangosu bestelemek geçti! Buradaki izdüşümü acaba sipariş üzerine mi yapıyor diye düşündüm siz bahsedince, örneğin kazanılan bir başarının ardından?

• Çoğunlukla öyle oluyor zaten bildiğim kadarıyla.

– Türkiye’deki ilgililerine de buradan duyurmuş olayım: Bunları resmî olarak yarışma açarak yapsalar ilginç ve çok güzel olabilir. İnsanların ağızlarından şarkılar, nağmeler dökülüyor. “El altından filancaya yaptırılım,” gibi değil de ya güfte verilerek, ya onu da yarışmaya dahil ederek güfte, beste beraber değerlendirilecek şekilde bir yarışma düzenlenebilir. İnsanların çok rahat söyleyebileceği, kulağa yakın gelecek müzikler yapı-

labilir. Taraftarlara da bu seçimde söz sahibi olma hakkı verilerek güzel bir halkla ilişkiler çalışması da olabilir. Zaten egemen çoğunluktan ziyade marşı veya şarkıyı taraftarın benimsemesidir mühim olan. Futbolla, müzik nasıl kesişir, böyle güzel kesişir bence. Daha sonra bunun sanata katkısı da olabilir. O bestenin güzel icraları olabilir, filanca grup icra edebilir bunun gitgide daha da ilgi çekmesi sağlanabilir. Yeni yetenekler keşfedilir, hep yıldız ve tanınan gruplar veya şarkıcılara mâl edilmez.

• *Bazı söyleşilerinizden alıntılar: “Müzik dev bir nehir bende içinde bir köpüğüm”, “Arp benim için su sesidir”, “Arp sesinin su sesi gibi olduğunu düşünürsek, yıkanmış gibi oluyoruz her sefer çaldığımızda”, “Arp’ta arka plan yok, teller havada yüzüyor gibi”, ve “Arpın sesi inci taneleri” tüm bu söylediklerinizde ister nehir, ister deniz, ister okyanus olsun müziğinizin içinde “Su” büyük bir metafor olarak yer alıyor, doğru bir tanımlama sizce bu?*

– Evet, çok doğru. Bu benim bu çalgıyı çaldığım ilk gün o sesin bana vermiş olduğu intibâydı zaten. Sonraki bütün hislerim de bu şekilde gelişti. Bu tür şeyleri düşünerek bile söylemiyorum çünkü ağzımdan böyle çıkıyor. Hakikaten çalınca öyle geliyor bana. Suyla çok ilişkili bir çalgı olduğunu düşünüyorum. Suyu anlatmak için de çok iyi bir çalgı, suyun kendi içindeki hareketlerini anlatmak için de. Genelde hep yaylı çalgıların ateşle daha ilgili olduğu söylenir çünkü sürtüşme var ve yayın sürtünmesinden ateş çıkar gibi bir his oluyor. Genel olarak dört elemente bölünebiliyor zaten çalgılar. Mesela neyi hava rüzgâr gibi, yaylı çalgıları da toprak ve ateş gibi düşünürsek, arp tamamen sudur.

• *Sanat hayatınızla ilgili olarak, “Yanlış adımlar da önemlidir,” diye bir cümleniz var söyleşilerinizin birinde. Bu hayatın her alanına uygun düşen bir cümle. Neye yarar yanlış adımlarımız sizce?*

– Öncelikle idrak ettiğimizde bir kabul gerekir. Onun yanlış olduğunu idrak etmek, o yanlış kabul etmek demek aynı zamanda. Zaten kabulsüz hiçbir şey mümkün değil. Dolayısıyla

la inkâr ettiğiniz şeyleri de kabul etmiş olursunuz. Rahatsız olduğunuz şeyleri de yatıştırmış olursunuz, bu öncelikle bir sıfırlanma hâlini getirir. Ondan sonra da yeni bir rota çizersiniz oradan yola çıkarak. “Onu bir daha yapmayım,” derken aradığınız şeye daha yakın düşersiniz. Bu anlamda yanlış sokaklara girmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bazı insanların hayatlarında bu engellenmiştir, mesela çocuklarda çok engellenir. “Bunu yaparsan düşersin,” gibi sözleri söylemeden çocuk yetiştirmek kolay değil ama çocukları hatalarını yapmak için serbest bırakmalıyız. Onları doğruları yapmak için ne kadar destekliyorsak, hatalarını yapmaları için de o kadar özgür bırakmalıyız. Birbirimizle her tür ilişki içinde de bu geçerli. Bir defa müdahaleci olmamış, aynı şekilde kendinize de aşırı şekilde müdahale etmemiş oluyorsunuz. Yaparken yanlış olduğunu bilmiyorsunuz, o andaki doğrunuz o çünkü. Yanlış ancak geriye dönüp baktığınızda, yanlış gibi görünebilir. Oradan da büyük çıkarımlar sağlamak mümkün. Sizin için çok uygun olmayan bir durum olmuş olabilir ama o yolda yürürken normalde açmayacağınız kapıları açmışsınızdır kişiliğinize, yolunuza. Dolayısıyla yanlışlar şart, doğru olacağım diye yaşanacak bir hayat bana çok gergin ve de kısır geliyor.

• *Eskide kalmış hikâyelerden de olsa eskiden usta oyuncular takıma yeni gelen gözüne kestirdiği yahut edasını beğendiği isme kol kanat gerer, tüm bildiklerini ona öğretir, onun hünerlerini bu bilgilerle geliştirir ve takıma da böylece yeni bir yıldız kazandıracağına inanırmış. Siz de zaman zaman kendinizi bu durumda hissediyor musunuz, örneğin Meriç Dönük ile birlikteliğinizde olduğu gibi. Zamanla yan yana çalmanın hazzı nedir sizin için?*

– Tabii, kesinlikle. Meriç benim öğrencimdi. Bir defa onunla çalınam ve müzik yapmam çok kolay. Benim bir şekilde kendinden gelen özellikleri bozmadan bir düşünce evreni açtığım ve onun kendi olanaklarıyla, bendeki olanakları birleştirdiğim bir müzisyen olarak görüyorum Meriç’i. Benden daha iyi olsun diye yaptım bunları. Öyle bir maksatla yapmanız da gerekiyor zaten. Orada kendinizi düşünmeyeceksiniz, kendini düşü-

nen kişi zaten eğitemez, kimseye bir şey aktaramaz. O noktada önemli olan kendinden daha iyi birisini yetiştirmiş misin? Buna katkıda bulunmuş musun? Kendini geri çekip, “Benden daha iyi olmasın, ben kendi sefamı süreyim,” diye bakanlar zaten kalıcı olamazlar, diye düşünüyorum. Hakikaten bir şey beklemeden vermiş olmak, bütün bildiğinizi paylaşmak çok önemli. Ama onu verimli bir toprağa ekmek de mühim, her toprağa da ekemiyorsunuz. Onun da verdiğinizi geliştirmeye müsait olması gerekiyor. Meriç’le böyle bir şey yapabildiğimizi düşünüyorum. En azından bir müzisyen duruşu olarak ve çalgısına yaklaşım olarak onun için yapabileceğim her şeyi yaptım. Ben verebileceklerimi verdim ve bunun huzuru var bende. Herkesin de deneyimlemesini arzu ederim, bu gerçekten iyi bir şey. Bir işi çok mu iyi biliyorsunuz, birikimlerinizi en azından birisine tamamen aktarmış olun. Bilfiil ders vererek sohbetlerle, daha sonra beraber üreterek her şeyini deneyimlemiş olmak gerekir ki bu da cidden nüfuz etmek demektir. Hayatta hiçbir maddi getirinin sağlayamayacağı bir his bu, çok önemli bir şey; büyük bir mutluluk.

• *Müziği aslında aradaki sessizlikler, verdiğiniz esler mi oluşturuyor?*

– Evet, müzik kadar esler de önemli. Bu cümlelizde eslerin göz ardı edildiği görüşünün öne çıktığını düşünüyorum çünkü müzikte notaları, varolan sesleri dinliyoruz. Ama notaların arasında boşluklar vardır ve müziği notalar kadar onlar da yapar aslında. Çünkü müzik bir cümledir bir şekilde. Bazen kelimelerini bilemediğiniz bir sözdür, sözü anlarsınız da hangi kelimeler bunu söyledi bilemezsiniz. O kelimelerin bazıları ses olarak, bazıları da es olarak vardır. Müzik o anlamda hiçbir sanat formunun olamayacağı kadar soyut bir dil. Sözlü müzik biraz daha yakındır somut dünyaya: Orada bir anlam var, sözün kattığı belli bir duygu var. Enstrümantal müzik ise sanat formları içerisinde en soyut olanıdır. Müzik genel olarak bir yandan da o denli soyut olduğu için bence büyük kitleler üzerinde çok etkili. Bir taş plak gibi düşünün: biz oyuntuları göremi-

yoruz ama o oyuklardan çıkıyor bütün frekanslar, dinlediğiniz müzikler. Bütün hepsi var ama hiçbirinin adını koyamazsınız. Bütün duygular var, biraz sizden bana, ondan buna değişir ama yüzde doksan, insanlar müzikler üzerinde birleşir. Çok azı, siz neşeliyseniz, “Ben mutsuz oldum bundan,” der. Bir sanat formu olarak çok ilginç, gerçekten kitlesel bir etkisi var. Çok ciddi kullanımlara da açık. Kitleleri hareket ettirmek için rejimler yararlanmış, futbol kullanmış, savaşlarda kullanılmış. Savaşta bir tane resim göstermek kimseyi harekete geçirmez ama bir marşla neler olabileceğini biliyoruz. Hiçbir şey anlamadan, oturur ağlarsınız mesela, söz de yoktur. Dolayısıyla çok güçlü bir şey müzik; bu gücünü suskunluğunun içerisinde buluyoruz diye düşünüyorum.

24 Nisan 2015

“Mertlerin oyunu değil artık futbol”

- *Futbolla ilk teşrik-i mesainiz nasıl ve hangi şartlarda oldu?*

– Mahallede. Sokakta ayaklarının üstünde duran her çocuk topa vururdu. Bizim evin üst katında balkon vardı ve ilk topa o balkonda vurmuştum galiba. İlk maç yaptığım arsa hâlâ boş, ama top oynanmadığından iyice engebeli. Çivili ayakkabı geyiğine hiç girmemeyim. Kramponlu ayakkabılarda yüzlerce çivi olmaz mıydı ama!?

- *Nakkaştepe’de mezarlık manzaralı toprak saha vardı. Kuzguncuklu gençlerle orada top peşinde koşturduğunuz oldu mu?*

– Olmaz olur mu! Her gün maç yapardık arsalarda. Biz yukarı mahalleliydik. Maçlarımızı dereboyunda yapardık. Ama o sahada Kuzguncuk Kupasını kazanmıştı bizim takım. Yenilmez armada 11 Yıldız’ı yenmiştik. İddiasız gözüken bir takımdık ama şampiyon olduk. İki takım arasında Kocaeli-Galatasaray gibi bir fark var. O saha küçüktür. Altı kişilik takımlar. Neyse biz şaşkınız 11 Yıldız’ı yeniyoruz. Gol attıkça şaşırıyoruz. Galip geldik. En görkemli anım budur o sahaya dair. Ha bir de sahadan yokuş aşağı, Gazhane’ye doğru usturuplu inersen, ilk gençlik flörtleri için sota yerdir.

• Kendinizi bir “Boğaz köylüsü” olarak tanımlıyorsunuz, bir “Boğaz köylüsü” futbola bakınca neler görüyor şu anda?

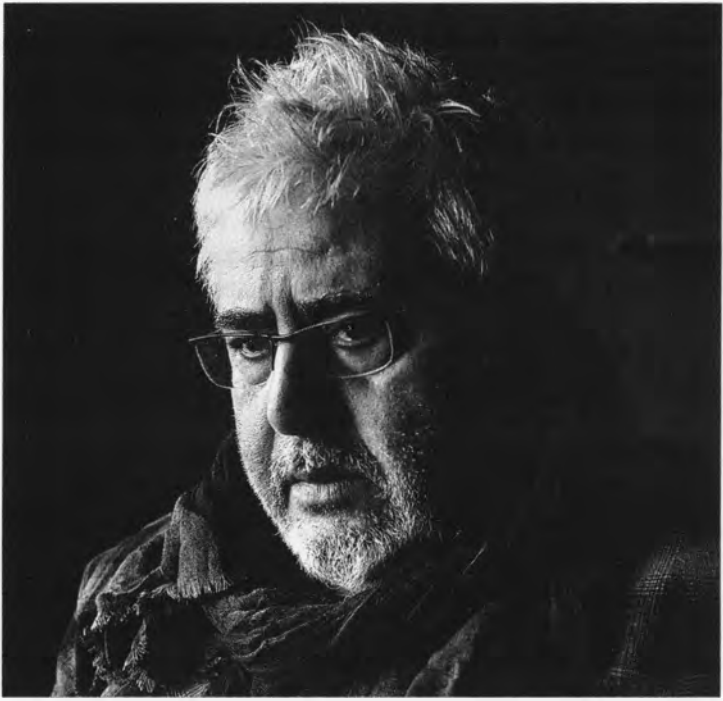
– Eski adamlar gibi konuşacağım ama edep, saygı, eğlence kalmadı. Spor gibi değil. Başka bir şey şimdi. Dünyada garip bir seyirci yarattılar. Tribünlere karşılaşma izlemeye değil, kafayı yarmaya gidiyor milletler...

• Peki Kuzguncuklu biri niçin Beşiktaşlı olur, atadan deden kalan bir miras mı söz konusu; yoksa düşünerek, ikna olarak yürekten bağlanılan bir vecd hali mi?

– Babadan gelme. Benim oğlum da Beşiktaşlı oldu. Ama eşimin teyzesinden dolayı. Teyzemiz maçları da kaçırmaz televizyonda... Net hatırladığım bir şey var. Belki 4 yaşında filandım bana forma giydirmişlerdi babamın arkadaşları ve Mithatpaşa'ya götürmüşlerdi. Tribüne bir futbolcu geldi, beni tribünden alıp kucakladı öptü ve tekrar babama verdi. Yıl 1961-1962 filan. Evet, golcü Güven Önüt'tü bu futbolcu. Benim bu anlamda ilginç bir kaderim var. İzci takımının da maskotu yapmışlardı beni. Çok ciddi bir çocuktum. Gerçekten uygun adım yürürken bütün ahali çığlık atardı. Bak nerelere gittik.

• Çocukluğunuzda eski adı Marko Paşa İlkokulu olan, Kuzguncuk İlkokulu'nda okumuşsunuz. Harika manzaralı yerlerde okuyup, yaşayıp, top oynamışsınız. Şimdinin çocukları için bu top oynama/oynayamama durumunu değerlendir misiniz?

– Ne yazık ki Kuzguncuk'ta oturmuyorum artık. Oraya gitmek bana keder veriyor. Neredeyse sülalemizin bütün büyükleri Nakkaştepe'de yatıyorlar. Bana köyüm kabristan gibi geliyor. Çocukların topla ilişkisi elbette farklı şimdilerde. Bizim oyuncaklarımız şimdiki gibi akılları baştan çıkaracak güzellikte değildi. PlayStation karşısında transa giriyorlar. Biz yırtık pırtık toparla oynardık. Hele bir de forma bulduysak, koruda maç çıkma Wembley'e çıkma gibiydi. Biz eve acıkıp geberince girerdik. Oysa onların evden çıkmamaları için bir sürü nedeni var.

Fotoğraf: ZİYNET ÖZEN

• *Oğlunuzla baba oğul top oynamışlığınız var mı?*

– Ona topa vurmaya ben öğrettim. Karşılıklı çok top oynadık. Bu arada oğlum 24 yaşında. Tam kafa arkadaşım. Beşiktaş semtine de çok takıldı büyürken. Eski yeni karşılaştırması yapılıyor bu sorulara cevap verilirken ister istemez. Ben oğlumun jenerasyonunu beğeniyorum. Sorunum siyasi sistemlerle ilgili.

• *Spor medyasını takip ediyor musunuz, var mı öyle, “Arada muhakkak okurum,” dediğiniz spor basınından kalemler?*

– Spor sayfalarına biraz uzak duruyorum galiba. Agresif manşetleri, ırkçı dilleri var. Ama yorumlarını okuduklarım var. İlk aklıma gelenler, İbrahim Altınsay, Mehmet Demirkol, Uğur Meleke. Farklı yazıyorlar ve futbolu yazmaktan keyif alıyorlar. Lezzetli ve bilgili yazılar.

• Eduardo Galeano şöyle bir laf etmiş 2006 Dünya Kupası'ndan sonra: "Kim olduğunu hatırlamadığım biri 2006 Dünya Kupası'nı şöyle özetliyor: Oyuncular hal ve tavırlarıyla örnek insanlar. İçki içmiyorlar, sigara kullanmıyorlar, futbol oynamıyorlar." Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz, gerçekten futbol değişik bir şey olmaya doğru mu gidiyor?

– Sahiden bazı maçlar ne kadar katı ve oyunsuz geçiyor. Lez-zetsizliği kastediyorum. Fakat taktik-zekâ şimdi farklı. Eskiden yine topla oynanırdı, ama şimdi futbolcu bir an önce topu en doğru yere uzaklaştırmak zorunda. Eskiden her türlü stilde oynanırdı top. Cambazlara rağbet büyüktü. 11 futbolcu birbirinden farklıydı oyun türü açısından. Şimdi bazen 11 mekanik adam görüyorsunuz. Top cambazı koşmuyorsa, doğru yerlerde doğru zamanda olmuyorsa ve ciğeri ağzında dolaşmıyorsa kulübede oturuyor. Bu arada Manchester United ve Barcelona'yı tutuyorum. Fakat son zamanlarda en etkilendiğim takım Metalist Kharkiv oldu. Bilmem futbol adamları katılır mı buna. Büyük bir takım olmayabilir dünyada ama izlemesi çok zevkliydi. Beşiktaş'ı ezmişti. Zaten deprem yarattılar o zaman. Yeniliyor olsanız bile karşı takımın oyunundan haz almalısınız. Eğer hakkıyla ve üstünlükle oynuyorlarsa. Sporseverlik budur.

• Hülya Koçyiğit'in de Kuzguncuklu olduğunu biliyoruz. Selim Soydan'la evlendiğinde mahallenizde, "Kızımızı Fenerli topçu aldı", durumları oldu mu?

– Hülya Koçyiğit mahallemizin kızı olmaktan erken çıktı. O hepimizin hayranlık duyduğu bir yıldızdı biz büyüdüğümüzde. Hayranlık duyulan bir artist kimle evlenirse evlensin taraftarlarını üzer.

• Yazı-Tura'daki karakterlerinizden birinin ismi Şeytan Rıdvan'dı. Neye göre verdiniz o ismi? Olgun Şimşek'in sarışın olmadığı da malum ama, niye Sarı Fırtına değildi örneğin o karakterin ismi?

– Karakteri yazarken Olgun'u düşündüm. Olgun da futbolculardan en çok Rıdvan Dilmen'e benziyor fiziksel özelliğiyle.

Bir de büyük futbolcular sadece takımlarının değil, her futbol-severin göz bebeğidir...

• *Adana ve İzmir gibi illerden 1. Lig'de takım yok, sizce neden ve olsa nasıl olur?*

– Eskiden İzmir takımları fırtına gibiydi. Gözüm arıyor. Karşıyaka'ya sempati duyardım. Ama Altay bambaşkaydı. Siyah-Beyaz bir kere. Adanaspor, Adana Demirspor dişli takımlardı. Doğrusu iyi sahaları olan takımların sayısı fazlalaşsın da, hangi şehir olursa olsun. Ben futbolu tad almak için seyrediyorum. İyi kamera açıları olmayan bir maçı izlemek bile istemiyorum.

• *Zamanında örnek aldığınız veya çok sevdiğiniz futbolcu ya da futbolcular var mıydı?*

– Yoktu. Örnek alacak kadar futbol düşkünü değildim. Küçük yaştan beri sahne adamı oldum. Yusuf Tunaoglu'nun yeri bence Brezilya ligiydi. Metin Oktay'ı takdir ederdik. Mustafa Denizli de özel bir stildi. Çocukluğumdan söz ediyorum. Sonra da sevdiğim futbolcular oldu.

• *Peki sahne adamı olma yolunda hangi aktörleri-oyuncuları beğenirdiniz, örnek alırdınız?*

– Küçükken Sadri Alışık'ı beğenirdim. Hem güler hem ağlardık ona. Vahi Öz. Tiyatro okulu döneminde Müşfik Kenter'i örnek alırdık. Zeki Alasya-Metin Akpınar'ın daha doğrusu Hal-dun Taner'in kabaresine özenirdik. Ahmet Gülhan'ın özellikle sinirli oyunlarına çok gülerdim. Ayşen Gruda, Perran Kutman. Tabii ki Adile Naşit, Münir Özkul. Ben Ulvi Uraz, Muammer Karaca'ya da yetiştim çocukken. Hatta Dümbüllü İsmail, Ne-jat Uygur, Erol Günaydın, Gazanfer Özcan... Bak saymaya baş-ladın mı tehlike ortaya çıkıyor. Birden çok sevdiği isimleri de unutuveriyor insan. Yetişkinliğimizde Şener Şen belirdi ve ga-liba onunla beraber de bir şeyler değişmeye başladı. Ohoo! Ba-yağı ciddi bir tarihe tanık olmuşuz baksana...

• *Futbola dönersek, şimdilerde dikkatinizi çeken futbolcular kimler?*

– Beşiktaş'ta Nobre sahadaki arzusuyla takdir ediliyor. Tello'da, Denizli'yle yeteneğinin tadını çıkartmaya başladı. Delgado antremanda büyülüydür herkesi herhalde. Sahne adamlarında da vardır aynı hastalık. Provalarda harikadır, seyirci gördü mü tanınmaz hale gelir. Belli ki büyük yetenek ama hiç doyum aldığımız olmadı maçlarda adamdan. Yerli futbolcularınsa temel sorununu yıllar önce Daum söylemişti. Ben tekrar etmeyeyim. Haydi edeyim. Zekâ yok!

• *Hiç aklımızdan çıkmayan bir replik ve oyunculüğün önemli bir sac ayağı var. Senaryosunu da yazdığınız Karanlıkta Koşanlar'da Nevzat şöyle bir cümle ediyordu: "En tehlikeli deli, hayatı idare edebilendir. Bak bize, hayat ağır geliyor idare edemiyoruz, dağılıyoruz." Orada o duygunun gerçekliğini gözlerinizle öyle bir vermiştiniz ki, en unutulmayan oyunculuk gösterilerinden biridir. Buradan hareketle sormak istiyorum: Hem oyunculuk anlamında hem bir futbol oyuncusunun gösterdiği performans anlamında, sizin için en unutulmaz pasajlar nelerdir?*

– Bravo ne bellek be kardeşim! Kendime dair detaylar hatırlamıyorum. Futboldan da. Ha! Sergen'den güzel jenerikler var... Chelsea'ye attığı gol mesela. Bende en çok iz bırakan oyuncu da Marlon Brando olmuştur. Kendimle ilgili en iyi bulduğum oyunculuk örneği *Alacakaranlık* dizisindeki bazı sahneler olmuştur. Tahir Kemal benim en iyi oynadığım, hatta tek iyi olduğum karakterdi.

• *Beşiktaş'ı ne kadar yakından takip ediyorsunuz, tebdil-i kıyafet maça gider misiniz?*

– Çok ender olarak maça giderim. Beş yılda bir-iki kez mesela. Vaktim uygun düştüğünde televizyonda her maçını izlerim Beşiktaş'ın. Fakat bana mı öyle geliyor bilmiyorum, bizim takımın ezeli bir şapşallığı var. Acaba seyircisinin sahaya çok yakın ruhta olması mı bilmiyorum. Ben geçenlerde Fenerbahçeli arkadaşlarımla istegiyle ilk kez maça gittim. Fener maçına. Se-

yirci Çamlıca Tepesi'nden bağıyor gibi. Uzaktan geliyor her şey. Galatasaray da öyle. Fakat Beşiktaş seyircisi bağı yanıklar ordusu, adamların sesi futbolcuların ayaklarına kadar gidiyor. O mu şapşallaştırıyor futbolcuları bilmiyorum. Hep tahıl-la beslenmiş futbolcular mı bize denk geliyor anlamadım. Gölü çakıyorlar sonra, "Hadi abi bir de siz atın ya!" diye bekliyorlar. Biz çocukken zayıf takımlara gol attırır, sonra da çıkarmazdık golleri. Tam züğürt mahalle takımları gibi. Bu ezelden beri böyledir. Bak gittikçe sinirli bir taraftar olarak gözükmeye başladım... Hadi bir de akıl verelim, orta sahada Fabian deli gibi çalışıyor ama 70'te bitiyor. O kadar yalnız ki.

• *Sinema-futbol ilişkisi nasıl görüyorsunuz, var mı bağlantı noktaları? Son olarak Kusturica Maradonalı bir film yapmıştı, sizce nasıl bir futbol filmi ilginç olabilir?*

– Özellikle "tür" (genre) filmleri kahramanlar üzerine kuru-ludur. Bütün bol seyircili filmlerin dramatik yapısı güçlüdür. Ya da öyle olmak zorundadır. Aslında spor filmleri zafere giden engebeli ve zor yollarla örülmüştür. Sonunda sporcu ölür ya da kalır. Ama her halükarda zafer kazanıp ölür değil mi? Bu nedenle olay örgüsünün gelişimine uygundur spor filmleri. Kusturica yapıyla çok ilgilenmez. Sanırım Docu-Drama gibi bir şey olacaktır. İyi bir yönetmen Kusturica. Filmı merak ediyorum.

• *Televizyonlarda birçok futbol programı var. Oralarda da oyunculuk gösterileriyle karşılaşılıyor musunuz?*

– Spor programı ender olarak izlerim. Maraton denk gelirse bakıyorum. Bence program açılışlarında Toroğlu biraz daha zor durumda bırakmalı Büyüka'yı. Rating'leri artar. Aslında açıkcası ikisinin de fikirleri cazip değil. Tek başına çok özellikleri yok ama drama açısından baktığımızda karşıtlıkları çok ve her dakika biri zor durumda kalıp yumuşatmak zorunda kalıyor. Tam patavatsız Karagöz ve idare-i maslahatçı Hacivat. Bazı yorumcularsa sahidenden asap bozucu. Kafalar boyundan sağa sola sallanıyor bazısında. N'aaaber ifadesi yüzünde. Adamın konusu futbol, bir de gazetede yazıyor üstelik. Yabancı futbolcu-

ların adlarını söyleyemiyor. Babacım senin başka işin yok ki. Spor yazarısın. Milyonların karşısına çıkıp, “O şey var ya Berezilyalı şey, ık pık!” Başkası söyleyiverecek sanıyorsun, öbürü de, “Abi o Berezilyalı değil. Şeyli yaaa! Hay Allah Portekizli!.. Neydi hocam? Jaba mıydı? Yok hocam Yaba!” Pişkin bir cehalet değil mi bu muhabbet?

• Oyunculuğu, “Elinizde keman kutusuyla dolaşmak,” diye tanımlıyorsunuz. Bir anlamda futbolculuk da öyle mi?

– Bu sözü galiba yönetmenlikle oyunculuğu karşılaştırdığımda söylemiştim. Evet, futbolculuk da öyledir. Ama yönetmenlik sırtında senfoni orkestrası taşımak gibi. İster film yönet ister takım. Öyledir.

• Bir röportajınızda aktörlükten koptuğunuz günlerle ilgili, “Aktör olarak istediklerimi yapamıyordum ama nasıl yapılacağını biliyordum,” diyorsunuz. Bu bir anlamda teknik direktörlüğü hatırlattı bizlere. Siz böyle bir benzerlik kuruyor musunuz zaman zaman yönetmenlerle teknik direktörler arasında?

– Çok benzerlikler vardır. Biz de kamp yaparız. Ön hazırlık bizim için de çok önemlidir. Program, strateji üzerinedir işimiz. Motivasyon, bizde de çok önemlidir. Bir film ya da oyun boyunca her şey yolundaysa, birkaç kez gol sevincine benzer sahneler attırırsınız. Tabii ki yenilgi-beraberlik-galibiyet üçgeni de başka benzer anlamlarda çalışır bizde de. Sahneye çıkacak oyuncuların heyecanı tıpatıp sahaya çıkma heyecanı gibidir. Bizde de tünelden çıkarken oyunun nasıl gideceği anlaşılır. Seyirci faktörü neredeyse aynı derecede önemlidir. Sporcular ve oyuncular aslında benzer morallerle yaşarlar. Eğer seyirci zayıfsa, reaksiyon düşükse, sahneden inen oyuncu beş yemiş futbolcu gibidir. Bir dahaki büyük alkışa kadar toparlanamaz.

• Benzerlik, teknik direktörün futbolcuyla ilişkisi ile yönetmenin oyuncuyla ilişkisi arasında da devam ediyor. Bu anlamda Kenan İmirzalıoğlu’nun Deli Yürek’ten bugün geldiği noktaya bakınca insan şaşırıyor. Siz kâh karşılıklı oynayarak kâh yönete-

rek, sanki onun içindeki oyunculuk yeteneğini bulmasına yardımcı oldunuz. Örneğin en son Kabadayı'daki Devran rolünde onu izlerken, bir zamanlar arsada top oynayan yeteneklice bir çocuğun elinden tutan, ona topun nasıl oynanacağını öğreten mahalle teknik direktörünün gururunu duyduunuz mu?

– Alacakaranlık dizisinde bize yakışıklı bir jön gerekiyor, beraber çalıştığım arkadaşlar onu önerdi. Tanıştıktan sonra adamın içinde azmaya müsait durgun bir göl olduğunu gördük. Suyu bulandırdık o kadar. Yetenekli olduğunu sonradan fark ettim. Dolayısıyla ben keşfetmedim. Tabii üzerine gittik kazandık. Her ne kadar Kenan her yerde bana olan saygısını ve minnetini dile getirse de –eyvallah ama– onun kendi başına başardığı bir iş bu oyunculuk. Hiç kimseye sezgi öğretemezsiniz. O öğrenmeye aç ve bilgiye çok saygılı.

• Beğendiğiniz teknik direktörleri ve yönetmenleri de öğrensek?

– Sir Alexander Ferguson'a çok sempati duyuyorum. Mesleğine âşık ve kendi kendine bir adam. Rafael Benitez'de ona benzer ve çok dinamik zekâda biri. Arsene Wenger'de teknik adamlığın çok ciddi ve derinlikli bir iş olduğunu hatırlatıyor. Morinho'ysa maçı yukarıdan yüksek bir balkondan izliyor. Zekâyı temsil ediyor. Film yönetmenleriye değişik stillerden örnekler vereyim. Tarkovski ve Bergman... Coppola ve Scorsese... Zhang Yimou ve Chan Wook-Park. Bu konuda en az yirmi adamım var çok beğendiğim...

• Delişmen bir gençliğiniz olduğunu sıklıkla belirtiyorsunuz. Hatta dedenizin size, “Mevsimsiz hareketler yapma,” dediğinden bahsediyorsunuz. Futbol o “mevsimsiz hareketlerin” neresindeydi, şimdi neresinde?

– Topa yatkın bir adamdım ama büyük yetenek değildim. Sakin ve teknik oynardım. Delişmen bir futbolcu hiç olmadım. Martta denize girerdim, Marmara Adası'nda tek başıma dağlara çıkardım, deli gibi dolanırdım. Dedem böyle durumlarda mevsimi hatırlatırdı. Tam deniz kıyısı adamıydım. Suya bakardım saatlerce. Yalnızlığı çok severdim. Yalnız başıma dünya turu-

na çıkacak kadar hevesliyim bir başınalığa. Tam finiş yaparken tekrar aynı turu atacak kadar da delişmenim, doğru.

• *Yıldırım Türker malum kaleminden her şeyi damlatan bir yazar; kimine kan, kimine bal. Sizinle ilgili çok güzel yazılar yazdı. Ne hissettiniz okurken?*

– Yıldırım Türker değerli bir adam. Öyle bir yazarın beğenisini ya da yergisini ifade edişi de çok sesli oluyor. Birkaç kişi bana oyunculugu hatırlattı. Gömdüğüm yeteneği mezardan çıkardı. Bunlardan biri de Yıldırım Türker'dir. O yazıyı yazdığında sadece merhabamız vardı ayrıca. Neredeyse oturup iki laf etmişliğimiz yoktu.

• *Futbol dünyasının sevmediğiniz yanları var mı?*

– Başkanların hırslı ve kindar yüzleri, sözleri çok itici. Futbol camiasının kullandığı mafiozo jargon ve bitirim hallerinden nefret ediyorum. Futbol dünyası bizim çocukluğumuzda çok temizdi. Şimdi kirli. Hem politik açıdan hem de ekonomik açıdan kirlettiler. O nedenle futboldan soğudum. Beşiktaş'ı da mahalle çocuğu olduğum için seyrediyorum. Ama ateşli taraftar olmayı bırakmışım. Bence olan kandırılmış seyirciye oluyor. Ben futbolda da derin bir federasyon yapılanması olduğuna inanıyorum. Mertlerin oyunu değil artık futbol.

• *Futbol bu çılgın dünyada nereye doğru gidiyor sizce?*

– Irkçılık ıskelliktir. İnsan hâlâ çağdaşlaşmamıştır bence. Din savaşlarını aşamadı daha. Özellikle futbolu savaş malzemesi gibi kullanıyorlar. Oradan hareketle etnik kavgalar bile çıkıyor. Maçlar marşlarla değil bahar şarkılarıyla başlamalı. Orada sporcular bir karşılaşma yapacaklar ve biz bundan haz duyacağız. Salyalı küfürlerin yeri değil yeşil sahalar. Ancak gelecek zamanların aydınlanacağı inancındayım. İnsan özgürleştikçe çiçek verir.

• *Son olarak futbolcu kardeşlerinize bir nasihatte veya temenide bulunur musunuz?*

– Yaşlandıkça nasihat adamı olmaktan çekiniyorum. Dikkat çekmek ve temennide bulunmak daha güzel. Özellikle Türk futbolcular mesleklerinin ne kadar kısa olduğunu farkında değiller. Adamın en verimli zamanı gidip heder ediyor kendini. Futbolu bırakınca mutlu olmak istiyorsan genç yaşta fedakârlık gerekiyor. Kaldı ki profesyonel bir iş yapıyorsun, bir şey feda da edilmiyor. 35 yaş o kadar genç bir yaş ki! Hayat oradan sonra başlasa ne olur?

Bu arada Platini futbolu bıraktıktan sonra psikolojik sorunlar yaşıyor ve psikoloğa gidiyor. (Bu fıkra değil gerçek. Kendi anlatmış.) Psikolog buna diyor ki, “Kendini fazla önemseme, alt tarafı bütün hayatın boyunca hiçbir özelliği olmayan sıradan bir meşin yuvarlağa güzel tekmeler attın.” Bir durup kendine geliyor ve, “O zaman dert edecek bir şey olmadığını anladım,” diyor Platini... “Hayatın tadını çıkarıyorum...”

9 Mart 2009

“Benim için futbol demek Beşiktaş demektir”

• *Son on senedir her yapacağı film merakla beklenen bir yönetmensiniz. Hayat hikâyeniz de ilginç. Çok kısa olarak tanımayanlara kendinizi nasıl anlatırsınız?*

– Ona belli bir çevre tarafından tanınan diyelim. Yoksa öyle genel olarak umursanan ya da beklenen biri olduğumu düşünmüyorum. Ama o benim için çok değerli bir şey, zaten bütün amacım da oydu. Genel bir kabul, altı dolmamış genel bir onay değil de, bir duygu bağı, bir akıl bağı olan insanlar tarafından önemsenmekti, öyle bir şey oldu.

Hikâyem kısaca şu; 1964'te Isparta'da doğdum. Orada büyüdüm. Aslında bütün hayat algılarım, çocukluğum orada geçti. Orada Gönen diye bir kasabada Köy Enstitüsü'nden öğretmen okuluna dönüşmüş bir okulda okudum. Aslında hayatı bir sürü insani şeyle tanıdığım bir yer de orasıdır benim. O okula gitmeseydim bir şeyler daha değişik olabilirdi mesela. Ne bileyim başka bir kaderim olabilirdi, bundan eminim. O arada ailem İstanbul'a taşındı. O da bir dönüm noktasıdır, onların sayesinde ben de İstanbul'a geldim. O huzurlu ve küçük hayat burada başka bir şeyle yer değiştirdi. 1980 yılında birkaç yıllık bir tutuklanma dönemim oldu, o da benim için çok önemli bir dönemdir. İşte edebiyatla tanışmam, beni sinemaya getiren bir sürü küçük sebep de, bahane de oralarda oluştu. Onun arka-

sından sinemacı olmak üzere değil, ama birtakım tesadüflerle, birtakım insanlarla tanışmayla içimde varolan edebiyat tutkumu sinemaya kanalize etme olanağı buldum. 1994 yılına kadar 9-10 yıl asistanlık yaptım. 1994 yılında da ilk filmimi çektim. İşte o günden beri yedi tane film oldu. Kısaca böyle.

• *Futbolu ve Beşiktaş'ı ne kadar yakından takip ediyorsunuz?*

– Özellikle son beş yıldır, Beşiktaş hayatındaki birçok şeyin önüne bile geçti diyebilirim. En az sinema kadar. Aslında ben sinema üzerine çok fazla düşünen biri de değilim. Sosyal bir sinemacı olmadığım için, sadece hikâyelerimi ne anlatmak istediğimi düşünüyorum. Hayatı anlamaya çalışırken orada anladıklarım orada süzdüklerim bende sinema yapma, bir film çekme duygusu yaratıyor. Sinemayla aslında ilişkilerin neredeyse bunun kadar kaldı. Ama Beşiktaş bir insanın hayatında derdini, çocuklarını, sevdiklerini, ülkesini düşünmesi gibi bir boyuta geldi. Bu aslında iyi Beşiktaşlıların ya da Beşiktaş'a önyargısız bakabilen, “Bu Beşiktaşlılar nasıl insanlar?” ya da, “Bu Beşiktaş nasıl bir kulüp?” diye biraz merak eden insanların da hissedebileceği bir şeydir. Çünkü ben Beşiktaş'ı bizim ülkemize benzetiyorum. Bir sürü şeyiyle, karakteriyle, ruhuyla, akıldışı yanlarıyla, kaderiyle filan böyle bir bağ var. Yalnız kötü ve şikâyet edilebilir bir şey değil bu. Bu hayatın diğer alanlarında memnun olmadığım, kendimi oraya ait hissetmediğim, hatta değersiz olduğunu düşündüğüm bir sürü şeyden kurtulmamı sağlıyor. Beş yıl önce, insani olarak böyle bir eşikteydim, hayat beni bir yere getirip bırakmıştı. O sırada kardeşim, şunlar bunlar, Lucescu'nun kişiliğinde bazı şeylerle yeniden ilgilenmeye, yıllar sonra maça gitmeye başladım. O beni yeniden hayata döndürdü. Hayatla yeniden başka türlü, daha hayat dolu bağlar kurmamı sağladı. O yüzden Beşiktaş'la ilgili günümüz futbolunda insanların beklentileri üzerinden bir ilişkim yok. Beşiktaş 2. Lig'e düşse, ben bundan herhangi bir şey kaybetmem. Zaten skorları yenmesi, yenilmesi, benim için neredeyse aynı değerde. Hatta yenilgileri ve sorunları bütün bu süreçte onunla daha büyük bağlar kurmama sebep oldu.

Fotoğraf: HAYDAR TANIŞAN

• *Filmlerinizin isimleri en az filmin kendisi kadar sarsıcı ve düşündürücü. Zeki Demirkubuz futbolun filmini çekecek olsaydı ismini ne koyardı, bununla bağlantılı olarak bir futbol hikâyesini sinemalaştıracak olsanız bunu kimin gözünden anlatmayı tercih ederdiniz?*

– Futbol, ki benim için futbol demek Beşiktaş demektir, tek başına aslında çok da özel bir değer taşımıyor. Ancak Beşiktaş söz konusu olursa bir anlamı oluyor. Bunu bir film ismi olarak düşünürsek bu bir hayat duygusu demektir. Söyleyebileceğim, indirgeyebileceğim tek kelime “hayat”tır. Zaten hayat ismini gündelik kullanımda da çok severim. Hatta bazen bazı hikâyelerimin adını hayat koymayı düşünmüşümdür. Dedğiniz gibi bir film olacak olsa hayat ismi çok üstüne düşeceğim bir isim olurdu. Bir de futbola statta maç izlerken, tribünlere ya da sahaya baktığım zaman elbette oradaki anı, kurguyu, başarı, başarısızlık, sevinç, keder onları yaşıyorum ama bunun dışında da bazen kendime soruyorum, “Bu ilgi neden, nereden geliyor?” diye. Bulduğum tek şey, bana verdiği hayat duygusu. O yüzden ben zaten futbolu, hayattan ayırmıyorum. Futbolun ideolojik bir şey olduğu, endüstriyel bir olgu olması üzerinde hiç durmuyorum. Hatta böyle durumlar, eğilimler olduğu za-

man bundan duyduğum rahatsızlığı açıkça belirtiyorum. Ülkemizde baştan beri bu hayat duygusuyla varolduğu için futbol bu kadar sevilen, akıl almaz bir derecede, konumda olan, insanların en irrasyonel, akıldışı, duygusal yanlarıyla ilişki kurduğu yegane şeydir. Ama özellikle son yıllarda olup biten, kurgulanmaya çalışılan futbol mantığı, ideolojisi futbolla hayat arasındaki bu ilişkiyi koparmaya, zedelemeye başladı. Zaten bence asıl tehlike de burada. Çünkü ilgimi çeken sadece maçlar değil. Yıllardır Anadolu takımlarının maç sonu röportajlarını dinlerim, oradaki iki-üç cümleleriyle futbolcuların, teknik direktörlerin kişiliğine, onların hayatına dair bir şeyler düşünme şansı yakalarım. Onların evlerine, nasıl bir yaşam sürdürdüklerince, hayallerine kadar bir yığın şey okuyabiliyorum. Ve inanın bu yazacağım bir hikâyede ya da bir arkadaşımın, biriyle hayat üzerine konuşurken, bir manavın, işçinin derdi olarak da yorumlayabiliyorum bu durumu. İyiliğe, kötülüğe, alçaklığa, namussuzluğa, dürüstlüğe, sevgiye dair de, o futbol dediğimiz birçok olgudan ben bir sürü hayat bilgisi çıkarabiliyorum. Zaten benim ilgim biraz da buradan. Hayatın diğer hiçbir alanında gördüklerim, gözlediklerim bana bu kadar net bir hayat duygusu vermiyor. O yüzden futbol adına, bizzat soyut ve ideolojik bir futbol sevgisi adına hiçbir şey yapmam, ama bu dediğim anlamda, yani öteki filmlerimden farklı, olmadık bir biçimde bir futbol filmi de yapabilirim. Buna nereden bakacağım da o hikâyenin kendi içeriğinde belli olur. Ama her yerden bakılabilir, teknik direktörün gözüyle bakılabilir, ne bileyim İstanbul'da büyük bir takımda oynayıp da sonra şanssız bir şekilde Anadolu'ya gitmiş bir futbolcunun hayal kırıklığı ve yalnızlığından bakılabilir. Bizim Yasin ve Sinan Diyarbakırspor'a gittiklerini hatırlıyorum. Üç sene önceydi sanırım. Onlarla yapılan bir röportajı izlemiştim. Odalarını falan göstermişlerdi, İstanbul'dakinden çok başka bir hayattı. Bu bana mesela insan olmaya dair de bir sürü şey veriyor. Burada yaşamışlar oraya gönderilmişler ama işte "Kader" kelimesindeki gibi ya da benim o filmde anlatmak istediğim gibi bir şey gördüm orada. Orayı kabul etmişler, ona boyun eğmişler çünkü yapacakları bir şey

yok. Orayı sevmeye çalışıyorlar, sevmişler de. Ama hayallerini sürdürüyorlar yeniden İstanbul'a dönme gibi. Bunu bir mimarın hayatında da, bir gazetecinin hayatında da görebiliriz. Ben daha çok bu taraflarıyla ilgili olduğum zaman futbolla bağımlı sürdürebiliyorum. Öbür türlü, bize dayatılan gündemin, ideolojinin bir parçası olsam herhalde utanç duyardım. Benim anladığım futbol kesinlikle bu. Bugün kurgulanan futbol değil.

• *Kör Tuğrul'u yani Tuğrul Şener'i çok sevdiğinizi yazınızdan biliyoruz. Zamanında kendinizi özdeşleştirdiğiniz futbolcular var mıydı böyle?*

– Vardı, zaten benim Beşiktaş hikâyemde de biraz o vardır. Biz Isparta'da futbolcu nedir, kimdir bilmezdik. Evimizde o zamanlar televizyon yoktu. Gazetelerin özellikle de *Tercüman* gazetesi gelirdi, arkası spor sayfası olurdu, oralardan gördüklerimle bir futbol bilgisi oluşmuştu. Daha çocuktuk, ama pek çok Beşiktaşlının takımı ile olan ilişkisinde genel olarak bir hikâye, bir inat, sıradışı bir durum vardır. Fenerliler veya Galatasaraylılar gibi önüne koyulan seçenek şeklinde olmaz o ilişki. Benimki de şöyleydi: Evimizin yanında bir şadırvan kahvesi vardı, onun bahçesinde oynardık, ilkokul öncesi ya da ilkokula başladığım yıllardı. Oynardık ama içeri girmemiz yasaktı. Öyle olunca içeriyi merak ederdim ben, içeriye bakardım sık sık. İçeride büyük bir ayna vardı, yanında da bir futbol takımının posterı asılıydı, her bakışımda siyah-beyaz renkler hemen gözümü alırdı benim. Zaten siyah-beyaz rengin en büyük özelliği de odur, Dünyanın en büyük tezatlığıdır. Gözümü alırdı, bir türlü o resme şöyle doya doya bakma fırsatı bulamadım. Bir-iki kere girdim, boyum çok küçük olduğu, resim de yüksekte kaldığı için yine hâkim olamadım. Uzun bir zaman o resmin içindekilerin kimler olduğunu merak ettim. Futbolcuları yakından tanımak için bir olanağımız daha vardı; çikletlerden çıkan artist ve futbolcu resimleri. Kimse bana, “Beşiktaşlı ol,” demedi, Isparta'da öyle bir gelenek de yoktur zaten. Herkes ya Fenerliydi ya Galatasaraylı. Ben, o resimden o futbolculardan, özellikle de Kör Tuğrul'dan, Kör Tuğrul'un o tipsizliğinden etkilendim. Ba-

zı insanların içinde doğal olarak var bu demek ki: Ben hayatta da güzelleri, yakışıklıları merak etmedim hiç. Bugün filmlerimde de bu var, hep daha karanlık şeyleri merak ettim.

• “Böyle böyle karardım, böyle böyle Beşiktaşlı oldum,” diyor-sunuz yani?

– Evet, gerçekten öyle.

• *O metin gerçekten de çok güzel. O kadar kısa bir yazıda o duyguyu verebilmek çok önemli. Aynı duyguyu Radikal İki'ye yazdığımız kardeşinizle ilgili metinde de veriyorsunuz. Spor üzerine daha çok kalem oynatmak istediniz mi hiç?*

– Yok, özel olarak düşünmedim çünkü bu benim duygum. Buradaki söyleyebileceğimiz bu bağlarda, bütün bu konuşmalarda ya da Beşiktaş'la olan hikâyemdeki tek durum aslında akıldışılık. Bunun tek bir açıklaması kalıyor geriye; bu benim duygum. Dolayısıyla ben bunu başka bir hale getirmem. Zaten en büyük reflekslerimin, en kızgın olduğum zamanların ya da duygularının en yüksek olduğu en büyük sevinçleri yaşadığım zamanlarda bile bir refleks geldiği zaman, “Hani bir şey yazayım insanlarla paylaşayım” diye, orada biraz duruyorum. Çünkü giderek bir görev haline gelir. Hatta bazen istiyorlar, o anda benim de hoşuma gidiyor, söz veriyorum ama onu yapmaya oturduğum zaman yazamadığımı, zorlandığımı ya da sahte olmaya doğru gittiğini görüp vazgeçiyorum. Onun benim içimden gelmesi lazım. Çünkü Beşiktaşlılık benim kimliğim değil, görevim değil bu böyle bir şey. O az önce anlattığım günlerdeki masumiyetimi de hiç yitirmemeye çalışıyorum. Beşiktaş seyircisi kaba, holigan şu bu denir, tamam öyle yanları da vardır. Bunu önemsedığımı de söyleyeyim ayrıca. Burası Türkiye, yani böyle olmazsanız çöpe de gidersiniz. Şunu da görüyorum ki statta, yolda, sokakta, maça giderken, gelirken bir sürü arkadaş filmi izlemiş filan bu insanlarla konuştuğum zaman, ya da onların Beşiktaşlılık hikâyelerini dinlediğim zaman inanılmaz hikâyeleri olan insanlar. Bunu böyle çok yüceltmek adına falan da söylemiyorum. Mesela Fenerli, Galatasaraylı arkadaşlarım

da var onlardan böyle hikâyeler duyduğum çok az oluyor. Onların da var elbette, ama daha çok genel bir pompalamanın, revaçta olan bir siyasi partinin taraftar kazanma biçimi gibi sanki. Ama Beşiktaşlılara bakın ya babasına, ya dayısına, ya okulundaki arkadaşlarına isyan etmiştir. Bir gün Beşiktaş çevresini, içindeki kötü durumları, yanları, sorunları iyi bilen arkadaşlarım bana bunu anlatmaya başladılar. Bugün Beşiktaş yönetiminde, ki sadece bugün de değil, benim nefret edebileceğim, sevmeyeceğim bir sürü şey olduğunu çok iyi biliyorum. Bunları anlatmaya başladılar ve onlara şöyle dedim, “Bana bunları anlatmayın. Ben kendimi tanıyorum, bunlara kayıtsız kalmam. Benim hayatta sahip olduğum yegane iyi şey bu. Bu zedelenmez ama yine de bana bunları anlatmayın.” Hayatın her alanında bu kadar gerçekçi olmayı seçmiş biri olarak bunu korumaya çalışıyorum. Çünkü bugün baktığım zaman inanın Beşiktaş dışında bir sürü şey artık bana ülkede boş gelmeye başladı. Çünkü insan biraz da böyle. İnsanın yüksek bulduğu, değer verdiği, akıldışı bile olsa bir şeyler olmalı. Öbür türlü hayatı yaşarken zorlanmaya başlıyoruz. O yüzden bunu korumak adına, bunu bir yazıya dökerken Beşiktaşlı kimliğini ön plana çıkarmamaya da özellikle dikkat ediyorum. Duygusuyla istediği kadar bilinsin, bir taraftar gibi istediğim kadar algılanayım hatta holigan olarak bile algılanmaya hazırım ama “Beşiktaşlı adam” diye, hani piyasada bir sürü böyle Beşiktaşlı, ortalıkta Beşiktaş üzerinden prim yapmaya çalışan adam var, onlar gibi olmamak için de özen gösteriyorum.

• *Hayatın içinde bu kadar şiddet varken herhalde statlarda olmamasını beklemek safdillilik olacak.*

– Tabii bu çok net bir şey. Bu Türkiye’deki anlama çabasının, siyasetin, sosyolojinin, entelektüel sorumlulukların, medya sorumluluğunun ikiye bölünmesine ilişkin bir şeydir. Ben bunu statlarda terör olsun, holiganlık meşruiyet kazansın diye söylemiyorum. Aynen dediğiniz gibi sanki Türkiye’deki her şey bitmiş, her şey güllük gülistanlık, her şey adam gibi de bir tek statlardaki sorun kalmış. Zaten bunu telaffuz eden, öne çı-

karan insanların da buna karşı hiçbir inanç ve vicdan taşıdıklarını düşünmüyorum. Bu ideolojik bir şey. Statlardaki terörü ya da statlardaki olmayan terörü –bence Türkiye’de statlarda terör falan da yok ayrıca– tribünlerdeki olayları bu şekilde öne çıkararak, insanlar başka konulardaki sorumluluklarından kaçıyorlar. Sokaktaki tecavüze uğrayan kızın, sokaktaki ölüme mahkum edilmiş tinerci çocuğun, sabaha kadar sokakta yatan insanların, üç kuruş uğruna birinin cep telefonunu alırken ölümlüne sebep olan çocuğun bütün bunların sorumluluklarından kurtulduklarını zannediyorlar. Böyle bir şey yok, buna kimse inanmıyor. Şunu da biliyorum ki o holigan denilen, futbol terörünü çıkardığı söylenen çocukların hepsi bu insanlardan bu konularda çok daha akıllı ve sağduyulu. Bu yalandır yani. Bugün bu milliyetçilikten bağımsız değil, bugün bu ülkedeki başka histerik olaylardan bağımsız değil. Ama bunu bu şekilde ortaya çıkarıp her şeyi oraya, futbol olgusunun en masum yanına yüklemek büyük haksızlık. Bütün suçlarına, günahlarına, kabahatlerine rağmen bence futbol olgusundaki en masum kitلة hâlâ taraftarlardır. Diyelim ki bunlar çok kötü adamlar ama en kötüsünden bedel ödedikleri, göze aldıkları bir şey var. Bilet alıyorlar, işini bırakıp, saatlerini harcayıp, stada gelip, o yağmurun altında saatlerce bağırıp, eve gidip, yenildiyse günlerce acı çekiyorlar. Hiç olmazsa böyle bir bedel ödüyor. Televizyonda federasyon yöneticilerini, kulüp yöneticilerini hatta futbolcuların çok ciddi bir bölümünü izliyorum, onlara da bakıyorum onların da yüzünde bir duygu, bir acı arıyorum. Hiçbir şey yok. Başka hayatın hiçbir alanında, hiçbir şeyin yöneticisi bile olamayacak adamlar gayet önemli kariyerlere sahipler. En günahkâr futbol seyircisinin bile bana göre böyle masum bir yanı var. Ben kaç defa Fenerbahçe deplasmanına gittim. Bütün harcadığınız paraları, kaslarınızın zerresine kadar saatlerce ayakta durmaktan yorulmayı, polislin tavrını geçtim. Gece üçte evde oluyorsunuz, kim çeker bunu?

• Sizin sinemanız edebiyattan da beslenen bir sinema. Senaryoları kendiniz yazıyorsunuz ve edebiyattan beslendiğinizi kendi-

niz de ifade ediyorsunuz. Siz edebiyat-futbol-sinema üçgenini nasıl değerlendiriyorsunuz?

– Buradaki temel dert, hayatı, ne yaşadığımızı, kim olduğumuzu anlamaksa hayattaki pek çok şey gibi bu pekala futbol da olabilir. Şöyle basit bir şey vardır, bir ülkenin gelişmişlik seviyesi nasıl o ülkenin ekonomisine, yaşam standartlarına bakılarak anlaşılıyorsa bence –ki bu bir edebiyatçının, düşünen, derdi olan bir adamın gelişkin tavrıdır– o ülkenin hapishanelerine bakarak da, mahkumlarının düzeyine bakarak da anlaşılabilir. Bir ülkedeki hayatı anlamak istiyorsak, tamam istatistiki veriler bunun için bir ölçüdür ama bunların da açıklayamadığı noktalar olabilir. Ben ülkedeki hayatı anlamak için nasıl pek çok şeye ilgi duyduysam, yalnız bir adamdan ya da aşk uğruna kendini bitirmiş bir çocukla ilgilenip oradan bir tablo çıkarabiliyorsa, buradan bir duygu, gözünüzün önüne bir şey getirebiliyorsa, bunu futbola bakarak da anlayabilirim. İnanın bir maç sonrası futbolcuların ya da yöneticilerin röportajlarını dinleyerek, ben o ülkenin insanların kültürü, geleneği, hayat ve ahlak duygusu hakkında pek çok şey çıkarabiliyorum. Mesela rakibinin uğradığı haksızlığı telaffuz eden bir futbolcu gördüğüm zaman... Maç içerisinde rakip takımın yanlış bir kararla penaltı yapmasına sebep olmuş bir futbolcu belki o anda söyleyememiştir. Ama maç sonrası biraz utanarak, “Evet o penaltıydı” demesi, bu ülkeye olan inancımı, umudumu artırıcı bir şey oluyor. Ya da bir yöneticinin bunu yapması. Bir şey nasıl bir ahlakla, nasıl bir vicdanla kullanılırsa o şey öyle olur. Futbolu değil dünyanın en yüksek değerini getirin insanların elinde ya rezil ya da dünyanın en değerli şeyi olur. Futbol neden bunların dışında olsun ki. Bu ülkedeki insanların ahlakı ne ise, bu yöneticilerin, futbolcuların vicdanı ne ise futbol da o kadardır. Eğer onlar yüksek ahlaka, vicdana sahipse futbol da o kadar yüksek olur. O yüzden futbol, edebiyat, sinema, hayat, siyaset hiç ayrılmaz. Kaldı ki tekrar söylüyorum ayrıca da teknik anlamda oynanış biçimi, kurallarının netliği, sonucun bizzat ve hemen gelmesi, keskinliği açısından da futbol, belki bu ülkedeki ve dünyadaki en yüksek olgulardan biridir.

• Siz bir futbolcu olsaydınız nasıl bir kariyeriniz olsun isterdiniz? Ya da akla gelen şu isimlerden Maradona, Pele, Cruyff, Best, Beckenbauer, Platini hangisi gibi bir futbolcu olmayı isterdiniz?

– Bu konuda çok netim. Ben öyle tipik futbolcuları çok bilmem. Futbola ilgi duymak, takım tutmak biraz da çocuksu bir şeydir. Şu yaşımda bile bazı geceler futbolla ilgili hayaller kurduğumu itiraf edebilirim. Net bir cevabım var benim; Yusuf Tunaoglu. Ben hatırlıyorum ama daha çok hikâyesini başka insanlardan duydum, yeteneğini de, nasıl bir insan olduğunu da. Kesinlikle Yusuf Tunaoglu gibi. Orada kriter sadece başarı değil, benim için başka kriterler de var. İşin romantizmi, namusu, gerçeküstücülüğü ve Yusuf Tunaoglu buna çok yakışan biri.

• Eylül ayında New York'ta, New York Film Society of Lincoln Center'da sizin bir retrospektifiniz gösterime girdi. "Mayın Tarlaları: Zeki Demirkubuz'un Karanlık Öyküleri" başlığı adı altında. Futbolda da yerelden ziyade enternasyonal başarılar ses getiriyor, sinemada da böyle mi?

– Şimdi Liverpool'u veya Chelsea'yi yenmenin tadı tabii ki biraz daha başka. Hani başka şeyler de hissettiriyor insana. Fener'i ya da Antep'i yendiğimiz zamandan daha farklı, bunu saklamaya gerek yok. Sinemayı sorarsanız orada benim için biraz daha farklı bir durum var. Bunu böyle çok mütevazıca bir şey olarak da algılamayın, ben çok mütevazı biri olduğumu da düşünmüyorum. İlk filmimi yaparken de, son filmimi yaparken de ya da sizin bahsettiğiniz başarılarla sahip olduğumda da bende tek bir duygu olduğunu hep görüyorum, bu da bir tür suçluluk duygusu. Her filmimi çok kötü bir şey, çok anlaşılmaz, herkesin aşağılayacağı, kimsenin anlamayacağı bir şey duygusuyla yapıyorum. Bunun böyle olmuş olması da –eskiden böyle değildi– bir tür kompleks yaratıyordu bende ama artık bunun iyi bir şey olduğuna da karar verdim. Az önce konuştuğumuz gibi bu benim kendimi, bir kimlik sahibi, başarılı adam işte uluslararası alanda tanınan, övülen bir adam gibi görmemi engelliyor. Açıkçası ilginç de geliyor ama yani hâlâ şaşıyorum. Mesela o deddiğiniz olay. Orası Amerika'nın en büyük kültür mer-

kezlerinden. Bazı ülkeler bir-iki milyon teklif ederler sinemalarının retrospektifi yapılsın diye. Ama bu adamlar kendileri istediler, yaptılar ve çok önemli bir şey bu. Ama, “Ne kadar önemliyim” diye değil, yaptıklarımın, yaptığım sinemanın onlara ilginç, saygı duyulacak bir sinema geldiği için bunu yaptıklarını düşünmeyi seçerim ben her zaman. Mesela Beşiktaş o türde başarılar kazandığı zaman bunu çocuksu bir taraftar olarak yaşayabiliyorum, “Bak Liverpool’u yendik, Chelsea’yi yendik” diye. Ama filmlerim böyle karşılık gördüğü zaman açıkçası pek öyle yaşayamıyorum.

• Kader filminizle ilgili bir soruda Nietzsche’nin bir sözünü hatırlatıyorsunuz: “İnsanın akli bir varlık olduğu kadar, akıldışı bir varlık olduğunu da kabul etmenin zamanı geldi,” diye. Orada Bekir’in aşkı Uğur’du. Bu topraklarda pek çok Bekir var, öznesi Uğur değil de futbol olan. Koşullar mı bunu yaratıyor yoksa bizim Bekir olmaya meyyal bir durumumuz mu var?

– Çok doğru. Bu ülkede pek çok şey anlaşılmaya muhtaçsa veya anlaşılması gerekiyorsa bu da onlar kadar anlaşılması gereken bir durum. Uğur’un yerine, Uğur’u değil de Beşiktaş’ı, Galatasaray’ı, Bursaspor’u yaşamayı seçmiş bir çocuğun onunla ilişkisini hayatı anlamamız için bir araç gibi görebiliyorum. Sosyoloji, felsefe, siyaset bunlar da hayatı anlamamız için birer araç olabilir, ama bunlara diğer olguları ezecek kadar anlam da yüklemememiz gerekiyor. Buraya akıldışı dediğimiz Nietzsche’nin alıntısından geldik, bu elbette doğulu bir duygudur. Kader’de de böyle bir tavır vardır ama bunu sadece doğulu olarak, sosyolojik bir çaresizlik olarak nitelemememiz bizim ülkemizde yaşanabilecek bir olgu olarak düşünmemiz başka şeyleri görmemizi engeller. Ben Liverpool’lu bir taraftarın da benzer bir duyguda olabileceğini düşünüyorum. Zaten genel olarak futbolu, futbolu sevmeyi, takım tutmayı masum kılan şey de bence buradadır. Yani o alıntıdaki gerçeküstüdür. Çünkü bunu tam olarak anlamaya çalışırsak ulaşacağımız yer kesinlikle akıldışılıktır. Sosyolojik bir anlama çabasına saygı duyuyorum ama bugüne kadar duyduğum sosyolojik anlama ça-

balalarının, yorumlarının geldiği şey şurası oluyor: Bir tür çaresizlik durumundan çıkan bir tablo. Bu insanların hayatta yapacak bir şeyleri yok, bir kızı sevecek durumda değil. Mesela bizim Beşiktaşlılar güzel anlatırlar: “Manitamız yok sevmeye, paramız yok diskoya gitmeye” diye. Bu da bir gerçektir ama bunu böyle ortaya koymak bir yanıyla doğru olsa bile bir yanıyla çok haksızcadır. Çünkü benim gibi vaat edilmiş, birçok şey teklif edilmiş birisi Beşiktaş’la böyle bir bağ kurmuşsa, burada sosyolojinin de anlayamayacağı bir şey vardır. Ben bugün Beşiktaş’a harcadığım zamanı, başka şeye tahvil etsem, mesela dizi çeksem, reklam yapsam tonlarca para kazanabilirim. Eğer bunu yapmayıp da diğerini yapıyorsam, burada sosyolojinin açıklamaya yetmeyeceği başka bir durum olduğunu düşünüyorum. Kaldı ki Fener derbisinde polisle çatışan Galatasaraylılara holi-gan denildi, çapulcu denildi, bu adamların bir sürüsünün bayağı iş sahibi, mühendis, doktor gibi insanlar olduğu ortaya çıktı. Demek ki burada sosyolojinin de ancak insan doğasına ilgi duymasıyla açıklanabilecek başka bir şey var. Dolayısıyla Beşiktaş kapalı tribününe, basın tribününden ya da VIP’den bakarak orada bazı tezahüratları dinleyerek, ona karşıdan bakarak böyle parlak sözlerle, süslü cümlelerle bir tablo yaratmak inanın ne bunu yapana bir şey kazandırır gerçek adına, ne bu ülkedeki bir şeyleri anlamak adına bir yardımı olur, ne de o insanlarda bir vicdan uyandırır. Çünkü böyle bir şeye ancak insanın doğasını iyi bilmekle, insanı verili, nedenli sebepli bir varlık olarak açıklamak yerine onu bütün çelişkileriyle, bütün anlaşmazlıklarıyla, bütün nedensizlikleriyle ortaya koyabilme gücü gösterdiğimiz zaman ulaşabiliriz. Dolayısıyla ben böyle bir çabaya saygı duyuyorum ama bunun böyle bir mutlak gibi değerlendirilmesi bana hiçbir şey ifade etmiyor. Nitekim de bu kadar yönetici, medyacı her gün televizyondalar, madem dediklerinden bu kadar eminler, hiçbir kuşku duymuyorlar neden düzeltemiyorlar bütün bunları. Çünkü gerçekten bir dertleri olmadığı için. Bir defa ötekini anlamak gibi bir dertleri olması lazım. Eğer bugün bu saydığım insanlar İnönü Stadi’nin kapalı tribünün göbeğini bir gün anlama gücü gösterirlerse, buna

Fotoğraf: HAYDAR TANIŞAN

güçleri yeterse, o zaman bu ülkede bugün şikayet ettikleri durum adına bir şeyler değişme aşamasına gelir. Onun dışında bu düzen böyle devam eder, herkes bildiğini okur. Futbolda böyle bir düşmanlık, bu kadar yaralanmış bir adalet duygusu olursa bu hayatı da, ülkeyi de, adalet sitemini de, ekonomik sistemini de kapsar. Ve aynı körlük orada da devam eder. Bunu emniyet güçleriyle, yasalarla belki kontrol altında tutabilirsiniz ama bir çocuğun vicdanını, kendini dışarıda hisseden insanın, bir tinerinin vicdanını hiçbir zaman kazanamazsınız.

• Siz bu meseleye bu kadar kafa yorarken ki hayatla meselesi olduğunu defaten belirtmişken, bu ortamı izleyerek besleniyor musunuz? Bunu malzeme olarak kullanmanızdan, pazarlamanızdan bahsetmiyorum, durumun sizi etkilemesinden ve esinlenmenizden söz ediyorum?

– O çok alçakça bir şey olurdu zaten. Elbette ki, mesela ben Ahmet Çakar'ı, Erman Toroğlu'nu izliyorum. Söyledikleri ben de bir vicdan uyandırmıyor ama ben orada bir karakteri izliyorum, analizini yapıyorum. Bunlar yarın başka bir şekilde benim hikâyelerime sirayet edecek elbette. Üstelik bir önyargım da yok. Yıldırım Demirören'i izliyorum, orada en duygusal ko-

nuşmanın arkasında nasıl bir dert, nasıl bir kişilik var bunu sezmeye çalışıyorum. Az önce dedim ya ben zaten futbolu hayatın dışında tutmuyorum. Bunu işimde, sokakta yaptığım gibi yapıyorum. Nasıl futbolu diğer anlamda hayatın dışında tutmuyorsam bu anlamda da tutmuyorum. Bu elbette ki beni besliyor. Üstelik bu kadar tutku, hırs, somut ve net beklentinin olduğu hayatta başka hiçbir şey yok. Yani zaten bir gün hayat da futbola benzetilirse, bir ülkede bir şeyler daha iyi olmaya başlar. Bir gün zaten futbol sahasında, tribünlerde adalet yaratılırsa adım gibi eminim sokakta da bir adalet duygusu başlayacaktır. Bu mahkemelere, meclise sirayet edecektir, yasalar yapılırken insanlar buna da dikkat edecektir. Ama şu çok önemli, eğer bir ülkede futbol kadar basit, net, dikkatlerin bu kadar yoğunlaştığı, her şeyin sorgulandığı bir alanda bir adalet duygusu yaratamıyorsanız, o ülkede başka hiçbir alanda hiçbir şey yaratmak mümkün değil. O yüzden sahada izlediklerim benim daha sonra Yazgı filmini yazarken başka bir şekilde elbette karşılığını buluyor. Ya da Beşiktaşlı Mehdi'nin hikâyesini uzun zamandır düşünüyorum, çok çekmek istiyorum. Çeker miyim, çekemez miyim bilmiyorum. Ama bir konuşmada, "Senin ne alakan var futbol filmiyle," denildiği zaman aklıma ilk şu geliyor Kader'deki Uğur'u çekip onun yerine Beşiktaş'ı koyduğum zaman –o zaman Mehdi'yi bilmiyordum– aynı hikâye oluyor. İkisi de akıldışıdır, nedensizdir, sadece sonuçlarını yaşamak zorunda kaldığımız durumlardır.

• *Fimlerinize ilgili çok güzel oyuncu tanımlamalarınız var. "Oyuncu filmin anlamını oluşturmakla sorumlu değildir," diyorsunuz. Oyuncuyu yadsımıyorsunuz ama bunu da tercih etmediğinizi söylüyorsunuz. Bu yeşil sahalarda da kullanılırmış gibi geliyor. Teknik adamların oyuncuyla ilgili tanımına benziyor bu durum.*

– Hem de çok benzer.

• *Çok ilginç ve çok iyi sonuç aldığınız oyuncular var örneğin. Hiç kimse Vildan Atasever, Zeynep Tokuş veya Ufuk Bayraktar'dan böyle performanslar beklemezken akıl almaz geri dönüşler*

alıyorsunuz. Bu mesele insanı, insanın özünü tanımakla mı alakalı, futbolda da bu böyle mi sizce?

– Ben şu konuşmayı –ki bugüne kadar sinemayla ilgili bir sürü röportaj yaptım– şöyle sorular ya da böyle yaklaşımlar da istediğim için aslında kabul ettim belki de. Bu gerçekten mühim bir konu. Inanın o kadar beni meşgul eden bir konu ki. Bobo ya da Gökhan Zan –bunları özellikle seçmeye çalışıyorum– bir maçta beni hayal kırıklığına uğrattığı zaman, vaa ettiğini yerine getirmediği ya da çok az yerine getirdiği zaman düşündüğüm tek şey bu oluyor. Burada hemen aklıma yönetmen-oyuncu ya da teknik direktör veya menajer-futbolcu ilişkisi geliyor. Bu adamlar bu menajerler, teknik direktörler insan doğasına, insan ilişkisine, kişiliklere hiç mi ilgi duymaz? Tamam bu çocuğun yeteneği var, bundan hiçbir şüphemiz yok. Bu çocuğun işi bu, bunun için bir sürü para alıyor ama buna rağmen bir şey çok net bir biçimde eksik, zaten eksik olduğu için de onu göremiyoruz. Teknik direktörleri, menajerleri yöneticiler seçerken duygusal zekâsına, duygusal gücüne, anlama gücüne hiç dikkat etmeden neye bakarak bu adamları seçerler diye merak ediyorum. Ya da bir futbolcu transfer edilirken sadece o adamın kasetlerine, bundan önceki maçlarda oynadığı oyuna mı bakılır? Bu adamın tutkusu, nasıl bir insan olduğu, sorun çözme yeteneğine sahip olup olmadığı, arkadaşlık duygusu, dürüstlük, yalan söylememesi gibi özelliklerine bakılmaz mı diye merak ediyorum. Bu anlamda o kadar çok benziyor ki. Yani biri eksikse öbürü bunu tamamlayabilir. Ama ikisi de eksik olursa olmaz. O dediğiniz tamamen şu; benim seçtiğim bir oyuncu benim filmimin derdini, benim filmimi üstlenmek zorunda değil. Zaten buna gücü de yetmez. Benim on senedir uğraştığım bir şeyi iki ayda bu adam hayatının meselesi haline getiremez. Onun orada yapabileceği tek şey bana güvenmek, ama gerçekten güvenmek. O ilişki normal insan ilişkilerinde karımızdan, arkadaşımızdan ne bekliyorsak odur ki bunların tanımları çok azdır. Dürüstlüktür, yalan söylememektir. Buna dikkat edilmemesi, işlerin kötü gitmesine, bir sürü paranın boşuna harcanmasına sebep olur ki

bu da aynen öyledir. Ben film çekerken inanın bir oyuncunun yeteneğinden çok nasıl bir insan olduğuna, nasıl bir ahlaka sahip olduğuna, ne kadar anlama gücü olduğuna dikkat ediyorum. Çünkü diğeri benim zekâma, anlama gücüme göre tamir, telafi edilebilir şeyler. Ama inanın Beşiktaş'ta özellikle benim en çok kafama takılan şeylerden biridir, İbrahim Akın'ın geldiğinden beri ortadaki sorunun bir türlü çözölememesi. Bunlar 20 yaşında çocuklar. Tüm bunlar da bana şunu düşöndürtüyor bu anlamda; Bir Lucescu vardır, bir de ötekiler vardır. O yüzden Lucescu'yu şu tarafa koyarım, diğerklerini başka bir tarafa. Çünkü Lucescu bu dediğim anlamda futbolu kendinden menkul soyut bir şey olarak değöl, insan olmanın, yaşadığımız hayatın bir parçası olarak, bu aradaki bağları diri tutarak yaşamış, Galatasaray'da ama özellikle de Beşiktaş'ta bunu öğretmeye başlamış, seyircilere bunun sirayet etmesine sebep olmuş bir adamdı. İnanın bu yönetim bu futbola inanıp, basit düşünöf futbolun soyut bir şey olmadığını kavrayabilecek zekâda ve yetenekte olsaydı, Lucescu'yu göndermeselerdi bugün Beşiktaş o çok övöndüğümüz, yüzyıllık geleneğindeki Beşiktaş olmaya çok daha yakın, çok daha gurur verici, bugün Beşiktaş içerisinde varolan o kırıklık duygusunun olmadığı, başka kötücul duyguların bu kadar öne çıkmadığı, bizim adalet duygumuzu yaralayacak hiçbir futbolcunun, olayın olmadığı başka bir takım olma özelliğinde çok daha saygın bir durumda olurdu. Ve buradaki sır kesinlikle Lucescu'nun az önce söyledığımız gibi bir adam olmasıydı, ama olmadı. Örneğini verelim işte; Tigana geldi, tamam Beşiktaş seyircisi vefakârdır, Tigana'yı da sevdi, sahip çıktı. Tigana zenciye di ama tipik bir Fransız'dı. Lucescu'nun o Ronaldo, Zago, Giunti ve İlhan Mansız'la, üçdört futbolcuyla yarattığı şeyi, çok daha büyük olanaklarla yaratamadı. Lucescu ortada zaten. Aldığı riskler, kişiliğini ortaya koyma gücü, bekleneni değöl de inandığını söyleyebilme ve öyle davranabilme açısından. Zaten ben üstümüzdeki lanetin Lucescu'ya yaptığımız ihanetle ilgili olduğunu düşünüyorum. Şu anda onun vebalini ödediğimizi düşünüyorum.

• *Futbol ve sinema ilişkisinden devam edersek, Zoltan Fabri'nin Cehennemde İki Devre'si vardı. Daha sonra onun mutlu sonla biten Hollywood versiyonu çekildi Zafere Kaçış diye. Son dönemde belgesel niteliğinde Zidane gibi ya da kurgusal olup da daha çok futbol endüstrisine hizmet eden Goal gibi futbol filmleri çekiliyor. Size büyük maliyetler gerektiren bir futbol filmi mi, yoksa ayın karanlık yüzü gibi futbolun başka yüzlerini, kimliklerini anlatan filmler mi cazip geliyor?*

– Ben futbol filmi çekmem ama futbolu konu eden film çekeirim. Diğer filmlerimde sorun ettiğim, mesele ettiğim o insanın doğasını anlama, hayatı hissetme, koklayabilme çabası sırf futbolu konu eden bir filmde de olmadıkça, futbol sevgisini hayat sevgisinden soyutlayarak bir futbol filmi çekmem. Futbolu konu eden bir film çekerim, öbür filmlerimdeki bütün temalarda, yaklaşımlarda, gerçekçilik neyse o da olur. Ben zaten sinemada böyle türlerin ayrılmasını da anlamam, öyle bir bilgim de yok aslında sinemaya ait. Neyi konu ederse etsin insan doğasına ait bir muğlaklığı anlamaya çalışan, bana hayat duygusunu hissettiren, onu koklayabilen bir yanı olmasını ararım. Futbol filmi diye bir kategoriye prodüktörlerin, bu işten para kazanmak isteyen insanların bir aracı olarak anlayabilirim ama bu benim gerçekten bilmediğim bir alan.

• *Peki belgesel gibi bir düşünceniz olabilir mi?*

– Var. Devamlı gidip geliyor işte, mesela Yusuf Tunaoglu.

• *Devamlı Zeki Demirkubuz Beşiktaş belgeseli çekti, çekiyor, çekmek üzere diye sözler dönüyor ortada, bunların hepsi şehir efsanesi mi?*

– Hayır, onların benimle bir ilgisi yok. Şu var mesela, ben iki-üç senedir maçları kapalıda seyrediyorum. Bazen maç da kötüyse bırakıp çocukları seyrediyorum. Yüzlerine bakıyorum uzun uzun. Futboldan ötede başka bir şey de var. Tabii ki futbol da var, takım sevgisi var ama o sevginin kaynağına dair benim kafamı karıştıran, kafamda sorular oluşturan bir şeyler var. Bunları anlama arzusu uyandıran bir belgesel yapma ya da iş-

te Çarşı'nın belgeselini yapma her zaman bende varolan bir şeydir. Ama, "Çarşı desibel rekoru kırmış, Çarşı şöyle bir sosyal konuya el atmış," değil ben zaten böyle bir şeyi beceremem de. Yusuf Tunaoglu belgeseli de yapmak var kafamda. Ama ben Yusuf Tunaoglu'nu sadece futbol kriteri olarak alsam, daha iyi bildiğim Sergen'i yaparım. Geçen sene izlediğim ama ismini hatırlayamadığım bir Anadolu takımında maçtan sonra, tüm yöneticileri öbür takıma küfrederken, haksızlığa uğradığını söylerken, "Hayır bunu biz yaptık, bahane bulmak hiç dürüstçe değil" diyen futbolcunun belgeselini yaparım. Çünkü beni insan duygusu olarak yakalayan değerli bir şey var orada, anlaşılması gereken. Başarı teması olmaksızın bir şeyler yaparım. Beşiktaş Şampiyonlar Ligi şampiyonu olsun ben bunun belgeselini yapmam ama 2. Lig'e düşerse ben bunun belgeselini yapabilirim. Beşiktaş'ın küme düşme, düşmeme maçı olan o Zonguldakspor maçına 67 bin seyircinin gelmesini, ne bileyim 12 Eylül döneminde şampiyon olduğumuz yılki o sokağa çıkma yasağına rağmen Trabzonspor maçından sonra yapılan kutlamaları. Fakat bir hayat duygusu bulamayınca bırakın belgeseli, filmi, fotoğrafını bile çekmem o şeyin.

• *Avrupa da sizin bahsettiğiniz o gerçek taraftarlığı yaşayan bir kesim hep yüceltiliyor, azınlık olarak tabii. Ama o takımlar da futbol endüstrisinin içine doğru kaymak zorunda kalıyor. Bizde de bazen onlar gibi akıl dolu tribün tepkileri oluyor. "Hah şimdi oluyor" dediğiniz bir tribün tepkisi ya da bir tezahürattan, zekâ dolu bir eylemden sonra, ertesi hafta aynı tribünün size negatif gelen bir tepkisiyle sizin haleti ruhiyeniz ne duruma geliyor, bununla bağlantılı olarak futbol ve endüstrileşmesi hakkında neler düşünüyorsunuz?*

– Evet ama insan olmanın gerçeğinde bu var. Deddiğiniz gibi çok akıl dolu, mütevazı, çok yüksek değerlerle bezenmiş ve sizi etkilemiş bir insanın bir gün başka bir konuda daha beklen-ti dolu, hırslarıyla ilgili gösterdiği çığlık benim üzerimde nasıl bir duygu yaratıyorsa, hayal kırıklığı da, kötü bir şey de, iyi bir şey de demiyorum. Ona benzer bir duygu yaratıyor. Evet o

insanlarla beraber olmak, onlarla aynı tutkuyu, derdi paylaşmak tamam ama o anda derin bir yalnızlık, “Bu insanlarla benim aramdaki mesafe de buymuş” duygusu hissediyorum. Bunun örneği de oldu, Ben yıllardır İnönü Stadı’nda hiçbir adaletsizlik duygusu görmedim. Beşiktaş seyircisinde garip bir vicdan var. Herkes korkuyla gelir oraya. Maçtan önce ortalık karıştırılır şu olacak, bu olacak diye. Tottenham maçını hatırlıyorum, son yarım saat kendi takımını aşağılamak için de değil, o takıma eminim hayatı boyunca, seyircisinden duyamayacağı ölçülerde tezahürat yapıldı. Bu bir sürü Anadolu takımına da yapıldı. Bunlar tabii hep gözardı ediliyor. Ben bu yüzden mesela Çarşı’yı sevmişimdir. Hep onlardan beklenenin aksine hiçbir takıma orada kötü, adil olmayan bir davranış yapılmamıştır. Benim vicdanımda bunların hiçbirinde bir adaletsizlik yoktur. Ama mesela geçen sene son haftalardaki Antalyaspor’la yapılan maçta, Antalyaspor inanılmaz iyi oynadı, çok dırendi. Yılmaz Vural çok doğru hamleler yaptı, maçı zorla aldık. Maç sonunda, tüm stat buna katılmasa da Antalya teşvik primi almakla suçlandı ki bu beni etkiledi. O anda orada kendimi çok yalnız hissettim, bunun için çok kırgın da değilim ama Beşiktaş seyircisinin benim için öbür takımlardan farkı buydu. Öbür takımlar bir adalet aramıyorlar çünkü, sahip oldukları başarıyla ilgili hak etmiş oldukları konusunda özel bir dikkatleri yok. Ben Beşiktaş seyircisinde bunun olduğunu biliyorum. Mesela Burak’ın refleksli bir biçimde elle alıp attığı golün ertesinde kapalının üstüne açtığımız, “Şerefinizle oynayın, hakkınızla kazanın” pankartından sonra dikkat edin Burak o kadar gelecek vaat eden bir futbolcu olmasına rağmen o günden sonra bir daha iflah olmadı. Bir yıldır o çocuk neredeyse kayıp. Beşiktaş seyircisi bunu bile yaptı. Tribünden de biliyorum, haksız yere attığınız bir gol oluyor hakem iptal ediyor bir-iki ıslık falan onun dışında aramızdaki konuşmalar aynen şudur: “Ya iyi ki iptal edildi, yoksa biz bunu nasıl kabul edecektik?” Ben böyle bir vicdanı, genel olarak söylüyorum başka takımlarda göremiyorum. Çünkü az önce anlattığım sebeplerden dolayı genel olarak endüstriyel futbol pompalaması, özel olarak da 1984

Özal sonrası ülkede kurulan yeni hayat, yeni algı, yeni ahlaki değerler, yeni varolma şekli yüzünden son 20-25 yıldır da hiç eksilmeden, hiç tartışılmadan feci şekilde başarı olgusu pompalanmaya başlandı. Bize hayatımızı yaşarken ihtiyaç duyduğumuz yegane şeyin başarı, yenmek olduğu, yegane şeyin ben, biz olduğu bir mantığın, varoluş ahlakının devamlı pompalanması ve başarı için her şey mubahtır klişesinin en gelenekçi insanların bile yavaş yavaş boynunu eğdiren bir dayatma haline gelmesi yüzünden böyle bir şey oluştu. Ama insanlar şunu hiç tartışmıyorlar en ahlaksız adamın bile bir vicdan sahibi olduğunu, en namussuz insanın bile güvene ihtiyaç duyduğunu hayatımızdan çıkarmaya başladılar. Bunun gidişatı da hiçlik duygusudur ve futbolun daha önce bizim birtakım yaralarımızı saran, ruhumuzdaki bir şeylere iyi gelen, bizim hayatı biraz daha sevmemizi, ertesi sabah işe giderken biraz daha coşkulu gitmemizi sağlayan o yanının giderek kaybolmasıdır. Bunu hiç kasdi bir duyguyla söylemiyorum, tamamen gerçek olduğu için söylüyorum. Bunun da karşılığı bugün Fenerbahçe Kulübü'nün yöneticisinden, seyircisine kadar içine düşürüldüğü durumdur. Çünkü bırakalım direnen öbür takımı, artık kendi oyuncusuna bile, bütün maç boyunca iyi oynamış, varını yoğunu ortaya koymuş, sonuca yönelik tek bir hatasında bile büyük bir aşağılamayla tepki veren bir seyirci topluluğu oluşturuldu. O stada yakışan, o stadı tamamlayan bir şey haline geldi. Üzgünüm ama Fenerbahçe bilerek, organize ederek bunu yaptı. Buna bu ülkenin siyaseti de, entelektüelleri de destek verdi. Bu elbirliği ile yapıldı ama adım gibi biliyorum bu herkesi, Beşiktaş'ı da bekleyen bir tehlike. Fenerbahçe'den başladı, sırayla herkese dayatılacak bu. Ama Beşiktaş tribünleri bunu en son kabul edecek. Zaten bu "Son barikat" tanımlamalarının sebebi bu. Çünkü Beşiktaş seyircisi bunun farkında. Ama bugün tribünde olan insanlar yarın gidecekler, yarın kombine fiyatları arttığı için gelemeyecekler, yarın birtakım acayip yaptırımlar başladığı için gelemeyecekler. Oraya başkaları gelecek, başka bir Beşiktaş seyircisi yaratılacak. O işte bize dayatılan bu temaşadır, şovdur laflarıyla bugüne kadar bizim varolmamıza, ayakta durmamıza kat-

kıda bulunan birçok yüksek değer gibi, mesela arkadaşlık gibi, yoldaşlık gibi, komşuluk gibi, hemşehrılık gibi bir sürü olgu nasıl hayatımızdan çıktıysa ve biz bunun eksikliğini hissetmiyorsak ama sonuçlarını çok sert yaşamak zorunda kalıyorsak futbol da hayatımızdan bu şekilde çıkacak ve bu hayat biraz daha kötüleşecek. Artık Beşiktaş'ta bile gencecik çocukların sponsorluk tartışmaları yaptığını görüyorum. Beşiktaş'ın kapısında bile çocukların, "Bizim ahlakımız, bizim gösterdiğimiz tepkiler hatırlanmayacak, sadece skorlar hatırlanacak, tarihe bu geçecek" dediklerini duymaya başladım. Biz, "Gerekirse 2. Lig'de oynayabilmeliyiz" deme gücünü, sırf hamaset olsun diye değil, gerçekten inanarak söyleyebilirsek, işte o endüstriyel futbolun, futbolu hayatımızdan böylesi bir biçimde çekip çıkarmasını, bizi fark edemeyeceğimiz bir eksiklikle başbaşa bırakmasını ancak böyle engelleriz.

- *Futbol yazılarını takip ettiğiniz yazarlar var mı?*

– Var takip ediyorum. Tabii ki en önemsedğim yazar İbrahim Altınsay. Bir kere çok sevdiğim bir insan. Onu sinema yazarırken de çok önemserdim, hatta en iyi bulduğum sinema yazarıydı. Kendi açısından biraz daha meselenin duygusunu da katsa tam böyle tadından yenineyecek yazılar yazıyor. Bir de adalet duygusu... Beşiktaş yöneticiliği yapmış olmasına rağmen hiçbir kölelik duygusunu hissetmedim bugüne kadar. O adalet duygusunu ön plana çıkarabiliyor. Geri kalanlara şöyle bir genelleme yapayım; mesela Cem Dizdar'ın tribüncü yanını, tribünden de arkadaşım zaten, çok severim. Bunu hamaset yapmadan yazılarına da taşımasını çok ahlaklı buluyorum. Genel olarak şöyle bir şey var; bir eskiler var, bunlar bana bizim –kötü bir şey olarak da söylemiyorum– eski Yeşilçamcı sinemacıları hatırlatıyorlar. "İşte ekmek paramız," diye herkesle iyi olmayaya gayretli. Ama bu sadece futbola ait olan bir şey değildir, her yerde vardır bunun karşılığı. Zaman zaman orada da iyi şeyler duyduğum oluyor ama bir süreklilik taşımıyor. Bir de genç kuşak var benim daha çok ilgimi çeken. Çok zekiler, gerçek bir futbol bilgileri var, onlarcasını sayabilirim ama onları da faz-

la rasyonel buluyorum. Duygu eksikliği var gibi geliyor ve bütün sahip oldukları o kadar bilginin ne işe yaradığı konusunda bana bir şey hissettiremiyorlar. Mesela Kazım Kanat'ı, Ahmet Çakar'ı onları insan olarak daha çok hissediyorum. Hani düşünceleri beni çok ilgilendirmemesine rağmen, uzak bulma-ya rağmen. Ama bu genç arkadaşları da daha duygusuz, zahirî bir görüntü gibi görüyorum. İnsan olarak bana daha az veri veriyorlar.

• *Yönetmenliğe bile ikna olma sürecinden geçtikten sonra karar verdiğinizi söylüyorsunuz. Başlangıç olarak da Masumiyet'in sonrasını alıyorsunuz. Beşiktaş için de böyle bir ikna süreci yaşadınız mı kendi içinizde?*

– Başlangıcından beş yıl öncesine kadar değil. O daha naif, daha çocuksu bir duygu. Ama beş yıldır bu ikna sürecini fazlasıyla yaşadım. İnanın bütün bu yöneticilere rağmen orada Beşiktaş yönetiminde, kulübünde, futbolcularda bana çok acayip gelen insanlar da var. Göksel Duyum diye bir arkadaşım var “Mehdi”nin yazarı, onunla ilk buluştuğumuz sohbet ettiğimiz bir gece 2-1 bir takıma yenilmiştik. Ona bakarak onun içinde bulunduğu haleti ruhiyeye bakarak ben kendimi anladım. Bunun sağlamasını sadece kendi üzerimden değil çevremdeki Beşiktaşlılara bakarak da yaptım. Bir de benim gibi hani ahlakı ön plana çıkaran bir insanın kabul edemeyeceği çok şey vardır hayatta. Bunlar olmuyor değil üstelik daha kırıcı oluyor bizde. Bir programı izlerken Beşiktaş asbaşkanı bağlandı ve “teşvik primi”nden yana olduğunu söylemişti, mesela onu çok zor aştım. Üstelik şöyle bir manipülasyona girecek biri de değilim “münferit adamlar” diye. Çünkü bunlar münferit adamlar demeye başlarsak o zaman Fenerbahçeli, Galatasaraylı, MHK'deki veya Futbol Federasyonu'ndaki bazı yöneticilerin de münferit olduğunu söylememiz lazım. Ben böyle bir ikiye bölme de yapamam. Hâlâ da yutmuş değilim bunu. Son olayları o kadar iyi biliyorum ki çünkü Yıldırım Demirören hiçbir şekilde Beşiktaş'ı düşünmüyor, egosunu ve kişiliğini Beşiktaş'ın –bunu ispatlayamayız elbette çünkü bunun tersini söylüyor–

Fotoğraf: HAYDAR TANIŞAN

üstünde tutuyor. Ve bu yıl da şampiyon olamazsam korkusunun paniğiyle Sinan Engin'i getiriyor. Orada ben zaten şu bakımdan bittim, Beşiktaş başkanının ufkunun Sinan Engin'e kadar olması, Sinan Engin ki Lucescu'nun başarısını sahiplenmeye çalışmış, hadi dedikleri doğru olsun beraber çalıştığı bir insana ve Türkiye'de olmayan bir insana aleyhinde acayip şeyler söylemiş, kaçan şampiyonluktan sorumlu olan bir adamı kurtarıcı olarak görmedeki psikolojiyi hissettiğim zaman tabii o kendimi ikna etme süreci bayağı bir zor oldu. Ama allahtan Beşiktaş'a olan bağım başarıya bağlı değil. Bunu her zaman söylüyorum, ben en çok Beşiktaş yenildiği zaman Beşiktaşlı olduğumu hissediyorum. Bu en başında da böyleydi hâlâ da böyle.

• *Filmlerinizde hep bir televizyon metaforu var. Bazen o televizyonda maç da seyrettiğiniz oluyor Bekleme Odası'nda olduğu gibi. Bu televizyon imgesinin sizin için anlamı nedir?*

– Önce gerçeklik. Bunun anlamını falan hepsini bir yana bırakalım. Ki ben anlamı en son düşünürüm ve seyirciye bırakırım. Ben onu düşünürken yazarken hep gerçeklik olarak bakarım. Bu benim şu göstergibilimcilik tuzaklarına düşmemi engeller mesela. Bir defa televizyon gerçektir. Kutu, nesne, tek-

nolojik güç olarak bir gerçektir. Her evde bulunur, her yerde bulunur ve insanın çevresindeki nesnelerle ilişki kurmasındaki en güçlü nesnedir. Çünkü bir odada iseniz koltuğa, duvardaki resme bakarsınız, eğer televizyon yoksa. Sonra boş bir yere bakıp düşünürsünüz. Ama televizyon varsa sizi hemen alır. Çünkü orada bir şey akmaktadır. O yüzden birincisi gerçektir, ikincisi benim çok sinematik bulduğum bir ögedir. Çünkü ben bir koltuğu çekerek fazla bir şey anlatamam ama ekranı çekerek onun içindekileri, bir Beşiktaş maçını ya da bir Türk filmi ni oradan göstererek sinematik olanaklar yaratabilirim. Benim için en önemli sebebi bu ikisidir. Üstü seyircinin çıkarımlarıdır. Ben bunu tasarlamam, ben bunu kurgulamam, ben bunu insanlara yöneltmem.

• *Didaktik bir anlatımınız hiç bir zaman olmadı zaten değil mi?*

– Hiçbir şekilde olmadı. Böyle düşünmezken de olmadı. Birinci, ikinci filmimde de böyle bir şeyim olmadı sezgisel olarak. Şimdi akıl olarak da böyle bir şeyim yok. Ondan sonrasını da ben bilemem, seyirci dediğiniz de homojen bir şey değildir, ben öyle bir şeyi de hiçbir zaman kabul etmedim. Ben seyirci diye bir şeyi kabul etmiyorum zaten. Binlerce değişik karakterde, değişik algılara sahip, değişik zaafı olan, güçleri olan insanları tek bir homojen kalıba sokup onları öyle değerlendirmek, onlara öyle bakmak, ancak onları bilet olarak görme ahlakıyla ilgili bir şey olabilir. Ben hiçbir zaman böyle bir şey yapmam. Benim için seyirci şudur: Önündeki filmi anlamayan adamdır, önündeki filmi anlayan adamdır, filme eğlence olarak bakan adamdır, filme bir anlam olarak bakan adamdır, arayışı olan adamdır, olmayan adamdır, iyi adamdır, kötü adamdır, ahlaklı adamdır, ahlaksız adamdır bir sürü şeydir yani. Zaten seçkincilik de değil ama burada yakın bulduğum insanlara ben seyirci derim, öbürleri izleyicidir. O yüzden televizyonun çok da benim açımdan öne çıkmış anlamları yok ama seyirci için böyle şeyler olabilmesini anlayabiliyorum. Çünkü bir tür ortaklıktır bu.

• *Filmlerinizden birinde bir futbolcuyu oynatacak olsanız, kimi tercih ederiniz, var mı aklınızda böyle bir isim?*

– Bir ara bir karakter yazmışım hâlâ çekilebilir, Hasan Şaş'ı çok düşünüyordum.

• *Niye Hasan Şaş?*

– Yüz ifadesiyle. Çünkü o karakter de öyle biriydi. Duygularına kendini tutsak etmiş, gerçeği kibirinin arkasında kalmış ilginç bir karakterdi ve Hasan Şaş'a baktığım zaman onu görüyorum. Bir de Aykut Kocaman'ı mesela *İtiraf* filmindeki adam gibi düşünmüşümdür, düz ve ifadesiz bakışlarıyla. Hatta bir ara *İtiraf* filminin devamını düşünmüştüm. Adamı da *İtiraf* filminin devamı gibi değil de mesele olarak devamı gibi düşünmüştüm. Taşrada bir teknik direktör yapacaktım. Deplasmana gidiyor geliyor, kadınla olan durumu, o korkuları, kuşkuvarı çok bağdaştırmışım futbolla, adamın teknik direktör oluşuyla onu ama ertelendi şimdilik.

• *Filmlerinize en yakın bulduğunuz maç hangisi?*

– Beni o açıdan en etkileyen şey tabii duygudur. Değişik duyguların, farklı duyguların yaşanma durumudur. Gençlerbirliği'ne 4-3 yenildiğimiz maçtır mesela. Oradaki İlhan Mansız'ın o hali hiç aklımdan gitmiyor. İnsan doğasını anlama çabasından bahsediyorum ya, yani İlhan Mansız'ın bile bilmediği derinlerindeki bir duygunun ortaya çıkması beni inanılmaz etkilemişti. O gün ona İmansız demişim ama İlhan Mansız'ı bilmiyordum, onu düşünerek söylememişim. Bir gün maça giderken bir çocuğun formasında gördüm, İmansız yazmış acayip hoşuma gitti.

• *Son dönemde Beşiktaş ya da dışından beğendiğiniz futbolcular var mı?*

– Her şeye rağmen Beşiktaş'ta beş tane sayabilirim. İlginç bir şekilde bunun kimse böyle olduğunu düşünmüyor ama sezgilerim Higuain'in Beşiktaş'a, hem ruh hem de yetenek olarak en yakışan futbolcu olacağını söylüyor. Benim o çocuğa geldi-

ği günden beri garip bir inancım var, inanç da değil bu sadece sezgisel bir şey.

Delgado'nun takım yapılırken, sistem oluşturulurken biraz daha kriter haline getirilerek düşünüldüğü takdirde hem çok iyi Beşiktaşlı hem de olduğundan daha yararlı olacağını düşünüyorum. Ama beni şu andaki Türkiye'de hem duygusal olarak, hem oynadığı futbol olarak en etkileyen futbolcu Tello. Hatta o çocuğa bakınca bazen gözlerim doluyor. Serdar Özkan'ı kesinlikle çok beğeniyorum ama Tello'yla, Higuain'in verdiği duyguları vermiyor bana. Cisse'ye garip bir sempatim var. İlk geldiği zaman bizim bir arkadaş, "Bu bizim boyacı" demişti, hakikaten de öyle. Biz zaten böyle bir dile, ruha sahibiz. Dikkat ediyorsan yerli futbolcuları söylemiyorum, garip bir biçimde yerli futbolcular bana daha profesyonelmış gibi geliyor. Mesela İbrahim Üzülmez benim hep sevdiğim biridir. Giderek son zamanlarda daha tedirgin, panik olduğunu görüyorum ve çok üzülüyorum ama benim için çok şey ifade eder, benim için emeği simgeler.

Futbolcular kişiliklerini ne yazık ki oynadıkları kulüplerin duygusuna göre ahlaki kriterlerine göre oluşturuyorlar, bu beni çok üzüyor. Devamlı başka biri olmaya zorlanıyorlar. Ben rakip duygusuna teslim olacak biri değilim ama bir futbolcunun Fenerli olma diye bir hali, fotoğrafı var artık. Mesela Galatasaray benim için daha vukuatlı bir alan. Hakan Şükür ve ekürisinin, Ümit Karan'ın belirlediği davranış ahlakı. Mesela skoru bana söylemesinler, Galatasaray'ın maçını izlerken Ümit Karan'ın rakip futbolcuyla bir mücadele sırasındaki tavrından Galatasaray'ın mağlup mu, galip mi olduğunu anlayabiliyorum. Eğer Ümit Karan, Hakan Şükür, Sabri kendisine çok sert bir faul bile yapılsa hemen o ağabey, babacan tavrını gördüğüm zaman, "Ha Galatasaray galip ve işler yolunda," diye düşünüyorum. Ama en ufak bir şeye bir tahammülsüzlük, adil olmayan bir hırçınlık hali gördüğüm zaman iş değişiyor. Galipken değil, mağlupken de aynı tavrı gösterebilirse bende bir inandırıcılık uyandırıyor. Mesela Galatasaray futbolcuları benim için böyle bir topluluk. Tabii ki Ergün farklı, hoş Galatasaray'da da de-

ğil artık. Lincoln'ü çok beğeniyorum ama Feldkamp'ı daha çok beğeniyorum. Şu an benim belki en beğendiğim teknik direktör diyebilirim. Fenerbahçe futbolcularına baktığımda ise hep şunu görüyorum; bir resim vardır esnafların dükkanında, peşin satan ve veresiye satan. O peşin satan duygusunu veriyorlar bana, hoşuma gitmiyor o halleri. Bunun sağlamasını da şöyle yapıyorum. Bazıları Fenerbahçe'den gönderildikleri zaman Anadolu kulüplerinde oynuyorlar, orada veresiye satan gibi davranmaya başlıyorlar. Ama mesela bu tuzağa Beşiktaşlı futbolcular düşmüyor. Eskiye zaten değerlendiremeyiz ama son yıllarda Beşiktaşlı futbolcuların bu anlattığım fotoğrafa benzer görüntüleri yok. En beğenmediğim adamın da, en doğru bulduğum adamın da böyle şeyler yaptığını bana kimse söyleyemez. Biz kaç defa İnönü'de yenildik, ben Saracoğlu'ndaki, Ali Sami Yen'deki manzaraların hiçbirini görmedim. Çünkü Beşiktaşlı futbolcu şunu biliyor, öyle bir çığlık, öyle bir şey yaptığı zaman, seyirci bir şekilde onu affetmeyecek zaten bence Beşiktaş'ın da farkı bu. Ama şimdi isimlerini hatırlayamayacağım bazı takımlardan beni etkileyen adamlar da oluyor. Gerçekçi olma, adalet duygusunu ondan beklenenin üzerinde tutma çabasını gördüğüm zaman, onu bu ülkede ki her şeyin üzerinde tutmaya çalışıyorum zaten.

• *Konuşmanızın bir yerinde Beşiktaş'ın üstündeki bir lanetten bahsediyorsunuz. Böyle bir lanetin varlığına inanıyor musunuz ve neden böyle bir şey olduğunu düşünüyorsunuz?*

– Bu, lanet. Ama tabii uzaktan gelmiş bir lanet değil, bizim sebep olduğumuz bir lanet. Bunun iki tane sebebi var çok net. Bir tanesi Lucescu'ya yaptığımız ihanet, bir tanesi de Pascal Nouma'ya yaptığımız ihanet. Nouma Fener maçında o hareketi yapınca bu bir anda Türkiye'nin meselesi oldu. Devlet yükleri bile bu meseleye karışmıştı. Aslında Federasyon ahlaklı davrandı, hukuki davranıp altı ay cezasını verdi. Burada önemli olan Federasyon'un, Disiplin Kurulu'nun verdiği karardı. Çünkü hukuk böyle işler. Ben bir suç işlemiş olabilirim, yani o zaman her şeyi bırakalım ahlaki değerlere göre insanları cezalan-

dıralım. Yok Fenerbahçe Kulübü, yok devlet büyükleri istedi, yok halkın bilmem neyi ne oldu falan gibi mazeretlerle Serdar Bilgili ve yöneticileri, ne olduğunu bile anlamadan çocuğu gönderdi. İçinde hiçbir kötü niyet olduğuna inanmıyorum. O öyle bir insan değil çünkü. Her maçta böyle şeyler olabiliyor ki bunun örneğini de vereceğim biraz sonra. O çocuğu bir tür ahlakçılık yaparak gönderdiler. Ahlaklı olmak başka bir şeydir, ahlakçı olmak başka bir şeydir. Ahlakçılık dünyanın en adi şeylerinden biridir. Bence lanet buradan başladı. Orada yapılacak şey şuydu: “Tamam bunlar tartışılır, olur biter. Pascal Nouma bizim futbolcumuzdur, üstüne üstlük herhangi bir futbolcu değildir. Bu yaptığını biz de doğru bulmuyoruz,” Bu adam altı ay oynamayacaktı cezalı olduğu için. O ceza bitecekti ondan sonra göndermek istiyorsa kendileri gönderecekti. Meselenin başlangıcı budur. Gökdeniz’in olayı, Pascal’ın olayından daha mı az ahlaklı ya da bu ülkenin vicdanını bozucu bir durum? Deivid’in Süper Kupa maçında yaptığı hareket? Nerede peki devlet büyükleri, nerede Fenerbahçe yöneticileri, nerede Beşiktaş yöneticileri, nerede Serdar Bilgili? Fenerbahçelileri anlıyorum, kızınıyorum da onlara, buna karar vermişler, kendilerini böyle ifade ediyorlar. O gün Beşiktaş yönetiminde olanlar nerede, “Biz Pascal’ı niye gönderdik o zaman?” demediler. Ötekiler bizim rakibimiz, bizim kötü olmamızı istemelerinden doğal hiçbir şey yok. Eğer sen Beşiktaş’ın yöneticisiysen, orada bir güce sahipsen ve o gücü kullanmayı, o gücün adaletini, o gücün vicdanını başkasının eline terk edersen, her şeye layıksın. İkinci lanet de Lucescu. Lucescu ne yaptı ya? Lucescu, hiçbir şey sormadan olağanüstü bir durumda Beşiktaş’a geldi, çok net bir biçimde yönetime ne istediklerini sordu, şampiyonluk istediklerini söylediklerinde, şampiyon olacak şekilde davrandı. Ve iki üç tane futbolcu dışında bir sürü yeteneksiz, bir sürü ortalama adamla bu takımı şampiyon yaptı. Ertesi sene –mesela Beşiktaş bunun hesabını vermek zorunda– o yıl ne olduğunu, o yılın arkasındaki hakikati ortaya çıkarmadıkça, bence bu lanet her zaman devam edecek. Bir Pascal konusunda özür dilemedikçe, bir de o yıl o şampiyonluğun adım adım nasıl gittiğini,

Cem Papila olayını, oradaki başka olayları sorgulamadıkça, bu lanet hiçbir zaman da gitmeyecek. Lucescu gönderildi, gönderilirken Yıldırım Demirören'in konuşmasını çok net olarak hatırlıyorum. Bir mantık da yoktu orada, "Biz Lucescu'yu seviyoruz ama bizim başka hedeflerimiz var." Sen neyi gerçekleştirdin de, ne hedefin var? Del Bosque'yi getirince Şampiyonlar Ligi şampiyonu mu olacaksın. Şuradaki adaletsizliği ben hâlâ sindiremiyorum. Lucescu çok az para aldı, parayı hiçbir zaman sorun etmedi ve giderken alacağını stadın yapımına bağışlayarak gitti. Onun yerine tercih ettikleri, onu onun için kırdıkları adam bugün onları mahkemede süründürüyor. Gururlarını her şeylerini kırmış durumda. Peki o zaman ben Beşiktaşlı yöneticilere soruyorum ve dolaylı olarak Beşiktaş seyircisine özellikle Çarşı'ya da soruyorum: Beşiktaş'da ya da bu ülkede iyi bir insan olmakla, namuslu bir insan olmakla, dürüst bir insan olmakla, gururlu bir insan olmakla bunların tam tersi olmanın arasındaki fark nedir? Lucescu enayi mi peki böyle olmakla? Beşiktaş kendisini ahlakla ifade eden, yüksek değerlerle ifade eden, bugünle değil geçmişle ifade eden, başarılarla değil şerefli ikinciliklerle ifade eden bir topluluk. Siz bunu yaparsanız o zaman Fenerbahçe'yi, Galatasaray'ı, başkalarını hangi yüzle eleştirebileceksiniz. Hangi yüzle onlara hesap verebileceksiniz? Beşiktaş'ın şu anda onur duyulacak en önemli ögesi olan taraftarların bile Lucescu ve Pascal olayını yutmasını ben hâlâ kabul edebilmiş değilim. Ve utanmadan sanki futbolda utanç yok, futbol o kadar rasyonel bir oyun, başarıya dönük bir oyunmuş gibi düşünüp sanki futbolda utanmak olamaz, itiraf olamaz, futbolda insani duygular olamazmış gibi, bir de Lucescu'da orada bizi bekliyormuş gibi teklif etmeler, "Biz onu getiririz," demeler. Lucescu'nun yerinde olsam Fener'e giderim ve Beşiktaş'a gelmem bundan sonra. Çünkü Beşiktaş ancak bunun bedelini öderse, bunun itirafını yaparsa hem Pascal konusunda hem Lucescu konusunda, bunun utancını yaşarsa ancak o zaman yenisinden başka yüksek değerlere sahip olmanın hakkını taşıyabilir. Çünkü bu gerçekten futbolu da, seçimi de aşacak bir şey. O zaman bırakalım futbolu, neden iyi bir insan olayım sorusunun

cevabını veremem. Aksine herkesin kötülüğü övmesini, kötü olmasını, ikiyüzlü olmasını haklı bulmak durumunda kalırım. Madem futbol hayatsa, madem futbol futboldan öte bir şey ise özellikle de Beşiktaş pek çok ahlaki anlamda, insani değer anlamında son barikat ise bunun hesabını vermeliler. Geçmişte kaldı, eskiden oldu şu bu değil. Eğer hâlâ Baba Hakkı'nın, Şeref Bey'in yaptıklarını söylüyorlarsa bunun utancını da taşımak zorundalar. Bunu yapınadıkça bu böyle gidecek. Beşiktaş'a insanlar saygı duymamaya başladılar, iş böyle bir hale geldi. Türkiye 1984'ten sonra ne yaşıyorsa ahlaki olarak, biz de Beşiktaş olarak bunları yaşamaya başladık. Dönüm noktası da bu iki olay oldu. Ben Sinan Engin'e filan kızmıyorum hiç. Bu ülkede herkes iş arıyor, herkes kendini göstermeye çalışıyor, herkes kimlik edinmeye çalışıyor. Sinan Engin tabii ki böyle bir teklif gel-diye bunu kabul edecek. Bunu Fenerbahçeli bir adama da teklif edin yine Beşiktaş menajerliğini kabul eder. Olmuyor mu? İşte geçen sene Fenerbahçe'de oynayan Rüştü ile Mehmet Yozgathı bugün bizde, Tümer orada oynuyor. Bu demektir ki son tahlilde kişisel dertler bunlar, çıkar meselesi. Ama 15 yıldır tek şampiyonluk yaşatan, bizim en onur duyduğumuz, en çok gurur duyduğumuz bir dönemi kısa bir süre de olsa yaşatan bir adama ettiği haksızlıklar, ettiği –ki o yokken– sözler yüzünden bile ben Sinan Engin'i bu kulübün kapısından sokmazdım. Şu anda da Yıldırım Demirören hükümeti bunun bedelini ödüyor. Bu PAF takımı sözleri falan bunların hepsi çaresizlik. Biraz daha dirayetli, soğukkanlı, neden orada olduğunu iyi sorgulamış bir adam bunların hiçbirine başvurmaz.

• *Son olarak futbolun geleceğini Türkiye'de ve dünyada nasıl görüyorsunuz?*

– Valla hayatın gidişatı bence futbolun gidişatından çok bağımsız değil. O konularda böyle çok ideolojik kötümserlikle-rim de iyimserliklerim de yok. Ben insanın doğasını her şeyin üzerinde tutmaya çalışan biriyim. Bu doğa da her şeyi yaşayacak kapasitede yaratılmış. Dolayısıyla dünya zaten böyleydi, yani bugün başlamadı bu gidişat. Yüzyıl öncesi bir önceki yüz-

yıla göre yine cehennem, kıyamet zamanıydı. Bu insanın gücüyle ilgili bir durum. Özel birtakım dertlerim yok. Hayat neyse futbol da odur, futbol neyse hayat da odur. Ama kendime dair şunu söyleyebilirim, böyle demekle bunu kabul ettiğim anlamına gelmiyor. Pek çok şeyden ben de memnun değilim. Bu hayatın böyle olmasında beni de yaralayan bir sürü şey var. Ama şu da var ki ben sonuçta güçlü bir insanım, çabalayan bir insanım başkalarının tercihlerini yaşıyorum sonuçta. Onlar bu tercihlerinin sonuçlarına katlanabiliyorsa, ben haydi haydi katlanırım. Bir tek ben burada herhangi bir suçumun, benim vicdanımı rahatsız edecek bir şeyin olmamasına dikkat etmeye çalışıyorum. Yoksa o kadar da fark etmez, alayına gider...

6 Kasım 2007

Futbola resmin ne alakası var? Ya da sinemanın yahut müziğin?
Bir mimar, futbolun "tasarımına" nasıl bakar? Psikiyatrinin bakış
açısından futbol ve futbolcular nasıl görünür? Futbolsever ve
futbolsevmeyen edebiyatçı gözünde, futbol, nasıl bir âlemdir?

Cem Zamar'ın hazırladığı bu kitapta, sanat ve kültür dünyasının
dört bir köşesinden ustalar, futbol sohbeti yapıyorlar.

Kimisi ta içinden, "damardan"... kimisi tamamen yabancı
olarak, dışarıdan bakarak... Topun gerçekten yuvarlak olduğunu
gösteriyorlar sohbetleriyle: Dairenin bir sonsuz çokgen oluşu gibi,
bu oyunun da binbir çehresi var...

Kimisi acemi merakıyla, bilmeyenin hayretiyle konuşuyor,
kimisi hâlâ tazeliliğini koruyan bir hevesle,
kimisi sönmüş bir hatıradan bahsederek...

Ve futbolun çağırışıyla, tekrar edebiyata, müziğe, resme,
mimariye, sinemaya, zihne, ruha, siyasete, hayata dönerek...
Tam teşekküllü sohbetler.

Alper Hasanoğlu, Ayfer Tunç, Emre Arolat, Şirin Pancaroğlu, Orhan Taylan, Zeki Demirkubuz,
Nazlı Ökten, Murat Uyrakulak, Pınar Öğünç, Meltem Gürle, Uğur Yücel.

